

T.C. İSTANBUL KÜLTÜR ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

MEDENİ USUL HUKUKUNDA
ÖN İNCELEME

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Abdülaziz TANGAL
1210030041

Anabilim Dalı: Hukuk - Özel Hukuk
Programı: Özel Hukuk

Tez Danışmanı: Doç.Dr. Hülya TAŞ KORKMAZ

EKİM 2016

T.C. İSTANBUL KÜLTÜR ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

MEDENİ USUL HUKUKUNDA
ÖN İNCELEME

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Abdülaziz TANGAL
1210030041

Anabilim Dalı: Hukuk - Özel Hukuk
Programı: Özel Hukuk

Tez Danışmanı: Doç.Dr. Hülya TAŞ KORKMAZ

Ekim 2016

T.C. İSTANBUL KÜLTÜR ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

MEDENİ USUL HUKUKUNDA
ÖN İNCELEME

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Abdülaziz TANGAL
1210030041

Anabilim Dalı: Hukuk - Özel Hukuk
Programı: Özel Hukuk

Tez Danışmanı : Doç.Dr. Hülya TAŞ KORKMAZ
Jüri Üyeleri : Doç.Dr. Seda ÖZMUMCU
Yrd.Doç.Dr. Cemil SİMİL

Ekim 2016

İÇİNDEKİLER

İÇİNDEKİLER	i
KISALTMALAR	iv
ÖZET	v
ABSTRACT	vii
GİRİŞ	1

BİRİNCİ BÖLÜM

ÖN İNCELEME HAKKINDA GENEL BİLGİLER

1.1. GENEL OLARAK ÖN İNCELEME	4
1.2. ÖN İNCELEMENİN GETİRİLMESİNİN AMACI VE ÖNEMİ	8
1.3. HUKUK MUHAKAMELERİ KANUNU'NDA ÖN İNCELEMENİN YERİ	10
1.3.1. Genel Olarak	10
1.3.2. Yargılama Aşamaları	11
1.3.2.1. Dilekçeler Aşaması	11
1.3.2.1.1. Yazılı Yargılama Usulünde Dilekçeler Aşaması	12
1.3.2.1.2. Basit Yargılama Usulünde Dilekçeler Aşaması	18
1.3.2.2. Ön İnceleme Aşaması	21
1.3.2.3. Tahkikat Aşaması	22
1.3.2.4. Sözlü Yargılama Aşaması	25
1.3.2.5. Hüküm Aşaması	26
1.4. ÖN İNCELEMENİN YARGILAMAYA HÂKİM OLAN BAZI İLKELER İLE İLİŞKİSİ	28
1.4.1. Genel Olarak Yargılamaya Hâkim Olan İlkeler	28
1.4.2. Ön İncelemenin Bazı Usul İlkeleri İle İlişkisi ve Değerlendirilmesi	30
1.4.2.1. Tasarruf İlkesi	31
1.4.2.2. Taraflarca Getirilme İlkesi	32
1.4.2.3. Taleple Bağlılık İlkesi	35
1.4.2.4. Hukuki Dinlenilme Hakkı	36
1.4.2.5. Dürüst Davranma ve Doğru Söyleme Yükümlülüğü	37
1.4.2.6. Usûl Ekonomisi İlkesi	38
1.4.2.7. Hâkimin Davayı Aydınlatma Ödevi	40
1.4.2.8. Teksif İlkesi	41
1.4.2.9. Adil Yargılanma Hakkı	42

İKİNCİ BÖLÜM

YAZILI YARGILAMA USÛLÜNDE ÖN İNCELEME AŞAMASI

2.1. GENEL OLARAK -----	44
2.2. ÖN İNCELEMENİN KAPSAMI -----	44
2.3. ÖN İNCELEMENİN ZAMANI-----	45
2.4. ÖN İNCELEMEDE YAPILMASI GEREKENLER -----	46
2.4.1. Genel Olarak -----	46
2.4.2. Ön inceleme Duruşmasından Önceki İşlemler -----	47
2.4.2.1. Dosya Üzerinden (Duruşmasız) Ön İnceleme-----	47
2.4.2.2. Dava Şartlarının İncelenmesi -----	48
2.4.2.2.1. Türk Mahkemelerinin Yargı Hakkının Bulunması -----	51
2.4.2.2.2. Yargı Yolunun Caiz Olması -----	52
2.4.2.2.3. Mahkemenin Görevli Olması -----	54
2.4.2.2.4. Kesin Yetki Hâllerinde Mahkemenin Yetkili Bulunması. -----	57
2.4.2.2.5. Taraf ve Dava Ehliyeti İle Temsilcinin Gerekli Niteliğe Sahip Bulunması	60
2.4.2.2.6. Dava Takip Yetkisine Sahip Olunması -----	70
2.4.2.2.7. Vekilin Vekâlet Ehliyetine Sahip Olması ve Vekâletnamesinin Bulunması	74
2.4.2.2.8. Gider Avansının Yatırılmış Olması -----	78
2.4.2.2.9. Teminat Gösterilmesine İlişkin Kararın Gereğinin Yerine Getirilmesi. ----	81
2.4.2.2.10. Hukuki Yararının Bulunması-----	82
2.4.2.2.11. Davanın Önceden Açılmış ve Halen Görülmekte Olmaması -----	85
2.4.2.2.12. Davanın Daha Önceden Kesin Hükme Bağlanmamış Olması -----	87
2.4.2.2.13. Diğer Kanunlardaki Dava Şartlarının Yerine Getirilmiş Olması -----	88
2.4.2.3. İlk İtirazlar Hakkında Karar Verilmesi -----	89
2.4.2.3.1. Kesin Yetki Kuralının Bulunmadığı Hâllerde Yetki İtirazı-----	90
2.4.2.3.2. Uyuşmazlığın Tahkim Yoluyla Çözümlemesi Gerektiği İtirazı -----	93
2.4.2.3.3. İş Bölümü İtirazı-----	95
2.4.3. Ön İnceleme Duruşmasının Yapılması-----	96
2.4.3.1. Duruşmalı Ön İnceleme-----	96
2.4.3.2. Tarafların Ön İnceleme Duruşmasına Davet Edilmesi -----	99
2.4.3.3. Ön İncelemede Duruşma Açılması ve Uyuşmazlık Konularının Belirlenmesi	104
2.4.4.4. Tarafların Sulhe veya Arabuluculuğa Teşvik Edilmesi -----	105
2.4.4.5. Toplanmayan Delillerinin Toplanması İçin Karar Verilmesi-----	113
2.4.4.6. Ön İnceleme Tutanağının Düzenlenmesi, İmza Edilmesi ve Hukuki Niteliği-	116
2.4.4.7. Ön İncelemenin Tamamlanması Ve Sonuçları -----	117
2.4.4.7.1. İddia ve Savunmanın Genişletilmesi veya Değiştirilmesi Yasağı -----	118
2.4.4. Hak Düşürücü Süreler İle Zamanaşımı Hakkında Karar Verilmesi -----	123

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

BASİT YARGILAMA USÛLÜNDE ÖN İNCELEME AŞAMASI

3.1. GENEL OLARAK -----	126
3.2. BASİT YARGILAMA USÛLÜNDE ÖN İNCELEMENİN KAPSAMI-----	128
3.3. BASİT YARGILAMA USÛLÜNDE ÖN İNCELEMENİN ZAMANI -----	129
3.4. BASİT YARGILAMA USÛLÜNDE ÖN İNCELEMEDE YAPILMASI	
GEREKENLER-----	130
3.4.1. Dava Şartlarının ve Varsa İlk İtirazların İncelenmesi-----	131
3.4.2. Basit Yargılama Usulünde Ön İnceleme Duruşması -----	135
3.4.3. Uyuşmazlık Konularının Tam Olarak Belirlenmesi-----	138
3.4.4. Tarafların Sulhe ve Arabulucuya Teşvik Edilmesi -----	138
3.4.5. Toplanmayan Delillerin Toplanması İçin Karar Verilmesi-----	138
3.4.6. Ön İnceleme Tutanağının Düzenlenmesi -----	139
3.4.7. Hak Düşürücü Süreler İle Zamanaşımı Hakkında Karar Verilmesi-----	140
3.5. ÖN İNCELEMENİN TAMAMLANMASI VE SONUÇLARI-----	140

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

KANUN YOLLARINDA ÖN İNCELEME

4.1. GENEL OLARAK KANUN YOLLARI-----	141
4.1.1. Medeni Hukuk Yargılamasında Mahkemeler Teşkilatı-----	141
4.1.2. Medeni Hukuk Yargılamasında Kanun Yolları -----	143
4.2. KANUN YOLLARINDA ÖN İNCELEME -----	146
4.2.1. İstinaf Kanun Yolunda Ön İnceleme -----	147
4.2.1.1. Genel Olarak İstinaf-----	147
4.2.1.2. İstinafta Ön İnceleme-----	148
4.2.2. Temyiz Kanun Yolunda Ön İnceleme-----	152
4.2.2.1. Genel Olarak Temyiz-----	152
4.2.2.2. Temyizde Ön İnceleme-----	154
4.2.3. Yargılamanın İadesi Kanun Yolunda Ön İnceleme -----	156
4.2.3.1. Genel Olarak Yargılamanın İadesi -----	156
4.2.3.2. Yargılamanın İadesinde Ön İnceleme-----	158
DEĞERLENDİRME VE SONUÇ -----	161
KAYNAKÇA-----	166

KISALTMALAR

AAÜT	: Avukatlık Asgari Ücret Tarifesi
aşa.	: Aşağıda
Av.K.	: 1136 sayılı Avukatlık Kanunu
bkz.	:Bakınız
C.	: Cilt
E.	: Esas
f.	: fıkra
H.D.	: Hukuk Dairesi
HMK	: 6100 sayılı Hukuk Muhakemeleri Kanunu
HUAK	: 6325 sayılı Hukuk Uyuşmazlıklarında Arabuluculuk Kanunu
HUMK	: 1086 sayılı Hukuk Usulü Muhakemeleri Kanunu
İİK	: 2004 sayılı İcra ve İflas Kanunu
K.	: Karar
m. ¹	: madde
no.	: numara
RG.	: Resmi Gazete
s.	: sayfa
Sa.	: Sayı
T.C.	: Türkiye Cumhuriyeti
TBMM	: Türkiye Büyük Millet Meclisi
TMK	: 4721 sayılı Türk Medeni Kanunu
TTK	: 6102 sayılı Türk Ticaret Kanunu
UYAP	: Ulusal Yargı Ağı Projesi Bilişim Sistemi
vb.	: ve benzeri
vd.	: ve devamı
Y.	: Yargıtay
YHGK	: Yargıtay Hukuk Genel Kurulu
Yönetmelik	: Hukuk Muhakemeleri Kanunu Yönetmeliği
yuk.	: Yukarıda

---

¹ NOT: Tez içinde kanun ismi verilmeden sadece madde (m.) numarası ile anılan maddeler 6100 sayılı Hukuk Muhakemeleri Kanununa aittir)

Üniversite : İstanbul Kültür Üniversitesi
Enstitüsü : Sosyal Bilimler Enstitüsü
Ana Bilim Dalı : Hukuk – Özel Hukuk
Programı : Özel Hukuk
Tez Danışmanı : Doç.Dr. Hülya TAŞ KORKMAZ
Tez Türü ve Tarihi : Yüksek Lisans – Ekim 2016

ÖZET

Medeni Usûl Hukukunda Ön İnceleme

Abdülaziz TANGAL

6100 sayılı Hukuk Muhakemeleri Kanununda yargılama faaliyetlerindeki kronolojik sıra gözetilerek bir düzenleme yapılmıştır. Yargılama, davanın açılması ile başlayıp belirli aşamalardan geçerek hüküm verilmesi ile sonuçlanacaktır. Yargılama düzenli bir şekilde ilerlemeli ve makul süre içinde sonuçlanmalı ki, usul hukukunun en önemli amaçlarından biri olan kişilerin maddi hukuktan doğan haklarının korunmasına, saptanmasına ve gerçekleştirilmesine hizmet edebilsin.

Ön inceleme, yargılamayı gereksiz şekilde uzatabilecek unsurların ayıklanacağı, tahkikat ve hüküm için davanın olgunlaştırılmasına yönelik hazırlık işlemlerinin yapılacağı bir aşama olarak 6100 sayılı HMK ile getirilen yeniliklerden birisidir. Ön inceleme aşamasında öncelikle dosya üzerinden dava şartları ve varsa ilk itirazlar incelenip karara bağlanacaktır. İddia ve savunma kapsamında uyuşmazlık konularının tespit edilmesi ve üzerinde serbestçe tasarruf edilebilen davalarda tarafların sulhe veya arabulucuya teşvik edilmesi için ön inceleme duruşması açılacak ve daha önceden bildirilen ancak toplanmayan deliller toplanacaktır.

Taraflar sulh olmadıklarında veya arabulucuya gitmeyi kabul etmediklerinde ise tahkikat için tüm hazırlıklar yapılmış olduğundan tahkikat aşamasında, deliller tartışılıp dosya tekemmül ettirilerek yargılamanın bir sonraki aşamasına geçilip hüküm verilebilecektir. Böylece yargılamanın işleyişi daha da hızlanacak ve gereksiz zaman kayıplarının önüne geçilmiş olacaktır. Ancak ön inceleme aşamasının en iyi şekilde sonuçlandırılması için gerek tarafların ve gerekse davaya bakan hâkimin sürekli hazırlıklı olmaları, yapılması gereken işlemleri zamanında yapmaları ve dosyayı -davayı- çok iyi bir şekilde takip etmeleri gerekmektedir.

İşte bu çalışmada, Medeni Usul Hukukunda yeni bir kurum olan ön inceleme aşaması, kanuni sistematige bağlı olarak ve uygulamaya yönelik tüm detayları ile incelenmeye çalışılacak, getiriliş amacına uygun işletilmesi halinde yargılamayı hızlandırabileceği üzerinde durulacaktır.

Anahtar Kelimeler: Davanın Aşamaları, Ön İnceleme, Sulhe Teşvik, Arabuluculuk Girişimi.

University : Istanbul Kültür University
Institute : Institute of Social Sciences
Department : Law – Private Law
Programme : Private Law
Supervisor : Doç.Dr. Hülya TAŞ KORKMAZ
Degree Awarded And Date : MA – Oct 2016

ABSTRACT

Preliminary Examination Of The Civil Procedure Law

Abdülaziz TANGAL

The Code of Civil Procedure Law No: 6100 is regulated with a chronological order of proceeding process. According to this order, the proceeding commence with litigation and end up with a verdict. This proceeding should make process neatly and must be end up in reasonable time just to realise the main aims of procedure law which are to protect, to determine and carry out of rights of individuals arising from substantive law.

The preliminary examination, which eliminate the factors that may unnecessarily prolong the proceedings and in which preliminary activities that makes the proceeding mature will be finished, is one of the novelty of The Code of Civil Procedure Law No: 6100. In the preliminary examination, cause of action and preliminary objections, if any will be concluded. A preliminary examination trial will be taken place to determine issues of dispute within the allegation and defence and to encourage parties of the case to conciliation or mediator if an appropriate dispute is at issue and the evidence will be collected, which have not been collected yet.

If the parties of the case do not reach a peace or do not accept to refer the case to a mediator, the verdict can be given by the litigation is made ready to be end up after passing the other level of proceeding since all the preparations for the examining have been finished in the preliminary examination. In this way, working of proceeding will speed up and extra waste of time will be prevented. However, to conclude the preliminary examination in a good way, both parties and and the judge of the proceeding are required to be continuously well-prepared, practice the duties on time and follow the process of proceeding.

In this study, the preliminary examination, a new institution of The Code of Civil Procedure Law No: 6100, will be studied with the Code`s own systematic and all details of implementation and this study basically argues that if the preliminary examination is implemented compatible with its purposed aim, it may accelerate the proceeding.

Key Words: Stage of proceedings, Preliminary examination, Encouraging the peace, Mediation initiative.

GİRİŞ

Hukuk yargılamasında, anayasal teminat altında bulunan hak arama özgürlüğü ve makul sürede adil yargılanma hakkı çerçevesinde usul ekonomisi ilkesi de gözetilerek, etkili ve hızlı bir yargılama yapılıp, tarafları tatmin edecek ve toplumsal barışı sağlayacak şekilde bir karar verilmesi amaçlanmıştır.

6100 sayılı Hukuk Muhakemeleri Kanunu, Medeni Usûl Hukukuna birçok yenilik getirmiştir. HMK'nın genel gerekçesinde de belirtildiği üzere bu yeniliklerin getirilmesinin amaçlarından biri ve en önemlisi yargılamanın hızlandırılmasıdır.

Türkiye'nin de taraf olduğu İnsan Hakları ve Temel Özgürlükleri Korumaya Dair Avrupa Sözleşmesi'nin 6. maddesinde yargılama süreci ile ilgili olarak getirilen temel kıstaslardan biri olan yargılamanın makul süre içinde tamamlanması gerektiğinden Hukuk Muhakemeleri Kanunu, hakkaniyete uygun ve daha hızlı bir yargılama yapılması amacıyla, davanın açılması ve dilekçelerin karşılıklı verilmesi, ön inceleme, tahkikat, sözlü yargılama ve hüküm olmak üzere yargılamayı beş aşamadan oluşturmuştur.

Yargılamanın bir aşaması olarak düzenlenen ve 1086 sayılı Hukuk Usulü Muhakemeleri Kanunu'nda ilk derece yargılamasında yer almayan ön inceleme, usulüne uygun ve makul sürede bir yargılamanın yapılabilmesi için bir hazırlık aşaması olarak 6100 sayılı HMK ile getirilmiş bir kurumdur.

Yargılamanın daha hızlı ve verimli işlemesi için getirilen ön inceleme, yazılı yargılama usulü açısından genel hatları ile HMK'nın 137. ila 142. maddeleri arasında düzenlenmiştir. Ayrıca HMK'nın 320.maddesinde basit yargılama usulünde ön incelemeye ilişkin özel bir hüküm bulunmaktadır.

Ön inceleme aşaması, dilekçelerin karşılıklı verilmesinden sonra, mahkemece yapılacak ilk inceleme aşaması olması ancak işin henüz esasına tam olarak girilmemesi nedeniyle bu şekilde adlandırılmıştır. Çünkü bu aşamada bir ön tahkikat

ve benzeri işlemlerden daha çok, yapılması gereken usulü işlemler yapılacaktır.

1086 sayılı Hukuk Usulü Muhakemeleri Kanunu'nun uygulanması sırasında en çok şikâyet edilen ve yargılamanın gecikmesi sebebi olarak gösterilen, tam hazırlık yapılmadan tahkikata başlanmasının önüne geçmek için, ön inceleme ile dilekçelerin karşılıklı verilmesi aşaması tamamlandıktan ve tarafların elinde bulunan delillerin mahkemeye sunulmasından, elde olmayanların ise masrafları ödendikten ve nereden getirileceğine ilişkin bilgiler verildikten sonra tahkikatın başlatılması amaçlanmıştır.

Ön inceleme aşamasında tarafların anlaştıkları ve anlaşamadıkları hususların tam olarak tespit edilmesi ile tahkikatın amacına uygun olarak, sadece uyuşmazlığın ve uyuşmazlığa ilişkin delillerin incelendiği ve tartışıldığı bir aşama hâline getirilmesi düşünülmüştür. Hatta tahkikata bile gerek kalmayacak şekilde, ön inceleme aşamasında uyuşmazlık konuları tam ve açık olarak tespit edilmiş olacağından, tarafların durumlarını gözden geçirerek sulh olmaları da daha kolay hâle gelebilecektir. Nitekim HMK'nın m:137/1'de geçen "tarafların üzerinde serbestçe tasarruf edebileceği davalarda onları sulhe veya arabuluculuğa teşvik eder" ifadesi ile yargılama dışı uyuşmazlık çözüm yollarıyla da bağlantılı olarak tarafların doğrudan ya da arabulucu yardımıyla uyuşmazlığı çözmelerinin yolu açılacaktır.

Taraflar sulh olmadıklarında ise tahkikat için tüm hazırlıklar yapılmış olduğundan, tahkikatta sadece deliller incelenerek, tanık dinlenmesi, bilirkişiye başvurulması ve keşif yapılması gibi usul işlemler gerçekleştirip, tahkikatın arka arkaya yapılacak birkaç oturumda tamamlanması mümkün olabilecektir².

İlk derece yargılaması açısından 6100 sayılı HMK'da ilk defa düzenlenen ön inceleme, aslında 1086 sayılı HUMK'da kanun yollarından istinaf ve atıf yolu ile temyiz aşamasında düzenlenmişti. Ancak 1086 sayılı kanunun uygulanması sırasında istinaf mahkemeleri faaliyete geçmediğinden, istinafa ilişkin ön inceleme o dönemde uygulanamamıştır. İstinaf ve atıf yolu ile temyiz aşamasında, işin esasına girilmeden önce yapılacak ön inceleme, artık istinaf mahkemeleri de göreve başlamış olduğundan 20/07/2016 tarihinden itibaren 6100 sayılı HMK'ya göre uygulama alanı bulmuştur.

---

² Bkz. TBMM 23.Dönem 3.Yasama Yılı Sıra Sayısı 393 olan Hukuk Muhakemeleri Kanunu Tasarısı ve Adalet Komisyonu Raporu s.6-7.

Bu çalışmada, medeni usul hukukunda yeni bir kurum olan n inceleme aşaması, kanuni sistematiğe bağlı olarak ve uygulamaya yönelik tüm detayları ile anlatılacaktır. Birinci bölümde ön inceleme hakkında genel bir bilgi verildikten sonra, getirilme amaçları ve HMK'daki yeri üzerinde durularak, n incelemenin yargılamaya hâkim olan ilkeler ile ilişkisi incelenecek, ikinci ve üçüncü bölümde sırasıyla yazılı ve basit yargılama usulünde n incelemenin kapsamı, zamanı, ön inceleme yapılması gerekenler anlatılacaktır. Son kısım olan dördüncü bölümde de kanun yollarındaki ön inceleme hususuna değinilecektir.

Bu alışma ile n incelemenin kendisinden beklenen, adil bir yargılamanın makul sürede yapılabilmesine olanak sağlaması için, uygulayıcılar ve dava sahipleri tarafından çok iyi bilinmesine, anlaşılmasına, zmsenmesine ve kanuna uygun olarak uygulanmasına bir katkı sağlaması amaçlanmıştır.

BİRİNCİ BÖLÜM

ÖN İNCELEME HAKKINDA GENEL BİLGİLER

1.1. GENEL OLARAK ÖN İNCELEME

6100 sayılı Hukuk Muhakemeleri Kanunu ile getirilen yeniliklerden birisi de ön inceleme kurumudur³. Esasen bu kuruma 1993 tarihli Hukuk Yargılama Usulü Kanunu Tasarısının 160 ve 161. maddelerinde yer verilmişti⁴. Bu maddelerde,

³ Kuru, Baki / Arslan, Ramazan / Yılmaz, Ejder; Medeni Usûl Hukuku Ders Kitabı, 24.Baskı, Ankara, 2013, s.323; Arslan, Ramazan / Yılmaz, Ejder / Taşpınar Ayvaz, Sema; Medeni Usul Hukuku, 1.Baskı, Ankara, 2015, s.355; Ermenek, İbrahim; Hukuk Muhakemeleri Kanununa Göre Ön İnceleme, İnönü Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, C.2, Sayı:1, Yıl:2011, s.144; Pekcanitez, Hakan / Atalay, Oğuz / Özekes, Muhammet: Hukuk Muhakemeleri Kanununa Göre Medeni Usul Hukuku 13.Bası, Ankara, 2012, s.476; Yılmaz, Zekeriya: Yargılama Safhaları ve İşlemleri, Ankara, 2013 s.619; Ercan, İsmail; Medeni Usûl Hukuku, İstanbul, 2011 s.202; Karşı, Medeni Muhakeme Hukuku, 4.Baskı, İstanbul, 2014 s.447; Yılmaz, Ejder: Hukuk Muhakemeleri Kanunu Şerhi, 2.Baskı, Ankara, 2012, s.879; Gençcan, Ömer Uğur; Hukuk Muhakemeleri Kanunu Yorumu, Ankara, 2013, s.643; Görgün, L. Şanal; Medeni Usûl Hukuku, 3.Bası, Ankara, 2014, s.206.

⁴ Hukuk Yargılama Usulü Kanunu 1993 Tasarısı

“Kapsamı

Madde 160 – Hâkim dilekçeler ve eklernin karşılıklı verilmesinden sonra dosya üzerinde;

- Dilekçelerin düzenlenmesinde yasal noksanlıkları,
- Taraf kanıtlarının ve gerekli belgelerin tamamlanıp tamamlanmadığını,
- Yargı hakkı, yargı yolu, görev, kamu düzenine ilişkin yetki, taraf ve dav ehliyeti, davaya vekalet ehliyeti, takip yetkisi, kesin hüküm, hukuki yarar ve özel kanunlardaki özel dava koşulları gibi koşulların bulunup bulunmadığı,
- İş bölümü,
- İlk itirazlar,
- Derdestlik iddiasını

İnceler.

Yukarıdaki hususlardan birinin eksikliğinin saptanması durumunda bu eksiklik taraflarca giderilecek nitelikte ise giderilmesi için on günlük süre verilir.

Hâkim ön incelemeyi en çok üç ay içinde tamamlar, ön inceleme tamamlanmadan duruşma günü verilemez.

Yukarıdaki hususların ön incelemeden sonra tespit edilmesi durumunda da davanın her aşamasında 161 inci madde hükmü uygulanır.

Ön İncelemede verilecek karar

Madde 161- Hâkim ön inceleme sonunda aşağıdaki kararları verir;

- Dava ve cevap dilekçesinin düzenlenmesinde yasal noksanlık bulunduğu kanısına varılırsa davaya veya cevap dilekçesinin iptaline,
- Taraf kanıtlarının bildirilmesine ve belgelerinin getirilmesine ilişkin 145 inci madde hükmü ile 153 üncü madde hükümlerinin yerine getirilmemiş olması durumunda bu işlemleri yapma hakkının düşmesine,
- Görev, yetki, iş bölümü yönünden davanın o mahkemede bakılamayacağına karar verildiğinde dosyanın ilgili mahkemeye gönderilmesine,
- İş bölümü uyuşmazlığı çıktığı durumlarda çözümünü için dosyanın ilgili mercie gönderilmesine,
- Türkiye’de yerleşim yeri bulunmayanlardan istenen güvence parası ön inceleme süresi sonuna kadar yatırılmadığı takdirde davanın açılmamış sayılmasına,
- Uyuşmazlığın tahkim yolu ile çözümlenmesi gerektiği iddiasının kabulü durumunda mahkemenin görevsizliğine, dosyanın hakem belli ise hakeme gönderilmesine,
- Dosyanın başka bir yer mahkemesinde görülmekte olan dava ile bağlantısı bulunduğu kabulü durumunda davaların birleştirilmesine,

dilekçeler teatisinden sonra gelen ön inceleme evresinde, dava şartları ve ilk itirazların tahkikat aşamasına geçilmeden incelenip karara bağlanması gerektiği belirtilmişti⁵. Ancak bu düşünce sadece tasarı aşamasında kalmıştı.

HMK'daki yeni düzenleme ile ön inceleme, beş aşamadan⁶ oluşan ilk derece yargılamasının, davanın açılması ve dilekçelerin karşılıklı verilmesi aşamasından sonra gelen ikinci aşamasıdır. Yargılamanın sonraki aşamaları tahkikat, sözlü yargılama ve hüküm verilmesidir.

Davanın taraflarının ve davaya bakacak mahkemenin, davanın başında yargılama için gerekli olan hazırlığı yapması ve yargılamanın gereksiz yere uzamasının engellenmesi bakımından, HMK ile dilekçelerin verilmesinden sonra ve tahkikat aşamasından önce gelmek üzere "ön inceleme" adıyla yeni bir yargılama aşaması kabul edilmiştir⁷. Ön inceleme aşaması, davanın olgunlaştırılması aracı olup, bu aşama ile yargılama ve hüküm için gerekli hazırlıkların yapılması hedeflenmiştir⁸. Ön inceleme aşaması ile tahkikat aşamasından önce yapılması gerekli hazırlıkların, tam ve zamanında, kanunda belirtildiği şekilde yapılması ile hâkimin ve taraflarının dava dosyasına vâkif olması amaçlanmıştır. Bu aşamada ön tahkikat ve benzeri aşamalardan ziyade tahkikattan önce yapılması gereken işlemlerin tamamlanması gerekmektedir⁹.

Ön inceleme aşamasında mahkeme, öncelikle dava şartlarını ve varsa ilk itirazları inceleyecek, iddia ve savunma kapsamında uyuşmazlık konularını tam olarak belirleyecek, tarafların üzerinde serbestçe tasarruf edeceği davalarda onları sulhe veya arabuluculuğa teşvik edecek, delillerin sunulmasını ve ilgili yerlerden getirtilerek toplanmasını sağlayacaktır.

-
- h) Karşılık davanın dinlenemeyeceği iddiasının kabulü durumunda karşılık davanın ayrılmasına,
ı) Derdestilik iddiasının kabulü durumunda davanın açılmamış sayılmasına,
i) Tarafların vazgeçmesi, kabulü veya uzlaşmaları durumunda gerekli hükmün tesisine,
j) 160 ıncı maddenin birinci fıkrasının (c) bendinde belirtilen dava koşullarından birinin bulunmaması durumunda (görev, yetki, tahkim yolu iddiası hariç) dava koşulu yokluğundan davanın reddine,
k) Taraflarca bildirilmiş olan kanıtlardan, duruşmadan önce toplanması gerekenlerin belirtilmesine,
l) Duruşma açılmasına ve duruşma günü belirlenmesine”.

Hukuk Yargılama Usulü Kanununun 1993 Tasarısı hakkında detaylı bilgi için bkz. Özer, Tülay; HUMK'tan HMK'ya Medeni Usûl Kanunu Tasarıları, İstanbul, 2012 s. 698 vd.

⁵ Tutumlu, Mehmet Akif; Hukuk Muhakemeleri Kanunu'nun Yeni ve Değişik Hükümlerinin Yorumu, 2.Baskı, Ankara, 2012 s.157.

⁶ Pekcanitez, Hakan / Atalay, Oğuz / Özekes, Muhammet; Medeni Usûl Hukuku Ders Kitabı, 2.Bası, Ankara, 2014, s.312.

⁷ Pekcanitez/Atalay/Özekes, 2012, s.477.

⁸ Çelikoğlu, Cengiz Topel; Hukuk Muhakemeleri Kanunu Yargılama Modelinde Öninceleme Safhası, e-akademi Dergisi, Sayı:125, Temmuz 2012 s.1.

⁹ Görgün, L. Şanal / Kodakoğlu, Mehmet; Medeni Usûl Hukuku, 2.Bası, Ankara, 2012, s.151.

1086 sayılı Hukuk Usulü Muhakemeleri Kanununda ilk derece yargılamasında ön incelemeye yer verilmediğinden, mahkemeler uygulamada genellikle, dava açıldıktan sonra dava dilekçesi ile birlikte henüz dilekçeler aşaması tamamlanmadan taraflara tahkikat için duruşma günü tebliğ etmekte idi¹⁰. Birkaç duruşma boyunca davaya cevap, replik ve düplik dilekçelerinin karşılıklı verilmesi ancak tamamlanmakta ve iddia ve savunmanın ne olduğu tam olarak anlaşılmadan yapılan duruşmalar çoğu zaman gereksiz duruşmalar haline dönüşmekteydi. Bu yargılamanın süjeleri bakımından hem zaman ve emek kaybı hem de boş yere masraf yapılması anlamı taşımaktaydı. Bu ve benzeri durumlar yargılamaları gereksiz yere uzatmakta ve bu işleyiş çeşitli yakınmalara ve eleştirilere neden olmaktadır¹¹. 1086 sayılı HUMK'nın yürürlükte olduğu dönemde yargılamanın başında doğru bir usul takip edilmediğinden, yargılamalar makul süre içinde bitmemiş, yargılamalar uzamış ve dolayısıyla iş yükü de artmıştı. İşte bu gibi nedenleri dikkate alan kanun koyucu, 6100 sayılı HMK'da yeni bir kurum olarak ön inceleme kurumunu kabul etmiştir.

Nitekim, Hukuk Muhakemeleri Kanunu Tasarısı ve Adalet Komisyonu Raporu'nda Ön İnceleme müessesinin kabulünün gerekçesi şu şekilde ifade edilmiştir. *“Uygulamada en çok şikâyet edilen ve yargılamanın gecikmesi sebebi olarak gösterilen önemli bir husus, tam hazırlık yapılmadan tahkikata başlanmasıdır. Hatta çoğu kez, taraflar delillerini tam olarak göstermeden ve dilekçelerine eklemeyen, mahkeme de delilleri tam olarak toplamadan tahkikata başlamaktadır. Delillerin ve hukukî uyumsuzluğun tartışılması için yeterli hazırlık yapılmadan tahkikata başlandığında, istenen sonuç elde edilememekte, tahkikat, delillerin toplanması için gereksiz yere uzamaktadır. Bunun yanında, mahkemelerce, yeterli hazırlık yapıp dosyalar incelenmediğinden ve taraflar da bu konuda gerekli açıklamaları tam olarak yapmadıklarından, yargılamanın başında karar verilmesi gereken, usule ilişkin dava şartları ve ilk itirazlar davanın sonunda karar verilebilmektedir. Örneğin, iki yıl süren bir davanın sonunda, bazen mahkemenin görevsizlik ya da yetkisizlik kararı verdiği veya zamanaşımı gerekçesiyle davayı reddettiği görülebilmektedir. Dilekçelerin karşılıklı verilmesi aşaması tamamlandıktan ve tarafların elinde bulunan delillerin mahkemeye sunulmasından, elde olmayanların ise masrafları ödendikten ve nereden getirtileceğine ilişkin*

¹⁰ Pekcanitez/Atalay/Özekes, 2012, s.476.

¹¹ Kuru/Arslan/Yılmaz, Usûl, s.323.

bilgiler verildikten sonra, tahkikatın başlatılması amaçlanmıştır. Buna bağlı olarak, tahkikatın, amacına uygun olarak, sadece uyuşmazlığın ve uyuşmazlığa ilişkin delillerin incelendiği ve tartışıldığı bir aşama hâline getirilmesi; bunun için de tarafların anlaşmış ve anlaşamadıkları hususların tahkikat başlamadan tam tespiti gereklidir. Ayrıca, işin esasına girilmesi gerekli olmayan, usule ilişkin kararlarla sürelerle ilişkin kararların da başlangıçta verilmesi, uyuşmazlığın baştan hâlli sonucunu doğuracaktır. Bu aşamada, uyuşmazlık konuları tam ve açık olarak tespit edilmiş olacağından, tarafların durumlarını gözden geçirerek sulh olmaları da daha kolay hâle gelebilecektir. Bu aşamanın diğer bir olumlu yönü ise uyuşmazlık noktaları kesin olarak tespit edildiğinden, inceleme ve hukukî tartışma da bu noktalara münhasır olarak yapılacak, gereksiz işlemlerin ve zaman kaybının önüne geçilmiş olacaktır. Ön incelemenin amacına uygun yapılması, taraflar arasında sulh imkânını artıracak, hatta yargılama dışı uyuşmazlık çözüm yollarıyla da bağlantılı olarak tarafların doğrudan ya da arabulucu yardımıyla uyuşmazlığı çözmelerinin yolunu açacaktır. Taraflar sulh olmadıklarında ise tahkikat için tüm hazırlıklar yapılmış olduğundan, tahkikatta sadece tanık dinlenmesi, bilirkişiye başvurulması ve keşif gibi usul işlemleri gerçekleştirilecek, tahkikatın arka arkaya yapılacak birkaç oturumda da tamamlanması mümkün olabilecektir. Bu bölümün “Ön İnceleme” olarak ifade edilmesinin sebebi, dilekçelerden sonra, mahkemece yapılacak ilk inceleme aşaması olması, ancak işin henüz esasına tam olarak girilmemesidir. Bu aşama, tahkikat olmadığından tahkikat ifadesi de kullanılmamıştır. Çünkü bu aşamada bir ön tahkikat ve benzeri işlemlerden daha çok, tahkikattan önce yapılması gereken işlemler tamamlanmaktadır. Bu bölüm, tasarıda yeni olmakla birlikte, hukukumuzda tamamen yabancı da değildir. Nitekim istinaf aşamasında ön inceleme kabul edilmiştir. Yine temyiz aşamasında da işin esasına girilmeden ön inceleme yapılmaktadır”¹².

Adil bir yargılamanın makul sürede ve en az giderle tamamlanıp hükme ulaşılabilmesi¹³ için davaların gereksiz yere uzaması engellenmelidir. Bunun içinde gerek mahkeme gerekse taraflar, davanın başında yargılama için gerekli hazırlıkları yapmalıdır. İşte tahkikata geçmeden önce bu hazırlık işlemlerinin yapılması için dilekçeler aşamasından sonra gelmek üzere ön inceleme aşaması getirilmiştir.

¹² Bkz. TBMM 23.Dönem 3.Yasama Yılı Sıra Sayısı 393 olan Hukuk Muhakemeleri Kanunu Tasarısı ve Adalet Komisyonu Raporu s.6-7.

¹³ Çelikoğlu, s.6.

Hazırlık işlemlerinin tam olarak yapılması ve uyuşmazlık konularının tam olarak belirlenmesi¹⁴ ile tahkikat aşaması da bir düzene kavuşmuş olacaktır.

Neticede, ön inceleme aşaması, dilekçeler aşaması tamamlandıktan sonra fakat tahkikata geçilmeden önce mahkemenin yaptığı bir inceleme aşamasıdır. Bu aşama, yargılamanın bağımsız bir aşaması olarak HMK'da düzenlenmiştir.

1.2. ÖN İNCELEMENİN GETİRİLMESİNİN AMACI VE ÖNEMİ

6100 sayılı HMK'nun getirmiş olduğu yeniliklerin başında gelen ön inceleme kurumu ile usulüne uygun ve makul sürede yargılama yapılarak, yargılamanın amacı olan gerçeğe, doğru ve hızlı bir şekilde ulaşılması amaçlanmıştır¹⁵. Ön inceleme ile gereksiz işlemlerin yapılması engellenecek ve boşuna emek, zaman ve masraf yapılmasının önüne geçilecektir¹⁶. Böylece yargılamanın makul süre içinde ve düzenli bir biçimde yürütülmesini ve gereksiz gider yapılmamasını ifade eden yargılamaya hâkim olan ilkelere usul ekonomisi ilkesi de gerçekleşmiş olacaktır.

Ön inceleme kurumuyla, yargılamanın daha düzenli yürütülmesi, gereksiz tahkikat işlemlerinin önüne geçilmesi, tahkikata ilişkin tüm hazırlık işlemlerinin yapılarak tahkikatın gerektiği gibi ve kısa sürede tamamlanması amaçlanmıştır¹⁷. Yargılamanın gereksiz yere uzamasının önüne geçmek için gerek hâkimin gerekse tarafların, gereken hazırlıkları yargılamanın başında yapması gereklidir. Dilekçelerin verilmesinden sonra ve tahkikata başlamadan önce gelmek üzere kabul edilen ön inceleme aşamasında taraflar, ellerinde bulunan delilleri mahkemeye sunacak, elde olmayanları ise dilekçelerinde gösterilmesi şartıyla masraflarını ödeyecek ve nereden getirileceğine dair bilgi verecektir.

Ön inceleme kurumundan beklenen faydanın sağlanması için hâkim ve taraflar, yapması gereken işlemleri bir bütün olarak ve zamanın yerine getirmelidir. Tahkikata geçilmesi halinde tahkikat, gerektiği gibi ve kısa sürede tamamlanacaktır. Böylece tahkikat aşaması, iddia ve savunma kapsamında tüm bu delillerin incelenip,

¹⁴ Umar, Bilge; Hukuk Muhakemeleri Kanunu Şerhi, Ankara, 2011, s.400.

¹⁵ Ermenek, s. 144.

¹⁶ Yüksel, Kemalettin; Hukuk Muhakemeleri Kanunu Tasarısı'nın Getirdiği Yenilikler ve Bu Yeniliklerin Değerlendirilmesi, (22-29 Mart 2008 tarihinde Kadir Has Üniversitesi'nde Düzenlenen Toplantı) İstanbul, İstanbul Barosu Yayınları 2008, s.141.

¹⁷ Pekantez/Atalay/Özkes, 2014, s.312.

tartışılacağı bir hal alıp amacına uygun olarak düzene girmiş olacaktır¹⁸.

Ön inceleme aşamasının önemli bir amacı da tarafları sulhe ve özünde sulhu hedefleyen bir kurum olan arabuluculuğa gitmeye teşvik etmektir¹⁹. Böylelikle taraflar arasında bir anlaşma sağlanmasına uygun ortam yaratılmak suretiyle, uyuşmazlığın daha ileriki aşamalara gitmeden ön inceleme aşamasında çözüme kavuşturulması sağlanmış olacaktır.

Ön inceleme aşamasında öncelikle usule ilişkin olarak dava şartları ve varsa ilk itiraz niteliğinde olan hususlar incelenerek karara bağlanacak, iddia ve savunma doğrultusunda uyuşmazlık noktaları tek tek tespit edilip tarafların üzerinde serbestçe tasarruf edebileceği davalarda taraflar sulhe ve arabulucuya teşvik edilecek, uyuşmazlıkla ilgili olarak hak düşürücü süreler ile zamanaşımı hakkındaki itiraz ve defiler konusunda karar verilebilecektir. Yargılama mercii esasa, diğer bir ifade ile yargılamanın tahkikat ve sonraki aşamalarına geçmeden vereceği bir kararla davayı sona erdirebilecektir. Yeni bir kurum olan ön inceleme sisteminin iyi işletilmesi halinde birkaç yıl süren gereksiz yargılama işlemleri yapılmadan bir karar verilebilecektir. Bu nedenle ön inceleme kurumu, medeni usul hukuku yargılamasında gerekli olup, bu yönde yapılan düzenleme çok yerindedir.

2006 tarihli Adalet Bakanlığı Tasarısında, ön inceleme ile ilgili olarak mahkemelerin iş yükü dikkate alınarak *“ancak uygulamada ön inceleme ile getirilen bu düzenlemenin gerçekten uygulanabilmesi için, mahkemelerin iş yükünün azaltılması yanında hâkimlere bu konuda destek olmak üzere hâkim yardımcılığı düzenlenmesine yer verilmelidir.”* açıklaması yer almıştı. Bu açıklama, 2008 tarihli HMK Tasarısına²⁰, dolayısıyla HMK gerekçesine alınmamıştır²¹. Her ne kadar bu durum, doktrinde bir kısım yazarlar tarafından, mahkemelerin iş yükü azaltılmadan ve hâkimlere destek olmak üzere hâkim yardımcılığı müessesine yer verilmeden, ön incelemeden beklenen yararın gerçekleşmeyeceği, aksine davaların daha da uzayacağı şeklinde eleştirilmiş²² ise de; ön inceleme, kanunun öngördüğü şekilde,

¹⁸ Pekcanitez/Atalay/Özekes, 2012, s.477.

¹⁹ Görgün, s.206; Pekcanitez/Atalay/Özekes, 2014, s.314.

²⁰ Bkz. Hukuk Muhakemeleri Kanunu Tasarısı; Ankara, Adalet Bakanlığı Yayınları, 2008.

²¹ Bkz. 2006 tarihli Adalet Bakanlığı HMK Tasarısı s.146, 147.

²² Bu konuda bkz. Kuru, Baki; 2008 Tarihli HMK Tasarısı Hakkında Genel Değerlendirme (Medeni Usûl ve İcra İflas Hukuku Dergisi 2009/1 s.13; Kuru, Baki / Budak, Ali Cem.; Hukuk Muhakemeleri Kanununun Getirdiği Başlıca Yenilikler, İstanbul Barosu Dergisi, C.85, Sa:5, Eylül – Ekim 2011, s.15-16, Yılmaz, Yargılama Safhaları, s. 621.

gerek yargılamayı yapan hâkimler ve mahkemeler gerekse davanın tarafları ve vekilleri tarafından tam anlamıyla uygulama imkânı bulur ve bunlar kanunun kendilerine yüklediği görevleri süresinde ve tam olarak yerine getirir ise hâkim yardımcılığı düzenlemesine yer verilmeden mahkemelerin iş yükünün daha da azalacağı kanaatindeyim. Çünkü dava dosyaları ilgilisi tarafından süresinde takip edildiğinde 6100 sayılı HMK'daki düzenleme ile yargılamanın her aşaması daha da kısılacak, bir aşamada yapılması gereken işlemler gereksiz yere başka bir aşamanın içine taşınmayacak, böylece usul ekonomisi ilkesine uygun olarak yargılamalar aşırı uzun olmayan²³ makul süreler içinde sonuçlanabilecektir.

Neticede, ön inceleme aşamasının en önemli amacının, gerek hâkim tarafından gerekse taraflarca gerekli tüm hazırlıkların yapılarak davanın uzamasına sebep olacak nedenlerden arınmış olarak tahkikat aşamasına geçilmesini sağlamak olduğu söylenebilir²⁴. O halde ön inceleme kurumu kanuna uygun şekilde uygulandığında usul ekonomisi ilkesine de hizmet etmiş olacaktır.

1.3. HUKUK MUHAJAMELERİ KANUNU'NDA ÖN İNCELEMENİN YERİ

1.3.1. Genel Olarak

6100 sayılı HMK'da, yargılama usulleri olarak yazılı ve basit yargılama usulleri düzenlenmiştir²⁵. 1086 sayılı kanunda yer alan seri ve sözlü yargılama usulleri 6100 sayılı HMK'da yer almamaktadır²⁶.

HMK'ya göre esas yargılama usulü yazılı yargılama usulüdür. Basit yargılama usulü HMK'nın 316.maddesinde belirtilen dava ve işler ile kanunlarda açıkça belirtilen diğer dava ve işlerde uygulama alanı bulacaktır. Basit yargılama

²³ Aktepe Artık, Sezin; Medeni Usûl Hukukunda Adil Yargılanma Hakkı, Ankara, s.249.

²⁴ Pekcanitez/Atalay/Özekes, 2012, s.476 – 477; Ermenek, s. 145-146.

²⁵ 1086 sayılı HUMK'da yazılı ve basit yargılama usulleri ile seri ve sözlü yargılama usulleri de bulunmakta idi. Seri ve sözlü yargılama usullerinin uygulama alanı zamanla azaldığından ve dört farklı yargılama usulü, uygulamada karışıklıklara neden olduğundan, 1086 sayılı HUMK'nın yürürlükte olduğu dönemde doktrinde kaldırılmaları yönünde öneriler yapılmıştı (Bkz. Kuru/Arslan/Yılmaz, Usûl, s.459).

²⁶ 6100 sayılı HMK hazırlanırken, çeşitli kanunlarda sözlü ve seri yargılama usullerine atf yapan hükümlerin bulunduğu dikkate alınmış ve HMK'nın 447.maddesinin 1.fikrasında "Diğer kanunların sözlü yahut seri yargılama usulüne atf yaptığı hâllerde, bu Kanunun basit yargılama usulü ile ilgili hükümleri uygulanır. " hükmü eklenmiştir. Böylece diğer kanunlarda seri veya sözlü yargılama usulüne atf yapan hükümler de dikkate alındığında basit yargılama usulünün uygulama alanı oldukça genişlemiştir.

usulüne ilişkin HMK'da hüküm bulunmaması halinde yazılı yargılama usulüne ilişkin hükümler uygulama alanı bulacaktır (m.322/1).

HMK, genel olarak yargılamayı beş aşamadan oluşturmuştur. Bunlar; davanın açılması ve dilekçelerin karşılıklı verilmesi, ön inceleme, tahkikat, sözlü yargılama ve hüküm verilmesi aşamalarıdır²⁷.

Davanın açılması ve dilekçelerin karşılıklı olarak verilmesinden sonra ön inceleme yapılır. Dilekçeler aşamasının tamamlanmasına müteakip başlayacak ön inceleme aşaması için hâkimin bu konuda karar vermesine ve bu kararı taraflara tebliğ etmesine gerek yoktur²⁸.

Yazılı yargılama usulünde ön inceleme aşaması ile tahkikat aşaması net bir şekilde birbirinden ayrılmış olup ön inceleme tamamlanmadan tahkikata geçilemeyeceğine dair açık ve kesin bir hüküm getirilmiştir (m.137/2)²⁹.

Basit yargılama usulünde de, yazılı yargılama usulünde olduğu gibi dilekçeler aşaması, ön inceleme aşaması, tahkikat aşaması ve hüküm aşamaları mevcuttur. Ancak, bunlar, yazılı yargılama usulünde olduğu gibi kesin şekilde birbirinden ayrılmamıştır. Basit yargılamada, sözlü yargılama aşaması için ayrı bir zaman dilimi bulunmamaktadır. Mahkeme, tahkikatın sonunda tarafların son beyanlarını alır.

1.3.2. Yargılama Aşamaları

1.3.2.1. Dilekçeler Aşaması

Özel hukuk alanında mahkemenin bir davaya bakabilmesi için bir talebinin bulunması şarttır³⁰. Zira mahkemeler davalara kendiliğinden el koyamazlar. Bu yargılamaya hâkim olan ilkelerden tasarruf ilkesinin (m.24) bir gereğidir.

²⁷ "...6100 Sayılı Hukuk Muhakemeleri Kanunu, ilk derece yargılamasını aşamalara ayırmıştır. Bu aşamalar: a) Dilekçelerin karşılıklı verilmesi, b)Ön inceleme, c)Tahkikat, d)Sözlü yargılama, e)Hüküm, olmak üzere beş aşamadan oluşmaktadır..." Bu yönde bkz. 3.HD. 12.01.2015, 13166/254 sayılı kararı (UYAP). Benzer yönde bkz. 19. HD. 29.04.201, 5204/8109 (UYAP), 19. HD. 24.02.2015, 5696/2458 (UYAP).

²⁸ Kuru, Baki; Medeni Usûl Hukuku Medeni Usûl, 1.Baskı, İstanbul, 2015, s.201.

²⁹ "...dilekçeler aşaması tamamlandıktan sonra, öncelikle dosya üzerinden dava şartları ve ilk itirazların incelenmesi, bu konularda olumlu veya olumsuz bir karar verilmesi, dosya üzerinden karar verilemeyen dava şartları ile ilk itirazlar hakkında karar verilmek ve diğer ön inceleme işlemlerini yapmak üzere tarafların ön inceleme duruşmasına davet edilmesi, 6100 sayılı HMK 137 ve 140. maddelerine göre ön inceleme duruşmasında gerekli usûl işlemleri yapıldıktan sonra tahkikat duruşmasına geçilmesi gerekirken, ön inceleme işlemleri yapılmadan tahkikat duruşmasına geçilmesi ve esas hakkında karar verilmesi doğru görülmemiş, kararın bu nedenle bozulması gerekmiştir." 19. HD. 24/11/2014, 570/16706 (UYAP).

³⁰ Kuru/Arslan/Yılmaz, Usûl, s.275; Yılmaz, Yargılama Safhaları, s. 621; Arslan/Yılmaz/Taşpınar Ayvaz,s. 310; Pekcanitez/Atalay/Özekes, 2014, s.268; Görgün, s.183.

Dava, davacı tarafından hazırlanan bir dilekçenin mahkemeye verilmesi ile açılır. Kişiler, usul hukukunun tasarruf ilkesi kapsamında dava açıp açmama konusunda serbesttirler. Ancak dava hakkı da genel bir dava şartı olan hukuki yarar bulunmasına bağlıdır. Zira aksi durum hakkın kötüye kullanılmasını oluşturabilir³¹.

Dava dilekçesinin açık, anlaşılır ve usul yasasındaki tüm şartları taşıy şekilde yazılması, hatta “dava, dava dilekçesi ile kazanılır ya da kaybedilir”³² sözüne uygun olarak özenli bir şekilde hazırlanması, mahkemenin işini kolaylaştıracağı gibi yargılamanın gereksiz uzamasının önüne geçecek ve taraflar açısından davanın sağlam bir temele oturtulmasına fayda sağlamış olacaktır³³. Bu nedenle yargılamayı başlatan ve ilk taraf usul işlemi olan dava dilekçesi doğru bir şekilde düzenlenmeli, yargılama faaliyetinin sağlıklı ve doğru bir şekilde yürütülmesine mümkün kılacak şekilde olmalıdır³⁴.

6100 sayılı HMK’nda yargılama usulü olarak yazılı ve basit yargılama usulü düzenlenmiştir. Bu nedenle dava dilekçeleri, bunların içeriği ve karşılıklı olarak verilmesi yargılama usullerine göre farklılık göstermektedir.

1.3.2.1.1. Yazılı Yargılama Usulünde Dilekçeler Aşaması

Yazılı yargılama usulüne tabi davalarda dava dilekçesinde nelerin yer alacağı HMK’nın 119.maddesinde sayılmıştır. Buna göre dava dilekçesinde;

- a) Mahkemenin adı,
- b) Davacı ile davalının adı, soyadı ve adresleri,
- c) Davacının Türkiye Cumhuriyeti kimlik numarası,
- ç) Varsa tarafların kanuni temsilcilerinin ve davacı vekilinin adı, soyadı ve adresleri,
- d) Davanın konusu ve malvarlığı haklarına ilişkin davalarda, dava konusunun değeri,
- e) Davacının iddiasının dayanağı olan bütün vakıaların sıra numarası altında açık özetleri,
- f) İddia edilen her bir vakıanın hangi delillerle ispat edileceği,

³¹ Pekcanitez/Atalay/Özekes, 2014, s.268.

³² Pekcanitez/Atalay/Özekes, 2014, s.269.

³³ Yıldız, Osman Nesuh; Medeni Usûl Hukukunda Ön İnceleme Kurumu, Yüksek Lisans Tezi, 2013, s.70.

³⁴ Özekes, Muhammet; HMK Bakımından Dava Dilekçesinde Eksiklik Halinde Yapılması Gereken İşlemler, Prof.Dr. Hakan Pekcanitez’e Armağan, C.1, Dokuz Eylül Üniversitesi, Hukuk Fakültesi Dergisi, (Makele), İzmir, 2015, s.264.

- g) Dayanılan hukuki sebepler,
- ğ) Açık bir şekilde talep sonucu,
- h) Davacının, varsa kanuni temsilcisinin veya vekilinin imzası, bulunmalıdır.

Bu düzenleme ile davacıyı düzenli ve özenli olmaya teşvik etmek amaçlanmış, ayrıca dilekçenin mahkemece her hangi bir yoruma ihtiyaç duymadan kolaylıkla anlaşılabilmesi hedeflenmiştir. Bu durum usul ekonomisine de uygundur. Zira dilekçeler aşamasının tamamlanmasından sonra mahkemece yapılacak ön incelemede vakıaların ve delillerin sıra numarasıyla ve olay akışına göre dilekçede belirtilmiş olması uyuşmazlık konularının belirlenmesinde ve hâkimin işini kolaylaştırmasında büyük önem taşıyacaktır.

Dava dilekçesinde; davacı ile davalının adı, soyadı ve adresleri (m.119/1-b), davacının Türkiye Cumhuriyeti kimlik numarası (m.119/1-c), varsa tarafların kanuni temsilcilerinin ve davacı vekilinin adı, soyadı ve adresleri (m.119/1-ç), açık bir şekilde talep sonucu (m.119/1-ğ), davacının, varsa kanuni temsilcisinin veya vekilinin imzası (m.119/1-h) hususlarından birinin veya bir kaçının eksik olması hâlinde, hâkim davacıya veya vekiline eksikliği tamamlaması için bir haftalık kesin süre verir. Bu süre içinde eksikliğin tamamlanmaması hâlinde dava açılmamış sayılır (m.119/2).

Diğer unsurlarda noksanlık bulunması halinde, tamamlanması için hâkim davacıya kesin süre veremez³⁵. Bu unsurlar dava dilekçesinde bulunması gereken ancak eksiklikleri davanın görülmesine engel olmayan unsurlardır. Fakat tamamlanmadığı takdirde davacının davasını kaybetmesine neden olabilecek unsurlardır.³⁶ Bunlar taraflar arasındaki uyuşmazlığın çözümü için gerekli olan unsurlardır³⁷. Örneğin davanın değeri gösterilmemiş ise, mahkeme 492 sayılı Harçlar Kanununa göre dava değerinin gösterilip yatırılması gereken harcın yatırılması için davacıya süre verir, dava değeri gösterilip harç yatırılırsa davaya devam olunur, aksi halde davaya devam edilmez.

Görüldüğü üzere dilekçedeki eksikliğin konusu, uygulanacak yaptırım

³⁵ Yılmaz, Yargılama Safhaları, s.306; Pekcanitez/Atalay/Özekes, 2012, s.275.

³⁶ Pekcanitez/Atalay/Özekes, 2014, s.275.

³⁷ Pekcanitez/Atalay/Özekes, 2012, s.431; Yılmaz, Yargılamanın Safhaları, s.306.

bakımından önem taşımaktadır. Eğer yukarıda bahsedildiği şekilde eksiklik varsa 119.maddedeki yaptırım uygulanacaktır. Aksi durumda yani eksiklik maddi hata niteliğinde ise 183.maddeye göre dava dilekçesinde yazım hatası veya noksanlıklar karar verinceye kadar düzeltilebilecektir³⁸.

Ayrıca taraflarca hazırlama ilkesinin bir gereği olarak açılan davada mahkemenin yargılamayı doğru yürütebilmesi ve makul bir sürede karar verebilmesi için delillerin vakıalarla bağlantısı kurularak mümkün olduğu ölçüde dilekçeler aşamasında verilmesi veya gösterilmesi gerekir³⁹. Bu nedenle dava dilekçesinde gösterilen ve davacının elinde bulunan belgelerin asıllarıyla birlikte harç ve vergiye tabi olmaksızın davalı sayısından bir fazla düzenlenmiş örneklerinin veya sadece örneklerinin dilekçeye eklenerek, mahkemeye verilmesi ve başka yerlerden getirtilecek belge ve dosyalar için de bunların bulunabilmesini sağlayıcı açıklamanın dilekçede yer alması zorunludur (m.121/1).

Dava dilekçesi mahkemeye verildikten sonra, mahkeme bir tensip tutanağı düzenleyecektir. Tensip tutanağında yer alacak hususlar hâkimin takdirinde olmakla birlikte Resmi Gazetenin 03.04.2012 tarihli ve 28253 sayısında yayımlanan HMK Yönetmeliğinin 40.maddesine göre, tensip tutanağında mahkemenin adı, mahkeme çeşitli sıfatlarla görev yapıyorsa hangi sıfatla görev yaptığı, hâkim veya hâkimlerin ve zabıt kâtibinin ad ve soyadları ile sicil numaraları, tarafların kimlikleri ile T.C. kimlik numaraları, varsa kanunî temsilcileri ve vekillerinin ad ve soyadları ile adresleri yazıldıktan sonra;

a) Dava dilekçesinin Hukuk Muhakemeleri Kanununun 119. maddesinde düzenlenen unsurları taşıyıp taşımadığının tespiti ile eksiklik bulunması halinde ne gibi işlemin yapıldığı,

b) Davanın türü,

c) Davanın tabi olduğu yargılama usulü,

ç) Karşılıklı dilekçelerin ve eklerinin tebliği ile gerekli işlemlerin yapılması,

d) Tarafların, Hukuk Muhakemeleri Kanununun 121. maddesi ve 129. maddesinin ikinci fıkrası gereğince delil olarak gösterdikleri belgeleri dilekçelerine ekleyerek vermeleri ile başka yerden getirilecek belgelere ilişkin gerekli bilgileri vermeleri, davacının delilleri için gider avansının kullanılacağı, davalının

---

³⁸ Özkes, Armağan, s.269.

³⁹ Kuru/Arslan/Yılmaz, Usûl, s.281.

gerekiyorsa tespit edilecek delil avansını da yatırması, tarafların bu hususları yerine getirmedikleri takdirde, basit yargılama usulüne ilişkin hükümler saklı olmak üzere Hukuk Muhakemeleri Kanununun 140. maddesinin beşinci fıkrası gereğince ancak ön inceleme aşamasında bu eksiklikleri tamamlayabilecekleri, aksi halde bu delillerinden vazgeçmiş sayılacakları,

e) Dilekçelerin tamamlanmasından sonra ön incelemenin duruşmalı yapıp yapılmayacağına karar verileceği, ön incelemenin duruşmalı yapılmasına karar verilmesi halinde duruşma tarihinin dilekçelerin tamamlanmasından sonra belirleneceği ve avanstan karşılanarak bildirileceği,

f) Ön incelemede yargılamaya devam edilmesine karar verilmesi halinde, ön incelemenin sonunda ya da daha sonra tahkikat duruşması için gün verileceği,

g) Dosyanın durumuna göre gerek görülen diğer hususlar, bulunabilir.

Mahkeme, dava dilekçesi, varsa ekleri ile tensip tutanağını davalıya tebliğ gönderir. Tebliğ zarfında davalıya, dava dilekçesine karşı, tebliğinden itibaren iki hafta içinde cevap verebileceği (m.122), durum ve koşullara göre cevap dilekçesinin bu süre içinde hazırlanmasının çok zor yahut imkânsız olduğu durumlarda, yine bu süre zarfında mahkemeye başvurması halinde bir defaya mahsus olmak ve bir ayı geçmemek üzere ek bir süre verilebileceği (m.127), süresi içinde cevap dilekçesi verilmemesi halinde davacının dava dilekçesinde ileri sürdüğü vakıaların tamamını inkâr etmiş sayılacağı (m.128) ve bu durumda dilekçeler aşaması tamamlanmış olacağından yargılamanın bir sonraki aşaması olan ön inceleme aşamasına geçilebileceği bildirilmelidir.

1086 sayılı HUMK zamanında, cevap süresinin uzatılmasına ilişkin süre sınırı yoktu ve davalı, hâkimden cevap süresinin uzatılmasını istememiş olsa dahi ilk oturumda davanın esasına girmeden önce bu konudaki mazeretini bildirerek hâkimden cevap süresinin uzatılmasını talep edebiliyor ve mazereti haklı görülürse 3 günü geçmemek üzere bir süre verilebiliyordu (1086 sayılı HUMK m:198) Görüldüğü üzere HMK'da bu hususta açık bir düzenleme yapılarak cevap süresinin uzatılması ancak cevabın hazırlanmasının çok zor yahut imkânsız olduğu durumlarda ve bir defaya mahsus olmak üzere ve bir yenilik olarak ancak bir ayı geçmemek şartıyla mümkün olabilecektir. Böylece yargılama sürelerinin kötü niyetle uzatılması ihtimali ortadan kalkmış olacaktır.

Dava dilekçesini usulüne uygun olarak alan davalı, süresi içinde cevap dilekçesi vermez ise davacının dava dilekçesinde ileri sürdüğü vakıaların tamamını inkâr etmiş sayılır (m.128). Bu durumda dilekçeler aşaması tamamlanmış olacağından yargılamanın bir sonraki aşaması olan ön inceleme aşamasına geçilebilecektir. Ancak davalının cevap dilekçesi vermeyerek davayı inkâr etmiş sayılması durumunda davalı inkâr kapsamında kalan bu cevaba cevap verebilecek midir? sorusu ortaya çıkmaktadır. Cevaba cevabı düzenleyen HMK' nın 136.maddesinin 1.fikrasında cevap dilekçesinin tebliğinden bahsetmektedir. Bu nedenle cevap dilekçesi vermeyerek, davayı inkâr etmiş olan davalının tebliğ edilecek bir cevap dilekçesi olmadığından cevap dilekçesinin verilmediği ve sürenin geçmiş olduğu durumlarda dilekçeler aşaması tamamlanmış olur. Ancak davacı, davalının inkâr kapsamındaki tutumuna göre cevaba cevap dilekçesi vermesinin önünde yasal bir engel yoktur. Diğer taraftan süresinde davaya cevap vermeyen ve bu sebeple de davayı inkâr etmiş sayılan davalı taraf, davacının dava vakıalarını ispat kapsamında ileri süreceği delillerine⁴⁰ karşı bunları çürütücü mahiyette deliller ileri sürebilme haklarını kaybetmez. Bu dilekçeler aşamasının uzamasına neden olabilir.

Davalı cevap dilekçesi vermek isterse, hazırlamış olduğu cevap dilekçesini süresi (dava dilekçesinin tebliğinden itibaren iki hafta veya alınmış ise ek süre (m.127) içinde davacı sayısı kadar örnek ekleyerek davanın açılmış olduğu mahkemeye verir.

Yazılı yargılama usulüne tabi davalarda cevap dilekçesinde nelerin yer alacağı HMK'nın 129.maddesinde sayılmıştır. Buna göre cevap dilekçesinde;

- a) Mahkemenin adı,
- b) Davacı ile davalının adı, soyadı ve adresleri; davalı yurt dışında ise açılan dava ile ilgili işlemlere esas olmak üzere yurt içinde göstereceği bir adres,
- c) Davalının Türkiye Cumhuriyeti kimlik numarası.
- ç) Varsa, tarafların kanuni temsilcilerinin ve davacı vekilinin adı, soyadı ve adresleri.
- d) Davalının savunmasının dayanağı olan bütün vakıaların sıra numarası altında açık özetleri.
- e) Savunmanın dayanağı olarak ileri sürülen her bir vakıanın hangi delillerle

---

⁴⁰ Postacıoğlu, İlhan E.; Medeni Usul Hukuku dersleri, Altıncı Bası, İstanbul, 1975, s.418.

ispat edileceği.

f) Dayanılan hukuki sebepler.

g) Açık bir şekilde talep sonucu.

ğ) Davalının veya varsa kanuni temsilcisinin yahut vekilinin imzası.

hususları bulunmalıdır.

Davalı ayrıca, HMK'nın 121.maddesi hükmü kapsamında cevap dilekçesinde gösterdiği ve kendi elinde bulunan belgelerin asıllarıyla birlikte harç ve vergiye tabi olmaksızın davacı sayısından bir fazla düzenlenmiş örneklerinin veya sadece örnekleri cevap dilekçesine ekleyerek mahkemeye vermek ve başka yerlerden getirtilecek belge ve dosyalar için de bunların bulunabilmesini sağlayıcı açıklamalarına cevap dilekçede yer vermek zorundadır.

Cevap dilekçesinde; mahkemenin adı (m.129/1-a), davacı ile davalının adı, soyadı ve adresleri; davalı yurt dışında ise açılan dava ile ilgili işlemlere esas olmak üzere yurt içinde göstereceği bir adres (m.129/1-b), davalının Türkiye Cumhuriyeti kimlik numarası (m.129/1-c), varsa, tarafların kanuni temsilcilerinin ve davacı vekilinin adı, soyadı ve adresleri (m.129/1-ç), davalının veya varsa kanuni temsilcisinin yahut vekilinin imzası (m.129/1-ğ) hususlarından birinin veya bir kaçının eksik olması hâlinde, hâkim davalıya veya vekiline eksikliğin giderilmesi için bir haftalık süre verir. Bu süre içinde eksikliğin giderilmemesi hâlinde cevap dilekçesi verilmemiş sayılır (m.130).

HMK'nın 131.maddesi uyarınca cevap dilekçesi verilmesinin en önemli sonucu, cevap süresi dolmamış olsa bile cevap dilekçesi verilmesinden sonra artık ilk itirazlar ileri sürülemez.

Cevap dilekçesi verilmiş ise varsa ekleri ile birlikte bir örneği mahkeme tarafından davacıya tebliğ edilir. Tebliğ zarfında davacıya, cevap dilekçesine karşı tebliğinden itibaren iki hafta içinde cevaba cevap verebileceği hususu bildirilmelidir.

Davacı iki haftalık süre içinde cevaba cevap dilekçesi vermez ise bu süre geçtikten sonra, dilekçeler aşaması tamamlanmış olacağından yargılamanın bir sonraki aşaması olan ön inceleme aşamasına geçilebilecektir.

Eğer davacı, süresi içinde ve niteliğine uygun şekilde dava dilekçesindeki

unsurları içerir cevaba cevap dilekçesi hazırlar ve mahkemeye verirse bu dilekçe de mahkeme tarafından davalıya tebliğ edilir. Tebliğ zarfında davalıya, isterse cevaba cevap dilekçesine karşı tebliğinden itibaren iki hafta içinde ikinci cevap dilekçesi verebileceği hususu bildirilmelidir.

Davalı süresi içinde ikinci cevap dilekçesi verirse veya ikinci cevap dilekçesi vermeden ve bu süre geçerse bu durumda da dilekçeler aşaması tamamlanmış olacağından yargılamanın bir sonraki aşaması olan ön inceleme aşamasına geçilebilecektir.

1.3.2.1.2. Basit Yargılama Usulünde Dilekçeler Aşaması

6100 sayılı HMK'ya göre esas yargılama usulünün yazılı yargılama usulü olduğunu yukarıda belirtmiştik. Ancak yasal mevzuatta, yazılı yargılama usulü dışında uygulanacağı ifade edilen hallerde basit yargılama usulü uygulanacaktır.

Basit yargılama usulü HMK'nın 316 ve devamı maddelerinde düzenlenmiştir. Bu düzenlemeler içinde dava ve cevap dilekçesinde hangi hususların bulunması gerektiği düzenlenmemiştir. Sadece HMK'nın 317.maddesinin 4.fikrasında dava ve cevap dilekçelerinin yönetmelikle belirlenecek formun doldurulması suretiyle de verilebileceği belirtilmiştir. Yine HMK'nın 322.maddesinin 1.fikrasında, bu kanun ve diğer kanunlarda basit yargılama usulü hakkında hüküm bulunmayan hallerde yazılı yargılama usulüne ilişkin hükümlerin uygulanacağı ifade edilmiştir.

Basit yargılama usulünde cevaba cevap ve ikinci cevap dilekçesi yoktur. Bununla, bu usulde görülecek işler basit olduğundan kısa sürede karara bağlanması amaçlanmıştır⁴¹. Basit yargılamada, yorum gerektiren veya anlaşılabilir içerikte olan dilekçeler verilmesinin önüne geçmek ve hak arayanların işini kolaylaştırmak amacıyla, dava ve cevap dilekçesinin yönetmelikte belirlenecek formun doldurulması ile de mümkündür. Böylece dava açabilmek ve davaya cevap verebilmek daha kolay ve hızlı olabilecektir⁴².

HMK Yönetmeliğinin “Basit yargılama usulünde dava ve cevap dilekçesinin verilmesi” başlıklı 37.maddesinde dava açılmasının ve davaya cevap verilmesinin

⁴¹ Pekcanitez/Atalay/Özekes, 2014, s.501.

⁴² Karşlı, Abdurrahim / Koç, Evren / Konuralp, Cengiz Serhat; Hukuk Muhakemeleri Kanununda Problemler Konular, İstanbul, 2014, s. 150.

dilekçe ile olacağı, dava ve cevap dilekçelerinin UYAP Bilgi Sistemlerinde yer alan dava ve cevap dilekçesi formları doldurulmak suretiyle de verilebileceği belirtilmiştir.

Basit yargılama usulünde dava dilekçesi formunda;

a) Mahkemenin adı,

b) Davacı ile davalının adı, soyadı ve adresleri,

c) Davacının T.C. kimlik numarası ile varsa ticaret sicil numarası veya tüzel kişi kimlik numarası,

ç) Varsa tarafların kanunî temsilcilerinin ve davacı vekilinin adı, soyadı ve adresleri,

d) Davanın konusu,

e) Davacının iddiasının dayanağı olan bütün vakıaların sıra numarası altında açık özetleri,

f) İddia edilen her bir vakıanın hangi delillerle ispat edileceği,

g) Dayanılan hukukî sebepler,

ğ) Açık bir şekilde talep sonucu,

h) Davacının, varsa kanunî temsilcisinin veya vekilinin imzası,

hususlarının bulunması gerekmektedir. Davacı dava dilekçesi ile birlikte tüm delillerini açıkça ve hangi vakıanın delili olduğunu dava dilekçesinde belirterek bildirmek; elinde bulunan delillerini dava dilekçesine eklemek ve başka yerlerden getirilecek belge ve dosyalar için de bunların bulunabilmesini sağlayan bilgilere dava dilekçesinde yer vermek zorundadır (m.318).

Basit yargılama usulünde de dava dilekçesi mahkemeye verilip dava açıldıktan sonra mahkemece bir tensip tutanağı düzenlenerek, dava dilekçesi ve ekleri ile birlikte davalıya tebliğe gönderilir. Tebliğ zarfında davalıya, dava dilekçesine karşı tebliğinden itibaren iki hafta içinde cevap verebileceği, durum ve koşullara göre cevap dilekçesinin bu süre içinde hazırlanmasının çok zor yahut imkânsız olduğu durumlarda, yine bu süre zarfında mahkemeye başvurusu halinde davalıya bir defaya mahsus olmak ve iki haftayı geçmemek üzere ek bir süre verilebileceği (m.317/2), süresi içinde cevap dilekçesi verilmemesi halinde davacının dava dilekçesinde ileri sürdüğü vakıaların tamamını inkâr etmiş sayılacağı (m.322/1 yollaması ile m.128) ve bu durumda dilekçeler aşaması tamamlanmış olduğundan yargılamanın bir sonraki aşaması olan ön inceleme aşamasına geçilebileceği

bildirilmesi gerekmektedir.

Dava dilekçesini usulüne uygun olarak tebliğ alan davalı, süresi için cevap dilekçesi vermez ise m.322/1 yollaması ile m.128 gereğince davacının dava dilekçesinde ileri sürdüğü vakıaların tamamını inkâr etmiş sayılır. Bu durumda dilekçeler aşaması tamamlanmış olacağından yargılamanın bir sonraki aşaması olan ön inceleme aşamasına geçilebilecektir.

Davalı cevap dilekçesi vermek isterse, hazırlamış olduğu cevap dilekçesini süresi (dava dilekçesinin tebliğinden itibaren iki hafta veya alınmış ise ek süre) içinde davacı sayısı kadar örnek ekleyerek davanın açılmış olduğu mahkemeye verir.

HMK Yönetmeliğinin 37.maddesinin 4.fıkrasına göre basit yargılama usulüne tabi davalarda cevap dilekçesi formunda;

- a) Mahkemenin adı.
- b) Davacı ile davalının adı, soyadı ve adresleri; davalı yurt dışında ise açılan dava ile ilgili işlemlere esas olmak üzere yurt içinde göstereceği bir adres.
- c) Davalının T.C. kimlik numarası ile varsa ticaret sicil numarası veya tüzel kişi kimlik numarası.
- ç) Varsa, tarafların kanunî temsilcilerinin ve davacı vekilinin adı, soyadı ve adresleri.
- d) Davalının savunmasının dayanağı olan bütün vakıaların sıra numarası altında açık özetleri.
- e) Savunmanın dayanağı olarak ileri sürülen her bir vakıanın hangi delillerle ispat edileceği.
- f) Dayanılan hukukî sebepler.
- g) Açık bir şekilde talep sonucu.
- ğ) Davalının veya varsa kanunî temsilcisinin yahut vekilinin imzası.
bulunmalıdır.

Cevap dilekçesi verilmiş ise varsa ekleri ile birlikte bir örneği mahkeme tarafından davacıya tebliğ edilir.

Basit yargılama usulünde dilekçeler aşamasında sadece dava dilekçesinin ve cevap dilekçesinin verilmesi bulunmaktadır. Cevaba cevap ve ikinci cevap dilekçesi

verilmesi basit yargılama usulünde yoktur⁴³. Böylece basit yargılama usulünde dilekçeler aşaması tamamlanmış olacağından yargılamanın bir sonraki aşaması olan ön inceleme aşamasına geçilebilecektir. Nitekim yazılı yargılama usulünden farklı olarak basit yargılama usulünde HMK'nın 317.maddesinin 3.fikrasında yer alan hüküm gereği taraflar cevaba cevap ve ikinci cevap dilekçesi veremezler.

1.3.2.2. Ön İnceleme Aşaması

Tarafların karşılıklı olarak dilekçelerini vermesi ile dilekçeler aşaması tamamlanır ve yargılamanın ikinci aşaması olan ön inceleme aşamasına geçilir.

Tahkikat aşamasından önce⁴⁴ yapılacak ön incelemede, geçerli ve sürdürülebilir bir yargılama yapılıp yapılamayacağı açısından⁴⁵ mahkeme dava şartlarını ve varsa ilk itirazları inceler, uyuşmazlık konularını tam olarak belirler, hazırlık işlemleri ile tarafların delillerini sunmaları ve delillerin toplanması için gereken işlemleri yapar. Tarafların üzerinde serbestçe tasarruf edebileceği davalarda onları sulhe veya arabuluculuğa teşvik eder ve bu hususları tutanağa geçirir (m.137). Böylece ön inceleme aşamasında bilgilenme, açıklama ve ispat hakkının kullanılması işlemleri birlikte yapılmış olur⁴⁶.

Ön inceleme genel olarak HMK'nın 137 ila 142. maddeleri arasında düzenlenmiştir. Buradaki düzenleme yazılı yargılama usulünün uygulandığı davalara yöneliktir. Basit yargılama usulüne tabi davalarda ön inceleme HMK'nın 320.maddesinde düzenlenmiştir.

Ön inceleme aşamasında, tahkikat aşamasından yargılamaya engel veya yargılamanın ilerlemesine sorun olabilecek yöntem veya malzemelerin varlığı ve yokluğu araştırılarak bir tür eleme yapılır⁴⁷. Örneğin ilk itirazlar veya dava şartları hakkında yapılan incelemede mahkeme dava şartlarının eksik olduğunu tespit edebilir veya ilk itirazı haklı bulabilir. Bu durumda yargılamanın bir sonraki aşamasına geçmeden davanın reddine karar verilebilir. Böylece mahkeme nihai

---

⁴³ Anayasa Mahkemesi 13/02/2013 tarih ve 28558 sayılı Resmi gazetede yayımlanan 22/03/2012 tarih ve 125/46 sayılı kararında HMK'nın 317.maddesinin 3.fikrasında yer alan "taraflar cevaba cevap ve ikinci cevap dilekçesi veremezler." şeklindeki hükmünü Anayasaya aykırı bulmamıştır.

⁴⁴ Kiraz, Taylan Özgür; 6100 sayılı Hukuk Muhakemeleri Kanunu ile Getirilen Yenilikler, Ankara, 2012 s.31.

⁴⁵ Çelikoğlu, s.4.

⁴⁶ Şeker, Hilmi; İlkeler Işığında Ön İnceleme Kurumu, İstanbul Barosu Yayınları, 2012, s.59.

⁴⁷ Köseoğlu, Bilâl; Hukuk Yargılamasında Ön İnceleme ve Uygulaması, Ankara, 2013 s.13.

kararını vermiş olur⁴⁸.

Ayrıca ön inceleme duruşması tamamlandıktan sonra, tahkikata başlamadan önce, mahkemece, hak düşürücü süreler ile varsa zamanaşımı hakkındaki itiraz ve def'iler incelenerek karara bağlanır.

Bu çalışmanın konusunu da oluşturan ön inceleme, yargılama usullerine göre ayrı ayrı ve kapsamlı bir şekilde aşağıda incelenecektir⁴⁹.

1.3.2.3. Tahkikat Aşaması

Tahkikat aşaması yargılamanın üçüncü ve en önemli⁵⁰ aşaması olup, yazılı yargılama bakımından HMK'nın 143-293 maddeleri arasında ve basit yargılama bakımından HMK'nın 320.maddesinde düzenlenmiştir.

Tahkikatın konusunu, tarafların davada ileri sürdükleri bütün iddia ve savunmaların birlikte incelenmesi oluşturur. Tahkikat ön inceleme aşamasında belirlenen ve ön inceleme aşamasında tutulan tutanakla tespit edilen hususlar esas alınarak yürütülür (m.140/3-son cümle). Tahkikat aşamasında tarafların iddia ve savunmaları mevcut deliller kapsamında araştırılarak değerlendirilir. Vakıaların doğruluğu, ispat faaliyeti ve ortaya konulan delillerle gerçekleştirilir. Karar verilebilmesi için davanın aydınlatılması sağlanır⁵¹.

Sağlıklı bir tahkikat yapılabilmesi için kanuna ve amacına uygun olarak yapılan bir ön inceleme aşaması tamamlandıktan sonra mahkeme tarafları tahkikat için duruşmaya davet eder. Usulüne uygun şekilde davet edilmiş olan taraflar, duruşmaya gelmedikleri veya gelip de davayı takip etmeyeceklerini bildirdikleri takdirde dosyanın işlem den kaldırılmasına karar verilir.

Tahkikat duruşmasına usulüne uygun şekilde davet edilmiş olan taraflardan biri duruşmaya gelir, diğeri gelmezse, gelen tarafın talebi üzerine, gelmeyen tarafın yokluğunda yargılamaya devam edilir. Geçerli bir mazereti olmaksızın duruşmaya gelmeyen taraf, yokluğunda yapılan işlemlere itiraz edemez. Duruşmaya gelen taraf

⁴⁸ Kuru/Arslan/Yılmaz, Usül s.345.

⁴⁹ Yazılı Yargılamada Ön İnceleme için bkz.şa. İkinci Bölüm.
Basit Yargılamada Ön İnceleme için bkz.şa. Üçüncü Bölüm.

⁵⁰ Pekcanitez/Atalay/Özekes, 2014, s.324.

⁵¹ Pekcanitez/Atalay/Özekes, 2014, s.324.

davayı takip etmeyeceğini bildirdiği takdirde dosya işlemde kaldırılır.

Yazılı yargılama usulüne tabi davalarda dosyası işlemde kaldırılmış olan dava, işlemde kaldırıldığı tarihten başlayarak üç ay içinde taraflardan birinin dilekçe ile başvurusu üzerine yenilenebilir. Yenileme dilekçesi, duruşma gün, saat ve yeri ile birlikte taraflara tebliğ edilir. Dosyanın işlemde kaldırıldığı tarihten başlayarak bir ay geçtikten sonra yenileme talebinde bulunulursa, yeniden harç alınır, bu harç yenileyen tarafça ödenir ve karşı tarafa yüklenemez. Yenilenen dava, eski davanın devamı sayılır. İşlemde kaldırıldığı tarihten başlayarak üç ay içinde yenilenmeyen davalar, sürenin dolduğu gün itibarıyla açılmamış sayılır ve mahkemece kendiliğinden karar verilerek dosya kapatılır. Davanın açılmamış sayılması kararı ile davanın açılması ile meydana gelmiş olan bütün sonuçlar ortadan kalkar (m.150).

Yazılı yargılama usulüne tabi davalarda işlemde kaldırılmasına karar verilmiş ve sonradan yenilenmiş olan dava, ilk yenilenmeden sonra bir defadan fazla takipsiz bırakılamaz. Aksi hâlde dava açılmamış sayılır. Diğer bir ifade ile yazılı yargılama usulüne tabi davalar en fazla iki defa takipsiz bırakılarak işlemde kaldırılır. Üçüncü defa takipsiz kalması halinde dosyanın işlemde kaldırılması değil, davanın açılmamış sayılmasına karar verilir.

Basit yargılama usulüne tabi davalarda ise işlemde kaldırılan dosya, yenilenmesinden sonra takipsiz bırakılırsa davanın açılmamış sayılmasına karar verilir. Diğer bir anlatımla basit yargılama usulüne tabi davalar sadece bir defa takipsiz bırakılarak işlemde kaldırılır. İkinci defa takipsiz kalması halinde dosyanın işlemde kaldırılması değil, davanın açılmamış sayılmasına karar verilir (m.320/4).

Dilekçelerde gösterilen ve taraflarca sunulan deliller ve ön inceleme aşamasında toplanan deliller tahkikat aşamasında incelenir. Buradaki delil incelemesi tarafların üzerinde anlaşamadıkları vakıalar hakkında yapılacaktır⁵². Kural olarak kanunda belirtilen süre geçtikten sonra taraflar delil gösteremez. Ancak bir delilin sonradan ileri sürülmesi yargılamayı geciktirme amacı taşııyorsa veya süresinde ileri sürülememesi ilgili tarafın kusurundan kaynaklanıyorsa, mahkeme o delilin sonradan gösterilmesine izin verebilir.

HMK'nın 154.maddesinin 3.fıkrası gereğince duruşma tutanağında;

⁵² Pekcanitez/Atalay/Özekes, 2012, s.492.

- a) Mahkemenin adı, duruşmanın açıldığı yer, gün ve saat,
  - b) Hâkim, zabıt kâtibi, hazır bulunan taraflar ve varsa vekilleri, kanuni temsilcileri, fer'î müdahil ve tercümanın ad ve soyadları,
  - c) Yargılamanın aleni ya da gizli yapıldığı,
  - ç) Beyanda bulunana okunmak ve imzası alınmak kaydıyla ikrar, yeminin edası, davanın geri alınmasına muvafakat, davadan feragat, davayı kabule ilişkin beyanlar ve sulh müzakereleri ile sonucu,
  - d) Beyanda bulunana okunmak kaydıyla taraf, tanık, bilirkişi veya uzman kişi beyanı,
  - e) Duruşma dışında yapılan işlemlerin özeti,
  - f) Tarafların sundukları belgelerin neler olduğu,
  - g) Tarafların soruşturmaya ilişkin istekleri ile diğer kanunların tutanağa yazılmasını emrettiği konular,
  - ğ) Ara kararları ve hükmün sonucu,
  - h) Karar veya hükmün açıklanma biçimi,
- mutlaka bulunması gerekir.

Duruşmada incelenen ve tutanakta sözü edilen veya dosyaya konduğu belirtilen belgeler de tutanağın eki sayılır (m.154/4).

Mahkeme, taraflarca iddia ve savunmalarında gösterilmiş olan ve toplanan delillerin incelenmesinden sonra, davanın muhakeme ve hüküm için yeterli derecede aydınlandığını anlarsa, duruşmaya gelen taraflara tahkikatın tümü hakkında açıklama yapabilmeleri için söz verir. Hazır bulunan taraflar tahkikatın tümü hakkında açıklama yaptıktan sonra mahkeme tahkikatı gerektiren bir husus kalmadığını görürse duruşmada hazır bulunan taraflara tahkikatın bittiğini bildirir (m.184).

Toplu mahkemelerde ise, tahkikatı yapmakla görevlendirilen hâkim, tahkikatı tamamlar ve incelenecek başka bir husus bulunmadığı kanaatine varırsa, davanın tümü hakkında tarafların açıklama yapabilmeleri için dosyayı mahkeme başkanına verir. Toplu mahkeme, gerekli gördüğü takdirde gerçeğin ortaya çıkması için daha önce tahkikat için görevlendirilen hâkim tarafından dinlenen tanıkları ve bilirkişiyi tekrar çağırıp dinleyebilir veya davanın maddi vakıaları hakkında gösterilen ve mahkemeye verilememiş veya getirilmemiş olan delillerin verilmesini veya getirtilmesini de kararlaştırabilir. Mahkeme heyeti, eksik gördüğü tahkikatı kendisi

tamamlayabileceği gibi bunu yeniden hâkimlerden birine de verebilir. Toplu mahkemelerde de tarafların tahkikatın tümü hakkındaki açıklamalarından sonra, tahkikatı gerektiren bir husus kalmadığını görülürse mahkeme heyeti tahkikatın bittiğini duruşmada hazır bulunan taraflara tefhim eder (m.185).

1.3.2.4. Sözlü Yargılama Aşaması

Yargılamanın tahkikat aşaması bittikten sonra mahkeme sözlü yargılama yapmak ve akabinde bir sonraki aşama olan hüküm vermek için belirlenecek gün ve saatte mahkemede hazır olmalarını sağlamak amacıyla, her iki tarafı da davet eder (m.186).

Hüküm verilmeden önceki yargılama aşaması, sözlü yargılama aşamasıdır. Sözlü yargılamada tahkikata ilişkin bir işlem yapılmayıp, yargılama hakkında taraflara son olarak söyleyecekleri sorulur⁵³. Sözlü yargılamada taraflar yapılan tüm yargılamayı değerlendirerek iddia ve savunmalarını haklı çıkarmak için son açıklamalarını yaparlar⁵⁴. Hangi yargılama usulünde olursa olsun, tarafların yargılama sonunda görüş ve değerlendirmelerini sözlü olarak ifade etmeleri önemlidir. Zira tarafların mahkeme huzurunda yapılan yargılama hakkında son kez sözlü açıklamada bulunmaları doğru karar verilmesi için fayda sağlar⁵⁵.

Tarafların hazır oldukları tahkikat duruşmasında tahkikatın bittiği tefhim edildikten sonra, usul ekonomisi ilkesi de dikkate alınarak taraflara sorulup, aynı gün sözlü yargılama ve hüküm aşamasına geçilmesini istedikleri ve bu yöndeki beyanlarını imzaları ile tasdik ettikleri takdirde, bu hususlar tutanağa geçirilerek, hemen sözlü yargılama ve hüküm aşamasına geçilebilecektir⁵⁶.

Tahkikat aşamasından sonra taraflar sözlü yargılama ve hüküm için ayrı bir duruşma günü tayin edilmesini isterlerse yeni bir gün tayin edilerek tarafların davet edilmesi gerekmektedir. Son tahkikat duruşmasında her iki taraf hazırsa, bu bildirim sözlü yapılır ve tahkikat duruşma tutanağına geçirilerek altı taraflara imzalatılır⁵⁷.

Aynı şekilde taraflardan biri tahkikat aşamasının bittiği duruşmada hazır

⁵³ Kuru/Arslan/Yılmaz, Usûl, s.446; Gençcan, s.797; Pekcanitez/Atalay/Özekes, 2014, s. 360; Kuru, Medeni Usûl, s.339.

⁵⁴ HMK.186.madde gerekçesinden.

⁵⁵ Görgün, s.245; Yılmaz, Yargılama Safhaları s.1436.

⁵⁶ Pekcanitez/Atalay/Özekes, 2014, s.360.

⁵⁷ Kuru, Medeni Usûl, s.339; Pekcanitez/Atalay/Özekes, 2014, s.360.

değilse, kanunun emredici hükmü gereğince sözlü yargılama ve hüküm için yeni bir gün ve saat tayin edilmeli ve m.186/1 hükmüne uygun biçimde ilgili tarafa tebliğ edilmelidir⁵⁸. Son tahkikat duruşmasında hazır bulunan tarafa yine kanunun emredici hükmü gereğince “sözlü yargılama ve hüküm için belirlenen gün ve saatte mahkemede hazır bulunmadıkları takdirde yokluklarında hüküm verileceği hususu” tefhim edilmeli, duruşmada bulunmayan diğer tarafa aynı hususu içerir ve sözlü yargılama ve hüküm duruşma gün ve saatini bildirir davetiye tebliğ edilmelidir.⁵⁹

Ancak uygulamada genellikle sözlü yargılama aşaması ile ilgili hatalar yapıldığı görülmektedir. Mahkemeler ya sözlü yargılama aşamasını dikkate almadan doğrudan hüküm oluşturmakta veya sözlü yargılama ve hüküm için yeni bir duruşma günü tayin edip tarafları davet etmeleri gerekirken bu hususlarla ilgili usulü işlemleri yerine getirmemektedir. Yargıtay da bu yöne ilişkin aykırılıkları tespit ederek bozma kararları vermektedir⁶⁰.

Sözlü yargılama için belirlenen gün ve saatte taraflar duruşmaya gelirse, hâkim taraflara son sözlerini sorar ve tutanağa geçirir. Eğer bir taraf veya her iki tarafta sözlü yargılama aşamasında duruşmaya gelmez ise gelmeyen tarafın veya tarafların yokluğunda duruşma yapılır (m.186/1). Sözlü yargılama aşamasında araştırılacak başkaca bir husus kalmadığı anlaşıldığında, duruşmaya gelen tarafın/tarafların yüzüne karşı ve gelmeyen tarafın/tarafların yokluğunda yargılamanın sona erdiği bildirilerek duruşmaya son verilip hüküm aşamasına geçilir.

1.3.2.5. Hüküm Aşaması

Yukarıda bahsedilen yargılama aşamalarından ve en sonunda yapılan sözlü yargılamadan sonra hüküm verme ve açıklama aşamasına geçilir. Hüküm, duruşmada hazır bulunan taraflara tefhim edilir.

Hükmün, verilmesi, tefhimi, toplu mahkemelerde müzakeresi, oylanması, kapsamı, yazılması, imza aşamaları, korunması, nüshası, alınması, kesinleşmesi gibi hususlar HMK'nın 294 ila 303.maddeler arasında düzenlenmiştir.

⁵⁸ Kuru/Arslan/Yılmaz, Usûl, s.447; Yılmaz, Yargılama Safhaları s.1437; Kuru, Medeni Usûl, s.340.

⁵⁹ Gençcan, s.798-799.

⁶⁰ “...mahkemece ... günlü duruşma oturumunda tahkikatın bittiği tefhim edilmekle sözlü yargılama ve hüküm için tayin olacak gün ve saatte mahkemede hazır bulunulması amacı ile davet hususu (HMK.md.186) yerine getirilmeden, davalı vekilinin mazereti de reddedilerek, yokluğunda karar verilmiş olduğundan kararın bozulması gerekmiştir”. (19. HD. 29/04/2014, 5204/8109 (UYAP), Benzer yönde Yargıtay Kararı için bkz. 19. HD. 24/02/2015, 5696/2458).

Mahkeme sözlü yargılama ve hüküm için tayin olan günde hazır olan tarafların yüzüne karşı, gelmeyen tarafların da yokluğunda, hazır olan taraflara son sözlerini sorduktan sonra hükmünü verir. Tarafların sözlü yargılama ve hüküm duruşmasına gelmemesi halinde dosyanın işlemden kaldırılması söz konusu değildir⁶¹. Zira HMK'nın 186.maddesine göre sözlü yargılama ve hüküm duruşması gün ve saati için taraflara çıkarılacak davetiyede, tarafların mahkemede hazır bulunmadıkları takdirde yokluklarından hüküm verileceği hususu da belirtilmiş olduğundan taraflar gelmeseler bile yokluklarında sözlü yargılama aşaması geçilerek hüküm verilebilecektir.

HMK'nın 294.maddesinin 3.fıkrası gereğince hükmün tefhimi, hüküm sonucunun duruşma tutanağına geçirilerek okunması suretiyle yapılır. Hüküm okunurken duruşmada bulunan herkes bunu ayakta dinler.

HMK'da nihaî kararlar, usule ve esasa ilişkin olup olmadıklarına göre ayrıma tâbi tutulmuştur. Yargılama sonunda uyuşmazlığın esası hakkında verilen nihai kararlar hüküm olarak nitelendirilmiştir (m.294/1). Ancak niteliğine aykırı düşmedikçe hükme ilişkin hususların usule ilişkin nihai kararlar bakımından da uygulanacağı belirtilmiştir.

Hükmün kapsamı HMK'nın 297.maddesinde belirtilmiş olup;

a) Hükmü veren mahkeme ile hâkim veya hâkimlerin ve zabıt kâtibinin ad ve soyadları ile sicil numaraları, mahkeme çeşitli sıfatlarla görev yapıyorsa hükmün hangi sıfatla verildiğini,

b) Tarafların ve davaya katılanların kimlikleri ile Türkiye Cumhuriyeti kimlik numarası, varsa kanuni temsilci ve vekillerinin ad ve soyadları ile adreslerini,

c) Tarafların iddia ve savunmalarının özetini, anlaştıkları ve anlaşamadıkları hususları, çekişmeli vakıalar hakkında toplanan delilleri, delillerin tartışılması ve değerlendirilmesini, sabit görülen vakıalarla bunlardan çıkarılan sonuç ve hukuki sebepleri,

ç) Hüküm sonucu, yargılama giderleri ile taraflardan alınan avansın harcanmayan kısmının iadesi, varsa kanun yolları ve süresini,

d) Hükmün verildiği tarih ve hâkim veya hâkimlerin ve zabıt kâtibinin imzalarını,

---

⁶¹ Yılmaz, Yargılama Safhaları, s.1437; Kuru, Medeni Usûl, s.339.

e) Gerekçeli kararın yazıldığı tarihi hususlarını kapsamalıdır.

Ancak uygulamada iş yoğunluğu gibi zorunlu nedenlerle yukarıda belirtilen hususlar tam olarak yazılmadan yalnız hüküm sonucu tefhim edilmekle yetinilmektedir. Bu durumda tefhim edilen hüküm sonucunun açık, şüphe ve tereddüt uyandırmayacak şekilde sözlü yargılama ve hüküm için hazırlanan duruşma tutanağına geçirilmesi ve okunması gerekir⁶².

Zorunlu nedenlerle sadece hüküm sonucunun, gelen tarafa tefhim edildiği veya taraflardan gelen olmadığı zaman yoklukta hüküm verildiği hâllerde, gerekçeli kararın tefhim tarihinden veya yoklukta ise sözlü yargılama ve hüküm duruşmasının yapıldığı tarihten başlayarak bir ay içinde yazılması gerekir. Aksi takdirde bu durum hâkimin sorumluluğunu doğurmaktadır.

HMK'nın 298.maddesinin 1.fıkrası uyarınca sonradan yazılan gerekçeli karar ve ayrıntılı hükmün, tefhim edilen hüküm sonucuna (kısa karara) aykırı olmaması gerekir⁶³. Aksi halde bu durum HMK'nın 371.maddesinin ç) bendinde yer alan "karara etki eden yargılama hatası veya eksikliklerinin bulunması" sebebine dayanılarak temyiz kanun yolunda bozmaya konu edilebilir.

1.4. ÖN İNCELEMENİN YARGILAMAYA HÂKİM OLAN BAZI İLKELER İLE İLİŞKİSİ

1.4.1. Genel Olarak Yargılamaya Hâkim Olan İlkeler

Yargılamanın, önceden belirlenmiş bir takım esas ve ölçülere bağlanmış olması ile, yargılanın sağlıklı icra edilmesi ve devletin hem topluma hem de taraflara güven vermesi sağlanmış olur⁶⁴. Medeni usul hukukunda yargılama sürecinin yönlendirilmesi, yargılamaya şekil verilmesi ve hâkimin davadaki yetki ve görevleri bir takım pozitif hukuk kurallarının yardımı ile oluşan bazı usul ilkeleri ile

⁶² Kuru/Arslan/Yılmaz, Usûl, s.447.

⁶³ Yılmaz, Yargılama Safhaları, s.1440.

⁶⁴ Rüzgaresen, Cumhuriyet; Medeni Muhakeme Hukukunda Usul Ekonomisi İlkesi, Ankara, 2013, s.27.

belirlenir⁶⁵. İşte bu ilkeler “Yargılamaya Hâkim Olan İlkeler” başlığı altında HMK’nın 24 ve devamı maddelerinde düzenlenmiştir.

Medeni usul hukukuna hâkim olan ilkeler, usul hukukunda yıllar boyunca süren uygulamalar sonunda varılan temel ilkeleri ifade etmektedir. Bu ilkelerin bir kısmı Anayasada bir kısmı genel usul kanunlarında bir kısmı ise özel usul kanunlarında açık veya zımni olarak yer almaktadır⁶⁶.

Yargılama sürecine hâkim olan ilkelerin bir kısmı demokratik bir hukuk devletinde doğru ve sağlıklı bir yargılamanın garantisidir. Adil yargılanma hakkı, hukuki dinlenilme hakkı ve usul ekonomisi gibi ilkeler bir tercih meselesi olmayıp hukuk devletinde mutlaka göz önünde bulundurulması gerekmektedir. Az önce sayılan ilkeler yargılama sistemlerine ve yargılama usullerine göre değişiklik göstermeyen, vazgeçilmeyen ve başka şekilde yorumlanması mümkün olmayan ilkelerdir. Ancak bazı ilkeler ise, bir yargılama sisteminin tercihlerine göre yargılamaya yön veren ilkeler niteliğindedir. Örneğin, bir yargılama sisteminde kendiliğinden araştırma ilkesine mi, yoksa taraflarca hazırlama ilkesine mi yer verileceği bir tercih meselesidir⁶⁷.

Yargılamaya hâkim olan ilkeler, usul hukukunda önemli bir yer tutmaktadır. Çünkü yargılama kuralları bu ilkelere göre şekillendirilmekte ve hatta kanunlar yapılırken bu ilkeler esas alınabilmektedir. Bu nedenle gerek taraflar ve gerekse mahkeme, bu ilkeleri yargılamanın bütün aşamalarında göz önünde bulundurması gerekmektedir⁶⁸.

Medeni usul hukukunun yargılamaya ilişkin ana ilkeleri, yıllardan beri oluşmuş ilkelerin kanuna bir yansıması olarak kabul edilmelidir⁶⁹. 6100 sayılı HMK’da düzenlenen ilkeler şunlardır.

Tasarruf İlkesi (HMK m.24),

Taraflarca Getirilme İlkesi (HMK m.25),

Taleple Bağlılık İlkesi (HMK m.26),

Hukuki Dinlenilme Hakkı (HMK m.27),

---

⁶⁵ Yıldız, s.43.

⁶⁶ Pekcanitez/Atalay/Özekes, 2014, s.217.

⁶⁷ Pekcanitez/Atalay/Özekes, 2014, s.217.

⁶⁸ Pekcanitez/Atalay/Özekes, 2014, s.217.

⁶⁹ Karşlı, s.240.

Aleniyet İlkesi (HMK m.28),
Dürüst Davranma Ve Doğruyu Söyleme Yükümlülüğü (HMK m.29),
Usul Ekonomisi İlkesi (HMK m.30),
Hâkimin Davayı Aydınlatma Ödevi (HMK m.31),
Yargılanın Sevk Ve İdaresi (HMK m.32),
Hukukun Uygulanması (HMK m.33).

Yargılamaya hâkim olan ilkeler, değişik kıstaslara göre farklı şekilde de sınıflandırılabilir⁷⁰.

- Yargılama sistemimize temel niteliğini veren ilkeler; tasarruf ilkesi, taraflarca getirilme ilkesi ve teksif ilkesi,
- Hâkimle yargılama arasındaki bağlantıyı ifade eden ilkeler; yargılamanın hâkim tarafından yürütülmesi, hâkimin davayı aydınlatma ödevi, doğrudanlık ve hâkimin delilleri değerlendirmesi,
- Yargılamanın değişmez ve temelini Anayasa'da bulan ilkeler; adil yargılanma hakkı, hukuki dinlenilme hakkı, usul ekonomisi ve aleniyet ilkeleri,
- Yargılamanın ve yargılama işlemlerinin yürütülüş şeklini belirleyen ilkeler; sözlülük-yazılılık ilkesi,
- Tarafların yargılamadaki temel yükümlülüklerine ilişkin ilkeler; taraflarca getirilme ilkesi ve dürüst davranma ve doğruyu söyleme yükümlülüğü.

Yargılamanın en önemli amacı, hızlı bir şekilde adil karar verilmesidir. Verilecek adil bir karar ile taraflar tatmin edileceği gibi mahkemelere olan güven sağlanmış, toplumsal barış temin edilmiş olacaktır. İşte bunların temini bakımından yargılamanın, yargılamaya hâkim olan ilkeler çerçevesinde yürütülmesi gereklidir⁷¹.

1.4.2. Ön İncelemenin Bazı Usul İlkeleri İle İlişkisi ve Değerlendirilmesi

Medeni usul hukukunda yeni bir kurum olarak detaylı bir şekilde düzenlenen ön inceleme kurumu, aslında yargılamaya hâkim olan bu ilkelerin uygulanmasına yardımcı olması ve bu ilkeler ile adil ve hızlı bir yargılama yapılması amacıyla getirilmiş bir kurum olarak değerlendirilebilir.

Bu bölümde HMK'da yer alan yargılamaya hâkim olan bazı ilkelerin ön inceleme ile ilişki üzerinde durulacaktır. Yargılamaya hâkim olan bazı ilkelere

⁷⁰ Pekcanitez/Atalay/Özekes, 2014, s.218.

⁷¹ Yıldız, s.44.

öncelikle genel hatları ile bahsedilecek olup, çalışmanın konusuna uygun olarak bunların ön inceleme ile ilişkisi üzerinde durulacak ve ön inceleme açısından bu ilkelerin öneminden bahsedilecektir.

1.4.2.1. Tasarruf İlkesi

Özel hukukta kişiler, kendi hakları üzerinde tasarruf yetkisi ve imkânı sahiptirler. Özel hukuktaki irade serbestisine göre herkes kanunların çizdiği sınırlar çerçevesinde dilediği tür, şekil ve içerikte işlem yapma özgürlüğüne sahiptir. Bu özgürlüğün medeni usul hukukuna yansımaları, tasarruf ilkesinde ortaya çıkmaktadır⁷².

HMK'nın 24.maddesinde yer alan tasarruf ilkesi uyarınca hâkim, talep olmaksızın, kendiliğinden bir davayı inceleyemez ve karara bağlayamaz. Kanunda açıkça belirtilmedikçe, hiç kimse kendi lehine olan davayı açmaya veya hakkını talep etmeye zorlanamaz. Tarafların üzerinde serbestçe tasarruf edebilecekleri dava konusu hakkında, dava açıldıktan sonra da tasarruf yetkisi devam eder. Ancak taraflarca açılan bir davada, tasarruf yetkisi bazı durumlarda kısıtlanmıştır. Aile ve şahsın hukukuna ilişkin bazı davalarda dava açıldıktan sonra, taraflarca bu davaların kabulü veya sulhu mümkün değildir⁷³.

Tasarruf ilkesi genel anlamda, yargılamanın başlamasında, konusunun belirlenmesinde, sona erdirilmesinde ve dava konusu üzerinde serbestçe tasarruf edilmesinde taraf iradesinin egemen olması, diğer bir ifade ile dava konusu üzerinde ve yargılamanın seyri hakkında etki edebilme iktidarını⁷⁴. Taraflar özel hukuk ilişkilerinden kaynaklanan hakları üzerinde sahip olduğu tasarruf yetkisi ile uyuşmazlıktan önce, uyuşmazlığın yargı organına intikalinde ve sonraki aşamalarında, uyuşmazlık konusu hakkı dava edip etmemekte veya dava ettikten sonra uzlaşma, sulh ya da feragat suretiyle tasarrufta bulunmakta serbesttir. Ancak şu husus unutulmamalıdır ki, tasarruf ilkesi, dava konusu üzerinde tarafların serbestçe tasarruf edebilecekleri davalar için uygulama alanı bulur.

Tasarruf ilkesi, bir yandan hâkimin kendiliğinden bir davaya bakamayacağını, ancak dava açılması suretiyle davaya bakabileceğini, tarafların dava ve konusu

⁷² Pekcanitez/Atalay/Özekes, 2014, s.218; Arslan/Yılmaz/Taşpınar Ayvaz, s.150; Karşlı, s.241.

⁷³ Pekcanitez/Atalay/Özekes, 2014, s.220.

⁷⁴ Karşlı, s.241; Şanal, s.221; Alangoya, H. Yavuz / Yıldırım, M. Kâmil / Deren Yıldırım, Nevhis; Medeni Usul Hukukunun Esasları, 8. Bası, İstanbul, 2011 s:182.

üzerinde tasarruf yetkilerinin bulunduğunu ve hâkimin tarafların talepleri ile bağlı olduğunu ifade etmekte iken, diğer taraftan, hiç kimsenin lehine olan davayı açmaya veya hakkını talep etmeye de zorlanamayacağını da ifade etmektedir.

Tasarruf yetkisi taraflarca yargılamanın sona erdirilmesinde de etkili olur. Taraflar uzlaşma veya sulh yoluyla davaya son verebilecekleri gibi davacı davasından feragat edebilir ya da davalı davayı kabul edebilir⁷⁵. Böylece yargılama, tarafların tasarruf yetkisi sebebiyle mahkemece karar verilmeden sona ermiş olur. Tasarruf ilkesi kapsamında taraflar, dava sonunda verilen hükme razı olup, kanun yoluna başvurmayabilir, başvurmuşsa kanun yoluna başvurusunu geri alabilir⁷⁶.

Tasarruf ilkesinin uygulandığı davalarda, taraflar davayı, taraf usul işlemleri ile daha kısa sürede sonuçlandırabileceklerdir. Tasarruf ilkesi ile dava henüz ön inceleme aşamasında iken, mümkün olduğu ölçüde taraflar sulhe veya arabulucuya teşvik edilerek, tarafların üzerinde serbestçe tasarruf edebilecekleri davalarda tarafların bu ilkeye dayanarak davayı ön inceleme aşamasında sonuçlandırması hedeflenmektedir. Aksi halde davada tahkikat ve sonraki aşamalara geçilerek mahkemece mevcut dosya durumuna göre karar verilecektir. Böylece ön inceleme kurumu, bu aşamada tarafları sulhe veya arabulucuya teşvik ederek taraflara sahip oldukları hak ve yetkileri hatırlatıp⁷⁷ bir kez daha durumlarını gözden geçirme ve tasarruf yetkilerini kullanabilme olanağı sunan ve bu konuda yasal uyarılar yapan bir müessese haline gelecektir. Ön inceleme kurumunun etkin olarak uygulanması ile tarafların dava üzerindeki tasarruf yetkisi, davanın ilk anından itibaren kendisini belirgin bir şekilde göstermeye başlayacaktır.

1.4.2.2. Taraflarca Getirilme İlkesi

Taraflarca getirilme ilkesi, iddia ve savunmanın dayanağı olan olayların ve delillerin taraflarca mahkemeye bildirilmesini ifade eder⁷⁸. Taraflarca getirilme ilkesi, tasarruf ilkesinin doğal bir tamamlayıcısıdır. Taraflarca getirilmesi ilkesi, taraflarca getirilen malzeme ile ilgili iken; tasarruf ilkesi, davanın konusu uyuşmazlık ile tarafların ilişkisi hakkındadır.

⁷⁵ Arslan/Yılmaz/Taşpınar Ayvaz, s.151; Kuru, Medeni Usûl, s.211; Pekcanitez/Atalay/Özekes, 2014, s.219; Karşlı, s.243;

⁷⁶ Kuru, Medeni Usûl, s.211.

⁷⁷ Nitekim taraflara sulh için gerekli hazırlıkları yapmaları hatırlatılmaktadır.

⁷⁸ Kuru, Medeni Usûl, s.211.

Taraflarca getirilme ilkesi HMK'nın 25.maddesinde düzenlenmiş olup; kanunda öngörülen istisnalar dışında, hâkimin, iki taraftan birinin söylemediği şeyi veya vakıaları kendiliğinden dikkate alamayacağı ve onları hatırlatabilecek davranışlarda dahi bulunamayacağı, kanunla belirtilen durumlar dışında, hâkimin, kendiliğinden delil toplayamayacağı hüküm altına alınmıştır.

Taraflarca getirilme ilkesinin bir sonucu olarak, tarafların ileri sürdüğü iddia ve savunmalarla ilgili vakıalar ve delillerle hâkimin bağlıdır. Hâkim, davayı sadece bunlar üzerinden değerlendirerek hükme bağlamalıdır. Hâkim tarafların ileri sürmediği vakıaları kendiliğinden araştıramaz⁷⁹.

Yargılama faaliyetine esas olacak vakıaların ve lehlerine uygun delillerin mahkemeye taraflarca getirmeleri kendi menfaatlerine daha uygun olacaktır. Zira yukarıda izah edilen tasarruf ilkesinin bir sonucu olarak taraflarca getirilme, taraflara düşen bir görevdir.

Hâkim, tarafların usulüne uygun olarak mahkemeye bildirdikleri vakıalara göre uyuşmazlık konularını tespit eder, bildirilen vakılardan anlaşılan itiraz sebeplerini kendiliğinden gözetir, incelemesini, taraflarca kendisine bildirilmiş olan dava malzemesi üzerinde yapar ve ona göre hukuk kurallarını uygular. Hâkim çekişmeli olan vakıaları araştırma konusu yapar, kanunda belirtilen durumlar dışında kendiliğinden delil toplayamaz. Aynı şekilde taraflarca usulüne uygun bir şekilde bildirilmeyen ve dava dosyasından da anlaşılmayan itiraz sebeplerini kendiliğinden gözetemez. Kanunlarda gösterilen istisnai durumlarda ise örneğin bilirkişi veya keşif deliline kendiliğinden başvurabileceği gibi taraflardan birinin isticvabına da kendiliğinden karar vererek delil toplayabilir⁸⁰.

Taraflarca getirilme ilkesi uyarınca, taraflarca süresinde ve usulüne uygun ileri sürülmemiş vakıaların sonradan ileri sürülmesi aynı zamanda iddia ve savunmanın genişletilmesi yasağına girer (m.141/1). Ayrıca delillerin de dilekçeler aşamasında dilekçelerle mahkemeye sunulması zorunludur (m.121/1, 129/2, 318).

HMK'da taraflarca getirilme ilkesi, ön inceleme duruşmasını düzenleyen 140.maddenin 5.fıkrasına işlenmek suretiyle aktif olarak uygulanması amaçlanmıştır.

⁷⁹ Pekcanitez/Atalay/Özekes, 2014, s.221.

⁸⁰ Kuru, Medeni Usûl, s.212-213.

Bu madde uyarınca ön inceleme duruşmasında, taraflara dilekçelerinde gösterdikleri, ancak henüz sunmadıkları belgeleri mahkemeye sunmaları veya başka yerden getirtilecek belgelerin getirtilebilmesi amacıyla gereken açıklamayı yapmaları için iki haftalık kesin süre verilir. Bu hususların verilen kesin süre içinde tam olarak yerine getirilmemesi hâlinde, o delile dayanmaktan vazgeçilmiş sayılmasına karar verilir. Bu sayede delillerin taraflarca getirilme ilkesine işlerlik kazandırılmış ve yargılama aşamalarının tarafların iradesiyle zamana yayılmasının ve kötüniyetli olarak delil sunma için davanın uzatılmasının önüne geçilmiştir.

Taraflarca getirilme ilkesinin istisnasını, kamu düzenini ilgilendiren davalarda, kendiliğinden araştırma ilkesi ve kendiliğinden harekete geçme ilkesi oluşturmaktadır⁸¹. Bu hallerde kamu düzeni gereği, dava konusu maddi hukuk ilişkisi tarafların iradesine bırakılmamaktadır⁸². Örneğin, boşanma ve ayrılık davalarında, soybağına ilişkin davalarda, babalık davasında, evlenmenin butlanı davasında, nüfus kayıt düzeltme davalarında ve benzeri kamu düzenini ilgilendiren davalarda kendiliğinden araştırma ilkesi uygulama alanı bulacaktır. Kendiliğinden araştırma ilkesinin uygulandığı davalarda delil sözleşmesi yapılamaz, isticvap hükümleri uygulanmaz, ikrar hâkimi bağlamaz (TMK m.184/3) ve yemin teklif edilemez (m.226). Kendiliğinden araştırma ilkesinin uygulandığı davalarda, hâkimin kararını tarafların bildirmiş oldukları vakıalara dayandırabilmesi için onların varlığına kanaat getirmiş olması gerekeceği gibi hâkim, tarafların ileri sürmedikleri vakıaları kendiliğinden araştırıp, kararını bu vakıalara da dayandırabilir⁸³.

Dilekçelerin karşılıklı verilmesi, tarafların somutlaştırdıkları iddia ve savunmaları doğrultusunda uyuşmazlık konularının tam olarak belirlenmesi, gerek hâkimin teşviki üzerine gerekse taraflarca kendiliğinden sulh olma yoluna gitmeleri veya uyuşmazlığı arabulucu yolu ile yine taraflarca kendi iradelerine uygun olarak çözmeleri, taraflardan birinin duruşmaya gelmemesi halinde gelen tarafın davaya devam edip etmeyeceği hususları ön inceleme aşamasında taraflarca değerlendirilebilecek hususlardır. Ancak duruşmayı takip edip etmeme serbestisi, HMK'nın 139. maddesinde yer alan ve ön incelemenin önemine binaen tarafların davayı takip etmesini sağlamaya yönelik olarak, gelmeyen taraf yokluğunda yapılan

⁸¹ Pekcanitez/Atalay/Özekes, 2014, s.222.

⁸² Kuru, Medeni Usûl, s.213.

⁸³ Kuru, Medeni Usûl, s.213.

işlemlere itiraz edemeyeceği ve onun muvafakati olmadan diğer tarafın iddia ve savunmasını genişletebileceği yahut değiştirebileceği hususları ön inceleme aşamasında tasarruf ilkesine getirilen bir istisna olarak değerlendirilebilir⁸⁴.

1.4.2.3. Taleple Bağlılık İlkesi

Taleple bağlılık ilkesi, hâkimin tarafların bildirdiği vakıalarla bağlı olmasını ve onların talepleri doğrultusunda hareket etmesini ifade etmektedir. Bu durumu ile taleple bağlılık ilkesi, tasarruf ilkesinin ve taraflarca getirilme ilkesinin tamamlayıcısıdır⁸⁵.

Taleple bağlılık ilkesini düzenleyen HMK'nın 26.maddesinde hâkimin, tarafların talep sonuçlarıyla bağlı olduğu, talep edilenden fazlasına veya başka bir şeye karar veremeyeceği, duruma göre, talep sonucundan daha azına karar verebileceği, hâkimin, tarafların talebiyle bağlı olmadığına ilişkin kanun hükümlerinin saklı olduğu belirtilmiştir. Hâkim sadece davacının istem sonucuna değil, aynı zamanda davalının talebine de dikkat etmeli, davalının davayı kısmen veya tamamen kabul etmesi durumunda bu hususları göz önünde bulundurmalıdır. Aksi halde taleple bağlılık ilkesine aykırı hareket edilmiş olur⁸⁶.

Taleple bağlılık ilkesi, kendiliğinden araştırma ilkesinin uygulandığı davalarda geçerli değildir. Diğer yandan, taraflarca getirilme ilkesinin uygulandığı davalarda kimi zaman hâkim tarafların talebiyle de bağlı değildir. Kanunda açık bir hüküm varsa, örneğin, davada yargılama giderleri talep edilmemiş olsa bile, hâkim kendiliğinden davada haksız çıkan tarafı yargılama giderlerine mahkûm edebilecektir (m.332)⁸⁷.

Ön inceleme aşamasında, taraflarca dosyaya sunulanlarla sınırlı olarak tarafların anlaştıkları ve anlaşmadıkları hususlar belirlenerek uyuşmazlık konusu tespit edilecektir. Taleple bağlılık ilkesi kapsamında, uyuşmazlık ön inceleme tutanağı ile somutlaştırılacak ve tahkikat, burada tespit edilecek hususlar üzerinden yürüyecektir⁸⁸.

---

⁸⁴ Şeker, s.29.

⁸⁵ Arslan/Yılmaz/Taşpınar Ayvaz, s.155.

⁸⁶ Arslan/Yılmaz/Taşpınar Ayvaz, s.155.

⁸⁷ Arslan/Yılmaz/Taşpınar Ayvaz, s.155.

⁸⁸ Şeker, s.30,

1.4.2.4. Hukuki Dinlenilme Hakkı

Hukuki dinlenilme hakkı, adil yargılanma hakkı kapsamında, onun bir unsuru olup⁸⁹ HMK'nın 27.maddesinde, davanın taraflarının, müdahillerin ve yargılamanın diğer ilgililerinin, kendi hakları ile bağlantılı olarak hukuki dinlenilme hakkına sahip olduğu, bu hakkın, yargılama ile ilgili olarak bilgi sahibi olunmasını, açıklama ve ispat hakkını, mahkemenin, açıklamaları dikkate alarak değerlendirmesini ve kararların somut ve açık olarak gerekçelendirilmesini içerdiği belirtilmiştir.

Hukuki dinlenilme hakkı, tarafların eşitlik temelinde yargılamaya katılabilmelerini, yargılamadan usulüne uygun olarak bilgi sahibi olmalarını, iddia ve savunmalarını ileri sürebilmelerini ve böylece yargılamaya etki edebilmelerini ifade eder⁹⁰.

Hukuki dinlenilme hakkı kural olarak taraflara tanınan bir hak olmakla birlikte HMK'nın 27.maddesine göre müdahiller ve yargılamanın diğer ilgilileri, kendi hakları ile bağlantılı olarak hukuki dinlenilme hakkına sahiptirler.

Hukuki dinlenilme hakkı kapsamında, ilgililer, kendi hukuki durumlarını ilgilendiren bir konuda kendilerine karşı açılmış olan bir davadan veya kendilerine yöneltilmiş bir talepten bilgi sahibi olunmasını isteme hakkına sahiptirler. Bilgi sahibi olunması ilk etapta usulüne uygun tebligat ile yapılır ve kural olarak taraf teşkili sağlanmadan dava ile ilgili işlem yapılmaz⁹¹.

Yine hukuki dinlenilme hakkı kapsamında, ilgililer, açıklama ve ispat hakkına da sahiptirler. Taraflar yargılamada iddia ve savunma yapabilmeli, bunların sebeplerini, dayanaklarını, vakıalarını açıklamayabilmelidir. HMK'nın 194.maddesindeki "taraflar dayandıkları vakıaları, ispata elverişli şekilde somutlaştırmalıdır. Tarafların dayandıkları delilleri ve hangi delilin hangi vakıanın ispatı için gösterildiğini açıkça belirtmek zorunludur." ifadelerine göre açıklama hakkı aynı zamanda bir ödevdir⁹². Ancak bu açıklama ve ispat için delil sunma yine usul kuralları çerçevesinde belirlenen şekil ve süreye uygun olarak yapılmalıdır⁹³.

⁸⁹ Kuru, Medeni Usûl, s.214.

⁹⁰ Pekcanitez/Atalay/Özekes, 2014, s.231; Arslan/Yılmaz/Taşpınar Ayvaz, s.147.

⁹¹ Arslan/Yılmaz/Taşpınar Ayvaz, s.148.

⁹² Arslan/Yılmaz/Taşpınar Ayvaz, s.149.

⁹³ Pekcanitez/Atalay/Özekes, 2014, s.231.

Hukuki dinlenilme hakkının içerdiği bir diğer husus olan mahkemenin, açıklamaları dikkate alarak değerlendirmesi ve kararların somut ve açık olarak gerekçelendirilmesi ile tarafların iddia ve savunmalarının, bunların dayandıkları vakıaların ve ispat konularının hâkim tarafından dikkate alınması, kararların somut vakılara dayandırılarak iddia ve savunmanın dikkate alındığının kararın gerekçesinde açıkça ortaya konulması sağlanmış olur⁹⁴.

1.4.2.5. Dürüst Davranma ve Doğru Söyleme Yükümlülüğü

Usul hukukunda taraflar, başta dava açmak olmak üzere, yargılama işlemleri yaparken dürüstlük kuralına uygun davranmak zorundadır⁹⁵. Bu durum HMK'nın 29.maddesinde, tarafların, dürüstlük kuralına uygun davranmak zorunda olduğu, tarafların, davanın dayanağı olan vakıalara ilişkin açıklamalarını gerçeğe uygun bir biçimde yapmakla yükümlü olduğu şeklinde belirtilmiştir.

Dürüst davranma ve doğru söyleme yükümlülüğü hem davacı hem de davalı için söz konusu olup, dürüstlük kuralına dayanan tarafın kendisinin de dürüst olması gerekir. Taraflar gibi avukatlar da dürüstlük kuralına uymalıdır. Avukatlar hem kendi mesleklerine güvenin korunması hem de usul hukuku ve yapmış oldukları kamu görevi nedeni ile dürüst davranmak zorundadır⁹⁶.

Tasarruf ilkesinin, taraflarca getirilme ilkesinin bir sonucu olarak, taraflar diledikleri vakıaları dava konusu yapabilirler ve bunu yaparken kendi aleyhlerine olan hususları bildirmeleri gibi bir zorunluluk bulunmamaktadır. Ancak dürüstlük kuralı gereği ileri sürdükleri hususların doğru olması, hem yazılı hem de sözlü yapılan beyan ve açıklamaların gerçeğe aykırı veya yanıltıcı olmaması gerekmektedir⁹⁷. Zira mahkeme tarafların beyanları ve açıklamaları doğrultusunda işlem ve inceleme yapmaktadır. Bu açıdan tarafların mahkemeyi yanıltmaması gerekir. Bu nedenle doğruyu söyleme yükümlülüğü, bilinçli olarak gerçeğe aykırı iddia ve savunmada bulunmamak olarak anlaşılmalıdır⁹⁸. Aksi halde lehine karar verilen tarafın, bilinçli olarak yalan söylemesi karara tesir eden hileli bir davranış anlamına

⁹⁴ Kuru, Medeni Usûl, s.216.

⁹⁵ Arslan/Yılmaz/Taşpınar Ayvaz, s.162.

⁹⁶ Pekcanitez/Atalay/Özekes, 2014, s.238.

⁹⁷ Pekcanitez/Atalay/Özekes, 2014, s.238-239.

⁹⁸ Arslan/Yılmaz/Taşpınar Ayvaz, s.163; Pekcanitez/Atalay/Özekes, 2014, s.239.

gelecek olup, bu durum HMK'nın 375.maddesinin 1.fikrasının h bendi uyarınca yargılamanın iadesi sebebini oluşturabilir.

1.4.2.6. Usûl Ekonomisi İlkesi

Usul ekonomisi ilkesi, medeni yargılama hukukuna hâkim olan önemli ilkelerden biri olup, Anayasa'nın 141.maddesinin 4.fikrasına göre de devlet, yargının basit, çabuk ve ucuz gerçekleşmesi için gereken tedbirleri almak zorundadır. Ayrıca, Türkiye'nin de taraf olduğu İnsan Hakları ve Temel Özgürlükleri Korumaya Dair Avrupa Sözleşmesi'nin 6. maddesinde mahkemelerin makul bir süre içinde karar vermeleri ön görülmüştür. Bu nedenle devlet, usul ekonomisi ilkesine uygun yargılama yapması için gerekli tedbirleri almakla yükümlüdür. Davaların en az giderle ve mümkün olan süratle sonuçlandırılmasının yargının görevidir. Çünkü yargılamanın basit, çabuk ve ucuz şekilde gerçekleşmesi, hukuki korumanın ve hak arama özgürlüğünün gerçek anlamda sağlanması için son derece gereklidir.

Usûl ekonomisi ilkesi, davanın taraflarının iddia ve savunmalarını en makul ve kabul edilebilir adalet ölçütleri temelinde değerlendirerek karar verilmesi gereğini ifade eder. Bu ilke, HMK'nın 30.maddesinde hâkimin, yargılamanın makul süre içinde ve düzenli bir biçimde yürütülmesini ve gereksiz gider yapılmamasını sağlamakla yükümlü olduğu şeklinde ifade edilmiştir.

Anayasanın 141.maddesi ve HMK'nın 30.maddesindeki düzenlemeler, hâkimlere bir takdir hakkı tanımayacak kadar kesinlik arz eden emredici hükümlerdir. Bu hükümler hâkimlerin yargılama esnasında usûl ekonomisinin gerçekleşmesine dikkat etmek mecburiyetinde olmasının en önemli dayanağını oluşturan yasal düzenlemelerdir. Ancak yalnızca hâkimlerin dikkat ve özeni ile gerçekleşecek bir ilke olmayan usûl ekonomisi ilkesi, tarafların da en az hâkimler kadar üstlerine düşen görevi yerine getirmesini zorunlu kılmaktadır⁹⁹.

Usul ekonomisi ilkesi, basitlik, çabukluk ve ucuzluk unsurlarını birlikte içermektedir¹⁰⁰. Bu unsurlarla, usul ekonomisi ilkesi, kanunlarda öngörülen düzenlemeler çerçevesinde, yargılamanın kolaylaştırılmasını ve karmaşık hale getirilmemesini, yargılamada ön görülen olağan ve makul sürenin aşılmasını,

⁹⁹ Pekcanitez/Atalay/Özekes, 2014, s.233.

¹⁰⁰ Karşlı, s.279; Pekcanitez/Atalay/Özekes, 2014, s.233; Yılmaz, Ejder; Usul Ekonomisi, Prof. Dr. Necip Bilge Armağanı, Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, C.57/1, Ankara, 2008, s.243.

gereksiz gider yapılmamasını amaçlamaktadır. Ancak bu durum, keyfiliğe yola açmamalı, usul ve yasaya uygun olmayan karara götürür bir şekilde gereksiz aceleciliği amaçlamamalı veya hiçbir gider yapmadan yargılamanın bitmesini hedeflememelidir¹⁰¹. Taraflar arasındaki uyuşmazlığın davaya dönüşmesi halinde, bu davanın çabuk, basit ve ucuz bir biçimde görülmesinde tarafların olduğu kadar kamunun da yararı bulunmaktadır¹⁰².

Ön inceleme kurumunun gerilmesi ile usul ekonomisi ilkesinin de en azami düzeyde uygulanması hedeflenmiştir. Davaların makul sürede çözülmesi davaların zamana yayılmasını önlerken taraflar arasında çıkması muhtemel gerilimin de önüne geçer¹⁰³. HMK ile getirilen yeni yargılama sisteminde, davanın bir aşaması tamamlanmadan diğer aşamaya geçilemeyecektir. Bunu bilen gerek mahkeme, gerekse taraflar, ön inceleme aşamasından tahkikat aşamasına geçebilmek için gerekli her türlü hazırlığı yapmalıdır. Hatta sulh veya arabulucu yolu ile daha ön inceleme aşamasında dahi yargılama bitirilebilmektedir.

Usul ekonomisi ilkesi ile özellikle ön inceleme aşamasında gereksiz araştırma ve delil toplanması suretiyle yargılamanın zamana yayılmasının önüne geçilmektedir. Ön inceleme aşamasının getirilmesi ile etkinliği en fazla artacak olan yargılamaya hâkim olan ilkelerin başında usul ekonomisi ilkesi gelmektedir. Örneğin kanunda ön inceleme duruşması, zaman ve masraf israfını en asgari düzeye indirerek doğrudan sonuç almaya yönelik tüm ayrıntılar belirlenmiş ve hâkim ve davanın taraflarının görevlerini bu yönde yapmaları gerekenler kanun metninde açıkça düzenlenmiştir¹⁰⁴.

Davanın çabuk, basit ve ucuz bir şekilde görülmesinde tarafların olduğu kadar toplumun da yararı bulunmaktadır. Bir yargılama ne kadar çabuk, ucuz ve basit şekilde sonuçlandırılırsa, toplumun mahkemelere olan güveni o derecede artacak ve davalar uzun süre devam etmediği için kişiler arasındaki çekişmeler sürekli gündemde kalmayacak, toplumun huzur ve barışı için gerekli ortam bu şekilde sağlanacaktır. Bu yüzden hâkim davayı mümkün olduğu kadar çabuk ve düzenli bir biçimde sonuçlandırmakla yükümlüdür. Ön inceleme müessesesi ihdas edilmek suretiyle yargılamanın hızlandırılması ve dosyanın sonuçlandırılması açısından

---

¹⁰¹ Yılmaz, Usul Ekonomisi, s.250.

¹⁰² Kuru, Medeni Usûl, s.217.

¹⁰³ Şeker, s.42.

¹⁰⁴ Yıldız, s.58.

lüzumsuz görülen hususların tahkikat aşamasına geçilmeden dava dosyasından ayıklanması hedeflenmektedir.

1.4.2.7. Hâkimin Davayı Aydınlatma Ödevi

HMK'nın 31.maddesinde hâkimin, uyuşmazlığın aydınlatılmasını zorunlu kıldığı durumlarda, maddi veya hukuki açıdan belirsiz yahut çelişkili gördüğü hususlar hakkında, taraflara açıklama yaptırabileceği, soru sorabileceği, delil gösterilmesini isteyebileceği belirtilmiştir.

Mahkemenin hüküm verebilmesi bakımından tarafların ileri sürdüğü vakıaların çelişkili ya da anlaşılamayacak durumda olması halinde, bunların ne anlama geldiğinin açıklanması hâkimin bir görevidir. Hâkim dava malzemesinin tam ve doğru bir biçimde anlaşılması ve hukuka uygun bir karar vermesi için gerektiğinde soru soracak, açıklama yaptıracak, bilgilendirecek, uyarılarda bulunacaktır¹⁰⁵. Burada esas olan mevcut olmayanın ya da talep edilmeyenin ortaya çıkarılması değil talep edilenin açığa kavuşturulması esas olduğundan hâkim tarafların ileri sürmediği vakıaları ileri sürmelerine imkân sağlama veya bunu hatırlatması mümkün değildir. Böyle bir davranış hâkimin reddi sebebi olacaktır¹⁰⁶.

Hâkimin davayı aydınlatma ödevi çerçevesinde yapacağı uyarılar ve soracağı sorular, tarafların yargılama için eksik olan hususları tamamlamalarına ve belirsizlikleri gidermelerine hizmet edecektir. Bu durum yargılamanın hızlı bir şekilde sonuçlanmasına hizmet edecektir¹⁰⁷.

Hâkimin davayı aydınlatma ödevi kapsamında, ön inceleme aşamasında uyuşmazlık konularının belirlenmesi sırasında, iddia ve savunmanın somutlaştırılması için soracağı sorular, tarafların yargılama için eksik olan hususları tamamlamalarına ve belirsizlikleri gidermelerine hizmet edecek olup, aynı zamanda tarafları sulhe ve arabulucuya teşviki ile yargılamanın diğer aşamalarına gerek bile kalmadan hızlı bir şekilde sonuçlanmasına hizmet edecektir.

¹⁰⁵ Karaaslan, Varol; Medeni Usul Hukukunda Hâkimin Davayı Aydınlatma Ödevi, Ankara, s.29.

¹⁰⁶ Pekantez/Atalay/Özkes, 2014, s.225.

¹⁰⁷ Karaaslan, s.84.

1.4.2.8. Teksif İlkesi

Teksif ilkesi, tarafların iddia ve savunmalarını, yargılamanın belirli bir aşamasına kadar getirmek durumunda olmalarını, bu zaman diliminden sonra kural olarak yeni bir vakıa ileri sürülemeyeceğini ifade eder. Bu ilke ile dava konusu malzemelerin, vakıa ve delillerin belirli bir zaman kesitine kadar ortaya konulması ve tahkikatın bu konular üzerinde yapılması amaçlanmıştır. Zira yargılamanın her aşamasında yeni vakıaların ileri sürülmesi, yargılanın makul süre içinde yapılmasına ve sağlıklı bir şekilde ilerlemesine engel olur¹⁰⁸.

Teksif ilkesi HMK'da açıkça yer almamaktadır. Ancak 141.maddesinde, tarafların kural olarak, cevaba cevap ve ikinci cevap dilekçeleri ile serbestçe; ön inceleme aşamasında ise ancak karşı tarafın açık muvafakati ile iddia veya savunmalarını genişletebileceği yahut değiştirebileceği, ön inceleme duruşmasına taraflardan birinin mazeretsiz olarak gelmemesi halinde, gelen taraf onun muvafakatini aramaksızın iddia veya savunmasını genişletebileceği yahut değiştirebileceği, ön inceleme aşamasının tamamlanmasından sonra iddia veya savunmanın genişletilemeyeceği veya değiştirilemeyeceği belirtilmektedir.

Usul ekonomi ilkesi ile yakından ilişkili olan teksif ilkesinde en önemli amaç, davaların gereksiz yere ve kötü niyetli uzatılmasını önlemektir¹⁰⁹. Yani davacı ve davalı, yargılamanın belli bir aşamasına kadar vakıaları ve delillerini mahkemeye sunacak; daha sonra mahkeme bu delilleri değerlendirecek, yargılamanın ilerleyen aşamalarında taraflar tekrar delil sunamadıkları için mahkemenin iş yükü azalacak ve kısa zamanda dava sonuçlanmış olacaktır.

Ön inceleme tamamlanmadan ve gerekli kararlar alınmadan tahkikata geçilemeyeceği ve tahkikat için duruşma günü verilemeyeceği açıkça belirtilmek suretiyle yasaklanmıştır (m. 137). Mahkemenin, bu aşamada yapılması gereken her şeyi yapmadan bir sonraki aşamaya geçmesi istenmemiştir. Çünkü davayı çözüme kavuşturmak için gerekli olmayan birçok delilin toplanması için uzun süre harcanmasına rağmen davayı çözüme kavuşturacak asıl delillerin ancak davanın son aşamasında toplanabilmesi, bunun da makul olanın çok üzerinde zaman ve para

¹⁰⁸ Arslan/Yılmaz/Taşpınar Ayvaz, s.156; Pekcanitez/Atalay/Özekes, 2014, s.222; Karşlı, s.259-267; Alangoya/Yıldırım/Deren Yıldırım; s.185.

¹⁰⁹ Pekcanitez/Atalay/Özekes, 2014, s.222.

kaybına neden olması uygulamada sıkça karşılaşılan ve yargılamanın uzaması nedeniyle yargıya olan güveni olumsuz yönde etkileyen başlıca sorunlardan birisidir. Bu nedenle teksif ilkesinin bir sonucu olarak belirli bir usul kesitine kadar bütün iddia ve savunma nedenlerinin ileri sürülmesi gerekir. Yoksa teksif ilkesi hak arama özgürlüğüne ve hukuki dinlenilme hakkına engel değildir. Zira hak arama özgürlüğü sınırsız bir şekilde ve kötü niyetle kullanılmayacaktır. Her hak amacına uygun, karşı taraf ve kamuya zarar vermeden kullanılmalıdır¹¹⁰.

1.4.2.9. Adil Yargılanma Hakkı

Anayasanın “hak arama hürriyeti” başlıklı 36.maddesinde, herkesin, meşru vasıta ve yollardan faydalanmak suretiyle yargı mercileri önünde davacı veya davalı olarak iddia ve savunma ile adil yargılanma hakkına sahip olduğu belirtilmiştir.

Türkiye'nin de taraf olduğu İnsan Hakları ve Temel Özgürlükleri Korumaya Dair Avrupa Sözleşmesi'nin 6. maddesinde de özetle, herkesin, medeni hak ve yükümlülükleri ile ilgili davalarda, yasa ile kurulmuş bağımsız ve tarafsız bir mahkeme tarafından davasının makul bir süre içerisinde, hakkaniyete uygun ve açık olarak görülmesini istemek hakkına sahip olduğu ifade edilmiştir.

Adil yargılanma hakkı, çok sayıda unsur içinde barındıran bir haktır. Bu unsurlar, kanuni, bağımsız ve tarafsız bir mahkeme önünde yargılanma, makul süre içinde yargılanma, aleni olarak yargılanma ve hakkaniyete uygun olarak yargılanma şeklinde sayılabilir¹¹¹. Adil yargılanma hakkı, yalnızca kararın adil olmasının değil aynı zamanda yargılama sürecinin de adil yürütülmesini teminat altına alır. Görüldüğü üzere yargılama, kanunla kurulmuş, bağımsız ve tarafsız mahkemece, makul süre içinde, aleni ve hakkaniyete uygun olarak gerçekleştirilmelidir ki, adil yargılanma hakkı sağlanmış olsun¹¹².

Adil yargılanma hakkı kapsamında önem arz eden ilk unsur, kuruluş ve yetkileri ile izleyeceği yargılama usulü kanunla belirlenmiş, bağımsız ve tarafsız bağlayıcı kararlar verme yetkisine haiz mahkeme önünde yargılamanın yapılmasıdır¹¹³.

¹¹⁰ Pekcanitez/Atalay/Özekes, 2014, s.223.

¹¹¹ Arslan/Yılmaz/Taşpınar Ayvaz, s.143; Kuru, Medeni Usûl, s.218; Pekcanitez/Atalay/Özekes, 2014, s. 229.

¹¹² Arslan/Yılmaz/Taşpınar Ayvaz, s.143.

¹¹³ Pekcanitez/Atalay/Özekes, 2014, s.229.

Makul süre içinde yargılamanın tamamlanması ve karara bağlanması gerekir. Makul süre, somut olayın özelliklerine göre değişiklik gösterebilecektir¹¹⁴. Önemli olan husus, hak arayanların bu haklarına zamanında ve hukuka uygun olarak kavuşabilmesidir¹¹⁵. Makul sürede yargılamanın tamamlanması yargıya olan güveni de arttıracaktır. Aksi durumda devletin yargıya olan güveni sağlama ve bunu devam ettirme ödevini yapmamasına neden olabilecektir¹¹⁶. Makul süre içinde yargılanma hakkı aynı zamanda usul ekonomisi ilkesi ile de ilişkili olup, yargılamanın en az masrafla ve mümkün olan süratle sonuçlandırılması gerekmektedir.

Ön inceleme aşamasının tam olarak uygulanması ile yargılama hızlanacak ve adil yargılanma hakkı kapsamında kalan makul süre içinde yargılanma hakkı taraflara tanınmış olacaktır.

---

¹¹⁴ Pekcanitez/Atalay/Özekes, 2014, s.230.

¹¹⁵ Kuru, Medeni Usûl, s.216.

¹¹⁶ Pekcanitez/Atalay/Özekes, 2014, s.229.

İKİNCİ BÖLÜM

YAZILI YARGILAMA USÛLÜNDE ÖN İNCELEME AŞAMASI

2.1. GENEL OLARAK

Ön inceleme ile tahkikat aşamasından önce gerekli hazırlıkların tam olarak yapılması, hâkimin ve davanın taraflarının dava dosyasını iyi takip etmesi ve bu yolla uyuşmazlığın tam olarak tespiti, yargılamayı gereksiz olarak uzatabilecek unsurların ayıklanarak tahkikat aşamasına geçilmesi amaçlanmıştır. Ön inceleme aşaması çok iyi bir şekilde yapılmalıdır ki, tahkikat etkili ve kısa bir sürede sonuçlansın¹¹⁷. Diğer bir ifade ile ön inceleme, kanunun emrettiği şekilde yerine getirilirse ve gerek taraflar gerekse mahkeme yapılması gereken işleri zamanında ve tam olarak yaparsa tahkikat da sağlıklı bir şekilde yürütülebilecektir. Neticede ön incelemenin kanunun emrettiği şekilde ve tam anlamıyla bir bütün¹¹⁸ olarak uygulanmasıyla yargılama da hızlanacaktır¹¹⁹.

2.2. ÖN İNCELEMENİN KAPSAMI

HMK'nın 137.maddesinde ön incelemenin kapsamı, HMK 138.maddesinde ön inceleme aşamasında dosya üzerinden dava şartlarının ve varsa ilk itirazların incelenerek bunlar hakkında karar verilmesi, HMK 139.maddesinde ön inceleme duruşmasına davet, HMK 140.maddesinde ise yapılması zorunlu olan ön inceleme duruşması düzenlenmiştir.

HMK'nın "Ön incelmenin kapsamı" başlıklı 137.maddesinde ön incelemenin kapsamını belirlenmiş, bu aşamada hangi işlemlerin yapılacağı açıklanmıştır. Bunlar dava şartları ve varsa ilk itirazların incelenmesine dair usule ilişkin hususlar,

---

¹¹⁷ Ermenek, s.145.

¹¹⁸ Yılmaz, Şerh, s.880.

¹¹⁹ Köseoğlu, s.12.

tahkikat hazırlık işlemleri, tarafların delillerini sunmaları ve toplanması için gerekli iş ve işlemler¹²⁰, iddia ve savunma kapsamında uyuşmazlık konularının tam olarak tespiti, tarafların üzerinde serbestçe tasarruf edebileceği davalarda tarafların sulhe veya arabulucuya teşvik edilmesidir. Ön inceleme mahkemeye ait bir görev olup, HMK'nın 137.maddesi hükmüne aykırı davranışın hâkimin sorumluluğunu gerektireceği madde gerekçesinde belirtilmiştir¹²¹.

Netice de ön inceleme aşamasında ilk olarak yargılamaya engel veya yargılamanın ilerlemesine sorun olabilecek yöntem veya malzemelerin varlığı ve yokluğu araştırılır. Dava şartları ve varsa ilk itirazlar incelenir. Tarafların iddia ve savunmaları doğrultusunda uyuşmazlık konuları tam olarak belirlenir. Üzerinde serbestçe tasarruf edebileceği davalarda taraflar sulhe veya arabulucuya teşvik edilir. Tarafların iddia ve savunmalarını ispatına yarayacak delillerini sunmaları ve başka yerden getirtilecek delillerinin toplanması için gereken işlemler yapılır.

2.3. ÖN İNCELEMENİN ZAMANI

Ön inceleme, yargılamanın birinci aşaması olan dilekçeler aşamasının tamamlanmasına müteakip yapılır. Bu husus HMK'nın 137.maddesinin 1.fıkrasında, "Dilekçelerin karşılıklı verilmesinden sonra ön inceleme yapılır" şekli ile düzenlenmiştir.

Yazılı yargılama usulünde dilekçeler; dava dilekçesi, verilmesi halinde cevap dilekçesi, cevaba cevap dilekçesi ve ikinci cevap dilekçesinden oluşmaktadır. Bu dilekçeler karşılıklı olarak mahkemeye verilmiş ise ikinci cevap dilekçesinin verilmesinden sonra dilekçeler aşaması tamamlanmış olacağından mahkemece ön inceleme aşamasına geçilmelidir. Ancak dava dilekçesi dışında sayılan bu dilekçelerin bir kısmının verilmemesi halinde son dilekçenin ilgisine tebliğine müteakip, bu dilekçeye cevap için kanunun belirlediği iki haftalık süre bitiminde dilekçeler aşaması tamamlanmış olacaktır. Bu durumda mahkeme yargılamanın ön inceleme aşamasına geçebilecektir.

¹²⁰ Pekcanitez/Atalay/Özekes, 2012, s.479.

¹²¹ Yılmaz, Şerh, s.880.

2.4. ÖN İNCELEMEDE YAPILMASI GEREKENLER

2.4.1. Genel Olarak

Dilekçelerin karşılıklı verilmesinden diğer bir ifade ile dilekçeler aşamasının tamamlanmasından sonra mahkemece ön inceleme yapılır.

HMK 137.maddesinin 2.fıkrasında yer alan “*Ön inceleme tamamlanmadan ve gerekli kararlar alınmadan tahkikata geçilemez ve tahkikat için duruşma günü verilemez.*” hükmü emredici nitelikte olup, ön inceleme aşamasının işlevini yerine getirmesi ve beklenen sonucu gerçekleştirmesi bu emir hükmünün tam manasıyla yerine getirilmesine bağlıdır.

Bu aşamada, tahkikatta yapılması gereken tanık dinleme, belge inceleme, bilirkişi görüşü alma, keşif yapma ve yemin teklif etme gibi tahkikat işlemleri yapılamayacaktır¹²². Ancak ön inceleme duruşmasında dava şartları ve ilk itirazlar ile sınırlı olmak üzere varsa delil incelemesi yapılabilir.

Kanundaki sıralama dikkate alınarak yazılı yargılama usulünde ön inceleme aşamasında yapılması gerekenler;

- 1-) Dava şartlarının öncelikle dosya üzerinden incelenerek karara bağlanması,
- 2-) Varsa ilk itirazların öncelikle dosya üzerinden incelenerek karara bağlanması,
- 3-) Tarafların ön inceleme duruşmasına davet edilmesi,
- 4-) Ön inceleme duruşmasında tarafların iddiaları ve savunmaları kapsamında anlaşılabilir ve anlaşılabilir konuların tek tek tespit edilerek uyuşmazlık konularının tam olarak belirlenmesi,
- 5-) Ön inceleme duruşmasında, tarafların üzerinde serbestçe tasarruf edebileceği davalarda, onların sulhe veya arabuluculuğa teşvik edilmesi,
- 6-) Tarafların dilekçelerinde gösterdikleri ve henüz toplanmayan delillerinin toplanması için karar verilmesi,
- 7-) Ön inceleme duruşma tutanağının düzenlenmesi ve hazır bulunanlarca imza edilmesi,
- 8-) Ön inceleme duruşması tamamlandıktan sonra, ancak tahkikata başlamadan önce hak düşürücü süreler ile zamanaşımı hakkındaki itiraz ve defilerin

¹²² Karahacıoğlu, Ali H./Parlar, Aynur; 6100 Sayılı hukuk Muhakemeleri Kanunu Şerhi, Ankara, 2014, s.645.

incelenerek karara bağlanması.

şeklinde sıralanabilir.

Bu kapsamda ön inceleme aşaması kendi içinde üç safhadan oluşmaktadır. Birinci safhada ön inceleme duruşmasından önceki işlemler¹²³, ikinci safhada ön inceleme duruşmasının yapılması¹²⁴, son olarak ta ön inceleme duruşmasından sonra fakat tahkikata başlanmadan önce yapılması gereken süreler hakkında karar verilmesi¹²⁵.

2.4.2. Ön inceleme Duruşmasından Önceki İşlemler

Genel olarak mahkeme ön inceleme aşamasında; öncelikle dosya üzerinden dava şartlarını ve varsa ilk itirazları inceler ve bu konularda yine dosya üzerinden olumlu veya olumsuz bir karar verir. Bu konularda dosya üzerinden karar verilmesi mümkün olmaz veya tarafların dinlenmesi gerektiği kanaati oluşursa, mahkeme ön inceleme duruşması açarak tarafları da dinledikten sonra dava şartları ve ilk itirazları inceleyip bu konular hakkında bir karar verir¹²⁶.

2.4.2.1. Dosya Üzerinden (Duruşmasız) Ön İnceleme

Duruşmasız inceleme olarak da adlandırabileceğimiz dosya üzerinden ön incelemede, hâkim, dilekçelerin karşılıklı verilmesinden sonra dosya üzerinden inceleme yaparak mümkün olan kararları vermelidir¹²⁷. Hâkimin bu haliyle dosya üzerinden karar verebileceği haller sınırlıdır. Hâkim öncelikle kendiliğinden dava şartlarını (m.114), bunlarda bir eksiklik yoksa ve taraflar ileri sürmüşse ilk itirazları inceleyecektir (m.116).

Mahkeme, ön inceleme aşamasının bu safhasında dava şartları ve ilk itirazlar hakkında dosya üzerinden de karar verebilir¹²⁸. Ön incelemenin bu safhasına salt dosya aşaması da denilebilir¹²⁹. Çünkü dava şartları ve varsa ilk itirazlar usule ilişkin

¹²³ Ön inceleme duruşmasından önceki (birinci safha) işlemler; dava şartlarının ve varsa ilk itirazların öncelikle dosya üzerinden incelemesi. Detaylı bilgi için bkz. aşa. 2.4.2.

¹²⁴ Ön inceleme duruşması (ikinci safha) işlemleri; daha önce karar verilmemişse dava şartları ve varsa ilk itirazlar hakkında gerektiği takdirde tarafları da dinleyerek karar verilmesi, iddia ve varsa savunmayı tespit edip uyuşmazlık konularını tam olarak belirlenmesi ve tarafların sulhe veya arabuluculuğa davet edilmesi ve delillerin toplanması için gereken işlemlerin yapılması. Detaylı bilgi için bkz. aşa. 2.4.3.

¹²⁵ Görgün / Kodakoğlu, s.151.

¹²⁶ Sungurtekin Özkan, Meral; Türk Medeni Yargılama Hukuku, İzmir, 2013 s.246.

¹²⁷ Yılmaz, Yargılama Safhaları ve İşlemleri, s.628.

¹²⁸ Karşlı, s.453.

¹²⁹ Köseoğlu, s.15.

hususlardır. Dosya üzerinden dava şartlarının ve varsa ilk itirazların incelenebilmesi imkânı ölçüsünde, ön inceleme duruşmasının yapılmasına, tarafların ön inceleme duruşmasına davet edilmesine gerek kalmaz¹³⁰.

Yargılamada usule ilişkin iddia ve savunmanın tespit edilerek bunların çözümünden sonra işin esasına girilerek taraflar arasındaki uyuşmazlığın giderilmesi usul ekonomisine daha uygundur. Nitekim usule ilişkin hususlar şekli nitelik taşıdıklarından ön inceleme aşamasında dosya üzerinden de incelenerek karara bağlanabilir. Böylece dava şartları ve ilk itirazlar daha yargılamanın başında ön inceleme aşamasında dosya üzerinden karar bağlanabiliyorsa bu şekilde karara bağlanacak ve tahkikat aşamasına geçilmeden nihai karar verilebilecektir¹³¹. İşte dosya üzerinden yapılan bu ön inceleme ile tahkikata ve işin esasına girilmesine gerek kalmadan daha başlangıçta eksiklik tespit edilerek dosyalar ayıklanmış olacaktır. Böylece sonraki aşamalarda yapılacak gereksiz işlemlerin ve zaman kaybının önüne geçilmiş olacaktır. Bu durumda ilgili taraf, dava şartı eksikliğini veya ilk itiraz konusu yeniden değerlendirerek hızlı bir şekilde yeni bir dava açabilecek veya davaya gerçek görevli ya da yetkili mahkemede devam edilebilecektir.

Dosya üzerinden yapılan incelemede, tek tek bakılan dava şartları tamam, ilk itiraz yok veya haksız ise ön incelemenin bu safhası geçilmiş olacaktır. Bundan sonra ön inceleme aşamasında yapılması gereken diğer iş ve işlemler için ön inceleme duruşması açılıp tarafların ön inceleme duruşmasına davet edilmesi gerekmektedir¹³².

2.4.2.2. Dava Şartlarının İncelenmesi

Dava şartları¹³³, mahkemenin bir davayı esastan inceleyebilmesi için varlığı veya yokluğu gerekli olan şartlara denir. Varlığı gerekli olan hallerde olumlu dava şartları, yokluğu gerekli olan hallerde ise olumsuz dava şartları söz konusu olur. Dava şartlarına davanın dinlenebilmesi şartları da denilir¹³⁴. Bu şartlar davanın açılabilmesi için değil, davanın esasına girilebilmesi ve dinlenebilmesi için gerekli

¹³⁰ Kuru, Medeni Usûl, s.201.

¹³¹ Özbay, İbrahim; 6100 Sayılı HMK Neler Getirdi, 2.Baskı, Ankara, 2013 s. 188.

¹³² Pekcanitez/Atalay/Özekes, 2014, s.317.

¹³³ Dava şartları 1086 sayılı HUMK da bağımsız olarak düzenlenmemişken, 6100 sayılı HMK'nın 114.maddesinde diğer kanunlarda yer alan dava şartlarına ilişkin hükümler saklı kalmak kaydı ile tek tek sayılmış ve devam eden 115.maddede de dava şartlarının incelenmesi usulü ve zamanı gösterilmiştir.

¹³⁴ Kuru/Arslan/Yılmaz, Usûl, s.244.

şartlardır¹³⁵. Dava şartları gerçekleşmeden bir davanın esasını incelenemez¹³⁶. Dava şartlarının incelenmesi için öncelikle dilekçelerin iyi okunması gerekir¹³⁷.

Usule ilişkin hususlar gibi dava şartları da şekli mahiyette olduklarından, bunların işin esasına girmeden, dava daha ön inceleme aşamasında iken hatta ön inceleme duruşmasından önce dosya üzerinde incelenip karara bağlanması, usul ekonomisi bakımından önemlidir. Bu gerekçelerden hareket eden kanun koyucu, usule ilişkin ve şekli mahiyette olan dava şartlarını ve ilk itirazları daha davanın başında, ön inceleme duruşmasının sonuna kadar karara bağlanmasını amaçlamıştır¹³⁸.

HMK'nın 114.maddesinde düzenlenen dava şartları şunlardır:

- a) Türk mahkemelerinin yargı hakkının bulunması,
- b) Yargı yolunun caiz olması,
- c) Mahkemenin görevli olması,
- ç) Yetkinin kesin olduğu hâllerde, mahkemenin yetkili bulunması,
- d) Tarafların, taraf ve dava ehliyetine sahip olmaları; kanuni temsilin söz konusu olduğu hâllerde, temsilcinin gerekli niteliğe sahip bulunması,
- e) Dava takip yetkisine sahip olunması,
- f) Vekil aracılığıyla takip edilen davalarda, vekilin davaya vekâlet ehliyetine sahip olması ve usulüne uygun düzenlenmiş bir vekâletnamesinin bulunması,
- g) Davacının yatırması gereken gider avansının yatırılmış olması,
- ğ) Teminat gösterilmesine ilişkin kararın gereğinin yerine getirilmesi,
- h) Davacının, dava açmakta hukuki yararının bulunması,
- ı) Aynı davanın, daha önceden açılmış ve hâlen görülmekte olmaması,
- i) Aynı davanın, daha önceden kesin hükme bağlanmamış olması,
- j) Diğer kanunlarda yer alan özel dava şartları.

Dava şartları, ilgisine ve konusuna göre de;

- a-) Mahkemeye ilişkin dava şartları,
- b-) Taraflara ilişkin dava şartları
- c-) Davanın konusuna ilişkin dava şartları olmak üzere sınıflandırılabilir.

¹³⁵ Kuru, Baki; Hukuk Muhakemeleri Usûlü, 6.Baskı C.2, İstanbul, 2001, s.1344.

¹³⁶ Pekcanitez/Atalay/Özkes, 2012, s.348.

¹³⁷ Yılmaz, Şerh, s.852.

¹³⁸ Ermenek, s.156.

Dilekçeler aşaması tamamlandıktan sonra, ön inceleme aşamasında mahkeme öncelikle dosya üzerinden dava şartlarını ve varsa ilk itirazları inceleyerek bu konularda kararını verir. HMK'nın 115.maddesi uyarınca dava şartları mahkemenin kendiliğinden araştırması gereken hususlardandır¹³⁹.

Dava şartlarının hangi sırayla inceleneceğine dair açık bir kural bulunmamakla birlikte, mahkeme HMK'nın 114.maddesindeki sırayı izlemesi uygun olacaktır. Nitekim mahkeme ön incelemeyi basitleştirmek veya kısaltmak için bazı dava şartlarını diğerlerinden önce incelemeli ve mantıklı bir sıraya tabi tutmalı ki bir dava şartının yokluğu halinde diğerlerini incelemeye gerek kalmamalıdır¹⁴⁰. Bu nedenle HMK'nın 114/1.maddesinde yer alan sıralamaya uygun olarak önce mahkemeye ilişkin dava şartları, akabinde taraflara ilişkin dava şartları ve en son da dava konusuna ilişkin dava şartları incelemeye konu edilmelidir.

Mahkeme, dava şartlarını davanın her aşamasında kendiliğinden araştırabileceği gibi taraflar da dava şartı noksanlığını her zaman ileri sürebilir (m.115/1). Çünkü dava şartları davanın başından sonuna kadar bulunmalıdır¹⁴¹.

Her ne kadar HMK'nın 115.maddesinde mahkemenin dava şartlarının mevcut olup olmadığını davanın her aşamasında kendiliğinden araştırılacağı belirtilmiş ise de 138.maddesi dikkate alındığında mahkeme ön inceleme aşamasında öncelikle dava şartları hakkında karar vermelidir¹⁴². Bununla, dava şartının bulunmaması durumunda zaman kaybını önlemek ve gerekirse diğer aşamalara geçmeden davayı usulden bir karara bağlamak amaçlanmaktadır¹⁴³.

Dava şartı noksanlığı, mahkeme tarafından tespit edilirse davanın usulden reddine karar verilir. Ancak, dava şartı noksanlığının giderilmesi mümkün ise bunun tamamlanması için mahkemece ilgili tarafa kesin süre verilir. Verilen kesin süre içinde dava şartı noksanlığı giderilmemişse mahkeme davayı, dava şartı yokluğu sebebiyle usulden reddeder. Ancak dava şartı noksanlığı, mahkeme tarafından davanın esasına girilmesinden önce fark edilmemiş, taraflarca da ileri sürülmemiş ve fakat hüküm anına kadar bu noksanlık giderilmişse, başlangıçtaki dava şartı

---

¹³⁹ Kiraz, s.23.

¹⁴⁰ Kuru/Arslan/Yılmaz, Usûl, s.325; Pekcanitez/Atalay/Özekes, 2012, s.364.

¹⁴¹ Pekcanitez/Atalay/Özekes, 2012, s.362; Kuru, Medeni Usûl, s.130.

¹⁴² Ermenek, s.156.

¹⁴³ Köseoğlu, s.17.

noksanlığından ötürü, dava usulden reddedilemez(m.115/2-3).

Bu bölümde, HMK'nın 114.maddesinde yer alan dava şartları, incelenmesi, varlığı veya yokluğu halinde yapılması gereken işlemler anlatılacaktır. Şu hususu belirtmek gerekir ki gerek dosya üzerinden dava şartlarının incelenmesi gerekse tarafların davet edildikleri ön inceleme duruşmasında dava şartlarının incelenmesi arasında bir fark yoktur. Sadece dava şartlarının incelenmesi ön inceleme duruşmasında yapılıyor ise mahkeme tarafları bu konuda dinleyebilir.

Mahkeme ön incelemede aşamasında, dava şartının noksan olduğunu veya verilen kesin süre içinde tamamlanmadığını tespit ederse, HMK'nın 115/2.maddesi uyarınca dava şartı noksanlığından dolayı davanın usulden reddine karar verir. Verilen bu karar nihai bir karar olup kanun yoluna tabidir.

Dava şartının noksanlığından dolayı davanın usule ilişkin eksiklik bakımından red edilmesi ve bu kararın kanun yoluna başvurmadan kesinleşmesi halinde bu davadaki dava şartı noksanlığı tamamlandıktan sonra dava yeniden açılabilir¹⁴⁴. Çünkü bu karar sadece usûlî eksiklik hakkında kesin karar teşkil eder. Bu kesinleşen karar bir engel teşkil etmez¹⁴⁵. Örneğin usule ilişkin görevsizlik kararı kesinleştikten sonra davacı görevli mahkemede aynı davayı yeniden açabilir.

2.4.2.2.1. Türk Mahkemelerinin Yargı Hakkının Bulunması

Türk mahkemelerinin yargı yetkisinin bulunması mahkemeye ilişkin olumlu dava şartlarındandır.

Açılan davada, Türk mahkemelerinin, yargı hakkına sahip olması gerekmektedir. Türk Mahkemelerinin yargı hakkı Türkiye Cumhuriyetini coğrafi sınırları ile sınırlıdır. Türk mahkemeleri Türkiye Cumhuriyetinin sınırları dışında faaliyette bulunamayacağı gibi, yabancı devlet mahkemeleri de Türkiye Cumhuriyeti sınırları içinde faaliyet gösteremezler. Kural olarak Türkiye Cumhuriyeti sınırları içinde yerli ve yabancı tüm gerçek ve tüzel kişiler Türk Yargısına tabidir¹⁴⁶.

Türk Mahkemelerinin yargı hakkı kişi ve yer yönünden sınırlandırılmıştır.

¹⁴⁴ Kuru/Arslan/Yılmaz, Usûl, s.255.

¹⁴⁵ Pekcanitez/Atalay/Özekes, 2014, s. 487.

¹⁴⁶ Kuru/Arslan/Yılmaz, Usûl, s.245; Pekcanitez/Atalay/Özekes, 2012, s. 349.

Kişi yönünden sınırlandırma yabancı devletlere ve diplomatik temsilcilere ilişkin olup, yukarıda bahsedildiği üzere yer yönünden sınırlanma Türkiye Cumhuriyetinin ülke sınırlarıdır. Diğer bir ifade ile kişi yönünden yabancı devletler ve diplomatik temsilciler bakımından ve yer yönünden de ülke sınırları dışında Türk mahkemelerinin yargı hakkı bulunmamaktadır¹⁴⁷. Ancak yabancı devletlerin ve diplomatik temsilciler bakımından bazı istisnai durumlarda¹⁴⁸ Türk mahkemelerinin yargılama hakkı bulunmaktadır.

Mahkeme ön inceleme aşamasında gerek dosya üzerinden gerekse ön inceleme duruşması sırasında yapacağı incelemede Türk mahkemelerinin yargı hakkı bulunup bulunmadığını, kişi ve yer yönünden sınırlanmanın söz konusu olup olmadığını kendiliğinden araştırarak, Türk mahkemelerinin yargı hakkının bulunduğunu tespit ederse dava şartlarından bir sonrakinin incelenmesine geçecektir. Eğer mahkeme Türk Mahkemelerinin yargı hakkının bulunmadığını tespit ederse HMK'nın 115.maddesinin 2.fıkrası gereğince dava şartı noksanlığından davanın usulden reddine karar verecektir.

Türk mahkemelerinin yargı hakkının bulunmasına ilişkin dava şartı noksanlığının sonradan giderilmesi mümkün olmadığı için HMK'nın 115.maddesinin 2.fıkrasına göre bu husustaki noksanlığın giderilmesi için tarafa süre verilmesine gerek yoktur.

2.4.2.2.2. Yargı Yolunun Caiz Olması

Hukuk mahkemesinin, önüne gelen bir davaya bakabilmesi için bu davanın kendi yargı yoluna, diğer bir ifade ile adli yargı –medeni yargı- yoluna tabi bir dava olması gerekir¹⁴⁹. Yargı yolunun caiz olması mahkemeye ilişkin olumlu bir dava şartıdır.

Ülkemizde pek çok yargı yolu ve buna bağlı olarak da pek çok üst yargı merci bulunmaktadır. Her bir yargı yolunda kendine özgü yargılama usulü uygulanır¹⁵⁰. Adli yargı, idari yargı, askeri yargı, anayasa yargısı. vs... Ülkemizde çoklu yargı yolu bulunduğundan yanlış yargı yollarında dava açılması da kaçınılmaz

¹⁴⁷ Karşlı, s.40.

¹⁴⁸ Yargı hakkının kişi yönünden istisnaları için Bkz. Kuru/Arslan/Yılmaz, Usûl, s.245,246,247; Köseoğlu, s.17; Ercan, Usûl, s.158-159; Karşlı, s.49.

¹⁴⁹ Pekcanitez/Atalay/Özekes, 2012, s. 350.

¹⁵⁰ Karşlı, s.59.

olmaktadır¹⁵¹. Bu nedenlerle hâkim önüne gelen bir davanın kendi yargı alanı içinde bulunup bulunmadığını kendiliğinden araştırmak zorundadır.

Medeni yargının konusunu özel hukuk alanına ilişkin¹⁵² hukuk davaları ve işleri oluşturmaktadır. İdari yargı, anayasa yargısı veya uyuşmazlık yargısı yoluna tabi bir dava adli yargı yolunda görülemeyeceği gibi adli yargı yoluna tabi dava ve işler de diğer yargı yollarında görülemez. Keza adli yargı içinde ceza yargısı ile medeni yargı ayrımı da yapılmakta olup, ceza yargısını ceza mahkemeleri, medeni yargıyı hukuk mahkemeleri yapacaktır. Çünkü her yargı yolunun, her mahkemenin yargılama usulleri farklıdır¹⁵³.

Hukuk mahkemesinin bir davaya veya işe bakabilmesi için, açılan davanın adli yargı içindeki medeni yargı yoluna tabi olması gerekmektedir. Hukuk mahkemesi gerek dosya üzerinden yapacağı ön incelemede, gerekse ön inceleme duruşmasında önüne gelen davanın veya işin kendi –medeni- yargı yolu içinde olup olmadığı hususunu kendiliğinden araştırmak zorundadır. Hukuk mahkemesi huzurundaki dava veya iş, medeni yargı yoluna tabi ise bu dava şartı vardır ve mahkeme bir sonraki dava şartının incelemeye geçebilecektir. Ancak mahkemenin önüne gelen dava veya iş medeni yargı yolu dışında ise bu durumda yargı yolunun caiz olması dava şartı noksan olduğundan, HMK'nın 115.maddesinin 2.fikrası uyarınca dava şartı noksanlığından dolayı davanın usulden reddine karar verecektir.

Yargı yolunun caiz olmaması nedeniyle davanın usulden red edildiği durumlarda mahkeme görevsizlik veya yetkisizlikte olduğu gibi dosyanın ilgili yargı yoluna tabi mahkemeye gönderilmesine karar veremez. Çünkü farklı yargı yoluna tabi mahkemeler arasındaki ilişki görev ilişkisi değil yargı yolu ilişkisidir. Bu durumda ilgili tarafın dava konusunun tabi bulunduğu yargı yoluna başvurması lazımdır. Ancak farklı yargı yolu nedeni ile davası usulden red edilen tarafın, hak düşürücü sürelerden veya zaman aşımından etkilenmemesi için kanunda belirtilen süreler içinde ilgili yargı kolunda dava açması gerekmektedir¹⁵⁴.

Bu dava şartı noksanlığının sonradan giderilmesi mümkün olmadığına göre bu husustaki noksanlığın giderilmesi için taraflara süre verilmesine gerek yoktur.

---

¹⁵¹ Köseoğlu, s.17-18.

¹⁵² Pekcanitez/Atalay/Özekes, 2012, s.89.

¹⁵³ Pekcanitez/Atalay/Özekes, 2012, s. 81.

¹⁵⁴ Yargı yolu hakkında bilgi için bkz. Kuru, Baki; Hukuk Muhakemeleri Usulü, 6.Baskı, C.1 s.34, 721 vd.

2.4.2.2.3. Mahkemenin Görevli Olması

Mahkemenin görevli olması, mahkemeye ilişkin olumlu bir dava şartıdır. HMK'nın 1.maddesi uyarınca mahkemelerin görevi ancak kanunla düzenlenir ve göreve ilişkin kurallar kamu düzenindedir. Görev, bir davaya veya işe o il veya ilçedeki hukuk mahkemelerinden hangisi tarafından bakılacağı hususu ile ilgilidir.

Hukuk mahkemeleri genel mahkeme ve özel mahkeme olmak üzere ikiye ayrılır. Açılmış bir davada görevli mahkemeyi tespit ederken ilk önce bu davanın genel mahkemelerin mi, yoksa özel mahkemelerin mi görev alanına girdiği araştırılır¹⁵⁵. Özel mahkemelerin görevi genel mahkemelerden önce gelir. Özel mahkemelerin görev alanına girdiği yine özel bir kanun hükmü ile belirtilmeyen hallerde genel mahkemeler görevlidir¹⁵⁶. HMK'ya göre genel mahkemeler Asliye Hukuk Mahkemesi¹⁵⁷ ve Sulh Hukuk Mahkemesidir¹⁵⁸. Ayrıca 5235 sayılı Adli Yargı İlk Derece Mahkemeleri ile Bölge Adliye Mahkemelerinin Kuruluş, Görev ve Yetkileri Hakkında Kanununun 4.maddesinde hukuk mahkemelerinin, sulh hukuk ve asliye hukuk mahkemeleri ile özel kanunlarla kurulan diğer hukuk mahkemeleri olduğu belirtilmiş olup, bu hükme göre kurulu bulunan özel mahkemeler;
- 6102 sayılı Türk Ticaret Kanununun 4.maddesinde¹⁵⁹ sayılan ve özel kanunlarda

¹⁵⁵ Pekcanitez/Atalay/Özekes, 2012, s. 118.

¹⁵⁶ Kuru/Arslan/Yılmaz, Usûl, s.117.

¹⁵⁷ HMK'nın 2.maddesine göre, aksine bir düzenleme bulunmadıkça dava konusunun değer ve miktarına bakılmaksızın malvarlığı haklarına ilişkin tüm davalarla, şahıs varlığına ilişkin tüm davalarda ve yine HMK'da ve diğer kanunlarda aksine düzenleme bulunmadıkça diğer dava ve işler bakımından görevli mahkeme, asliye hukuk mahkemesidir.

¹⁵⁸ HMK'nın 4.maddesinde sulh hukuk mahkemelerinin görevi düzenlenmiş ve dava konusunun değer ve tutarına bakılmaksızın sulh hukuk mahkemeleri;

a) Kiralanan taşınmazların, 9/6/1932 tarihli ve 2004 sayılı İcra ve İflas Kanununa göre ilamsız icra yoluyla tahliyesine ilişkin hükümler ayrık olmak üzere, kira ilişkisinden doğan alacak davaları da dâhil olmak üzere tüm uyumsuzlukları konu alan davalar ile bu davalara karşı açılan davalara,

b) Taşınır ve taşınmaz mal veya hakkın paylaşılmasına ve ortaklığın giderilmesine ilişkin davalara,

c) Taşınır ve taşınmaz mallarda, sadece zilyetliğin korunmasına yönelik olan davalara,

ç) Bu Kanun ile diğer kanunların, sulh hukuk mahkemesi veya sulh hukuk hâkimini görevlendirdiği davalara bakmakla görevlidir.

¹⁵⁹ 6102 sayılı Türk Ticaret Kanununun MADDE 4- (1) Her iki tarafın da ticari işletmesiyle ilgili hususlardan doğan hukuk davaları ve çekişmesiz yargı işleri ile tarafların tacir olup olmadıklarına bakılmaksızın;

a) Bu Kanunda,

b)Türk Medenî Kanununun, rehin karşılığında ödünç verme işi ile uğraşanlar hakkındaki 962 ilâ 969 uncu maddelerinde,

c)11/1/2011 tarihli ve 6098 sayılı Türk Borçlar Kanununun malvarlığının veya işletmenin devralınması ile işletmelerin birleşmesi ve şekil değiştirmesi hakkındaki 202 ve 203, rekabet yasağına ilişkin 444 ve 447, yayın sözleşmesine dair 487 ilâ 501, kredi mektubu ve kredi emrini düzenleyen 515 ilâ 519, komisyon sözleşmesine ilişkin 532 ilâ 545, ticari temsilciler, ticari vekiller ve diğer tacir yardımcılarını için öngörülmuş bulunan 547 ilâ 554, havale hakkındaki 555 ilâ 560, saklama sözleşmelerini düzenleyen 561 ilâ 580 inci maddelerinde,

d) Fikrî mülkiyet hukukuna dair mevzuatta,

e) Borsa, sergi, panayır ve pazarlar ile antrepo ve ticarete özgü diğer yerlere ilişkin özel hükümlerde,

f)Bankalara, diğer kredi kuruluşlarına, finansal kurumlara ve ödünç para verme işlerine ilişkin düzenlemelerde, öngörülen hususlardan doğan hukuk davaları ve çekişmesiz yargı işleri ticari dava ve ticari

- bazı dava ve işlere bakmakla görevli bulunan¹⁶⁰ Ticaret Mahkemeleri,
- İş davalarına bakmak üzere 5521 sayılı İş Mahkemeleri Kanununun ile kurulan¹⁶¹ İş Mahkemeleri¹⁶²,
  - 3402 sayılı Kadastro Kanununun uygulanması ile ilgili dava ve işlere bakmak üzere kurulan¹⁶³ Kadastro Mahkemeleri¹⁶⁴,
  - 4787 sayılı Aile Mahkemelerinin Kuruluş Görev ve Yargılama Usullerine Dair Kanun ile bu Kanunun 4.maddesinde belirtilen dava ve işlere bakmak üzere kurulan¹⁶⁵ Aile Mahkemeleri¹⁶⁶,
  - İcra ve İflas işleri için 2002 sayılı İcra İflas Kanunu kapsamında kurulan¹⁶⁷ İcra Mahkemeleri¹⁶⁸,
  - 6502 sayılı Tüketicinin Korunması Hakkında Kanunun 73/1.maddesinde belirtilen dava ve işlere bakmak üzere kurulan Tüketici Mahkemeleri¹⁶⁹,
  - 5846 sayılı Fikir ve Sanat Eserleri Kanunu, 551 sayılı Patent Haklarının Korunması Hakkında Kanun Hükmünde Kararname, 554 sayılı Endüstriyel Tasarımların Korunması Hakkında Kanun Hükmünde Kararname, 555 sayılı Coğrafi İşaretlerin

---

nitelikte çekişmesiz yargı işi sayılır. Ancak, herhangi bir ticari işletmeyi ilgilendirmeyen havale, vedia ve fikir ve sanat eserlerine ilişkin haklardan doğan davalar bundan istisnadır.

(2) Ticari davalarda da deliller ile bunların sunulması 18/6/1927 tarihli ve 1086 sayılı Hukuk usûlü Muhakemeleri Kanunu hükümlerine tabidir.

¹⁶⁰ Asliye ticaret mahkemelerinin kuruluşu, 5235 sayılı Kanun'un 5'inci ve yeni TTK'nun 6335 sayılı Kanun'un 2'nci maddesi ile değişik 5'inci maddelerinde hüküm altına alınmıştır. Aksine hüküm bulunmadıkça, dava olunan şeyin değerine veya tutarına bakılmaksızın asliye ticaret mahkemesi tüm ticari davalar ile ticari nitelikteki çekişmesiz yargı işlerine bakmakla görevlidir (TTK m. 5/1).

¹⁶¹ 5521 sayılı İş Mahkemeleri Kanununun 7.maddesine göre iş mahkemelerinde şifahi yargılama Usûlü uygulanır. Ayrıca 4857 sayılı İş Kanununun 20.maddesinin 3.fikrasında davanın seri muhakeme usûlüne göre iki ay içinde sonuçlandırılacağından bahsetmiştir. Ancak 6100 sayılı HMK'da sözlü yargılama usûlü ve seri yargılama usûlü düzenlenmemiş olup 6100 sayılı HMK'nın 447.maddesinin 1.fikrasında yer alan "Diğer kanunların sözlü yahut seri yargılama usûlüne atıf yaptığı hâllerde, bu Kanunun basit yargılama Usûlü ile ilgili hükümleri uygulanır." hükmü uyarınca İş Mahkemelerinde basit yargılama usûlü uygulanacaktır.

¹⁶² İş Mahkemeleri hakkında bkz.Şahan, Havva Gül; Özel Görevli Mahkemeler, Ankara, 2012 s.82 vd.

¹⁶³ 3402 sayılı Kadastro Kanununda, kadastro mahkemelerinde bazı özel yargılama usûl hükümlerinin uygulanacağı ifade edilmiş, aynı Kanununun 29.maddesinde de özel usûl hükümleri dışında basit yargılama usûlünün uygulanacağı belirtilmiştir.

¹⁶⁴ Kadastro Mahkemeleri hakkında bilgi için bkz. Şahan, s. 100 vd.

¹⁶⁵ 4787 sayılı Aile Mahkemelerinin Kuruluş Görev ve Yargılama Usûllerine Dair Kanun;

Madde 4- Aile mahkemeleri, aşağıdaki dava ve işleri görürler:

1. 22.11.2001 tarihli ve 4721 sayılı Türk Medenî Kanununun Üçüncü Kısım hariç olmak üzere İkinci Kitabı ile 3.12.2001 tarihli ve 4722 sayılı Türk Medenî Kanununun Yürürlüğü ve Uygulama Şekli Hakkında Kanuna göre aile hukukundan doğan dava ve işler,

2. 20.5.1982 tarihli ve 2675 sayılı Milletlerarası Özel Hukuk ve Usûl Hukuku Hakkında Kanuna göre aile hukukuna ilişkin yabancı mahkeme kararlarının tanıma ve tenfizi,

3. Kanunlarla verilen diğer görevler.

¹⁶⁶ Aile Mahkemeleri hakkında detay bilgi için bkz. Şahan, s.146 vd.

¹⁶⁷ 2004 sayılı İİK 18., 97. Ve 251.maddeleri birlikte dikkate alındığında İcra Mahkemelerinde basit yargılama Usûlü uygulanacaktır.

¹⁶⁸ İcra Mahkemeleri hakkında detay bilgi için bkz. Şahan, s.71 vd

¹⁶⁹ 6502 sayılı Tüketicinin Korunması Hakkında Kanunun 73/4.maddesindeki "Tüketici mahkemelerinde görülecek davalar 12/1/2011 tarihli ve 6100 sayılı Hukuk Muhakemeleri Kanununun Altıncı Kısım hükümlerine göre yürütülür." hükmü gereğince Tüketici Mahkemelerinde Basit yargılama Usûlü uygulanacaktır. Bkz. İlgün, Candaş; Tüketicinin Korunması Hakkında Kanun, Ankara, 2014 s.177.

Korunması Hakkında Kanun Hükmünde Kararname ve 556 sayılı Markaların Korunması Hakkında Kanun Hükmünde Kararnamede yer alan dava ve işlerin görülmesi için Hâkimler ve Savcılar Yüksek Kurulunun 24/03/2005 tarih ve 188 sayılı kararı ile İstanbul ve Ankara'da faaliyete geçirilen ihtisas mahkemesi konumunda olan¹⁷⁰ Fikri ve Sınai Haklar Hukuk Mahkemeleri¹⁷¹ şeklinde sayılabilir.

Bu genel bilgiler ışığında bir mahkeme, önüne gelen dava ve işin kendi mahkemesinin görev alanında bulup bulunmadığını gerek dosya üzerinden yapılan ön incelemede, gerekse tarafların davet edildikleri ön inceleme duruşmasında kendiliğinden inceler. Eğer davanın kendi mahkemesinin görev alanına girdiğini tespit edilirse, mahkemenin görevli olmasına yönelik dava şartı gerçekleşmiş olduğundan bir sonraki dava şartının incelenmesine geçilebilecektir.

Mahkeme açılan davanın kendi görev alanı içine girmediğini tespit ederse, mahkemenin görevli olması dava şartı noksanlığından davanın usulden reddine karar verilir. Bu görevsizlik kararı hukuksal niteliği bakımından usule ilişkin bir son karardır. Bu karar ile hâkim dosyadan eline çekmektedir¹⁷². Bu dava şartında da, noksanlığının sonradan giderilmesi mümkün olmadığından, bu husustaki noksanlığın giderilmesi için taraflara süre verilmez.

Mahkeme görev nedeniyle dava şartı noksanlığından davanın usulden reddine karar verdiğinde aslında bir görevsizlik kararı verilmiş olur. Mahkemece görevsizlik kararı verilirken görevli mahkemeyi ve tarafların mahkemeye başvurarak talep etmeleri halinde dosyanın görevli mahkemeye gönderileceğini de belirtmelidir. Yoksa dosyayı kendiliğinden görevli mahkemeye göndermez¹⁷³.

Görüldüğü üzere daha davanın başında ön inceleme aşamasında dava şartlarının incelenmesi sırasında usûlî bir eksiklikten dolayı yargılama gereksiz yere uzatılmadan karar verilmiş olacaktır. Böylece ön incelemenin kendisinden beklenen faydayı sağlayarak, görevsiz bir mahkeme, tahkikat ve sonraki aşamalara geçmeden, yıllar süren gereksiz yargılama işlemleri yapmadan usûlî yönden bir karar verilmiş olacaktır.

¹⁷⁰ Fikri ve Sınai Haklar Hukuk Mahkemelerinde basit yargılama Usûlü uygulanır.

¹⁷¹ Fikri ve Sınai Haklar Hukuk Mahkemeleri hakkında detay bilgi için bkz. Şahan, s.122 vd.

¹⁷² Pekantez/Atalay/Özekes, 2014, s.102; Kuru/Arslan/Yılmaz, Usûl, s.125.

¹⁷³ Pekantez/Atalay/Özekes, 2014, s.102.

Mahkeme usûlî eksiklik nedeni ile görevsizlik kararı verdiğinde yargılama giderlerine hükmetmeyecektir. Nitekim HMK'nın 331.maddesinin 2.fikrasında görevsizlik kararından sonra davaya başka bir mahkemede devam edilmesi halinde yargılama giderleri hakkında o mahkemece karar verilecektir. Ancak davaya başka bir mahkemede devam edilmemiş ise, talep üzerine davanın açıldığı mahkeme, dosya üzerinden bu durumu tespit ederek davacıyı yargılama giderlerinden sorumlu tutar.

HMK'nın 20.maddesi uyarınca görevsizlik kararı verilmesi hâlinde, taraflardan birinin, *bu karar verildiği anda kesin ise bu tarihten*¹⁷⁴, süresi içinde kanun yoluna başvurulmayarak kesinleşmiş ise kararın kesinleştiği tarihten; kanun yoluna başvurulmuşsa bu başvurunun reddi kararının tebliğ tarihinden itibaren iki hafta içinde kararı veren mahkemeye başvurarak, dava dosyasının görevli mahkemeye gönderilmesini talep etmesi gerekir. Taraflar burada belirtilen süre içinde gerekli işlemleri yapmaz ise süreler geçtikten sonra bu mahkemece davanın açılmamış sayılmasına karar verilir. Ayrıca görevsizlik kararından sonra, tarafların mahkemeye başvurma ve gönderme talebi için kanunda belirlenen süre geçtikten sonra, talep üzerine davanın açıldığı bu mahkeme dosya üzerinden bu durumu tespit ederek davacıyı yargılama giderlerini ödemeye mahkûm eder¹⁷⁵.

Görevsizlikten dolayı usulden davanın reddine karar verildiğinde taraflar süresinde mahkemeye başvurur ve dosyanın görevli mahkemeye gönderilmesini talep ederse, dosya bu mahkeme tarafından görevli mahkemeye gönderilir. Görevsizlikle dosya kendisine gelen mahkeme yargılama hangi aşamada kaldı ise o aşamadan davaya devam eder.

2.4.2.2.4. Kesin Yetki Hâllerinde Mahkemenin Yetkili Bulunması.

Kesin yetki hallerinde mahkemenin yetkili olması, mahkemeye ilişkin olumlu dava şartlarındandır. Yetki, bir davanın yer itibari ile hangi yerdeki mahkemede görüleceğine ilişkindir¹⁷⁶. Her mahkemenin yargı yetkisi belli bir coğrafi bölge ile

¹⁷⁴ Anayasa Mahkemesinin 10/2/2016 tarihli ve E. 2015/96, K:2016/9 sayılı kararı ile HMK'nın 20.maddesinin 1.fikrasında yer alan "... bu karar verildiği anda kesin ise bu tarihten ..." ibaresi iptal edilmiş olup, kararın Resmi Gazete'de yayımlandığı 23/2/2016 tarihinden başlayarak dokuz ay sonra (23/11/2016'dan itibaren) yürürlüğe girmesi hüküm altına alınmıştır. İptalin gerekçesinde özetle, mahkemece kesin olarak verilen kararların tebliğ veya tefhim ile öğrenme imkânı olmadığı durumlarda, kişinin hak arama özgürlüğünün amacını aşacak şekilde sınırlandırılmış olacağı ve bununla Anayasa'ya aykırı olduğu ifade edilmiştir.

¹⁷⁵ Görevsizlik kararlarında yargılama giderleri için bkz. Aldemir, Hüsnü; Hukuk Davalarında Yargılama Giderleri, 3.Baskı, Ankara, 2012 s.248 vd.

¹⁷⁶ Pekcanitez/Atalay/Özekes, 2012, s.134.

sınırlı olup buna o mahkemenin yargı çevresi denilir¹⁷⁷.

Yetki kuralları, genel yetki kuralları ve özel yetki kuralları olmak üzere ikiye ayrılır. HMK'nın 6.maddesine göre, genel yetkili mahkeme, davalı gerçek veya tüzel kişinin davanın açıldığı tarihteki yerleşim yeri¹⁷⁸ mahkemesidir. HMK genel yetkili mahkemeden başka 8 ve devam eden maddelerde bazı davalar için özel yetki kuralları belirlemiştir.

Genel yetki halleri ile özel yetki halleri kural olarak kamu düzeni ile ilişkili değildir. Ancak bazı yetki kuralları¹⁷⁹ kamu düzeni ile ilgili olduğundan istisnai olarak kesin yetkidir¹⁸⁰. Bir yetki kuralının kamu düzenine ilişkin ve kesin yetki olup olmadığı kanun metnindeki ifadenin kesin ve emredici olup olmamasına ve yetki kuralının konuluş amacına göre belirlenmektedir¹⁸¹. Ayrıca bazı kanunlarda özel yetki halleri de düzenlenmiştir¹⁸². Kesin yetki halleri kamu düzeni ile ilişkili olduğundan bu durumda yetki sözleşmesi yapılamaz.

Bu kapsamda, hakkında kamu düzenine ilişkin kesin yetki kuralı bulunan bir davanın mutlaka kanunda gösterilen yer mahkemesinde açılması gerekir. Bu ve benzeri kesin yetki halleri dava şartı olarak incelenecek olup mahkeme kendiliğinden bu dava şartının mevcut olup olmadığı araştıracaktır. Gerek dosya üzerinden yapılan ön incelemede, gerekse tarafların davet edildikleri ön inceleme duruşmasında,

¹⁷⁷ Kuru/Arslan/Yılmaz, Usûl, s.129.

¹⁷⁸ Türk Medeni Kanunu'nun 19.maddesine göre gerçek kişiler bakımından yerleşim yeri, bir kimsenin sürekli kalma niyetiyle oturduğu yerdir. Tüzel kişiler bakımından ise TMK'nın 51.maddesine göre kuruluş belgesinde başka bir hüküm bulunmadıkça işlerinin yönetildiği yer tüzel kişilerin yerleşim yeridir.

¹⁷⁹ HMK'da düzenlenen kamu düzenine ilişkin kesin yetki kurallarına aşağıdaki şekilde örnekler verebiliriz;
- Terekenin paylaşılmasına, yapılan paylaşma sözleşmesinin geçersizliğine, ölüme bağlı tasarrufların iptali ve tenkisine, miras sebebiyle istihkaka ilişkin davalar ile mirasçılar arasında terekenin yönetiminden kaynaklanan davalarda ölen kimsenin son yerleşim yeri mahkemesi kesin yetkilidir (m.11/1-a).
-Terekenin kesin paylaşımına kadar mirasçılara karşı açılacak tüm davalarda ölen kimsenin son yerleşim yeri mahkemesi kesin yetkilidir (m.11/1-b).
-Taşınmaz üzerindeki aynı hakka ilişkin veya aynı hak sahipliğinde değişikliğe yol açabilecek davalar ile taşınmazın zilyetliğine yahut alıkoyma hakkına ilişkin davalarda, taşınmazın bulunduğu yer mahkemesi kesin yetkilidir (m.12/1).
-İrtifak haklarına ilişkin davalar, üzerinde irtifak hakkı kurulan taşınmazın bulunduğu yer mahkemesinde açılır (m.12/2).
-Özel hukuk tüzel kişilerinin, ortaklık veya üyelik ilişkileriyle sınırlı olmak kaydıyla, bir ortağına veya üyesine karşı veya bir ortağın yahut üyenin bu sıfatla diğerlerine karşı açacakları davalar için, ilgili tüzel kişinin merkezinin bulunduğu yer mahkemesi kesin yetkilidir (m.14/2).
-Can sigortalarında, sigorta ettirenin, sigortalının veya lehtarın leh veya aleyhine açılacak davalarda onların yerleşim yeri mahkemesi kesin yetkilidir (m.15/2).

¹⁸⁰ Pekcanitez/Atalay/Özekes, 2012, s.135.

¹⁸¹ Kuru/Arslan/Yılmaz, Usûl, s.150.

¹⁸² 2004 sayılı İİK'nın 154/III "...iflas davası mutlaka borçlunun muamele merkezinin bulunduğu yer ticaret mahkemesinde açılır".

1447 sayılı Ticari İşletme Rehni Kanunu m:22/2; "Bu kanunun uygulanmasından çıkacak anlaşmazlıkların halli ticari sicilin bulunduğu mahallin Ticaret Mahkemelerinin görevi dâhilindedir".

yetkinin kesin olduğu hallerde dava, kanunda belirtilen kesin yetkili mahkemede açılmış ise mahkeme ön inceleme aşamasında bir sonraki dava şartını incelemeye geçebilecektir.

Eğer kesin yetkinin bulunduğu bir halde dava, kesin yetkili mahkeme dışında başka bir yer mahkemesinde açılmış ise, mahkemece dava şartı noksanlığından dolayı davanın usulden reddine karar verilir. Bu dava şartı noksanlığının sonradan giderilmesi mümkün olmadığına göre bu husustaki noksanlığın giderilmesi için taraflara süre verilmesine gerek yoktur.

Mahkemece kesin yetki nedeniyle dava şartı noksanlığından dolayı davanın usulden reddine karar verdiğinde aslında bir yetkisizlik kararı verilmiş olup HMK'nın 19.maddesinin 3.fikrası gereğince yetkisizlik kararında yetkili mahkeme gösterilmelidir. Ayrıca kararda tarafların mahkemeye başvurarak talep etmeleri halinde dosyanın yetkili mahkemeye gönderilmesi hususu da belirtilmelidir.

Mahkeme yetkisizlik kararı ile davadan elini çekmiş olacağından, verilen bu yetkisizlik kararı nihai bir karardır¹⁸³.

Ön inceleme aşamasında dava şartları incelenirken kesin yetkiye tabi davanın, kesin yetkili mahkemede açılmaması nedeniyle dava şartı noksanlığından dolayı davanın usulden reddi ile yetkisizlik kararı verilmesi halinde HMK'nın 20.maddesi¹⁸⁴ uyarınca, taraflardan birinin, bu karar verildiği anda kesin ise bu tarihten, kanun yoluna başvurulmayarak kesinleşmiş ise kararın kesinleştiği tarihten; kanun yoluna başvurulmuşsa bu başvurunun reddi kararının tebliğ tarihinden itibaren iki hafta içinde kararı veren mahkemeye başvurarak, dava dosyasının yetkili mahkemeye gönderilmesini talep etmesi gerekir. Taraflar burada belirtilen süre içinde gerekli işlemleri yapmaz ise süreler geçtikten sonra bu mahkemece davanın açılmamış sayılmasına karar verilir. Ayrıca yetkisizlik kararından sonra, tarafların mahkemeye başvurma ve gönderme talebi için kanunda belirlenen süre geçtikten sonra, talep üzerine davanın açıldığı bu mahkeme dosya üzerinden bu durumu tespit

¹⁸³ Kuru/Arslan/Yılmaz, Usûl, s.159.

¹⁸⁴ Anayasa Mahkemesinin 10/2/2016 tarihli ve E. 2015/96, K:2016/9 sayılı kararı ile HMK'nın 20.maddesinin 1.fikrasında yer alan "... bu karar verildiği anda kesin ise bu tarihten ..." ibaresi iptal edilmiştir. Ayrıntılı bilgi için bkz. yuk. Dipnot: 176.

ederek davacıyı yargılama giderlerini ödemeye mahkûm eder¹⁸⁵.

Kesin yetki yönünden dava şartı yokluğundan usulden davanın reddine karar verildiği diğer bir ifade ile yetkisizlik kararı verildiğinde, taraflar süresinde mahkemeye başvurur ve dosyanın yetkili mahkemeye gönderilmesini talep ederse, dosya bu mahkeme tarafından kararda gösterilen yetkili mahkemeye gönderilir. Yazılı yargılama usulüne tabi davalarda ön inceleme aşamasında yetkisizlikle dosya kendisine gelen mahkeme yargılama hangi aşamada ise o aşamadan davaya devam etmelidir. Yani yeni mahkeme ön inceleme aşamasında kaldığı yerden dava şartlarını ve varsa ilk itirazları incelemeye devam edecektir.

2.4.2.2.5. Taraf ve Dava Ehliyeti İle Temsilcinin Gerekli Niteliğe Sahip Bulunması

Taraflara ilişkin olumlu dava şartlarından biri de, tarafların, taraf ve dava ehliyetine sahip olmaları ve kanuni temsilci varsa temsilcinin gerekli niteliğe sahip bulunmasıdır.

Mahkeme ön inceleme aşamasında gerek dosya üzerinden yapılan ön incelemede, gerekse tarafların davet edildikleri ön inceleme duruşmasında tarafların taraf ve dava ehliyetine sahip olup olmadıklarını, kanuni temsilin söz konusu olduğu hâllerde, temsilcinin gerekli niteliğe sahip bulunup bulunmadığı kendiliğinden araştırmak zorundadır¹⁸⁶.

Taraf ehliyeti davada taraf olabilme yeteneği olup taraflara ilişkin dava şartlarından biridir¹⁸⁷. Taraf ehliyeti medeni hukuktaki hak ehliyetinin medeni usul hukukunda büründüğü şeklidir¹⁸⁸. Taraf ehliyetine sahip olan kişi davada davacı veya davalı olabileceğinden, taraf ehliyeti usûlî bir kavramdır¹⁸⁹. Taraf ehliyetine sahip olmayan taraf, davada geçerli bir şekilde usul işlemi yapamaz¹⁹⁰.

Taraf ehliyeti dava şartı olduğundan, taraf ehliyetinin mevcut olup olmadığı davanın her aşamasında hâkim tarafından kendiliğinden dikkate alınır ve taraflarda

¹⁸⁵ Yetkisizlik kararlarında yargılama giderleri için bkz. Aldemir, s.248 vd.

¹⁸⁶ Kale, Serdar; Medeni Yargılamada Taraf Ehliyeti, İstanbul, 2010, s.45.

¹⁸⁷ Kuru, Medeni Usûl, s.94; Kale, s.43; Arslan/Yılmaz/Taşpınar Ayvaz, s.243; Pekcanitez/Atalay/Özekes, 2014, s.183; Karşlı, s.285.

¹⁸⁸ Kuru/Arslan/Yılmaz, Usûl, s.208.

¹⁸⁹ Pekcanitez/Atalay/Özekes, 2014, s.183.

¹⁹⁰ Taş Korkmaz, Hülya; Medeni Usûl Hukukunda İradi Taraf Değişikliği, Ankara, 2014. s.71.

her aşamada taraf ehliyetinin bulunmadığını ileri sürülebilir. Davacının veya davalının taraf ehliyeti yoksa bu eksikliğin giderilip giderilemeyeceğine bakılması gerekir. Taraf ehliyeti eksikliği süre verilerek giderilebilecek nitelikte ise süre verilerek bu eksiklik giderilebilir¹⁹¹. İşte bu ve benzeri nedenlerden dolayı “taraf iradi değişiklik” başlığı altında HMK’da 124.madde düzenlenmiştir. Maddede, kanunlarda yer alan özel hükümler saklı kalmak kaydı ile bir davada taraf değişikliğinin ancak karşı tarafın açık rızası ile mümkün olduğu (m.124/1,2), ancak, maddi bir hatadan kaynaklanan veya dürüstlük kuralına aykırı olmayan taraf değişikliği talebinin, karşı tarafın rızası aranmaksızın hâkim tarafından kabul edileceği (m.124/3) ve dava dilekçesinde tarafın yanlış veya eksik gösterilmesi kabul edilebilir bir yanılığa dayanması halinde, hâkimin karşı tarafın rızasını aranmaksızın taraf değişikliği talebini kabul edebileceği (m.124/4) belirtilmiştir.

Görüldüğü üzere açılmış olan davalarda bazı durumlarda taraf değişikliği gerekmektedir. İradi taraf değişikliği, açılmış bulunan bir davada taraflardan birisinin yerine yeni bir tarafın katılarak hükmün bu yeni taraf hakkında verilmesi anlamına gelmektedir¹⁹². HMK’nın 124.maddesinde düzenlenen bu kurum ile dava dilekçesinde yanlış gösterilen tarafın değiştirilmesi amaçlanmıştır.

HMK’da taraf ehliyeti tanımlanmamış olup, 50.maddenin 1.fıkrasında medeni haklardan yararlanma ehliyetine sahip olanların davada taraf ehliyetine de sahip oldukları belirtilmiştir¹⁹³. 4721 sayılı Türk Medeni Kanununun 8.maddesine göre her insanın ve aynı kanunun 48.maddesine göre usulüne uygun olarak kuruldukları andan itibaren kişilik kazanan¹⁹⁴ her tüzel kişinin hak ehliyeti vardır. Dolayısıyla bu kişilerin davada taraf ehliyeti de vardır. Her gerçek ve tüzel kişi, haklara ve borçlara sahip olabilme ehliyetine sahip olduklarından haklarının korunması için dava açabilir veya aleyhlerine dava açılabilir¹⁹⁵.

Gerçek kişiler bakımından taraf ehliyeti, ceninin¹⁹⁶ sağ doğmak şartı ile anne

¹⁹¹ Taş Korkmaz, s.75.

¹⁹² Pekcanitez/Atalay/Özkes, 2014, s.189.

¹⁹³ Taş Korkmaz, s.71.

¹⁹⁴ Remzi, Mehmet / Aydın, Sezer / Ispartalı, Murat; Medeni Hukuk, İstanbul, 2010, s.117.

¹⁹⁵ Kuru/Arslan/Yılmaz, Usûl, s.208.

¹⁹⁶ 4721 sayılı TMK’nın 427.maddesinin 3.fıkrası uyarınca ceninin menfaatlerinin gerekli kılındığı hallerde yönetim kayyımı ceninin kanuni temsilcisi sıfatıyla cenin adına dava açabilir. Ayrıca ceninin taraf ehliyeti konusunda detaylı bilgi için bkz. Kale, s.62.

rahmine düştüğü andan itibaren başlar ve ölüm ile sona erer¹⁹⁷.

Ceninin taraf ehliyeti ana rahmine düştüğü andan itibaren başlar ve sağ doğmak şartına bağlı olarak kabul edilmiştir. Cenin için onun ilerideki haklarını korumak üzere TMK'nın 303.maddesi uyarınca kayyım tayin edilmesi gereklidir. Cenin taraf ehliyeti sağ doğması şartına bağlı olduğundan, ceninin taraf olduğu davada verilecek hükmün geçerli olması çocuğun tam olarak doğmasına bağlıdır. Dava esnasında ana rahminde çocuğun olduğu tespit edilirse ve çocuk ölü doğarsa taraf ehliyeti sonra ermiş olacağından davanın aktif taraf ehliyeti yokluğundan red edilmesi gerekir. Çocuk doğmadan karar verilir ve sonradan çocuk ölü doğarsa mahkemece verilen karar geçersiz olur¹⁹⁸.

Gerçek kişilerin kişiliği ve bunun bir yansıması olan taraf ehliyeti ölümle sonra erer. Bunun bir sonucu ve kural olarak dava tarihinden önce ölmüş olan kişiye karşı dava açılmaz. Ölen kişinin mal varlığına ilişkin davalar, mirası red etmeyen mirasçılara karşı açılacaktır¹⁹⁹. Bu nedenle ön inceleme aşamasında dava şartlarının incelenmesi sırasında ölü kişi adına veya bu kişiye karşı dava açılığının tespit edilmesi halinde mahkeme kendiliğinden dava şartı noksanlığından dolayı davanın usulden reddine karar vermelidir. Yoksa ölmüş kişiye karşı açılmış olan davaya kural olarak o kişinin mirasçılara karşı devam edilemez.

Ancak hiç kimse ölmüş ve taraf ehliyeti olmayan kişiye karşı bilerek dava açmaz²⁰⁰. Davalı olarak gösterdiği kişinin öldüğü bilinmediği için davayı açmış olabilir. HMK'nın 124.maddesinin 4.fıkrası ile dava dilekçesinde tarafın yanlış veya eksik gösterilmesinin kabul edilebilir²⁰¹ bir yanılığıya dayanması durumunda hâkimin karşı tarafın onayını almaksızın taraf değişikliği talebini kabul edebileceği düzenlenmiştir. Bu konuda kanun gerekçesinde belirtilen, "kısa bir süre önce işlem yapılmış ya da sadece vekiliyle muhatap olunmuş bir işlemde sonra muhatabın ölmesi halinde, mirasçılara değil, ölen kişiye karşı dava açılması" kanunda ifade

¹⁹⁷ Arslan/Yılmaz/Taşpınar Ayvaz, s.243-244; Karslı, s.285; Pekcanitez/Atalay/Özekes, 2014, s.183; Taş Korkmaz, s.73.

¹⁹⁸ Kuru, Usûl, C.1, s.890 vd; Taş Korkmaz, s.72-73; Arslan/Yılmaz/Taşpınar Ayvaz, s.244.

¹⁹⁹ Arslan/Yılmaz/Taşpınar Ayvaz, s.244.

²⁰⁰ Pekcanitez/Atalay/Özekes, 2014, s.183; Taş Korkmaz, s.76.

²⁰¹ "... davacı kendisinden beklenen tüm çaba, özen ve önlemlere rağmen davalının sağ olup olmadığını tespit edememiş ise, ya da tespit edememe durumu bir yanılığıya dayanıyor ve bu durum açıkça dürüstlük kuralına aykırılık arz etmiyorsa, bu dava ilişkisinde, daha sonra da kendilerine karşı dava açılması muhtemel olan mirasçılara, yani gerçek taraflara karşı davaya devam edilmesi mümkün olmalıdır..." YHGK. 11/09/2013, 14-612 / 1297 (UYAP).

edilen kabul edilebilir yanılıya örnek olarak gösterilmiştir. Bu nedenle, HMK'nın 124.maddesinin 4.fikrası gereğince, dava dilekçesinde tarafın yanlış veya eksik gösterilmesi kabul edilebilir bir yanılıya dayanıyorsa hâkim taraf değişikliği talebini kabul edebilir.

Şu hususu da belirtmek gerekir ki; davalının öldüğü sonradan anlaşıldığı durumlarda HMK'nın 124.maddesinin 1.fikrası uygulama imkânı bulamayacaktır. Çünkü 124.maddenin 1.fikrasında karşı tarafın açık rızası ile taraf değişikliğinden bahsedilmektedir. Karşı taraf yani ölmüş davalının rızasının alınması mümkün değildir. Bu nedenle ölmüş bir kişiye karşı bu husus bilinmeden dava açılması halinde HMK'nın 124.maddesinin 3. ve 4.fikralarına göre taraf değişikliği yapılabilecektir. Ancak taraf sayısının birden fazla olması durumunda öncelikle 124.maddenin 1.fikrası uygulama alanı bulabilecektir.

Aynı şekilde ölmüş kişi adına da dava açılmaz. Bir kişinin bir avukata vekâlet verme işleminden sonra, vekâlet veren dava açılmadan önce ölmüş ise dava şartı noksanlığı nedeni ile davanın usulden reddine karar verilir. Çünkü hem ölen kişinin taraf ehliyeti yoktur, hem de 6098 sayılı Türk Borçlar Kanununun 513.maddesi uyarınca vekâlet verenin ölümü ile vekâlet sözleşmesi sona erer. Çünkü vekilin temsil yetkisi ölüm ile sona erdiği için o andan itibaren dava açma ve devam ettirmeyi kapsayan hukuki muamele yetkisi de sona erer²⁰². Ancak davacı vekilinin, müvekkilinin öldüğünü bilmeden onun adına dava açması durumunda da HMK'nın 124.maddesinin 4.fikrasına göre davacı değişimi yapılabilmelidir²⁰³.

Neticede dava tarihinden önce ölen kişinin taraf ehliyeti olmaması nedeni ile davanın usulden reddedilmesi gerektiği halde, artık HMK'nın 124.maddesi hükmü ile dava reddedilmeyip mirasçılarının davaya katılımlarının sağlanması durumunda

---

²⁰² Yavuz, Cevdet; Türk Borçlar Hukuk Özel Hükümler, 5.Baskı, İstanbul, 1997 s.625; Arslan/Yılmaz/Taşpınar Ayvaz, s.245; Kuru, Medeni Usûl, s.94; Ancak Arslan/Yılmaz/Taşpınar, HMK'nın 124.maddesinin 4.fikrasının getirdiği kolaylığın yanı sıra vekilin müvekkilinin öldüğünü bilmeden yanlışlıkla onun adına açılan davayı ölenin mirasçıları adına açılmış bir dava olarak kabul edilmesinin yararlar dengesine ve usul ekonomisine uygun olacağı ve bu nedenle mirasçılar bu davaya icazet verilerse davaya devam edilmesi gerektiği kanaatinde olduklarını belirtmişlerdir (Arslan/Yılmaz/Taşpınar, s.245).

Diğer taraftan ölen kişinin vekilinin dolmak üzere olan zamanaşımı süresini kesmek veya hak düşürücü süreyi korumak amacıyla ölmüş kişi adına dava açmış olması halinde mirasçılar isterlerse davaya devam edebilirler. Çünkü Türk Borçlar Kanununun 513.maddesi uyarınca bu hallerde ölen kişinin vekili müvekkilinin ve mirasçılarının menfaatlerini korumak için vekâlet görevini yapmaya devam etmekle yükümlüdür (Arslan/Yılmaz/Taşpınar, s.245).

²⁰³ Taş Korkmaz, s.228.

yargılamaya devam edilmesi olanağı getirilmiştir²⁰⁴.

Ayrıca bazı kanunlarda²⁰⁵ açıkça gösterilmesi nedeniyle ölmüş kişiye karşı dava açılması halinde, o kişinin mirasçılarının tebligat yapılmak suretiyle davaya mirasçılara karşı devam edilebilir²⁰⁶. Bu durumlarda taraf ehliyeti yokluğundan dolayı davanın usulden reddine karar verilmez.

Dava açıldıktan sonra, davanın devamı sırasında taraflardan birinin ölmesi halinde ölen tarafın taraf ehliyeti sona erer. Bu nedenle kural olarak davaya ölen tarafa karşı veya ölen tarafından devam edilmesi imkânı yoktur. Ancak bu durumda ölen tarafın mirasçılarının karşı veya onun mirasçıları tarafından davaya devam edilip edilmeyeceğini, dava konusuna göre değerlendirme yaparak bir ayırıma gitmek gerekir. Mirasçıları da ilgilendiren, mirasçıların malvarlığı haklarını etkileyen davalar, tarafın ölümü ile konusuz kalmaz. Bu davalara ölen tarafın mirasçısı tarafından veya mirasçılara karşı da devam edilir. Bu durumda ölen tarafın mirasçıları davayı zorunlu davaya arkadaşlığı kapsamında hep birlikte takip ederler. Diğer taraftan yalnız öleni ilgilendiren yani mirasçılara geçmeyen haklara ilişkin davalar tarafın ölümü ile sonuçsuz kalır²⁰⁷.

Ancak bu gibi benzeri bazı durumlarda görülmekte olan davanın taraflarının değiştirilmesi gerekebilir. Bu bazen kanundan kaynaklanır, bazen de hukuki veya fiili bilgisizlik veyahut belirsizlik sebebi ile davada tarafın yanlış veya eksik belirlenmiş olması durumunda ortaya çıkabilir. Kanundan kaynaklı bir durumda taraf değişikliği yapılması gerektiğinde karşı tarafın veya davaya çekilecek tarafın rızasına veya iznine gerek yoktur. Örneğin TMK'nın 181.maddesinin²⁰⁸ 2.fıkrasındaki

²⁰⁴ Arslan/Yılmaz/Taşpınar Ayvaz, s.244-245.

²⁰⁵ -Kamulaştırma Kanunu m:14/5: "İdare tarafından, bu Kanun hükümlerine göre tespit olunan malike ve zilyede karşı açılan davaların görülmesi sırasında, taşınmaz malın gerçek malikinin başka bir şahıs olduğu anlaşıldığı takdirde, davaya bu gerçek malik, tapu malikinin daha önce öldüğü sabit olursa mirasçıları da dâhil edilmek suretiyle devam olunur".

Kadastro Kanunu m:29: "...Bir mirasçı diğerlerinin muvafakatı olmadan dava açabilir ve yalnız başına davaya devam edebilir. Mirasçıların tayin edilememesi sebebiyle ölü olduğu belirtilerek kayıt sahibi adına tespiti yapılan taşınmaz mallar hakkında, ölünün ismi açıklanarak mirasçıları denilmek suretiyle mirasçılar aleyhinde dava açılabilir. Dava sırasında davalının davadan önce öldüğünün anlaşılması halinde davaya mirasçıları aleyhine devam edilir...".

²⁰⁶ Kuru/Arslan/Yılmaz, Usûl, s.210.

²⁰⁷ Arslan/Yılmaz/Taşpınar Ayvaz, s.246; Kuru, Medeni Usûl, s.95; Karslı, s.286.

²⁰⁸ TMK Madde 181- Boşanan eşler, bu sıfatla birbirlerinin yasal mirasçısı olamazlar ve boşanmadan önce yapılmış olan ölüme bağlı tasarruflarla kendilerine sağlanan hakları, aksi tasarruftan anlaşılmadıkça, kaybederler.

(Değişik ikinci fıkra: 31/3/2011-6217/19 md.) Boşanma davası devam ederken, ölen eşin mirasçılarından birisinin davaya devam etmesi ve diğer eşin kusurunun ispatlanması hâlinde de yukarıdaki fıkra hükmü uygulanır.

koşullar mevcut ise boşanma davası esnasında ölen eşin mirasçıları, sağ kalan eşin bu sıfatla mirasçılığına son vermek amacıyla mirasçılar tarafından davaya devam edilebilir. Diğer durumda yani, hukuki veya fiili bilgisizlik veya belirsizlik sebebiyle davanın tarafları dava dilekçesinde eksik veya yanlış gösterilmiş ise taraf değişikliği kural olarak karşı tarafın rızası ile yapılabilir²⁰⁹.

Usulüne uygun olarak kurulmuş tüzel kişiler de, taraf ehliyetine sahip olduklarından²¹⁰ yetkili organları vasıtasıyla haklarının korunması için dava açabilecekleri gibi, borçlarından dolayı aleyhlerine karşı da dava açılabilir. Bu nedenle tüzel kişinin üyelerine, ortaklarına veya organı olan kişilere açılan dava tüzel kişiye karşı açılmış sayılmaz²¹¹. Ancak bu durumda HMK'nın 124.maddesinin 4.fıkrası şartları varsa iradi taraf değişikliği yapılması mümkündür. Nitekim davanın şirket tüzel kişiliği yerine şirket yetkilisine karşı açılması veya sorumlu kamu kuruluşunun yanlış tespit edilmesi kabul edilebilir bir yanlı olarak değerlendirilerek karşı tarafın taraf değişimine rızası bulunmasa dahi hâkimin izniyle taraf değişimi yapılabilir. Davalı şirketlerin aynı holdinglere bağlı olmaları, aynı adres ve benzer ticari unvanlarına sahip olmaları nedeniyle gerçek taraf olmayan şirketin davalı gösterilmiş olması kabul edilebilir yanlı hallerine örnek olarak sayılabilir²¹².

Ayrıca gerçek ve tüzel kişi olmadığı için hak ehliyetine sahip olmayan topluluklar da bulunmaktadır. Kat Mülkiyeti Kanununun 27.maddesine göre kat malikleri kurulunun tüzel kişiliği olmadığından taraf ehliyeti de yoktur. Bu yüzden kat mülkiyeti ile ilgili davalar kat malikler tarafından açılması gerekir. Ancak ana taşınmazın genel yönetimi ile ilgili işlerde, yönetici, kat maliklerinin temsilcisi durumunda olduğundan yönetici genel yönetim işleri ile ilgili davaları kat maliklerinin temsilcisi olarak açabilir. Diğer taraftan kat malikleri kurulu bunun dışındaki davaları açmak için yöneticiye özel yetki verebilir²¹³. Ayrıca Yargıtay bazı davalar bakımından bu toplulukların davada taraf olabileceğini kabul etmiştir. Örneğin site yönetimin yaptığı sözleşmelerden doğan davalarda, site yönetimine

²⁰⁹ Taş Korkmaz, Hülya; Boşanma Davasında Sağ Kalan Eşin Bu Sıfatla Mirasçılığına Son Vermek Amacıyla Mirasçılar Tarafından Davaya Devam Edilmesi, Prof. Dr. Hakan Pekcantez'e Armağan, C.2, Dokuz Eylül Üniversitesi, Hukuk Fakültesi Dergisi, (Makele), İzmir, 2015, s.1429.

²¹⁰ Tüzel kişilerin taraf ehliyeti için bkz. Kale, s.85.

²¹¹ Akünel, Teoman; Tüzel Kişiler, İstanbul, 1995, s.31.

²¹² Taş Korkmaz, s.192.

²¹³ Kuru, Medeni Usûl, s.102.

karşı dava açılabilirliği kabul edilmektedir²¹⁴.

Netice de dava açıldıktan sonra, gerek dilekçeler aşaması sırasında gerekse ön inceleme aşaması sırasında, taraflardan birinin öldüğü anlaşılırsa ve eğer davanın konusu mirasçılara geçen haklara ilişkin bir dava ise veya hukuki veya fiili bilgisizlik veyahut belirsizlik sebebi ile davada tarafın yanlış veya eksik belirlenmiş olması durumunda, hemen taraf ehliyetine yönelik dava şartı noksanlığı nedeni ile davanın reddine karar verilmez. Çünkü HMK'nın 115.maddesinin 2.fıkrasında belirtilen "... Ancak dava şartı noksanlığının giderilmesi mümkün ise bunun tamamlanması için kesin süre verilir..." hükmü gereğince doğru taraf ehliyetine sahip kişi veya kişilerin taraf olarak gösterilip noksanlığının tamamlanması için kesin süre verilir. Verilen bu kesin süre de taraf ehliyeti tamamlanırsa davaya devam edilir. Aksi halde taraf ehliyeti noksanlığı nedeni ile davanın usulden reddine karar verilir.

Dava ehliyeti de olumlu dava şartlarındandır. Dava ehliyeti kişinin bizzat veya vekili aracılığıyla bir davayı davacı veya davalı olarak takip etme ve usulü işlemleri yapabilme ehliyetidir. Dava ehliyeti, medeni hakları kullanma ehliyetinin usul hukukunda büründüğü şekildedir²¹⁵. Medeni hakları kullanma ehliyetine yani fiil ehliyetine sahip gerçek ve tüzel kişiler dava ehliyetine de sahiptirler²¹⁶.

Medeni hakları kullanma ehliyetine göre gerçek kişiler, tam ehliyetliler, sınırlı ehliyetliler²¹⁷ (mümeyyiz küçükler veya mahcurlar) ve tam ehliyetsizler olarak üçe ayrılır.

Ayırt etme gücüne sahip, ergin ve kısıtlı bulunmayan her gerçek kişi tam dava ehliyetine sahiptir ve bizzat kendisi ve vekili aracılığıyla dava açabilir.

Sınırlı ehliyetli olan mümeyyiz küçükler ve mahcurlar kural olarak dava ehliyetine sahip değildir. Ayırt etme gücüne sahip küçükler ve mahcurlar kanuni temsilcileri tarafından davada temsil edilir. Ancak bazı istisnai hallerde ayırt etme gücüne sahip küçükler ve mahcurlar dava ehliyetine sahip olurlar²¹⁸. Bu haller;

²¹⁴ Bu yönde bkz. 13. HD, 29.12.2008, 8276/15802 sayılı kararı.

²¹⁵ Özbay, s.90.

²¹⁶ Arslan/Yılmaz/Taşpınar Ayvaz, s.250; Taş Korkmaz, s.76; Pekcanitez/Atalay/Özekes, 2014, s.184; Kuru, Medeni Usûl, s.103; Karşı, s.291.

²¹⁷ Kimilerine göre sınırlı ehliyetli kişiler, sınırlı ehliyetsiz kişiler olarak ta ifade edilmektedir. Bu konuda bkz. Serozan, Rona; Medeni Hukuk, 5.Bası, İstanbul, 2014, s.431; Öztan, Bilge; Medeni Hukuk'un Temel Kavramları, 32.Bası, Ankara, 2010, s.264.

²¹⁸ Kuru/Arslan/Yılmaz, Usûl, s.216.

- 1- Kişiyeye sıkı sıkı bağı olan hakların kullanılmasında (TMK.m.16)²¹⁹,
- 2- Kendisine mahkeme tarafından bir meslekle veya sanatla uğraşma izni verilen vesayet altındaki kimse, bu meslek veya sanatın gereğı olarak yaptığı iş ve işlemlerle ilgili alacakları ve borçları için açılan davalarda dava ehliyetine sahiptir. Aynı şekilde velisi tarafından bir meslek veya sanatla uğraşma izni verilen ayırt etme gücüne sahip küçük de yapmış olduğu bu meslek veya sanatla ilgili iş ve işlemlerden kaynaklı alacak ve borçlar için açılan davalarda dava ehliyetine sahiptir (TMK.m.453 ve 462/7),
- 3- Ayırt etme gücüne sahip küçükler ve kısıtlılar tasarruf hakkı kendilerine bırakılmış serbest mal ve alacaklar için açılacak davalarda dava ehliyetine sahiptir (TMK.m.359 ve 455)²²⁰.

Yukarıda bahsedilen bu üç istisnai hal dışında ayırt etme gücüne sahip küçüklerin ve kısıtlıların dava ehliyeti yoktur. Bu haller dışında bu kişiler davalarda kanuni temsilcileri tarafından temsil edilir.

Ayırt etme gücüne sahip küçükler ve kısıtlılar tarafından bizzat açılmış olan davaya, sonradan kanuni temsilcisi onay verebilir. Bu nedenle yukarıda belirtilen istisnai üç hal dışında ayırt etme gücüne sahip küçükler ve kısıtlılar tarafından açılan dava, mahkeme tarafından “dava ehliyeti” dava şartı yokluğundan hemen red edilmemelidir. HMK’nın 115.maddesinin 2.fıkrası uyarınca mahkeme dava şartı noksanlığının giderilmesi –kanuni temsilcinin açılan davaya onay vermesi- için kesin süre verir. Verilen bu kesin süre içinde kanunu temsilcisi, ayırt etme gücüne sahip küçük ve kısıtlı tarafından bizzat açılan davaya devam ederse davaya devam olunur. Aksi halde dava şartı noksanlığında davanın usulden reddine karar verilir.

Ayırt etme gücünden yoksun olanlar medeni hakları kullanma ehliyetine sahip olmadıklarından bu kişilerin dava ehliyeti de yoktur. Kural olarak bu kişiler davada kanuni temsilcileri tarafından temsil olunmalıdır²²¹. Bu nedenle ayırt etme gücünden yoksun tam ehliyetsiz kişiler kural olarak kendileri dava açamazlar. Ancak kişiyeye sıkı sıkı bağı olan mutlak nitelikteki haklara ilişkin davaların örneğın

---

²¹⁹ Kişiyeye sıkı sıkıya bağı haklar, temsilci yoluyla kullanılmayan, başkasına da devredilemeyen, kişinin ayrılmaz bir parçası olduğu için bizzat o kişi tarafından kullanılması gereken haklardır. Kişilik hakları, velayet hakkı, nişanlanma, evlenme, boşanma, manevi tazminat davası açma hakları kural olarak kişi varlığı değerleri üzerinde sonuç doğururlar.

²²⁰ Kuru/Arslan/Yılmaz, Usül, s.217.

²²¹ Kuru/Arslan/Yılmaz, Usül, s.217.

boşanma davasının açılıp açılmayacağına ilişkin doktrinde farklı görüşler bulunmaktadır²²². Nitekim zina yapan, eşinin hayatına kast eden, ona karşı pek kötü ve onur kırıcı davranışta bulunan, suç işleyen ve haysiyetsiz hayat süren eşe karşı, normal durumda bulunan eşin, boşanma davası açıp evliliği sona erdirme hakkı bulunurken bu durumlara maruz kalan tam ehliyetsiz kişinin dava açma hakkının bulunduğunu kabul etmek gerekir. Aksi halde bu durum Medeni Kanunun 8.maddesinde yer bulan genellik ve eşitlik ilkelerine aykırılık teşkil eder²²³. Zira bu düşünceyi destekler nitelikte, kişiye sıkı sıkı bağlı olan mutlak nitelikteki haklara ilişkin kanuni temsilcinin temyiz kudreti olmayan tarafı temsil yetkisi de sınırlıdır. Örneğin temyiz kudreti olmayan kişi adına vasi kural olarak şiddetli geçimsizlik nedeni ile boşanma davası açamaz. Çünkü bu halde boşanma davası açılması için önemli bir zorunluluk yoktur. Ancak diğer eşin haysiyetsiz hayat sürmesi veya fena muamele ve cana kast hallerinde, temyiz kudreti olmayan eşin vasisi boşanma davası açabilir. Burada dava açılması ile ilgili önemli bir zorunluluk olup olmadığı vesayet makamınca tespit edilmelidir²²⁴.

Dava ehliyeti bulunmayan kişilerin kanuni temsilcileri veli, vasi veya kayyımdır. Dava ehliyeti bulunmayan ayırt etme gücü olmayan bu kişiler taraf oldukları davalarda yasal temsilcileri tarafından temsil edilirler. Yasal temsilci davada taraf değildir. Taraf, yasal temsilci tarafından temsil edilen dava ehliyeti bulunmayan kişidir. Bu nedenle yasal temsilci tarafından yapılan usuli işlemler dava ehliyeti bulunmayan kişi hakkında hüküm ifade eder²²⁵.

Küçük çocuklar üzerindeki velayet hakkı sahibi ana, baba veya evlat edinen kişidir. Veli, küçük çocuklar üzerinde velayet hakkında sahip olan kişidir. TMK'nun 335.maddesine göre ergin olmayan çocuk ana ve babasının velayeti altındadır. TMK'nın 336. maddesine göre sağ ve birbirleri ile evli oldukları sürece velayet hakkına anne ve baba birlikte sahiptirler. Küçük çocuğun taraf bulunduğu davalarda çocuğu birlikte temsil ederler. Ancak birlikte velayet hakkı bulunan anne babadan biri çocuk adına tek başına dava açarsa, diğerinin açılan davaya onay verip vermeyeceği sorulmalı, onay verirse davaya devam edilmeli, onay vermezse "kanuni temsilcinin gerekli niteliğe sahip bulunması" dava şartı noksanlığı nedeni ile dava

²²² Farklı görüşler için bkz. Tutumlu, Mehmet Akif; Boşanma Yargılaması Hukuku, C.1, Ankara, 2005, s.289.

²²³ Tutumlu, Boşanma, s.296.

²²⁴ Kuru, 2001, C.1 s.34, 1047 vd.

²²⁵ Kuru, Medeni Usûl, s.105; Arslan/Yılmaz/Taşpınar Ayvaz, s.252-253.

usulden red edilmelidir. Diğer taraftan ölüm, boşanma, velayetin kaldırılması gibi bir nedenle velayet hangi tarafa verilmiş ise bu kişi davada tek başına çocuğu kanuni temsilci sıfatıyla temsil eder.

Evlat edinilen küçüğün kanuni temsilcisi evlat edinendir. Davada evlat edinen veli, evlat edinilen küçüğü temsil eder. Vesayet altındaki bulunan kişinin kanuni temsilcisi vasi olup, davalarda vasi, vesayet altındaki kişiyi temsil eder.

Kayım, vesayet organlarından biri olup belirli işleri görmek ve malvarlığının yönetmek için atanır²²⁶. Kayyım sadece kendisine verilen işleri görmek veya bir malvarlığını yönetmekle görevlidir. Kayyımlık, temsil kayyımlığı, yönetim kayyımlığı, isteğe bağlı kayyımlık ve öğretime kabul edildiği üzere karma kayyımlık olarak çeşitlendirilebilir²²⁷. Temsil kayyımlığı, TMK'nın 426.maddesi uyarınca ergin bir kişinin hastalığı, başka bir yerde bulunması veya benzeri bir sebeple ivedi bir işini görebilecek veya bir temsilci atayabilecek durumda olmadığı hallerde, bir işte yasal temsilci ile küçük veya kısıtlının çıkarları arasında çatışma halinin varlığı durumlarında ve yasal temsilcinin görevini yerine getirmesine bir engelin bulunması durumlarında atanır. Yönetim kayyımı ise, TMK'nın 427.maddesine göre, kişinin uzun süredir bulunamaması ve oturduğu yerin bilinmemesi, vesayeti gerektiren yeterli bir neden olmamakla beraber kendisinin mal varlığını tek başına yönetememesi veya bunun için bir temsilci dahi atayamayacağı, tereke mirasçılık haklarının henüz belli olmaması veya cenine ait menfaatlerin gerektirmesi, tüzel kişinin gerekli organlarından yoksun kalmış ve yönetimin başka yollardan sağlanamamış olması ve hayır veya genelin yararı amacı ile yapılacak bir iş için toplanan para vs. yardımın yönetimi veya harcama yolunun sağlanamamış olması durumlarında atanır. İsteğe bağlı kayyımlık, TMK'nın 408.maddesinde belirtilen ve isteğe bağlı kısıtlanması mümkün kılan nedenlerin mümkün kılınması halinde uygulanır. İşte kayyım tayinin gerektiren hallerde bu konu ile ilgili davalarda kayyım ile temsil edilir.

Usulüne uygun olarak kurulmuş tüzel kişilerin taraf ve dava ehliyeti bulunduğunu yukarıda belirtmiştik. Tüzel kişiler davayı yetkili organları vasıtasıyla

---

²²⁶ Öztan, s.529; Kılıçoğlu, Ahmet M; Medeni Hukuk Temel Bilgiler, 5.Bası, Ankara, 2015, s.393 vd.

²²⁷ Remzi/Aydın/Ispartalı, s.253.

takip eder. Bu organlar davalarda tüzel kişinin kanuni temsilcisi durumundadır²²⁸.

Dava ehliyeti bakımından kanuni temsilin söz konusu olduğu hâllerde, temsilcinin gerekli niteliğe sahip bulunması da taraflara ilişkin olumlu bir dava şartıdır. Böyle bir durumda kanuni temsilci tarafından dava açılmalı ve takip edilmelidir. Dava ehliyeti olmayan bir kişinin kanuni temsilcisi, dava açarken dava dilekçesinde, davacı olarak dava ehliyeti bulunmayan kişinin adı, soyadı ve adresi ile T.C. Kimlik numarasını ve temsilcisi olarak ta kendi adını, soyadını ve adresi ile T.C. Kimlik numarasını yazar. Aynı şekilde dava ehliyeti bulunmayan kişi aleyhine dava açılırken de davalı olarak dava ehliyeti olmayan kişinin ve temsilcisi olarak ta kanuni temsilcisinin adı, soyadı ve adresi dava dilekçesinde gösterilir²²⁹. Şu hususu belirtmek gerekir ki; davada taraf kanuni temsilci değil, temsil edilen dava ehliyeti bulunmayan kişidir.

2.4.2.2.6. Dava Takip Yetkisine Sahip Olunması

Dava takip yetkisi, davada talep edilen husus hakkında hüküm alabilme yetkisidir²³⁰. Kanunda belirtilen istisnalar dışında bu yetki maddi hukuktaki tasarruf yetkisine göre tayin edilir. Davayı takip yetkisi ilk kez yasal zeminde düzenlenerek bu kavrama 6100 sayılı HMK'nın 53.maddesinde yer verilmiştir. Davayı takip yetkisi tamamen şekli taraf kavramının bir sonucudur.

Davayı takip yetkisi, maddi hukuktaki tasarruf yetkisinin usul hukukuna yansımadır²³¹. Dolayısıyla kanunda aksi belirtilmedikçe, dava takip yetkisi kural olarak maddi hukuktaki tasarruf yetkisine göre tayin edilir. Kural olarak taraf ehliyeti ve dava ehliyeti bulunan kişinin dava takip yetkisi de vardır²³².

Davacı kendi adına bir dava açtığı anda kural olarak dava takip yetkisine de sahiptir. Çünkü dava takip yetkisi ile davacı, dava konusu hak ya da hukuki ilişkinin tarafı olduğunu iddia etmekte olup, eğer bir kimse başka biri adına hak iddia edip onun adına hüküm verilmesini isterse, iddia edilen hakkın veya hukuki ilişkinin asıl tarafı kendisi olmadığından davası dava takip yetkisi olmadığından reddedilir. Ancak

²²⁸ Tüzel Kişilerin dava ehliyeti ve davada temsili konusunda bilgi için bkz. Kuru/Arslan/Yılmaz, Usûl, s.217.

²²⁹ Arslan/Yılmaz/Taşpınar Ayvaz, s.252.

²³⁰ Pekcanitez/Atalay/Özekes, 2014, s.185; Arslan/Yılmaz/Taşpınar Ayvaz, s.257; Taş Korkmaz, s.81; Kuru, Medeni Usûl, s.105; Karlı, s.293; Gençcan, s.563; Karlı, s.293.

²³¹ HMK m.53 gerekçesinden.

²³² Arslan/Yılmaz/Taşpınar Ayvaz, s.257.

bazı istisnai durumlarda, davada taraf olarak gösterilen kişinin taraf ve dava ehliyeti bulunmasına rağmen, bu kişinin dava takip yetkisi olmayıp, dava takip yetkisi üçüncü bir kişi tarafından kullanılabilir veya kanun gereği bu şekilde kullanılması zorunlu olabilir²³³. Örneğin müflisin iflas masasına giren malları üzerinde tasarruf yetkisi sınırlandırıldığı²³⁴ için iflas masasının kanuni mümessili iflas idaresi olduğundan tasarruf yetkisi iflas idaresi tarafından kullanılır ve kural olarak müflisin taraf olduğu takiplerde ve hukuk davalarında davayı takip yetkisi iflas idaresine aittir²³⁵. Aynı şekilde alacaklı borçlunun henüz tapuya tescil ettirmediği ve tescilinden kaçındığı bir taşınmazını borçlu adına tescil ettirmek için icra dairesinden dava açmak yetkisinin kendisine verilmesini isteyebilir (İİK m.94). Bu ve benzeri durumlar dava takip yetkisi sayesinde mümkün olabilmekte, gerçek hak sahibi olmadığı ve hukuki ilişkinin tarafı olmadığı halde davanın kazanılmasında menfaati bulunan kimsenin zarara uğraması engellenmektedir²³⁶.

Dava takip yetkisi, bu yetkiye sahip olanın usuli işlemleri yapma ve talep sonucu hakkında hüküm elde etme ehliyeti anlamına gelir. Bu anlamı ile davada sıfattan farklıdır²³⁷. Sifat, kendisi tarafından veya kendisine karşı dava açılan kimsenin, dava konusu ile ilgili hak sahibi veya mükellefi, maddi hukuk ilişkisinin tarafı veya bu hak veya borcun tarafı olup olmadığının tespitidir. Sifat dava konusu hak ile taraflar arasındaki ilişkiyi ifade eder. Sübjektif bir hakkı dava etme yetkisi kural olarak o hakkın sahibine aittir. Doğal olarak da o hakka ilişkin bir davada davacı olma sıfatı o hakkın sahibine aittir. Aynı şekilde sübjektif bir hak, kendisinden davalı olarak istenebilecek olan kişi, o hakka uymakla yükümlü davalı olma sıfatına sahip kişi olmalıdır Bu durum tamamen maddi hukuka göre belirlenir²³⁸. Sifat davanın taraflarının ihtilafli maddi hukuk ilişkisinin gerçek süjesi olup olmadığı ile ilgilidir. Ancak bunun cevabını vermek yargıların amacıdır ve

²³³ Karşlı, s.294.

²³⁴ Ercan, İsmail; İcra ve İflas Hukuku, 8.Baskı, İstanbul, XII Levha Yayınları, 2012, s.255; Pekcanitez, Hakan/Atalay, Oğuz / Sungurtekin Özkan, Meral / Özekes, Muhammet; İcra ve İflâs Hukuku Medeni Usûl 2Bası, Ankara, 2015, s.461.

²³⁵ Kuru/Arslan/Yılmaz, Usûl, s.233; Arslan/Yılmaz/Taşpınar Ayvaz, s.257. İflas kararı ile tasarruf yetkisi ortadan kalkmış olan müflis masa mal varlığı ile ilgili her hangi dava açamaz. Ancak Yargıtay kararlarından da tespit edilebileceği üzere masaya ait satılan bir mal için müflis şartları varsa ihalenin feshi davası açabilme imkânına sahiptir. Çünkü tasarruf yetkisi masa giren malların daha yüksek bir bedelle satılması müflisin menfaatine olacaktır (Karşlı, s.294).

²³⁶ Karşlı, s.294.

²³⁷ Arslan/Yılmaz/Taşpınar Ayvaz, s.258.

²³⁸ Kuru, Medeni Usûl, s.105 vd; Arslan/Yılmaz/Taşpınar Ayvaz, s.258 vd; Pekcanitez/Atalay/Özekes, 2014, s.187; Karşlı, s.295;.

sıfatın mevcut olup olmadığı davanın esasına girildikten sonra belli olur²³⁹.

Dava takip yetkisine, dava konusu olan hak veya hukuki ilişkinin taraflarının sahip olması durumunda sıfat ile dava takip yetkisinin birlikte düşünülmesi normaldir ve bu durum, gerek doktrinde gerekse Yargıtay kararlarında sıfat ile dava takip yetkisinin birbirlerinin yerine kullanılmasına neden olmaktadır. Ancak yukarıda da belirtildiği üzere (örneğin müflis malları, borçlunun adına tescil ettirmediği taşınmazı ile) dava takip yetkisi, kanun veya ilgili merciin kararı gereği başka birine tanıdığı hallerde, dava takip yetkisi ve sıfat kavramının kullanılmasında dikkatli olmak gereklidir. Fakat dava takip yetkisi ister bir başka kişiye verilmiş olsun ister dava konu hak veya hukuki ilişkinin tarafına ait olsun her iki durumda da sıfattan ayrıdır. Mesele dava takip yetkisinin dava konu hak veya hukuki ilişkinin tarafına ait olması durumunda ortaya çıkmaktadır²⁴⁰.

Bu ve benzeri nedenlerden de anlaşılacağı üzere davada sıfat ile davayı takip yetkisi birbirinden farklı kavramlardır. Sıfat bir maddi hukuk sorunu olduğu halde, davayı takip yetkisi usulü bir konu ve dava şartıdır. Bunun doğal bir sonucu olarak da dava takip yetkisinin noksanlığında dava usulden reddedildiği halde sıfat yokluğu halinde dava esastan reddedilir²⁴¹. Ancak sıfat kavramının usul hukukunu ilgilendiren yönü de vardır. Bir davada davacı veya davalı olan kişi gerçekten taraf sıfatına sahip değilse, mahkeme o dava konusu hakkın mevcut olup olmadığına yönelik bir inceleme yapıp karar veremez. Davanın sıfat yokluğundan reddine karar verir. Bu karar, taraf sıfatının bulunmadığını tespit eden bir karardır. O davada taraf olan kişiler arasında kesin hüküm teşkil eder, gerçekten taraf sıfatına sahip kişi veya kişiler tarafından veya bu kişilere karşı yeni dava açılabilir. Sıfat dava konusu hakkın özüne ilişkin bir maddi hukuk sorunudur. Mahkeme yapacağı inceleme sonunda, taraflardan birinin o davada taraf sıfatının bulunmadığı kanısına varırsa sıfat yokluğundan davayı reddeder. Bu kararda usulden verilmiş bir karar olmayıp davanın esasına ilişkin bir red kararıdır ve maddi hüküm bakımından kesin hüküm teşkil eder²⁴². Mahkeme sıfat yokluğunu kendiliğinden gözetmesi gerekir. Arslan/Yılmaz/Taşpınar Ayvaz, Yargıtay'ın bu yöndeki görüşünden hareketle, sıfatın

---

²³⁹ Taş Korkmaz, s.95 vd.

²⁴⁰ Taş Korkmaz, s.100 vd.

²⁴¹ Gençcan, s.563-564; Karslı, s.295.

²⁴² Kuru, Medeni Usûl, s.105 vd; Arslan/Yılmaz/Taşpınar Ayvaz, s.258 vd; Karslı, s.295.

dava şartı olduğu sonucuna varılamayacağı kanaatindedirler²⁴³, bununla sıfatın dava şartı olduğu sonucuna varılamayacağını, Yargıtay'ın burada sıfatın mahkemece kendiliğinden gözetileceği esasını benimsediğini, Yargıtay'ın buradaki kastının sıfatın maddi hukuk anlamında bir def'i değil, itiraz olduğunu belirtmişlerdir.

Görüldüğü üzere dava takip yetkisi ve sıfat farklı kavramlar olup, yukarıda verilen örnekler üzerinden gidersek, müflisin iflas masasına giren malları üzerinde dava takip yetkisi yoktur ve dava takip yetkisini iflas idaresi kullanacaktır. Yine aynı şekilde alacaklı borçlunun henüz tapuya tescil ettirmediği ve tescilinden kaçındığı bir taşınmazını borçlu adına tescil ettirmek için icra dairesinden yetki aldığında, dava takip yetkisi alacaklıda olacaktır. Ancak her iki durumda da dava konusu hak ve hukuki ilişkinin tarafı müflis ve borçlunun kendisi olacak olup davada sıfat bu kişilere ait olacaktır. Bu nedenledir ki, bu durumlarda dava takip yetkisine sahip olan kişilere gerçek manada davanın tarafı değildir. Dava takip yetkisine sahip olan kişi davayı yürütüp usuli işlemler yapabilecek, hüküm gerçek dava sıfatına sahip olan kişi leh veya aleyhine verilecektir ve onun hakkında kesin hüküm teşkil edecektir²⁴⁴.

Neticede dava takip yetkisi ve sıfat kavramları arasındaki farkın belirlenmesi, bunlara bağlanan sonuçlara göre son derece önemlidir. Dava takip yetkisi dava şartıdır ve hâkim tarafından davanın her aşamasında kendiliğinden dikkate alınır ve taraflarda bunun davanın her aşamasında ileri sürebilirler. Dava takip yetkisi bulunmadığı durumlarda davanın dava şartı noksanlığı nedeni ile usulden reddine karar verilir. Ancak sıfatın mevcut olup olmadığına ilişkin itirazlar hâkim tarafından kendiliğinden dikkate alınır. Sıfatın mevcut olmaması durumunda dava esastan reddedilir²⁴⁵.

Dava takip yetkisi HMK'nın 114/1-e maddesi uyarınca dava şartlarından olup, tüm dilekçeler ve varsa toplanan deliller değerlendirilerek gerek dosya üzerinden yapılan ön incelemede, gerekse tarafların davet edildikleri ön inceleme

²⁴³ Benzer yönde Kuru, Medeni Usûl, s.106, Kuru'ya göre de taraf sıfatı bir dava şartı değildir, hakkın özüne ilişkin maddi hukuk sorunudur, bu nedenle sıfat yokluğu dava konusu hakkın doğumuna engel olan bir itirazdır ve mahkemece kendiliğinden gözetilmelidir. Karşılı ise, Yargıtay'ın bazen sıfat tabirini diğer dava şartları olan taraf ve dava takip yetkisi hususlarıyla karıştırdığını, bazen de taraflar arasındaki akdi ilişkinin mevcut olup olmadığına ilişkin bir belirlemenin gerçekte sıfatın tespitine yönelik bir husus olduğunun tespit edildiğini ancak bunun da sanki davanın esasına değil de usule ilişkin olduğu şeklinde yanlış değerlendirmelerde bulunduğunu belirtmiştir. Karşılı bu sonuca, söz konusu Yargıtay kararlarındaki sıfat yokluğundan davanın reddi halinde usulden reddedilmiş gibi maktu vekâlet ücretine hükmettiği gerekçesinden varmaktadır (Detay bilgi için bkz. Karşılı, s.296).

²⁴⁴ Arslan/Yılmaz/Taşpınar Ayvaz, s.258.

²⁴⁵ Taş Korkmaz, s.102.

duruşmasında mahkemece kendiliğinden incelenir ve yargılamanın her aşamasında taraflarca ileri sürülebilir²⁴⁶. Eğer dava takip yetkisinin aranıldığı hallerde tarafların dava takip yetkisi bulunmadığı tespit edilirse, mahkeme “dava takip yetkisine sahip olunması” dava şartı noksanlığından davanın usulden reddine karar verir. Eğer tarafların dava takip yetkisi varsa bir sonraki dava şartını incelemeye geçilebilir.

2.4.2.2.7. Vekilin Vekâlet Ehliyetine Sahip Olması ve Vekâletnamesinin Bulunması

Temsil, kanuni temsil ve iradi temsil olmak üzere iki şekilde olur²⁴⁷. Kanuni temsil, kanunun verdiği bir yetkiye dayanılarak başkasını temsil edebilme yetkisidir²⁴⁸. Yukarıda anlatıldığı üzere kanuni temsil, dava ehliyeti olmayanların davada kanuni temsilcileri tarafından temsil edilmesidir.

Temsil olunanın, tek taraflı irade beyanıyla bir kimseye temsil yetkisi vermesi durumu olan²⁴⁹ iradi temsil yani davaya vekâlet ise, tarafların iradelerine dayanan bir temsil şekli olup dava ehliyeti olan kişi, davasını kendisi açıp takip edebileceği gibi, HMK'nın 71. maddesi ile 1136 sayılı Av.K.'nun 35/3. maddesi uyarınca atadığı bir vekil ya da temsilci aracılığı ile de açıp takip edebilir.

Vekille takip edilen davalarda vekilin davaya vekâlet ehliyetine sahip olması taraflara yönelik olumlu dava şartlarından biridir. Taraflar açmış oldukları veya aleyhlerine açılan bir davayı bizzat kendileri açıp takip edebilecekleri gibi vekilleri vasıtasıyla da açıp takip edebilirler.

Türk Hukukunda bir davanın takibi için vekil tutma zorunluluğu yoktur. Bu nedenle dava ehliyeti olan herkes, davayı kendisi açıp takip edebileceği gibi, aleyhine açılan davada da kendisi takip edip kendi kendini savunabilir. Ancak taraflardan biri davayı vekil aracılığıyla takip etmek isterse kural olarak²⁵⁰ yalnız belli kişileri –avukatları- vekil tutabilir. 1136 sayılı Avukatlık Kanununun 35.maddesine göre en az üç avukat bulunan yerlerde, baroda yazılı avukatlar vekil olarak dava takip etme bakımından bir tekele sahiptirler. Avukat sıfatına sahip

²⁴⁶ Arslan/Yılmaz/Taşpınar Ayvaz, s.257-258.

²⁴⁷ Zabata, Tan Tahsin; Borçlar Hukuku, 7.Baskı, Ankara, Savaş Yayınevi, 2012, s.117.

²⁴⁸ Remzi, Mehmet / Aydın, Sezer; Borçlar Hukuku Genel Hükümler, 3.Bası, İstanbul, 2010, s.203.

²⁴⁹ Remzi / Aydın, s.203.

²⁵⁰ İstisna olarak Kadastro Kanununun 31/1.maddesi uyarınca davada menfaatleri zıt olmamak koşuluyla karı ve koca birbirlerine vekil olabilirler.

olmayan kişilere vekil sıfatıyla mahkemeye kabul olunmaz, baroda yazılı avukat olmadığı halde vekil sıfatıyla dava takip edenler veya avukatlık yapma yetkisi olmadığı halde muvazaalı yoldan alacak devralarak avukatlara ait yetkileri kullanan kişiler Av.K.'nu uyarınca cezalandırılırlar. Buna karşılık avukat olmayan bir kişiye dava açtırmak için vekâlet verebilir. Bu kişi bu vekâlet ile dava açıp takip edemez. Ancak müvekkili adına bir avukata vekâlet verebilir²⁵¹.

Av.K.'nun geçici 17.maddesine göre, en az üç avukat bulunmayan yerlerde, avukatlardan başka ancak o yerin bağlı bulunduğu baroda tutulan özel listeye yazılmış dava takipçileri vekil olarak dava takip edebilirler. Kimlerin dava takipçisi olabileceği Av.K. geçici 17.maddesinde²⁵² sayılmıştır. Yukarıda da belirtildiği üzere bu kişiler –dava takipçileri- yalnız en az üç avukat olmayan yerlerde ve baroda tutulan özel listeye kayıt olanlar dava takipçiliği yapabilirler. Dava takipçilerinin çalıştıkları yerdeki avukat sayısı üçü bulması halinde dava takipçilerinin o yerdeki vekâlet görevi yapma hakkı kendiliğinden sona erer.

²⁵¹ Kuru/Arslan/Yılmaz, Usûl, s.228.

²⁵² 1136 sayılı Av.K. Geçici Madde 17 – Yargı mercileri, Cumhuriyet savcılıkları, icra memurlukları nezdinde başkâtiplik, zabıt kâtipliği, zabıt kâtibî muavinliği yahut icra memurluğu veya yardımcılığı görevlerinden birini en az on yıl süre ile yapmış olan kimseler, bu Kanunun 3 üncü maddesi uyarınca Avukatlık meslekine kabul için aranılan tahsil, staj (...) ⁽¹⁾dışındaki şartları haiz olurlar ve 5 inci maddede yazılı engeller kendilerinde bulunmazsa, en az üç avukat veya davavekili olmayan bir yerde, o yerin bağlı olduğu baroca tutulan listeye yazılmak şartıyla, münhasıran o yerin hukuk mahkemeleri ve icra ve iflas dairelerinde dava ve iş takib edebilirler.

Bu kimseler, münhasıran vekâlet görevini yapabilecekleri yerde, listeye yazılma tarihinden itibaren üç ay içinde bir büro açmak zorundadırlar. Bu zorunluluğa uymayanların adları listeden silinir.

Bu Kanunun yürürlüğe girdiği tarihten önce, 1086 sayılı Hukuk Usûlü Muhakemeleri Kanununun 61 inci maddesinin son fıkrası gereğince vekâlet görevini yapanlar, geçmiş adalet hizmetine ait şarta bakılmaksızın, birinci fıkrada, yazılı diğer şartlara sahip oldukları takdirde, o yerin bağlı bulunduğu baroca tutulan listeye yazılmak suretiyle, münhasıran o yerdeki hukuk mahkemeleri ve icra ve iflas dairelerinde vekâlet görevini yapmaya devam ederler. Ancak, listeden herhangi bir suretle adları silinenler, birinci fıkrada yazılı şartların tamamına sahip olmadıkça bir daha listeye yazılamazlar. Bu kimseler, bu maddenin yürürlüğe girdiği tarihten itibaren üç ay içinde listeye yazılmak için başvurmak ve yazılma tarihinden itibaren üç ay içinde bir büro açmak zorundadırlar. Aksi halde listeye yazılmazlar; listeye yazılmışlarsa adları listeden silinir.

(Değişik: 26/2/1970 - 1238/4 md.) Yukarıdaki fıkralar uyarınca vekalet görevini yapmak hakkı o yer avukat veya dava vekilleri sayısının üçü bulması halinde kendiliğinden sona erer. Sona erme tarihinden itibaren üç ay içinde, ilgili şansın aynı baro bölgesi içinde üç avukat veya dava vekili bulunmayan başka bir yere naklederek büro açması halinde, listedeki kaydı, nakledilen yer işaret edilmek suretiyle devam eder. İlgili üç aylık süre içinde başka bir baroya başvurduğu takdirde, dosyası getirilmek suretiyle başvurduğu baronun listesine kaydı yapıp ayrıldığı baronun listesinden de adı silinerek vekâlet görevine devam eder. Üç aylık süre içinde aynı baro bölgesindeki başka bir yere nakil yapılarak büro açılmaması veya bu süre dolmadan başka bir baroya nakil için başvurulmaması halinde ilgilinin adı listeden silinir.

Geçici 13 üncü maddenin listeye yazılma için yapılacak başvurma ile ilgili ikinci fıkrası hükmü bu kimseler hakkında da kıyasen uygulanır.

Listeye ilgili olup, geçici 13 üncü maddenin son fıkrasında gösterilen hususlar ve bu maddeye göre vekâlet görevini ifa edecekler verilecek yetki belgesinin neleri ihtiva eyliyeceği 182 nci maddede yazılı yönetmelikte gösterilir.

Bu Kanunun ikinci, dördüncü, beşinci, yedinci, sekizinci, dokuzuncu, onbirinci ve onikinci kısmı ile 49, 57, 58, 59, 60, 61, 62 ve 65 inci maddeleri dışında kalan hükümleri bu maddenin kapsamına giren kimseler hakkında da kıyasen uygulanır.

Baro giriş ve yıllık kesenekleri bu maddenin kapsamına giren kimselerden alınmaz.

(Değişik: 26/2/1970-1238/4 md.) Bu maddenin üçüncü fıkrası 7 Temmuz 1977 tarihinde yürürlükten kalkar.

Bir yerde hiçbir avukat ve dava takipçisi bulunmadığı durumlarda, dava takibi için her hangi bir kişiye vekâlet verilemez. Çünkü yukarıda da belirtildiği gibi avukat ve dava takipçisi olmayan kimseler vekil sıfatıyla mahkemeye kabul edilemez. Davada vekil olamayacak kişilerin davaya vekâlet ehliyeti yoktur²⁵³.

Dava vekâlet ehliyetine sahip olmayan bir kişi vekil sıfatıyla dava açarsa ve o kişinin davaya vekâlet ehliyetine sahip olmadığı mahkemece anlaşılırsa, mahkeme dava şartı yokluğundan hemen davayı red etmeden önce, asıl tarafa davaya onay verip vermeyeceğini bildirmesi için uygun bir kesin süre verir. Asıl taraf ya mahkemeye gelerek davayı kendisi takip eder veya davaya vekâlet ehliyetine sahip olan bir kişiye (avukat veya dava takipçisi) vekâlet vererek bu kişi vasıtasıyla davasını takip ettirir. Eğer asıl taraf onay vermez ise, “davaya vekâlet ehliyeti” dava şartı noksanlığından davanın usulden reddine karar verir. Bu son durumda yargılama giderlerinin davaya vekâlet ehliyetine sahip olmadığı halde dava açmış olan kişiye yükletilmesi gerekir.

Vekil aracılığıyla takip edilen davalarda, vekilin usulüne uygun olarak düzenlenmiş bir vekâletnamesinin bulunması ve bunun aslının veya onaylanmış aslına uygun örneğinin mahkemeye ibraz edilmesi gerekir.

Vekâletname için kanun gereği bir şekil şartı aranmaktadır. Bu şekilde şartı vekâletname için geçerlilik şartıdır. Vekâletname ya noterin onayladığı ya da düzenlediği veya kadastro işlerinde sulh hâkimi ya da kadastro hâkimi tarafından onaylanmış, ya da kamu kurum ve kuruluşlarının avukatlarının yetkili amirleri tarafından usulüne uygun olarak verilen temsil belgesi veya yabancı ülkelerdeki Türk konsoloslugu tarafından onaylanan vekâletname şeklinde olmalıdır.

Ayrıca Av.K.27.maddesinin 3.fıkrası gereğince vekâletname örneklerine vekâlet pulu yapıştırılması gerekmektedir. Pul yapıştırılmamış veya pulu noksan olan vekâletname ve örneklerini vekâletname sunulan merciler kabul edemez. Ancak eksik ise vekâlet pulunun tamamlanması için ilgiliye 10 günlük süre verilebilir. Bu süre içinde de eksiklik tamamlanmazsa vekâletname işleme konulamaz²⁵⁴.

²⁵³ YHGK 22.03.1972, 2806 / 195 ve 09.09.1964, 244-D6 / 542 sayılı kararları.

²⁵⁴ “...Avukatlık Kanunu'nun ... 27/3. maddesindeki yaptırımını, maddi hukuk bakımından vekâlet akdinin geçerliliği üzerinde değil, o eksikliği taşıyan bir vekâletnameyi sunmuş olan vekilin, yargılamada vekil sıfatıyla görev yapabilmesi bakımından (usul hukukuna ilişkin olarak) sonuç doğurur. Eş söyleyişle, böyle

HMK'nın 77.maddesi uyarınca davaya vekâlet ehliyetine sahip vekil, vekâletnamesinin aslını veya onaylı örneğini mahkemeye vermez ise, gecikmesinde zarar doğabilecek hâller dışında dava açamaz ve yargılamayla ilgili hiçbir işlem yapamaz. Gecikmesinde zarar doğabilecek hâllerde ise mahkeme, vereceği kesin süre içinde vekâletnamesini ibraz etmek koşuluyla avukatın dava açmasına veya usul işlemlerini yapmasına izin verebilir. Verilen bu kesin süre içinde vekâletname verilmez²⁵⁵ veya asıl taraf yapılan işlemleri kabul ettiğini dilekçeyle mahkemeye bildirmez ise dava açılmamış veya gerçekleştirilen işlemler yapılmamış sayılır.

Gerek dosya üzerinden yapılan ön incelemede, gerekse ön inceleme duruşmasında, vekil ile takip edilen bir davada vekilin usulüne uygun olarak düzenlenmiş vekâletnamesinin olup olmadığını ve dosyaya ibraz edilip edilmediğini mahkeme kendiliğinden inceler. Eğer vekâletname yoksa veya ibraz edilmemişse, HMK'nın 115/2.maddesi gereğince mahkeme, bu eksikliğin tamamlanması için ilgili tarafa kesin süre verir. Verilen kesin süre içinde usulüne uygun vekâletname ibraz edilirse mahkeme bir sonraki dava şartını incelemeye geçebilir. Aksi halde mahkeme tarafından “usulüne uygun düzenlenmiş bir vekâletname bulunmadığı” dava şartı noksanlığından dolayı davanın usulden reddine karar verilir.

---

hallerde, ortada, pulsuz veya pulu eksik vekâletnameyi sunan vekil ile müvekkili arasında geçerli bir vekâlet akdi her halükarda mevcuttur. Sadece, anılan yasa hükmünün kendisine yüklediği, vekâletnameye pul yapıştırma yükümlülüğünün avukatça yerine getirilmediği ve bu nedenle de, yine anılan yasa hükmü uyarınca sunduğu vekâletnamenin mahkemece işleme konulamayacağı bir durum söz konusudur.

Vekil aracılığı ile takip edilen işlerde, geçerli bir vekâletname bulunması (temsil yetkisi) ve bunun mahkemeye verilmesi dava şartı olduğu halde, mahkemece verilen 10 günlük süre içinde Türkiye Barolar Birliği pulunun vekâletnameye yapıştırılmaması veya pul eksikliğinin tamamlanmaması bir dava şartı olmadığından çözümün de bu hususlar göz önünde bulundurularak bulunması gerekir. Yukarıda yapılan açıklamaların da ortaya koyduğu gibi, avukatının anılan yükümlülüğü yerine getirmedikten haberdar bulunmayan müvekkilin, salt bu nedenle, açtığı veya davalısı olduğu davayla ilgili olarak herhangi bir şekilde hak kaybına uğraması sonucuna yol açacak bir değerlendirme, her şeyden önce, Anayasa'nın hak arama özgürlüğünü düzenleyen 36. maddesi hükmüne uygun düşmez. Öyleyse, bu tür hallerde mahkemece yapılması gereken iş, öncelikle değinilen durumdan ve doğabilecek hukuksal sonuçlardan müvekkili haberdar etmek; bu cümleden olarak, davayı bizzat takip yahut başka bir avukat görevlendirmek suretiyle mevcut Usûlü sorunu ortadan kaldırabileceği ya da pul yokluğu veya eksikliğini bizzat giderebileceği veyahut da uygun göreceği başka bir yolla, tarafı olduğu davada Usûl hukuku açısından aleyhine ortaya çıkması muhtemel sonuçları bertaraf edebileceği kendisine açıklanıp, bu yönlerden karar almasına ve tutum belirlemesine yetecek uygun bir süre vermek; böylece ortaya çıkacak sonuç çerçevesinde işlem yapmak olmalıdır. Somut olayda, yerel mahkemece açıklanan şekilde bir işlem yapılmaksızın ve müvekkil durumdan haberdar edilmeksizin davanın reddi Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi'nin 6. maddesine de uygun görülmemiştir. Mahkemece, yanılığın değerlendirme ile Baro pulu bulunmadığından ve verilen kesin süreye rağmen eksiklik giderilmediğinden bahisle bu durum HMK'nın 114/f kapsamında dava şartı olarak nitelendirilerek yine aynı Yasa 115/2 maddesi hükmü gereğince davanın Usûlden reddine karar verilmesi doğru görülmemiştir. Sonuç: Bu itibarla yukarıda açıklanan esaslar göz önünde tutulmaksızın yazılı şekilde hüküm tesisi isabetsiz, temyiz itirazları bu nedenlerle yerinde olduğundan kabulü ile hükmün HUMK'nın 428. maddesi gereğince BOZULMASINA ...” 3.HD. 17/09/2012, 12635 / 18907 (UYAP).

²⁵⁵ “...vekâletnamede özel yetki bulunmaması hali, tamamlanabilir bir eksiklik olduğuna göre, mahkemece HMK m. 115 /2 maddesi uyarınca davacıya HMK m. 74 maddesine uygun vekâletname ibraz etmesi için kesin önel verilmesi, verilen süre içinde eksikliğin tamamlanması halinde yargılamaya usûlün öngördüğü şekilde devam edilerek açılan davanın, HMK m. 115/2 maddesi uyarınca usûlden reddi gerekir.” (YHGK. 26/02/2014, 14-1905 / 140 (UYAP).

2.4.2.2.8. Gider Avansının Yatırılmış Olması

Davacının yatırması gereken gider avansını yatırılmış olması, taraflara ilişkin olumlu dava şartlarından biridir²⁵⁶.

HMK'nın 120.maddesi uyarınca, her yıl Adalet Bakanlığınca çıkarılacak gider avansı tarifesinde belirlenecek olan tutarı, davacı dava açarken mahkeme veznesine yatırmak zorundadır. Avansın yeterli olmadığı davanın her hangi bir aşamasında anlaşılması halinde, davacıya bu eksikliğin tamamlanması için mahkeme tarafından iki haftalık kesin süre verilir. Bu hükümlerle, dava dilekçesi mahkemeye verilirken açılan davadan kaynaklanan gider avansı tutarının yaklaşık olarak davacıdan peşin olarak tahsilini öngörmektedir.

Davacı dava açarken her yıl Adalet Bakanlığınca ilan edilecek giderleri karşılayacak tutarı gider avansı olarak mahkeme veznesine yatırma zorunluluğu, 1086 sayılı HMUK da yer almayan HMK ile yeni getirilen düzenlemelerden biridir. Böylece dilekçeler ve ön inceleme aşamasında, gider avansı kullanılarak yazışmalara ve tebligat yapılmasına ilişkin tüm işlemler yapılabilecek ve gereksiz duruşma yapılmasının önüne geçilebilecektir²⁵⁷. Madde gerekçesinde, yapılan bu düzenlemeyle gerekli masrafların zamanında yatırılmamasından dolayı davaların gecikmesinin önüne geçilmesinin amaçlandığı belirtilmiştir.

Gider avansı konusu incelenirken HMK'nın 324.maddesinde düzenlenen delil ikamesi avansının da açıklanmasının faydalı olacağı kanaatindeyiz. HMK'nın 324.maddesinde tarafların ikamesini talep ettiği delil için mahkemece belirlenen avansı, verilen kesin süre içinde yatırmak zorunda oldukları, yükümlü olan tarafın delil ikamesi avansını yatırmadığı takdirde diğer tarafın bu avansı yatırabileceği, aksi hâlde talep olunan delilin ikamesinden vazgeçilmiş sayılacağı belirtilmiştir.

HMK Yönetmeliğinin “Harç, gider avansı ve delil avansının ödenmesi” başlıklı 45.maddesinde davacının, yargılama harçları ile her yıl Bakanlıkça çıkarılacak gider avansı tarifesinde belirlenecek olan tutarı, dava açarken mahkeme veznesine yatırmak zorunda olduğu, gider avansının her türlü tebligat ve posta ücretleri, keşif giderleri, bilirkişi ve tanık ücretleri gibi giderler için davacıdan alınan

²⁵⁶ Özbek, Mustafa Serdar; Hukuk Yargılama Usûlünde Gider Avansı, Ankara, 2013 s.101.

²⁵⁷ Tutumlu, Mehmet Akif; Medeni Usûl Hukuku Sorunları, C.3, Ankara, 2014, s.71.

meblağı ifade ettiği belirtilmiştir. Devamında gider avansının yeterli olmadığına dava sırasında anlaşılması halinde, mahkemece bu eksikliğin tamamlanması için davacıya iki haftalık kesin süre verileceği, dava şartı olan gider avansının yatırılmaması veya tamamlanmaması halinde, davanın, dava şartı yokluğundan reddedileceği hüküm altına alınmıştır. Maddenin devam eden 4.fikrasında ise delil ikamesi avansından bahsedilmiş ve taraflardan her birinin ikamesini talep ettiği delil için mahkemece belirlenen avansı, verilen kesin süre içinde yatırmak zorunda olduğu, delil avansının, tarafların dayandıkları delillerin giderlerini karşılamak üzere mahkemece belirlenen kesin süre içinde ödemeleri gereken meblağı ifade ettiği, taraflardan birinin avans yükümlülüğünü yerine getirmediğinde, diğer tarafın bu avansı yatırabileceği, delil avansını yatırmayan tarafın, o delilin ikamesinden vazgeçmiş sayılacağı, delil avansının ödenmesine, dilekçelerin verilmesi, ön inceleme aşaması veya tahkikatın başında karar verileceği belirtilmiştir.

Bu hükümler birlikte dikkate alındığında, gider avansı ile delil avansı arasında bir ayırım yapılması zorunluluk arz etmektedir. Nitekim gider avansı dava şartı olup yerine getirilmediği veya tamamlanmadığı takdirde dava usulden red edilecektir. Öte yandan delil avansı yatırılmadığında veya tamamlanmadığında o delilden vazgeçilmiş sayılacaktır²⁵⁸.

Yönetmelikte her ne kadar gider avansının; her türlü tebligat ve posta ücretleri, keşif giderleri, bilirkişi ve tanık ücretleri gibi giderler için davacıdan alınan meblağı, delil avansının ise; tarafların dayandıkları delillerin giderlerini karşılamak üzere mahkemece belirlenen kesin süre içinde ödemeleri gereken meblağı ifade ettiği belirtilmiş ise de net bir ayırım yapılmamıştır. Bu durum uygulamada sorunlara neden olmaktadır.

Delil ikame avansının, HMK'nın 120.maddesinde düzenlenen ve dava şartı olan gider avansı dışında kalan yargılama giderleri için dikkate alınması gerekmektedir²⁵⁹. Nitekim Yargıtay 9. HD. 11/02/2013, 1041 / 1289 K. Sayılı kararında delil ikamesi için alınacak avans ile dava şartı olan gider avansının

²⁵⁸ "...delil ikamesi avansının verilen kesin süre içinde yatırılmamış olmasının dava şartı yokluğu nedeniyle davanın reddini gerektirmeyeceği, ancak HMK 324/2.maddesi uyarınca davacının sadece talep ettiği bilirkişi incelemesi yapılmasına dair delili ileri sürmekten vazgeçmiş sayılacağı sonucunu doğuracağı gözetilmeksizin delil avansı ve gider avansına ilişkin düzenlemenin hatalı yorumlanarak yazılı şekilde karar verilmesi isabetsizdir." (19.HD.01/04/2015, 17748 / 4657 (UYAP).

²⁵⁹ Özbek, Gider Avansı, s.107.

birbirinden ayrılması, delillerin ikamesi için alınacak avansın gider avansı içinde yer almamasının zorunlu olduğu belirtilmiştir²⁶⁰.

Yargıtay 2.HD. 17/06/2013, 4110 / 16762 sayılı bir başka kararda HMK'nın 114/1-g maddesinde dava şartı olarak kabul edilen gider avansının taraflarca ikame edilen deliller için mahkemece belirlenen delil avansı olmayıp zorunlu gider avansı olduğu, bunun da dava açılırken Gider Avansı Tarifesinde davanın tarafları için ön görülen taraf sayısının beş katı tutarındaki tebligat giderleri ile diğer iş ve işlemler için gösterilen giderler olduğu, delil ikamesi için mahkemece belirlenen avansın kesin süre içinde yatırılmamış olmasının ancak o delilin ikamesinden vazgeçilmiş sayılmasını gerektireceği, yoksa hiçbir şekilde delil avansının yatırılmamış olması davanın usulden reddini gerektirmeyeceği belirtilmiştir²⁶¹. Uygulamada yargı işlemleri, davanın açılması, tevzi, harç ve gider avansı işlemleri UYAP sistemi üzerinden yapıldığından, dava açılırken Gider Avansı Tarifesine göre davanın tarafları için ön görülen taraf sayısının beş katı tutarındaki tebligat giderleri ile diğer iş ve işlemler için gösterilen gider peşin olarak davalıdan alınmaktadır.

Davacının yatırması gereken gider avansını yatırılmış olması, HMK'nın 114/1g maddesi uyarınca dava şartlarından biri olup, gerek dosya üzerinden yapılan ön incelemede, gerekse tarafların davet edildikleri ön inceleme duruşmasında mahkemece kendiliğinden incelenir²⁶². Davanın açıldığı tarihe göre o yıl için Adalet Bakanlığınca ilan edilen gider avansı tarifesine uygun olarak gider avansı yatırılmış ise bu dava şartı yerine getirilmiş olduğundan mahkemece bir sonraki dava şartının incelenmesine geçilebilecektir. Eğer gider avansı hiç yatırılmamışsa veya eksik yatırılmış ise mahkeme ön inceleme aşamasında bu hususu tespit ettiğinde gerek HMK'nın 115/2.maddesi gerekse aynı kanunun 120/2.maddesi uyarınca gider avansının yatırılması veya tamamlanması için davacıya kesin süre verilecektir. HMK'nın 115/2.maddesinde her ne kadar sadece kesin süreden bahsedilmiş ise 120/2.maddesinde iki haftalık kesin süreden bahsedildiği için mahkemece davacıya iki haftalık kesin süre verilecektir. Verilen kesin süre içinde davacı tarafından tarifeye göre belirlenecek gider avansı yatırılır veya tamamlanır ise bu dava şartı

²⁶⁰ Bkz. Yargıtay 9. HD. 11/02/2013, 1041 / 1289 sayılı kararı.

²⁶¹ Abay, Deniz; Hukuk Muhakemeleri Kanunu'nun Tatbikatı, Ankara, 2014, s.544 Ayrıca bu yönde bkz. 6.H.D. 14/02/2013, 19022 / 2475 sayılı Yargıtay İlamı (Ulukapı, Ömer; Medeni Usûl Hukuk Uygulamaları, 6.Baskı Konya, Mimoza Yayınları, 2015 s.313 vd).

²⁶² Özbek, Gider Avansı, s.107.

gerçekleşmiş olacağından davaya devam edilebilecektir. Eğer davacı verilen kesin süre içinde gider avansını yatırmaz ise “davacının yatırması gereken gider avansının yatırılmış olması” dava şartı yerine getirilmediğinden HMK’nın 115/2.maddesi uyarınca dava şartı noksanlığından davanın usulden reddine karar verilecektir.

2.4.2.2.9. Teminat Gösterilmesine İlişkin Kararın Gereğinin Yerine Getirilmesi.

Kanunların ön gördüğü bazı hallerde açılacak davalarda, davalının muhtemel yargılama giderlerini karşılayacak uygun bir teminatın, davacı tarafından dava açılırken veya bu hususta verilen karar uyarınca kararda belirtilen süre içinde yatırılması gerekmektedir²⁶³. Bu husus HMK’nın 114/1-ğ maddesinde dava şartlarından biri olarak gösterilmiştir. Bu dava şartının yerine getirilip getirilmediği mahkemece kendiliğinden araştırılacaktır.

Teminat hususu HMK’nın 84 ila 89.maddeleri arasında düzenlenmiştir. Kural olarak dava açanın teminat gösterme yükümlülüğü yoktur²⁶⁴. Bazı durumlarda davacının teminat yatırması gerekmektedir²⁶⁵. HMK’nın 84/1.maddesi uyarınca davalı tarafın muhtemel yargılama giderlerini karşılayacak uygun bir teminat gösterilmesi gereken haller şunlardır;

1-) Türkiye’de mutad meskeni olmayan Türk vatandaşının dava açması, davacı yanında davaya müdahil olarak katılması veya takip yapması.

2-) Davacının daha önceden iflasına karar verilmiş, hakkında konkordato veya uzlaşma suretiyle yeniden yapılandırma işlemlerinin başlatılmış bulunması; borç ödemedi aciz belgesinin varlığı gibi sebeplerle, ödeme gücü içinde bulunduğu belgelenmesi.

Davacı, adli yardımdan yararlanıyorsa, yurt içinde istenen teminatı karşılamaya yeterli taşınmaz malı veya aynı teminatla güvence altına alınmış bir alacağı varsa, dava, sırf küçüğün menfaatlerini korumaya yönelik olarak açılmış ve ilama bağlı alacak için ilamlı icra takibi yapılmışsa teminat istenemez (m.85).

Ayrıca, yabancılık unsuru içeren ihtilaflara ilişkin teminat gösterme

²⁶³ Kuru/Arslan/Yılmaz, Usûl, s.228.

²⁶⁴ Kuru, Baki; Hukuk Muhakemeleri Usulü, 6.Baskı, Usûl, C.4, İstanbul, s.4154.

²⁶⁵ Görgün/Kodakoğlu, s.209.

yükümlülüğüne ilişkin 5718 sayılı Milletlerarası Özel Hukuk ve Usul Hukuku Hakkındaki Kanunun (MÖHUK) 48.maddesinde, Türk mahkemesinde dava açan, davaya katılan veya icra takibinde bulunan yabancı gerçek ve tüzel kişilerim, yargılama ve takip giderleriyle karşı tarafın zarar ve ziyanını karşılamak üzere mahkemenin belirleyeceği teminatı göstermek zorunda olduğu belirtilmiştir.

Görüldüğü üzere, HMK’da teminat konusu sadece Türkiye’de “mutad meskeni olmayan Türk vatandaşları” açısından düzenlenmiştir. Bu durumda davacının vatandaşlığı ve mutad meskeni dışında, davalının vatandaşlığı veya mutad meskeni teminat konusunda bir öneme sahip değildir. 5718 sayılı MÖHUK’ta ise teminat yatırma için belirleyici olan “yabancılık” ölçütüdür. Bu yabancılıkta Türk mahkemesinde dava açan, davaya katılan veya icra takibinde bulunan yabancı gerçek ve tüzel kişiler içindir. Buna karşın davalının veya kendisine karşı takibe girilen karşı tarafın vatandaşlığı, MÖHUK kapsamında da bir öneme sahip değildir.

Teminat gösterilmesine ilişkin kararın gereğinin yerine getirilmesi, gerek dosya üzerinden yapılan ön incelemede, gerekse tarafların davet edildikleri ön inceleme duruşmasında mahkeme tarafından kendiliğinden incelenir.

Açılan davada teminat gösterilmesi gerekiyorsa, mahkemece verilen kesin süre içinde davacı tarafından teminat gösterilmiş ise “Teminat gösterilmesine ilişkin kararın gereğinin yerine getirilmesi” dava şartı yerine getirilmiş olduğundan davaya devam edilerek mahkemece bir sonraki dava şartının incelenmesine geçilebilecektir. Eğer mahkeme tarafından verilen kesin süre içinde davacı tarafından teminat gösterilmez veya yatırılmaz ise hem HMK’nın 115/2.maddesi hem de aynı kanunun 88/1.maddesi uyarınca dava şartı noksanlığından dolayı ön inceleme aşamasında davanın usulden reddine karar verilir.

2.4.2.2.10. Hukuki Yararının Bulunması

Davacının dava hakkına sahip olması, dava açabilmesi için tek başına yeterli değildir. Davacının ayrıca bu davayı açmakta hukuki bir yararının bulunması gerekmektedir²⁶⁶. Dava açmaktaki bu hukuki yararın korunmaya değer bir yarar olması gerekir²⁶⁷. Bu hukuk düzenince kabul edilmiş meşru bir yarar olmalı, hak

²⁶⁶ Kuru, Medeni Usûl, s.126; Pekcanitez/Atalay/Özekes, 2014, s.246; Karşlı, s.401; Görgün/Kodakoğlu, s.121.

²⁶⁷ Kuru/Arslan/Yılmaz, Usûl, s.249.

sahibi ile ilgili olmalı ve davanın açıldığı sırada halen var olmalıdır²⁶⁸.

Hukuki yararın bulunması dava çeşitlerine göre değişiklik göstermektedir.

Eda davası açan davacının, kural olarak hukuki yararının bulunduğu kabul edilir. Davacı, bunun varlığını bildirmek veya ispat etmekle yükümlü değildir. Ancak henüz vadesi gelmemiş alacağın veya doğmamış hakkın hüküm altına alınması isteminde hukuki yarar yoktur. Ayrıca davacı mahkemeye başvurmadan başka bir yol ile de hakkına kavuşabilecekse, artık dava açmakta hukuki yararı bulunmamaktadır.

Tespit davasının konusu sadece hukuki ilişkilerdir²⁶⁹. Bu nedenle tespit davası yoluyla, mahkemeden, bir hakkın veya hukuki ilişkinin varlığının ya da yokluğunun yahut bir belgenin sahte olup olmadığının belirlenmesinin talep edilmesi için bu hususun hemen tespit edilmesinde davacının hukuki yararının bulunması gerekir. Eda davasının aksine tespit davasında davacı, dava açılmasında hukuki yararının ne olduğunu özellikle bildirmeli ve ispat etmelidir. Ancak HMK'nın 107.maddesinin 3.fıkrası uyarınca kısmi eda davasının açılabilirdiği hâllerde, tespit davası da açılabilir ve bu durumda hukuki yararın var olduğu kabul edilir.

Davanın açıldığı tarihte, alacağın miktarının yahut değerinin tam ve kesin olarak belirleyebilmesinin davacıdan beklenemeyeceği veya bunun imkânsız olduğu hâllerde ve hukuki ilişkinin asgari bir miktar ya da değer belirtilmesi suretiyle açılacak belirsiz alacak davalarında da davacının kural olarak bu davayı açmakta hukuki yararının bulunduğunu kabul etmek gerekir. Nitekim belirsiz alacak davası, mahkemeden istenilen hukuki korumaya göre kural olarak bir eda davasıdır²⁷⁰. Belirsiz alacak davası açılmasına imkân tanınması ile davanın başında talep sonucunu tam olarak belirleyemeyen davacının, yüksek yargılama giderlerine mahkûm olma riskinin giderilmesi önlenmiş olacak ve davacının dava açarken talep sonucunu tam olarak belirleyemediği hallerde davacıya, hakkına ulaşmasına imkân tanınmış olacaktır²⁷¹. Ancak davacı, iddiasının dayanağı olan ve alacağının miktarını belirlemeye yardımcı olmayan vakıalara ulaşmak ve bu tür noksanlıkları gidermek amacıyla belirsiz alacak davası açamaz. Çünkü bu durumda davacının amacı alacağın

²⁶⁸ Pekcanitez/Atalay/Özekes, 2012, s. 359.

²⁶⁹ Görgün/Kodakoğlu, s.125, Postacioğlu, s.252; Alangoya/Yıldırım/Deren Yıldırım; s.202.

²⁷⁰ Simil, Cemil; Belirsiz Alacak Davası, İstanbul, 2013, s.94; Pekcanitez, Hakan; Belirsiz Alacak Davası, Ankara, 2011, s.31.

²⁷¹ Pekcanitez, Belirsiz Alacak Davası, s.26 vd.

miktardır belirlenmesine yönelik olmadığından belirsiz alacak davasını açmakta hukuki yararı bulunmamaktadır²⁷². Diğer taraftan alacağın belirlenebilmesi mümkün iken, şartları bulunmadığı halde belirsiz alacak davasının açılması halinde hukuki yarar yokluğundan dava reddedilmelidir. Bu durumda davacıya herhangi bir ek bir süre verilmemelidir. Buradaki hukuki yarar, açıkça mahkemece bilindiği için sonradan tamamlanacak nitelikte bir hukuki yarar değildir ve aksinin kabulü, taraflar arasındaki eşitlik ilkesine de aykırı olacaktır²⁷³. Ancak davacı asgari bir miktar göstermeden alacağın bir bölümüne ilişkin dava açmış ve bu durumda davanın belirsiz alacak davası mı yoksa belirli alacak olmakla birlikte kısmi dava mı olduğu anlaşılamiyorsa, dava dilekçesinde talep sonucu tam olarak belirtilmemiş olacaktır. Bu durumda davacıya verilecek kesin süre içinde, talebinin belirsiz alacak davası mı, yoksa kısmi dava mı olduğunu açıklaması istenmelidir. Verilen kesin süreden sonra, davacının yaptığı açıklamaya göre dava, gerçekte belirsiz alacak davası şartlarını taşıyorsa, o zaman hukuki yarar yokluğundan dava reddedilmelidir. Dava belirsiz alacak davası şartlarını taşıyorsa davaya devam edilmelidir²⁷⁴.

Yeni bir hukuki durum yaratılması veya mevcut bir hukuki durumun içeriğinin değiştirilmesi yahut onun ortadan kaldırılmasının talep edildiği inşâî davalar²⁷⁵ kural olarak kanunun açıkça öngördüğü hallerde açılabileceğinden davacının hukuki yararı varsayılır.

Davacının, dava açmakta hukuki yararının bulunması HMK'nın 114/1-h maddesi uyarınca dava şartlarından biridir. Bu dava şartı dava konusuna ilişkin olumlu dava şartlarından biridir.

Mahkeme gerek dosya üzerinden yapılan ön incelemede, gerekse tarafların davet edildikleri ön inceleme duruşmasında davacının dava açmakta hukuki yararının bulunup bulunmadığını kendiliğinden inceler. Davacının dava açmakta hukuki yararının bulunduğunu tespit ederse bir sonraki dava şartının incelenmesine geçilebilecektir. Eğer mahkeme, davacının dava açmakta hukuki yararının bulunmadığını tespit ederse HMK'nın 115.maddesinin 2.fıkrası uyarınca, dava şartı noksanlığından davanın usulden reddine karar verecektir.

---

²⁷² Simil, s.186-187.

²⁷³ Pekcanitez/Atalay/Özekes, 2013, s.454.

²⁷⁴ 22.HD.31/12/2012, 30463/30091 (Kazancı)

²⁷⁵ Görgün/Kodakoğlu, s.126.

Hukuki yarar bir dava şartı olduğundan davanın esasına girilebilmesi ve dinlenebilmesi için gereklidir ve davanın başından sonuna kadar bulunmalıdır. Bu dava şartı eksikliğinin giderilmesi mümkün ise, mahkeme bunu tamamlaması için davacıya süre verebilir. Bu süre içinde dava şartı noksanlığı giderilirse davaya devam edilir²⁷⁶. Ancak hukuki yarar eksikliği, mahkeme tarafından davanın esasına girilmesinden önce fark edilmemiş, taraflarca da ileri sürülmemiş ve fakat hüküm anına kadar bu noksanlık giderilmişse, başlangıçtaki dava şartı noksanlığından ötürü, dava usulden reddedilemez (m.115/2-3).

2.4.2.2.11. Davanın Önceden Açılmış ve Halen Görülmekte Olmaması

Açılan davanın, daha önceden açılmış ve hâlen görülmekte olmaması dava konusuna ilişkin olumsuz dava şartlarındandır.

HMK ile aynı davanın daha önceden açılmış ve hâlen görülmekte olmaması hususu, teknik bir ifadeyle derdestlik iddiası bir olumsuz dava şartı hâline getirilmiş ve bu suretle derdestlik itirazı ilk itiraz olmaktan çıkartılıp, dava şartına ilişkin usulü bir itiraza dönüştürülmesi sağlanmıştır²⁷⁷.

Aynı konuda, aynı taraflar arasında ve aynı dava sebebine dayanarak daha önce bir dava açılmışsa ve bu dava görülmeye devam ediyorsa, bu üç unsur ile aynı davanın yeniden açılması hukuken mümkün değildir. Çünkü bu durumda davacının ilk davanın aynısı olan ikinci davayı açmakta hukuki yararı bulunmamaktadır. Ayrıca ayrı ayrı görülecek davalar mahkemelerin iş yükünü attıracağı gibi aynı konuda çelişkili kararlar çıkmasına da neden olabilecektir²⁷⁸. İşte bu nedenle daha önceden açılmış ve hâlen görülmekte olan davanın yeniden açılmaması dava şartı olarak düzenlenmiştir.

Derdestlik bir dava engeli idi. Derdestlik hususu yani bir davanın mahkemede açılmış ve halen görülmekte olduğu²⁷⁹ durumu daha önce HUMK'da ilk itiraz olarak düzenlenmişti. HUMK'nın 187/4.maddesinde, açılan bir davanın aynı mahkemede veya başka bir mahkeme nezdinde tekrar açıldığına ilişkin savunmanın, davalı tarafından bir ilk itiraz olarak ileri sürülmesi kabul edilmişti. Bu durumda derdestlik

²⁷⁶ Kuru, Medeni Usûl, s.130.

²⁷⁷ Karşlı, s.40; (HMK gerekçesinden).

²⁷⁸ Kuru/Arslan/Yılmaz, Usûl, s.252-253.

²⁷⁹ Tanrıver, Süha: Medeni Usûl Hukukunda Derdestlik İtirazı, 2.Bası, Ankara, 2007, s.5.

bir ilk itiraz olarak belli bir usul kesiti içinde ileri sürülmesi gerektiğinden, bu süre içinde ileri sürülmeleyen derdestlik itirazı aynı veya farklı mahkemelerin aynı dava bakımından birbiri ile çelişen kararlar vermelerine ve hukuk güvenliğinin sarsılmasına neden olabilmekte idi. Bu nedenle, 6100 sayılı HMK, derdestlik -yeni kanunun ifadesi ile aynı davanın, daha önceden açılmış ve hâlen görülmekte olmaması- durumunu 114/1-h maddesi uyarınca dava şartı olarak kabul etmiştir. Bu husus, davanın devamı sırasında gerek taraflarca gerek hâkim tarafından kendiliğinden dikkate alınması gerekmektedir²⁸⁰.

Mahkeme, gerek dosya üzerinden yapılan ön incelemede, gerekse tarafların davet edildikleri ön inceleme duruşmasında taraflarca verilen dilekçelerden ve/veya toplanan delillerden aynı davanın, daha önceden açılmış ve hâlen görülmekte olup olmadığı kendiliğinden araştırmak zorundadır. Ön inceleme aşamasında mahkeme bu dava şartının var olup olmadığını tespit edemezse, davanın her aşamasında bu hususu değerlendirebilir. Ancak bu dava şartının var olup olmadığını araştırılması ön incelemeden sonraki dava aşamalarına bırakılırsa, bu durum yeni HMK ile ilk kez getirilen ön incelemenin ruhuna aykırı olur. Bu nedenle HMK'nın 115.maddesi uyarınca mahkeme dava şartlarının var olup olmadığını kendiliğinden araştırmak zorundadır. Bunu hem dosyaya sunulan bilgi ve belgelerden yola çıkarak hem de tüm yargı işlemlerinin, bütün kayıtların ve veri girişlerinin yapıldığı UYAP üzerinden de araştırması gerekir.

Yargı işlerinin adalet hizmetlerinin elektronik ortamda yürütülmesi amacıyla oluşturulan Ulusal Yargı Ağı Bilişim Sisteminde (UYAP), mahkemeler ve hukuk dairelerinin iş süreçlerindeki her türlü veri, bilgi ve belge akışı ile dokümantasyon işlemleri, bu işlemlere ilişkin her türlü kayıt, dosyalama, saklama ve arşivleme işlemleri olduğundan, ön inceleme aşamasında mahkeme, UYAP sistemi üzerinden aynı konuda, aynı taraflar arasında ve aynı dava sebebine dayanarak daha önce bir dava açılıp açılmadığını kendiliğinden araştırmak zorundadır.

Mahkeme, ön inceleme aşamasında gerek UYAP sistemi veya dosyadaki bilgi ve belgeler üzerinden kendiliğinden yapacağı araştırma sonucu, gerekse taraflarca ileri sürülmesi halinde aynı konuda, aynı taraflar arasında ve aynı dava sebebine

---

²⁸⁰ Özmumcu, Seda; Davanın Açılmasına Bağlanan Hukuki Sonuçların Davanın Açılmamış Sayılması Halinde Değerlendirilmesi, İÜHFİM C. LXX, S. 2, 2012, s.185.

dayanarak daha önce bir dava açıldığını tespit ederse, HMK'nın 115/2.maddesi uyarınca dava şartı noksanlığından dolayı davanın usulden reddine karar verir²⁸¹. Eğer bu olumsuz dava şartı yani aynı konuda, aynı taraflar arasında ve aynı dava sebebine dayanarak daha önce bir dava açılmadığı tespit edilirse bu olumsuz dava şartı gerçekleşmiş olacak ve davaya devam edilebilecektir.

2.4.2.2.12. Davanın Daha Önceden Kesin Hükme Bağlanmamış Olması

Aynı davanın, daha önceden kesin hükme bağlanmamış olması da yukarıda incelenen, aynı davanın, daha önceden açılmış ve hâlen görülmekte olmaması dava şartı gibi dava konusuna ilişkin olumsuz dava şartlarındandır.

Aynı konu ve taraflar arasında, aynı dava sebebine dayanarak daha önce dava açılmış ve verilen hüküm kesinleşmiş ise artık o dava konusu hakkında kesin hüküm var demektir. Hükümü kesinleşmiş aynı dava, yeni bir davaya konu olamaz²⁸².

Mahkeme aynı davanın, daha önceden kesin hükme bağlanmış olup olmadığı öncelikle ön inceleme aşamasında kendiliğinden araştıracaktır. Mahkeme bunu kendiliğinden hem dosyaya sunulan bilgi ve belgelerden üzerinden hem de tüm yargı işlemlerinin, bütün kayıtların ve veri girişlerinin yapıldığı UYAP sisteminden faydalanarak araştırması gerekir. Nitekim yukarıda da belirtildiği üzere UYAP sistemine mahkemeler ve hukuk dairelerinin iş süreçlerindeki her türlü veri, bilgi ve belge akışı ile dokümantasyon işlemleri, bu işlemlere ilişkin her türlü kayıt, dosyalama, saklama ve arşivleme işlemleri kayıt edilmektedir. Hâkim dava şartlarının var olup olmadıklarını kendiliğinden araştırmak zorunda olduğundan UYAP sisteminden de yararlanacaktır.

Mahkeme, gerek dosya üzerinden yapılan ön incelemede, gerekse tarafların davet edildikleri ön inceleme duruşmasında yapacağı araştırma sonucu aynı davanın, daha önceden kesin hükme bağlanmamış olduğunu tespit ederse bu olumsuz dava şartı gerçekleştiğinden davaya devam edilir. Eğer bu olumsuz dava şartı gerçekleşmemiş ise yani aynı davanın, daha önceden kesin hükme bağlanmış olduğu tespit edilirse, HMK'nın 115/2.maddesi uyarınca dava şartı noksanlığından dolayı davanın usulden reddine karar verilir.

²⁸¹ Kuru, Medeni Usûl, s.124; Pekcanitez/Atalay/Özekes, 2014, s. 247.

²⁸² Kuru/Arslan/Yılmaz, Usûl, s. 253.

2.4.2.2.13. Diğer Kanunlardaki Dava Şartlarının Yerine Getirilmiş Olması

HMK'nın 114.maddesinin 2.fıkrası uyarınca başka kanunlarda yer alması halinde, bu özel dava şartlarının da öncelikle ön inceleme aşamasında incelenmesi gerekmektedir.

Özel kanunlarda düzenlenen özel dava şartlarına örnekler vermek gerekirse;

- İİK'nın 277 ve devamı maddelerine göre tasarrufun iptali davası açabilmek için davacının elinde borç ödemededen aciz belgesi bulunmalıdır²⁸³.
- Borçtan kurtulma davasının görülebilmesi için davayı açan borçlunun mahkemenin kendisine vereceği uygun bir süre içinde alacağın yüzde onbeşi kadar teminatı ilk duruşma gününe kadar takibin yapıldığı icra dosyasına ödemesi gerekir²⁸⁴.
- Terk sebebine bağlı boşanma davasının görülebilmesi için davalı eşe, ortak meskene dönmesi için alınan kararın tebliğ edilmesi ve aradan iki aylık sürenin geçmiş olması gerekir²⁸⁵. İhtar kararı davalı eşe tebliğ edilmeden dava açılmaz²⁸⁶.
- İİK'nın 128/a maddesine göre açılan Kıymet Takdirine İlişkin Şikâyet yargılamasında, şikâyet tarihinden itibaren yedi gün içinde gerekli masraf ve ücretin mahkeme veznesine yatırılması halinde, yeniden bilirkişi incelemesi yaptırılabilir²⁸⁷.
- 2942 sayılı Kamulaştırma Kanununun 24/05/2013 tarih ve 6487 sayılı kanununun 21. maddesi ile değişik Geçici Madde 6/1.maddesinde; kamulaştırma işlemleri tamamlanmamış veya kamulaştırması hiç yapılmamış olmasına rağmen 09/10/1956 tarihi ile 4/11/1983 tarihi arasında fiilen kamu hizmetine ayrılan veya kamu yararına ilişkin bir ihtiyaca tahsis edilerek üzerinde tesis yapılan taşınmazlara veya kaynaklara kısmen veya tamamen veyahut irtifak hakkı tesis etmek suretiyle malikin rızası olmaksızın fiili olarak el konulması sebebiyle, mülkiyet hakkından doğan taleplerin, bedel talep edilmesi hâlinde bedel tespitinin ve diğer işlemlerin bu madde hükümlerine göre yapılacağı ve bu maddeye göre yapılacak işlemlerde öncelikle uzlaşma usulünün uygulanmasının dava şartı olduğu belirtilmiştir.

²⁸³ Kuru, Baki / Arslan, Ramazan / Yılmaz, Ejder: İcra ve İflas Hukuku Medeni Usûl, 27.Baskı, Ankara, 2013, s.620.

²⁸⁴ Kuru/Arslan/Yılmaz, İcra ve İflas, s.205.

²⁸⁵ Özüğür, Ali İhsan; Boşanma Ayrılık ve Evlenmenin İptali Davaları, 5.Baskı, Ankara, 2013 s. 135.

²⁸⁶ Kaçak, Nazif; Boşanma, Nafaka, Mal Rejimleri, Velayet, Ankara, 2004 s.103.

²⁸⁷ Kuru/Arslan/Yılmaz, İcra ve İflas, s.333.

Mahkeme gerek dosya üzerinden yapılan ön incelemede, gerekse tarafların davet edildikleri ön inceleme duruşmasında yapacağı araştırma sonucu özel kanunlarda dava konusu ile ilgili özel bir dava şartı bulunduğunu tespit ettikten sonra bu dava şartı gerçekleşmiş olursa davaya devam edilir. Eğer özel kanunlarında belirtilen bu özel dava şartı gerçekleşmemiş veya verilen kesin süreye rağmen dava şartı yerine getirilmemiş ise HMK'nın 115/2.maddesi uyarınca dava şartı noksanlığından dolayı davanın usulden reddine karar verilir.

2.4.2.3. İlk İtirazlar Hakkında Karar Verilmesi

Mahkeme gerek dosya üzerinden yapılan ön incelemede, gerekse tarafların davet edildikleri ön inceleme duruşmasında yukarıda belirtilen dava şartlarını kendiliğinden HMK'nın 114/1.maddesinde belirtilen sıralama takip edilerek tek tek inceleyecektir. Nitekim bu sıralama, dava şartlarından birinin bulunmadığı veya verilen kesin süre içinde yerine getirilmediği tespit edildiğinde bir sonraki dava şartını incelemeye gerek kalmayacak şekilde düzenlenmiştir. Böylece sıralamaya uygun olarak bir dava şartının yokluğunda sonrakini araştırmaya gerek kalmadan HMK'nın 115/2.maddesi uyarınca dava şartı noksanlığından dolayı davanın usulden reddine karar verilecektir.

Dava şartlarının kendiliğinden incelenmesi sonrası, dava şartlarının tamamı mevcut ise ön inceleme aşamasında mahkeme bir sonraki adıma geçerek, varsa ilk itirazları incelemeye başlayacaktır²⁸⁸. Diğer bir ifade ile ilk itirazları incelenebilmesi için mahkeme, daha önce bütün dava şartlarının varlığını tespit etmiş olmalıdır²⁸⁹. Mahkeme dava şartları gibi ilk itirazlar hakkında da HMK'nın 138.maddesi uyarınca kural olarak dosya üzerinden yapacağı inceleme sonucu karar verebilir²⁹⁰. Ancak mahkeme gerekli görmesi halinde, davet edildikleri ön inceleme duruşmasında tarafları dinledikten sonra ilk itirazlar hakkında karar verebilir.

1086 sayılı HUMK 'nın 187. maddesinde sekiz bent halinde yer alan ilk itirazlar²⁹¹, yeni HMK'nın 116.maddesinde sadece üç bent hâlinde sınırlı²⁹² olarak

²⁸⁸ Kiraz, s.25.

²⁸⁹ Kuru/Arslan/Yılmaz, Usûl, s.253; Tutumlu, Mehmet Akif; Medeni Usul Hukuku Sorunları, C.2, Ankara, 2012, s.65.

²⁹⁰ Köseoğlu, s.157.

²⁹¹ 1086 sayılı HUMK "Madde 187 – İtirazatı iptidaiye aşağıdaki gösterilen hallerden ibaret olup davanın bidayetinde ve hepsi birlikte beyan edilmek lazımdır:
1 – Türkiye'de ikametgâhı bulunmayanlardan teminat talebi,

sayılmıştır. Bunlardan başka özel bir kanun hükmü ile belirli bir itirazın ilk itiraz olduğu açıkça belirtilebilir²⁹³. HUMK'nın 187.maddesinde sayılan ilk itirazlardan bir kısmı HMK'da dava şartı hâline getirilmiştir. Özellikle adli yargıda görülen hukuk davalarında, gereksiz ve zaman alıcı formalitelerin, kötü niyetli kişilere davaları sürüncemede bırakma fırsatını verdiği ve başka işe yaramadığı hususundaki yaygın kanaat dikkate alınarak, bazı ilk itiraz sebeplerinin kaldırılması suretiyle çabukluk ve güvenliğin sağlanması amaçlanmıştır. Böylece yeni HMK'da ilk itirazlar; kesin yetki kuralının bulunmadığı hâllerde yetki itirazı, tahkim itirazı ve asliye ticaret mahkemeleri ile diğer hukuk mahkemeleri arasındaki iş bölümü itirazı şeklinde üç bent hâlinde düzenlenmiştir²⁹⁴.

İlk itirazlar ancak dilekçeler aşamasında cevap dilekçesinde yapılabilir. İlk itirazların dinlenebilmesi için bunların süresinde verilecek cevap dilekçesinde ileri sürülmesi gerekir (m.117/1). Cevap dilekçesi verilmesinden sonra, cevap süresi dolmamış olsa bile ilk itirazlar ileri sürülemez (m.131).

İlk itirazlar mahkeme tarafından kendiliğinden gözetilmez ve dava şartlarının aksine mutlaka davalı tarafından ve cevap dilekçesinde ileri sürülmelidir. Süresinden sonra ileri sürülen ilk itirazlar dinlenmez. Bu nedenle ilk itirazın süresinde ileri sürülüp sürülmediği mahkeme tarafından kendiliğinden araştırılmalıdır.

2.4.2.3.1. Kesin Yetki Kuralının Bulunmadığı Hâllerde Yetki İtirazı

Yazılı yargılama usulüne tabi davalarda, yetki itirazı, kesin yetki halinin bulunmadığı durumlarda davalı tarafından cevap dilekçesinde ilk itiraz olarak ileri sürülebilir. Yetkinin kesin olduğu hallerde, yukarıda²⁹⁵ da anlatıldığı üzere bu husus dava şartı olduğundan davanın her aşamasında mahkemece kendiliğinden araştırılabileceği gibi taraflar da mahkemenin yetkisiz olduğunu her zaman ileri sürebilir. Yetki itirazı yetkinin kesin olmadığı davalarda söz konusudur.

---

2 – Salahiyet iddiası,

3 – (Mülga: 16/7/1981 - 2494/37 md.)

4 – İkame olunan davanın diğer bir mahkemede derdesti rüyet bulunduğu iddiası,

5 – Davanın diğer bir mahkemede derdesti rüyet olan diğer dava ile irtibatı bulunduğu iddiası,

6 – (Mülga: 26/9/1963 - 338/1 md.)

7–Dava arzuhalinin veya davetiye varakasının veyahut cevap layihasının tanziminde kanuni noksanlar bulunduğu veya tebliğin usulüne muvafık olmadığı iddiası,

8–Davayı mütekabilenin kabule şayan bulunmadığı iddiası.”

²⁹² Köseoğlu, s.157.

²⁹³ Kuru/Arslan/Yılmaz, Usûl, s. 553.

²⁹⁴ HMK'nın 116.madde gerekçesinden.

²⁹⁵ Yetkinin kesin olduğu haller için bkz. yuk. İkinci Bölüm 2.4.2.2.4.

Mahkemelerin yetkisi, HMK'nın 5 ila 18.maddeleri arasında düzenlenmiştir. Yetkinin kesin olduğu davalarda, davanın kanunen yetkili mahkemelerde açılması gerekir. Çünkü kesin yetki kamu düzenini ilişkindir. Diğer durumlarda yani yetkinin kesin olmadığı davalarda davalı, süresi içinde ve usulüne uygun olarak yetki itirazında bulunmazsa, davanın açıldığı mahkeme yetkili hâle gelir (m.19/4).

Yazılı yargılama usulüne tabi davalarda yetki itirazı, dilekçeler aşamasında davanın başında cevap süresi içinde esas hakkındaki cevaplarla birlikte ileri sürülmelidir. HMK'nın 127.maddesine göre cevap süresi kural olarak dava dilekçesinin davalıya tebliğinden itibaren iki haftadır. Ancak yazılı yargılama usulünde durum ve koşullara göre cevap dilekçesinin bu süre içinde hazırlanmasının çok zor yahut imkânsız olduğu durumlarda bu iki haftalık süre içinde mahkemeye başvuran davalıya bir defaya mahsus olmak ve bir ayı geçmemek üzere ek bir süre verilebilir. Yetki itirazı gerek iki haftalık cevap süresi içinde gerekse mahkemece cevap süresi uzatılmış ise bu süre içinde yapılmalıdır. Cevap süresi yetki itirazı bakımından hak düşürücü niteliktedir. Bu sebeple yetki itirazının süresinde yapılıp yapılmadığını mahkeme kendiliğinden inceler²⁹⁶.

İki haftalık cevap süresi veya mahkemece verilen ek süre henüz dolmadan verilen cevap dilekçesinden sonra davalı tarafından yetki itirazında bulunulsa bile HMK'nın 117/1.maddesi uyarınca yetki itirazı dinlenemez.

Yetki itirazı yazılı olarak cevap dilekçesi ile yapılır. Davalı kendi kanısına göre yetkili mahkemeyi veya birden fazla yetkili mahkeme varsa seçtiği mahkemeyi dilekçesinde göstermek zorundadır (m.18/2). Aksi durumda yetki itirazı dikkate alınmaz.

Mahkeme gerek dosya üzerinden yapılan ön incelemede, gerekse tarafların davet edildikleri ön inceleme duruşmasında dava şartlarını inceledikten ve bütün dava şartlarının varlığını tespit ettikten sonra cevap dilekçesinde ilk itiraz/ yetki itirazı ileri sürülüp sürülmediğine bakacaktır. Eğer varsa ilk itirazları incelemeye geçecektir. İlk itiraz ve/veya yetki itirazı yoksa yargılamaya devam edecektir.

Davalı cevap dilekçesinde ilk itiraz/yetki itirazı öne sürmüş ise mahkeme bunu incelemeye başlayacaktır. Öncelikle HMK'nın 19/2., 117/1.ve 131/1.maddesi

---

²⁹⁶ Kuru/Arslan/Yılmaz, Usûl, s. 158.

birlikte göz önüne alınarak; yetki itirazının süresinde yapılıp yapılmadığını inceleyecek, süresinde yapılmış ise yetkili mahkemenin veya birden fazla mahkeme yetkili ise seçilen mahkemenin bildirilip bildirilmediğine bakılacaktır. Eğer yetkinin kesin olmadığı davalarda yetki itirazı cevap süresi içinde yapılmamışsa veya süresinde yapılmış olmasına rağmen yetkili mahkeme gösterilmemiş ise mahkeme yetkili olup olmadığı hususunu araştırmadan ara karar ile davalının yetki itirazını usulden red edecektir.

Yetkinin kesin olmadığı davalarda, davalı tarafından yapılan yetki itirazı, süresinde ve usulüne uygun olarak yapılarak, yetkili mahkeme de bildirilmiş ise mahkeme bu durumda davalının yetki ilk itirazını incelemeye geçecektir. Mahkeme yetki itirazı hakkında karar vermeden önce davacı davalının yetki itirazını kabul ederse, kesin yetki halleri hariç olmak üzere, davalının gösterdiği mahkeme kanunen yetkili olmasa bile, taraflar arasında bir çeşit yetki sözleşmesi yapılmış sayılacaktır. Mahkeme bu durumda, yetki sözleşmesinin şartlarını²⁹⁷ araştırarak, bunu uygun bulması halinde davalının yetki itirazı hakkında her hangi bir inceleme yapmadan kendi mahkemesinin yetkisizliğine ve dosyanın, davalının yetki itirazında bildirdiği ve davacının da kabul ettiği mahkemeye gönderilmesine karar verecektir²⁹⁸.

Davacı, yetkinin kesin olmadığı davalarda, davalı tarafından süresinde ve usulüne uygun olarak yapılan yetki itirazını kabul etmez veya bu konuda her hangi bir cevap vermez ise mahkeme davalının yetki itirazını incelemeye geçecektir. İncelenmesi sonucu mahkeme kendisinin yetkili olduğu kanısında varırsa, davalının yetki itirazının reddine karar verecektir.

Yetkinin kesin olmadığı davalarda, davalı tarafından süresinde ve usulüne uygun olarak yapılan yetki itirazını inceleyen mahkeme, kendisinin yetkili olduğu veya davalı tarafından yetki itirazı ile bildirilen mahkemenin yetkisiz olduğu kanısına varırsa yine davalının yetki itirazının reddine karar verecektir.

Yetki itirazının reddine ilişkin karar nihai bir karar olmadığından tek başına kanun yoluna tabi değildir. Ancak esas hükümlerle birlikte bu karara karşı kanun yoluna başvurulabilir.

---

²⁹⁷ Yetki sözleşmesi, yalnızca tacirler veya kamu tüzel kişilerinin kendi aralarındaki uyuşmazlıklarda, tarafların üzerinde serbestçe tasarruf edebilecekleri konularda ve kesin yetki hallerinin söz konusu olmadığı durumlarda yapılabilir.

²⁹⁸ Kuru/Arslan/Yılmaz, Usûl, s. 159.

Mahkeme, davalının yetki itirazının süresinde, usulüne uygun ve haklı olduğu kanısına varırsa davalının yetki itirazının kabulüne, kendi mahkemesinin yetkisizliğine ve tarafların mahkemeye başvurarak talep etmeleri halinde dosyanın yetki itirazında belirtilen mahkemeye gönderilmesine karar verecektir. Mahkeme yetkisizlik kararı ile davadan elini çekmiş olacağından, verilen bu yetkisizlik kararı nihai bir karardır. Bu karara karşı kanun yoluna başvurulabilir.

HMK'nın 20.maddesi uyarınca yetkisizlik kararı verilmesi hâlinde, taraflardan birinin, bu karar verildiği anda kesin ise bu tarihten²⁹⁹, süresi içinde kanun yoluna başvurulmayarak kesinleşmiş ise kararın kesinleştiği tarihten; kanun yoluna başvurulmuşsa bu başvurunun reddi kararının tebliğ tarihinden itibaren iki hafta içinde kararı veren mahkemeye başvurarak, dava dosyasının yetkisizlik kararında belirtilen yetkili mahkemeye gönderilmesini talep etmesi gerekir. Burada belirtilen süre içinde gerekli işlemleri yapmaz ise süreler geçtikten sonra bu mahkemece davanın açılmamış sayılmasına karar verilir. Yetkisizlik kararından sonra, tarafların mahkemeye başvurma ve gönderme talebi için kanunda belirlenen süre geçtikten sonra, talep üzerine davanın açıldığı mahkeme dosya üzerinden bu durumu tespit ederek davacıyı yargılama giderlerini ödemeye mahkûm eder³⁰⁰.

Yetkinin kesin olmadığı davalarda, yetki itirazı sonrası yetkisizlik nedeni ile usulden davanın reddine karar verildiği hallerde, taraflar süresinde mahkemeye başvurur ve dosyanın yetkili mahkemeye gönderilmesini talep ederse, dosya yetkili mahkemeye gönderilir. Yazılı yargılama usulüne tabi davalarda ön inceleme aşamasında yetkisizlikle dosya kendisine gelen mahkeme yargılama hangi aşamada ise o aşamadan –ön inceleme aşamasından – davaya devam etmelidir.

2.4.2.3.2. Uyuşmazlığın Tahkim Yoluyla Çözümlemesi Gerektiği İtirazı

Taraflar arasında geçerli bir tahkim sözleşmesi var ise, uyuşmazlığın giderilmesi için mahkemeye değil tahkime başvurulması gerekmektedir³⁰¹.

Yazılı yargılama usulüne tabi davalarda, uyuşmazlığın tahkim yoluyla

²⁹⁹ Anayasa Mahkemesinin 10/2/2016 tarihli ve E. 2015/96, K:2016/9 sayılı kararı ile HMK'nın 20.maddesinin 1.fikrasında yer alan "... bu karar verildiği anda kesin ise bu tarihten ..." ibaresi iptal edilmiştir. Ayrıntılı bilgi için bkz. yuk. Dipnot:195.

³⁰⁰ Yetkisizlik kararı üzerine yapılacak işlemler için bkz: Kuru/Arslan/Yılmaz, Usûl, s. 159 vd; Pekcanitez / Atalay/Özekes, 2012, s. 158 vd.

³⁰¹ Karadaş, İzzet; Ulusal (İç) Tahkim, Ankara, 2013, s.92.

çözümlemesi gerektiği itirazı HMK'nın 116/1b maddesi uyarınca ilk itiraz olarak cevap süresi içinde, kural olarak iki haftalık cevap süresi içinde istisnaen mahkemece cevap süresi uzatılmış ise bu süre içinde esas hakkındaki cevaplarla birlikte yazılı olarak ileri sürülmelidir. Cevap süresi, uyuşmazlığın tahkim yoluyla çözümülemesi gerektiği itirazı bakımından hak düşürücü niteliktedir. Bu sebeple uyuşmazlığın tahkim yoluyla çözümülemesi gerektiği itirazının süresinde yapılıp yapılmadığını mahkemece kendiliğinden incelenir.

İki haftalık cevap süresi veya mahkemece verilen ek süre henüz dolmadan verilen cevap dilekçesinden sonra davalı tarafından uyuşmazlığın tahkim yoluyla çözümülemesi gerektiği itirazı yapılırsa bile HMK'nın 117/1.maddesi uyarınca uyuşmazlığın tahkim yoluyla çözümülemesi gerektiği itirazı dinlenemez.

Mahkeme, ön inceleme aşamasında dava şartlarını inceledikten ve bütün dava şartlarının varlığını tespit ettikten sonra, cevap dilekçesinde uyuşmazlığın tahkim yoluyla çözümülemesi gerektiği itirazının ileri sürülüp sürülmediğine bakacaktır. Eğer varsa ilk itirazları incelemeye geçecek, yoksa yargılamaya devam edecektir.

Davalı tarafından, uyuşmazlığın tahkim yoluyla çözümülemesi gerektiği ilk itiraz olarak öne sürülmüşse, mahkeme bunu inceleyecektir. Mahkeme öncelikle HMK'nın 117/1.ve 131/1.maddelerini birlikte göz önüne alarak; ilk itirazın süresinde yapılıp yapılmadığını inceleyecek, süresinde yapılmamış ise bu ilk itirazı esastan incelemeye geçmeden ara karar ile usulden red edecektir. Uyuşmazlığın tahkim yoluyla çözümülemesi gerektiği itirazı süresinde ve usulüne uygun olarak yapılmış ise mahkeme bu durumda davalının ilk itirazını incelemeye geçecektir.

Tahkim, bir hak üzerinde uyuşmazlığa düşmüş olan iki tarafın anlaşarak, bu uyuşmazlığın çözümülemesini özel kişiye veya kişilere bırakmalarına ve uyuşmazlığın bu özel kişi veya kişiler tarafından incelenip karara bağlanmasına denir³⁰². Tahkim istisnai bir yargılama yoludur³⁰³. Türk Hukukunda HMK'nın 407 ila 444.maddeleri arasında düzenlenen iç tahkim ile, 4686 sayılı Milletlerarası Tahkim Kanununda düzenlenen Milletlerarası Tahkim bulunmaktadır. Bunların dışında tahkim konusunda başkaca düzenlemeler ve Türkiye'nin taraf olduğu bazı uluslararası anlaşmalar da bulunmaktadır.

³⁰² Kuru/Arslan/Yılmaz, Usûl, s. 779

³⁰³ Ekşi, Nuray; Hukuk Muhakemeleri Kanunu'nda Tahkim, İstanbul, 2013 s.99.

Yukarıda da bahsedildiği üzere İç Tahkim³⁰⁴ ile ilgili HMK'nın 404 ile 444.maddeleri arasında düzenleme bulunmaktadır. Kanunun söz konusu bu kısmında, tahkimin uygulama alanı, tahkimde görevli ve yetkili mahkeme, tahkim sözleşmesinin tanımı ve şekli, tahkim itirazı, tahkimde uygulanacak usul ve esaslar, tahkimi oluşturacak hakemler, nitelikleri, seçilmesi, sorumluluğu, yeri, süresi ve benzeri hususlar detaylı olarak düzenlenmiştir.

Konumuzla ilgili olarak HMK'nın 413.maddesine göre tahkim sözleşmesinin konusunu oluşturan bir uyuşmazlığın çözümü için taraflardan biri mahkemede dava açmışsa, karşı taraf tahkim ilk itirazında bulunabilir. Bu durumda tahkim sözleşmesi hükümsüz, tesirsiz veya uygulanması imkânsız değil ise mahkeme tahkim itirazını kabul ederek, açılan davayı usulden reddeder³⁰⁵. Bu usulden red kararı daha çok yargı yolu ilişkisindeki görevsizlik kararı niteliğindedir. Yoksa mahkeme görevsizlik veya yetkisizlikte olduğu gibi dosyanın yetkili veya görevli tahkime gönderilmesine karar veremez. Mahkemece verilen usulden red kararı ile mahkeme davadan elini çekmiş olacağından, verilen bu karar nihai bir karardır ve kanun yoluna tabidir³⁰⁶. Bu durumda ilgili taraf uyuşmazlığın çözümü için tahkime başvurabilir.

2.4.2.3.3. İş Bölümü İtirazı

Yazılı yargılama usulüne tabi davalarda iş bölümü itirazı, HMK'nın 116/1c maddesi gereği ilk itirazlardandır.

6102 sayılı Türk Ticaret Kanununun 5.maddesinin 3.fıkrası³⁰⁷ 26/06/2012 tarih ve 6335 sayılı kanunun 2.maddesi ile “*Asliye ticaret mahkemesi ile asliye hukuk mahkemesi ve diğer hukuk mahkemeleri arasındaki ilişki görev ilişkisi olup, bu durumda göreve ilişkin usul hükümleri uygulanır.*” şeklinde değiştirilmiştir.

Eski düzenlemeye göre ayrı asliye ticaret mahkemesi bulunan yerlerdeki

³⁰⁴ İç Tahkim ile ilgili detaylı bilgi için bkz. Karadaş, s.39 vd; Ekşi, 95 vd.

³⁰⁵ Görgün/Kodakoğlu, s.361.

³⁰⁶ Pekcantez/Atalay/Özekes, 2012, s. 456.

³⁰⁷ 6102 sayılı Türk Ticaret Kanununun 5.maddesinin 26/06/2012 tarih ve 6335 sayılı kanunun 2.maddesi ile değişiklikten önceki 3.fıkrası “İkinci fıkrada yazılı durumlarda, sadece iki tarafın isteklerine bağlı olmayan işler hariç olmak üzere, bir davanın ticari veya hukuki niteliği nedeniyle mahkemenin iş alanına girip girmediği, taraflarca sadece ilk itiraz şeklinde ileri sürülebilir. İlk itiraz haklı görüldüğü takdirde dosya talep üzerine ilgili mahkemeye gönderilir. Kararın sözlü bildirim veya tebliği tarihinden itibaren on gün içinde yenilenecek davaya bu mahkeme bakmak zorundadır; ancak, davaya, davanın niteliğine göre uygulanması gerekli olan usul ve kanun hükümlerini uygular. Ticari bir davanın hukuk mahkemesi, ticari olmayan bir davanın ticaret mahkemesi tarafından görülmesi hükmün bozulması için yalnız başına yeterli bir sebep oluşturamaz.”

asliye ticaret mahkemesi ile asliye hukuk mahkemeleri arasındaki ilişkisi “görev” ilişkisi değil, “iş bölümü” ilişkisi olarak düzenlenmişti. Bu da HMK’nın 116/1c maddesi uyarınca sadece ilk itiraz olarak cevap süresi içinde esas hakkındaki cevaplarla birlikte ileri sürülebilmekteydi. Ancak 6102 sayılı TTK’nın 5. maddesinin 3.fıkrasında yapılan değişiklik ile asliye hukuk mahkemeleri ile asliye ticaret mahkemeleri arasındaki ilişki görev ilişkisi olduğundan HMK’nın 116/1c hükmü zımnen yürürlükten kaldırılmış olmaktadır. Neticede artık iş bölümü, ilk itiraz olarak ileri sürülemeyeceğinden ve asliye hukuk mahkemeleri ile asliye ticaret mahkemeleri arasındaki ilişki görev ilişkisi olduğundan hâkim, kendiliğinden bu hususu gözetebilecektir.

2.4.3. Ön İnceleme Duruşmasının Yapılması

Ön inceleme yukarıda anlatıldığı gibi dosya üzerinden duruşmasız veya taraflarında davet edilecekleri şekilde duruşmalı olarak yapılabilir. Ön inceleme aşamasında, duruşma açılmadan dosya üzerinden karar verilebilecek haller belli konularla (dava şartlarının incelenmesi ve varsa ilk itirazlar) sınırlı olup, bu konularda dosya üzerinden karar verilmesi mümkün değilse, hem bu konularda karar vermek hem de ön inceleme aşamasında yapılması gereken diğer işlemleri yapmak üzere ön inceleme duruşması açılmalıdır³⁰⁸.

2.4.3.1. Duruşmalı Ön İnceleme

Dosya, ön inceleme aşamasına geldikten sonra eğer mahkeme, dava şartları ve varsa ilk itirazlar hakkında dosya üzerinden karar veremez ve bu hususlarda tarafların dinlenmesine ihtiyaç duyar ya da dava şartları ve ilk itirazlar hakkında usuli bir eksiklik bulunmadığını görür ise, tarafları ön inceleme duruşmasına davet edecektir. Ayrıca kanunun ön inceleme kurumunu getiriş sebebine uygun olarak tarafların iddia ve savunmaları doğrultusunda uyuşmazlık konularını tam olarak belirlemek, tarafların sulh olmalarına veya arabulucuya başvurmalarına teşvik etmek için ön inceleme duruşması yapılmasına ihtiyaç vardır³⁰⁹.

³⁰⁸ Yılmaz, Yargılama Safhaları ve İşlemleri, s.628; Pekcanitez/Atalay/Özekes, 2014, s.317.

³⁰⁹ “... dilekçeler aşaması tamamlandıktan sonra öncelikle dosya üzerinden dava şartları ve ilk itirazların incelenmesi; bu konularda yine dosya üzerinden olumlu veya olumsuz bir karar verilmesi, dosya üzerinden karar verilemeyen dava şartları ile ilk itirazlar hakkında karar verilmek ve diğer ön inceleme işlemlerini yapmak üzere tarafların ön inceleme duruşmasına davet edilmesi, 6100 sayılı HMK 137 ve 140.maddelerine göre ön inceleme duruşmasında gerekli usul işlemleri yapıldıktan sonra, tahkikat duruşmasına geçilmesi

Ön inceleme duruşmasının etkin bir şekilde yapılması ve yürütülmesi için tarafların bu duruşmaya gelmesi, özellikle hazırlıklı olarak gelmesi çok önemlidir. Nitekim tarafları, bu duruşmaya gelmeye zorlayıcı tedbirler bakımından, gelmeyen tarafın yokluğunda yapılan işlemlere itiraz edemeyeceği ve yazılı yargılama usulünde kendisinin muvafakati olmasa da diğer tarafın iddia ve savunmasını genişletip değiştirebileceği kanunda hüküm altına alınmıştır (m.139). Bu husus madde gerekçesinde “Ön inceleme oturumunun yargılama bakımından önemi sebebiyle, tarafların bu oturuma mümkün olduğunca katılmasını sağlamak gereklidir. Bunun için de, gelen tarafı ödüllendirecek, mazereti olmadan gelmeyen tarafı cezalandıracak bir yol izlenmesi zorunludur. Yargılamanın sağlıklı yürütülmesi ve amacı, tarafların keyfi ve kötüniyetli davranışlarına feda edilmemelidir. Dürüstlük ilkesi de bunu gerektirir. Bu sebeple, her iki taraf da ön inceleme oturumuna gelirse, ancak karşı tarafın muvafakati ile genişletme söz konusu iken; taraflardan biri mazeretsiz gelmez, diğeri gelirse, gelen taraf, karşı tarafın muvafakatine gerek olmadan iddia ve savunmasını genişletip değiştirebilecektir. Bunun en önemli sonucu, uyumsuzluk noktalarının tespit edildiği ön inceleme oturumunda, gelen tarafın daha avantajlı bir konuma sahip olmasıdır. Bundan sonra yürütülecek tartışmada, gelen taraf kendini daha sağlam bir noktaya yerleştirerek hakkını ararken, karşı taraf daha zayıf konuma gelebilecektir.” şeklinde ifade edilmiştir.

Ön inceleme duruşması, ön inceleme aşamasında yargılama bakımından özel bir öneme sahiptir³¹⁰ olup, tarafların ön inceleme duruşmasına katılmasını mümkün olduğunca katılmasını sağlamak gereklidir. Çünkü bu oturumda taraflar ile hâkim ilk kez bir araya gelecek ve hâkimin tarafları bizzat dinleme, onların dava ile ilgili yaklaşımlarını kendilerinden öğrenme imkânı olacaktır. Bunun için de, yasa koyucu gelen tarafı ödüllendirecek, mazereti olmadan gelmeyen tarafı cezalandıracak bir yol izlemiştir. Bunun bir sonucu olarak, her iki taraf da ön inceleme oturumuna gelirse, ancak karşı tarafın muvafakati ile davanın genişletilmesi söz konusu iken; taraflardan biri mazeretsiz gelmez, diğeri gelirse, gelen taraf, karşı tarafın muvafakatine gerek olmadan iddia ve savunmasını genişletip değiştirebilecektir³¹¹.

---

gerekirken, ön inceleme işlemlerinin dosya üzerinden yapılarak tahkikat duruşmasına geçilmesi ve esas hakkında karar verilmesi doğru bulunmamış kararın bu nedenle bozulması gerekmiştir.” YHGK 02/04/2014, 18-431 / 426 (UYAP).

³¹⁰ Yılmaz, Şerh, s.856; Karşlı, s.455; Karahacıoğlu / Parlar, s.642; Pekcanitez/Atalay/Özekes, 2014, s.318.

³¹¹ HMK m.141 gerekçesinde.

Mahkeme, ön inceleme duruşması için bir gün tespit ederek, davetiye ile taraflara bildirecektir. Ön inceleme duruşma davetiyesinde, duruşma davetiyesine³¹² ve sonuçlarına ilişkin diğer hususlar yanında³¹³, taraflara sulh için gerekli hazırlığı yapmaları, duruşmaya sadece taraflardan birinin gelmesi ve yargılamaya devam etmek istemesi durumunda, gelmeyen tarafın yokluğunda yapılan işlemlere itiraz edemeyeceği ve diğer tarafın, onun muvafakati olmadan iddia ve savunmasını genişletebileceği yahut değiştirebileceği ihtarını içerir şerh yazılmalıdır (m.139).

Ön inceleme duruşmasına, her iki tarafta gelmez ise veya her iki tarafta gelip davayı takip etmeyeceklerini bildirirse veya bir taraf haklı bir mazereti olmadan duruşmaya gelmez ve gelen tarafta davayı takip etmeyeceğini bildirirse, HMK'nın 150/1.maddesine göre dosyanın işlemde kaldırılmasına karar verilir³¹⁴.

Ön inceleme duruşmasına taraflardan biri gelip davayı takip edeceğini bildirirse, ön inceleme duruşması, gelemeyen tarafın yokluğunda yapılır (m.139/1, 147/2, 150/2). Mazeretsiz olarak ön inceleme duruşmasına gelemeyen taraf yokluğunda yapılan işlemlere itiraz edemez ve gelen taraf, karşı tarafın muvafakatine gerek kalmadan iddia ve savunmasını genişletip değiştirebilir (m.141/1).

Duruşma açılarak ve taraflar davet edilerek yapılan ön incelemede mahkeme, daha önce dosya üzerinden karar vermemiş ise öncelikle dava şartlarını ve varsa ilk itirazları inceleyecektir. Gerektiği takdirde bu konularda karar vermeden önce ön inceleme duruşmasında tarafları dinleyebilecektir³¹⁵.

Ön inceleme duruşmasında, tarafların iddiaları ve savunmaları doğrultusunda anlaştıkları hususlar tespit edilerek bu konular yargılama dışı bırakılacaktır. Yine tarafların anlaşamadıkları hususlar tek tek tespit edilerek uyuşmazlık konuları ve bu konuların çözümü için yargılama yapılacağı belirlenecektir. Bu belirleme genel bir belirleme olmamalıdır³¹⁶. Somut vakıalar üzerinden tek tek tespit edilmelidir. Nitekim genel ifadeler ile uyuşmazlık konusunun belirlenmiş olması kanunun aradığı

³¹² Duruşma davetiyelerinde yer alması gerekenler için bkz. Ruhi, Canan / Ruhi, Ahmet Cemal; Tensip, Ön İnceleme ve Hukuki Yazışma Örnekleri; 2.Baskı Ankara, 2011 s.80 vd.

³¹³ HMK. m.147: (1) Taraflar, ön inceleme aşamasının tamamlanmasından sonra tahkikat için duruşmaya davet edilir. (2) Taraflara gönderilecek davetiyede, belirlenen gün ve saatte geçerli bir özrü olmadan mahkemede hazır bulunmadıkları takdirde, duruşmaya yokluklarında devam edileceği ve yapılan işlemlere itiraz edemeyecekleri bildirilir.

³¹⁴ Kuru, Medeni Usûl, s.202; Pekcanitez/Atalay/Özekes, 2014, s.317.

³¹⁵ Pekcanitez/Atalay/Özekes, 2014, s.319; Kuru, Medeni Usûl, s.202; Yılmaz, Yargılama Safhaları ve İşlemleri, s.630.

³¹⁶ Pekcanitez/Atalay/Özekes, 2014, s.319.

uyuşmazlık konularının tek tek tespitine aykırılık teşkil eder.

Uyuşmazlık konuları tek tek tespit edildikten sonra taraflar sulhe veya arabulucuya teşvik edilecektir. Bu hâkimin takdirinde olan bir husus olmayıp, hâkimin bir görevidir. Bununla yargılamanın daha ileriki aşmalara gitmeden ön inceleme aşamasında çözüme kavuşturulması amaçlanmıştır. Buna rağmen şeklen bile olsa hâkimin tarafları sulhe veya arabulucuya hiç teşvik etmemesi ve bu hususta tutanağa hiçbir şey yazmaması usul kanunlarının uygulanmasına aykırılık oluşturacaktır. Netice ön inceleme aşamasında hâkimin tarafları sulhe veya arabulucuya teşvik etmesi zorunlu bir usul işlemidir.

Tarafların sulhe veya arabulucuya teşvikinden bir sonuç alınamamış ise özel bir öneme sahip olan ön inceleme tutanağı düzenlenecektir. Ön inceleme tutanağında, ön inceleme duruşmasından yapılan işlemler ve neticesinde anlaşmazlık konuları yazılacaktır³¹⁷.

Ancak ön inceleme duruşmasının başarılı olması ve hedeflenen amaca ulaşılabilmesi, gerek hâkimin gerekse tarafların ön inceleme duruşmasına en iyi bir şekilde hazırlanabilmesine ve yapılması gerekli olan işlemlerin, zamanında, tam ve doğru olarak yapılmasına bağlıdır.

2.4.3.2. Tarafların Ön İnceleme Duruşmasına Davet Edilmesi

HMK'daki madde sıralaması dikkate alındığında, ön inceleme duruşmasından ilk olarak 138.maddede bahsedilmiştir. HMK'nın 138.maddesine göre mahkeme, öncelikle dava şartları ve ilk itirazlar hakkında dosya üzerinden karar verecek, ancak gerektiği takdirde bu kararını vermeden önce, bu konuda tarafları ön inceleme duruşmasında dinleyebilecektir.

HMK'nın devam eden 139.maddesine göre de, dilekçelerin karşılıklı verilmesinden ve bir önceki maddelerde belirtilen incelemeler tamamlandıktan sonra, mahkeme ön inceleme için bir duruşma günü tespit ederek taraflara bildirecektir. .

Düzenlenişi itibari ile HMK'nın 139.maddesinde yer alan hüküm emredici niteliktedir. Bu nedenle ön inceleme aşamasında dava şartları ve varsa ilk itirazlar

---

³¹⁷ Pekcanitez/Atalay/Özekes, 2014, s.320.

hakkında bir eksiklik yoksa veya bu konularda karar verilmesi için tarafların da dinlenmesi gerekiyorsa, ön inceleme duruşma yapılması zorunludur³¹⁸.

Bu hükümler birlikte değerlendirildiğinde kural, ön inceleme aşamasında dava şartlarının ve ilk itirazların incelenmesi sırasında bir duruşma yapılmamasıdır. Nitekim madde gerekçesinde dava şartlarının ve ilk itirazların şekli nitelik taşımaları sebebiyle esasen dosya üzerinden karara bağlanabileceğini belirtilmiştir. Ancak kural bu olmakla birlikte, dava şartları ve ilk itirazlarla ilgili, taraflarca açıklama yapılmasını gerektirebilecek istisnai durumlar için duruşma yapılmasına imkân verilmektedir. Mahkeme dilekçelerin karşılıklı verilmesinden sonra, dava şartları ve varsa ilk itirazlar hakkında, ister herhangi bir eksiklik bulunmadığına ilişkin dosya üzerinden karar vermiş olsun, ister bu konularda karar vermeden önce tarafları dinlemek istesin, ön inceleme için duruşma günü tespit ederek taraflara bildirecektir.

Dava şartları ve ilk itirazların incelenmesi sonucu usulü bir eksiklik bulunmuyorsa, iddia ve savunmayı tespit etmek, tarafları sulhe veya arabulucuya teşvik etmek, tahkikat için gerekli hazırlıkları yapmak ve eksiklikleri tamamlamak için ön inceleme duruşması açılması zorunludur³¹⁹. Diğer bir ifade ile dava şartları ve varsa ilk itirazlar hakkında dosya üzerinden karar verilmemiş³²⁰ veya bu hususta tarafların dinlenilmesi gerekmiş ise HMK'nın 139.maddesindeki emredici nitelikteki hüküm dikkate alındığında hem bu usulî işleri hem de diğer işleri yapmak ön inceleme aşamasında duruşma yapılması zorunludur³²¹.

Dosya üzerinden yapılan inceleme sonucu mahkeme, dava şartları hakkında herhangi bir eksiklik bulunmadığına kadar verdiği, ancak ön inceleme duruşmasında taraflardan biri dava şartlarında eksiklik olduğunu beyan etmesi durumunda, mahkeme dava şartının mevcut olup olmadığını yeniden inceleyebilecektir. Nitekim HMK'nın 115.maddesi hükmü gereğince mahkeme, dava şartlarının mevcut olup olmadığını davanın her aşamasında kendiliğinden araştırılacağı taraflar da dava şartı

³¹⁸ Ermenek, s.154; Aydın, İlkay / Polat, Halil; Hukuk Davaları Rehberi C.3, Ankara, 2013, s.2127.

³¹⁹ Pekcanitez/Atalay/Özekes, 2012, s.483.

³²⁰ "... dilekçeler aşaması tamamlandıktan sonra öncelikle dosya üzerinden dava şartları ve ilk itirazların incelenmesi; bu konularda olumlu veya olumsuz bir karar verilmesi, dosya üzerinden karar verilemeyen dava şartları ile ilk itirazlar hakkında karar verilmek ve diğer ön inceleme işlemlerini yapmak üzere tarafların ön inceleme duruşmasına davet edilmesi, 6100 sayılı HMK m.137 ve 140 göre ön inceleme duruşmasında gerekli usul işlemleri yapıldıktan sonra, tahkikat duruşmasına geçilmesi gerekirken, ön inceleme işlemlerinin dosya üzerinden yapılarak tahkikat duruşmasına geçilmesi ve esas hakkında karar verilmesi doğru bulunmamış kararın bu nedenle bozulması gerekmiştir..." YHGK. 13/03/2013, 14-802 / 347 (UYAP).

³²¹ Ermenek, s.154.

noksanlığını her zaman ileri sürebilir.

Ön inceleme duruşması, ön inceleme aşamasında özel bir öneme sahiptir³²². Bu bakımdan tarafların ön inceleme duruşmasına mümkün olduğunca katılmasını sağlamak gerekir³²³. Öncelikle dava şartları ve ilk itirazlar hakkında dosya üzerinden karar verilememişse, gerekirse taraflar da dinlenerek bu hususların çözümlenmesi³²⁴, dava şartlarının mevcut olması ve ilk itiraz bulunmaması veya olması halinde ilk itirazların red edilmesi durumunda, tarafların iddiaları ve savunmaları doğrultusunda anlaştıkları hususların tespit edilerek bu konuların yargılama dışı bırakılması, yine tarafların anlayamadıkları hususların tek tek tespit edilerek uyuşmazlık konularının ve bu konuların çözümü için yargılama yapılacağı belirlenmesi, dava tarafların üzerinde serbestçe tasarruf edebileceği davalardan ise tarafların sulhe veya arabuluculuğa teşvik edilerek yargılamanın daha ileriki aşamalara gitmeden ön inceleme aşamasında çözüme kavuşturulması amaçlanmıştır. Ancak ön inceleme duruşmasının başarılı olması ve hedeflenen amaca ulaşılabilmesi, hâkimin ve tarafların ön inceleme duruşmasına en iyi bir şekilde hazırlanabilmesine ve yapılması gerekli olan işlemlerin, zamanında, tam ve doğru olarak yapılmasına bağlıdır.

Yazılı yargılama usulünde mahkeme, ön inceleme duruşması için bir gün tespit ederek, davetiye ile taraflara bildirecektir. Ön inceleme duruşma davetiyesinde, duruşma davetiyesine ve sonuçlarına ilişkin diğer hususlar³²⁵ yanında, taraflara sulh için gerekli hazırlığı yapmaları, duruşmaya sadece taraflardan birinin gelmesi ve yargılamaya devam etmek istemesi durumunda, gelmeyen tarafın yokluğunda yapılan işlemlere itiraz edemeyeceği ve diğer tarafın, onun muvafakati olmadan iddia ve savunmasını genişletebileceği yahut değiştirebileceği ihtarını içerir şerh yazılmalıdır (m.139).

Taraflar ön inceleme duruşmasına davet edilirken, dava açıldıktan hemen sonra HMK Yönetmeliğinin 40.maddesine göre hazırlanan ve yer alacak hususlar hâkimin takdirinde olan Tensip Tutanağının dışında, hazırlanacak Ön İnceleme Duruşması Hazırlık Tensip tutanağının da yargılamaya hâkim olan ilkelerden hukuki dinlenilme hakkı kapsamında bu davetiye ile birlikte gönderilmesi, tarafların

³²² Yılmaz, Şerh, s.856; Karlı, s.455, Karahacıoğlu/Parlar, s.642.

³²³ Görgün/Kodakoğlu, s.152.

³²⁴ Yüksel, s. 139.

³²⁵ Duruşma davetiyesine ve sonuçlara ilişkin bkz. HMK m.147.

yargılama ile ilgili olarak bilgi sahibi olması bakımından fayda sağlayacaktır.

Ön İnceleme Duruşması Hazırlık Tensip Tutanağında; belirlenen ön inceleme duruşma gün ve saatinin yanında HMK'nun 137., 138., 139, 140., 141. ve 142.maddeler gereği;

- Dilekçeler aşaması tamamlandığından HMK'nın 137. ve Yönetmeliğin 41.maddesi uyarınca ön inceleme aşamasına geçildiği,

- HMK'nın 139/1.maddesi gereğince Ön incelemenin duruşmalı olarak yapılacağı,

- Dosya üzerinden daha önceden karar verilmemiş ise HMK'nun 138.maddesi uyarınca dava şartları ve varsa ilk itirazlar hakkında, gerekli görülürse taraflar da dinlendikten sonra ön inceleme duruşmasında karar verileceği,

- Taraflara iddia ve savunmaları ile bunların dayanakları sorulduktan sonra uyuşmazlık konularının nelerden ibaret bulunduğu tespit edileceği, üzerinde serbestçe tasarruf edilebilen davalarda tarafların sulhe veya arabulucuya teşvik edileceği, bunun için de tarafların sulh için gerekli hazırlığı yapmaları gerektiği, ayrıca sulh konusunda sonuç alınacağı kanaatine varılması halinde bir defaya mahsus olmak üzere yeni bir duruşma gününün tayin edilebileceği,

- Sulh hususunda bir sonuç elde edilememesi halinde, tespit edilen anlaşmazlık konuları üzerinden tutulacak ön inceleme tutanağı esas alınarak tahkikata devam olunacağı,

- Duruşmaya taraflardan sadece birinin gelmesi ve yargılamaya devam etmek istemesi durumunda, gelmeyen tarafın yokluğunda yapılan işlemlere itiraz edemeyeceği ve diğer tarafın, onun muvafakati olmadan iddia ve savunmasını genişletebileceği yahut değiştirebileceği

- Ön inceleme duruşmasına kadar, taraflar vermemişseler dilekçelerinde belirttikleri ve henüz mahkemeye sunmadıkları delil ve belgeleri sunmaları gerektiği, aksi takdirde bu hususta HMK'nun 140/5.maddesi uyarınca iki haftalık kesin süre verileceği, bunun gelen taraflara tefhim, gelmeyenlere ise tebliğ edileceği³²⁶.

³²⁶ "...tarihinde yapılan ön inceleme duruşmasına davacının mazeretsiz olarak katılmadığı ve davalı vekilinin huzuru ile ön inceleme duruşmasının tamamlanarak, "Taraflara dilekçelerinde gösterdikleri, ancak henüz sunmadıkları belgeleri mahkemeye sunmaları veya başka yerden getirilecek belgelerin getirilebilmesi amacıyla gereken açıklamayı yapmaları için 2 haftalık kesin süre verilmesine; aksi halde belirtilen delile dayanmaktan vazgeçmiş sayılacağına ihtarına" karar verildiği, ancak bu ara kararın huzurda bulunmadığı için davacıya tefhim edilmediği gibi, bu hususta davacı asile bir tebligat da çıkartılmadığı, devam eden celsede ise davalı vekilinin huzuru ile hüküm kurulduğu anlaşılmıştır. ... mahkemece HMK'da öngörülen yargılama usulüne uyulmadan, davacının savunma hakkı kısıtlanarak karar verilmesi doğru görülmemiş, mahkeme kararının bu yönden bozulması gerekmiştir." 19. HD. 21/05/2015, /19872/7533 (UYAP).

- Usulüne uygun tebliğe rağmen; ön inceleme duruşmasına taraflardan sadece birinin gelmesi ve yargılamanın diğer tüm aşamalarına devam etmek istemesi durumunda, gelmeyen tarafın yokluğunda duruşmaya ve yargılamanın diğer tüm aşamalarına devam edileceği,

- Taraflardan hiç kimsenin ön inceleme duruşmasına gelmediği ve gelen tarafın davayı takip etmeyeceğini beyan ettiği durumlarda HMK'nın 150.maddesinin 1.fikrasına göre dosyanın işlemden kaldırılacağı,

- Ön incelemeye taraflardan sadece bir tanesinin gelip ön inceleme sonunda tahkikata geçilmesini istediği takdirde, HMK'nın 147.maddesinin 1.fikrası uyarınca belirlenen tahkikat duruşma gün ve saatinin gelen tarafa tehfim edileceği, gelmeyen tarafa ayrıca tebliğ edileceği,

- Ön inceleme duruşması sonunda hazırlanacak ön inceleme duruşma tutanağının hazır bulunanlarca imza altına alınacağı,

- Her iki tarafında ön inceleme duruşmasına gelmesi durumunda ön inceleme duruşması sonunda, taraflarca da kabul edilmesi halinde aynı gün tahkikat duruşması açılarak tahkikata geçilebileceği,

hususları da yazılmalıdır.

Ön inceleme duruşmasının yapılabilmesi için ön inceleme duruşma gün ve saati ile yukarıda belirtilen hususları ihtiva eden ön inceleme duruşmasına hazırlık tensip tutanağını içerir davetiyenin mutlaka usulüne uygun olarak taraflara tebliğ edilmesi gerekir. Bu davetiyenin taraflardan birine veya her ikisine de tebliğ edilememesi halinde, mahkeme ön inceleme duruşmasını açıp, sadece bu hususu yani taraflardan birine veya her ikisine davetiye tebliğ edilemediğini tespit ettikten sonra yeniden belirlenecek ön inceleme duruşma gün ve saatini yeniden hazır bulunan tarafa tehfim ve gelmeyen tarafa tebliğ etmelidir.

Yargılamanın hızlı ve sağlıklı bir şekilde yürütülerek, bir sonraki aşama olan tahkikata geçilmesi amaçlandığından ön incelemenin kural olarak tek duruşmada tamamlanması gerekir. Ancak tarafların sulh olma imkânının bulunması gibi zorunlu hallerde bir defaya mahsus olmak üzere yeni bir duruşma günü tayin edilebilir. Bu durumda taraflar duruşmada hazır olduklarından, belirlenecek yeni ön inceleme duruşma günü taraflara tehfim edilmelidir.

2.4.3.3. Ön İncelemede Duruşma Açılması ve Uyuşmazlık Konularının Belirlenmesi

Ön inceleme duruşması özel ve kendine has bağımsız bir duruşmadır. Ön inceleme aşamasının başarısı aslında ön inceleme duruşmasına doğru bir şekilde hazırlanmış olunmasına ve gerek mahkemece gerekse taraflarca yapılması gerekenlerin doğru bir şekilde zamanında yapılmış olmasına bağlıdır³²⁷.

Ön inceleme duruşması bir tahkikat duruşması değildir. Ön inceleme duruşmasında tahkikat işlemleri yapılmaz, tahkikata götüren hazırlık işlemleri yapılır. Ön inceleme duruşmasıyla uyuşmazlık konuları tam olarak ortaya çıkar³²⁸ ve bu duruşma, davanın geleceğini belirlemeye yönelik bir duruşmadır³²⁹.

Mahkemece tespit edilen gün ve saatte ön inceleme duruşması açılmalıdır. Tarafların yoklaması yapıldıktan sonra gelenler tespit edilmeli, ön inceleme duruşma davetiyelerinin usulüne uygun tebliğ edilip edilmediğine bakılmalı ve bu hususlar ön inceleme duruşma tutanağına yazılmalıdır. Taraflardan birine veya her ikisine davetiye tebliğ edilmemesi veya haklı bir mazereti nedeni ile taraflardan birinin ön inceleme duruşmasına gelememesi³³⁰ halinde yeniden belirlenecek ön inceleme duruşma gün ve saati taraflara tefhim ve/veya tebliğ edilmelidir.

Usulüne uygun davetiye tebliğine rağmen taraflardan biri haklı bir nedeni olmaksızın, ön inceleme duruşmasına gelmez ise onun yokluğunda ön inceleme duruşması yapılmalıdır. Nitekim HMK'nın 139.maddesindeki "...duruşmaya sadece taraflardan birinin gelmesi ve yargılamaya devam etmek istemesi durumunda, gelmeyen tarafın yokluğunda yapılan işlemlere itiraz edemeyeceği ve diğer tarafın, onun muvafakati olmadan iddia ve savunmasını genişletebileceği yahut değiştirebileceği..." hükmünden bu sonuca kolaylıkla varılabilmektedir.

³²⁷ Yılmaz, Şerh, s.856.

³²⁸ Yıldız, s.66.

³²⁹ Köseoğlu, s.304.

³³⁰ "...Ön inceleme duruşmasında davalı vekilinin mazereti kabul edilip, duruşmanın bir başka güne bırakılmasına karar verildiğine göre; ön inceleme o gün tamamlanmamış, zorunlu sebeple yeni bir duruşma günü tayin edilmiş demektir HMK md. 140/4). Bu durumda, yasanın ön inceleme duruşmasında yapılmasını öngördüğü işlemlerin (HMK md. 137/1, 140/1-2), mahkemece yeniden belirlenen ... günlü duruşmada tamamlanması gerekecektir. Ne var ki, aynı duruşmaya davalı yine mazeret göndererek gelmediğine göre, artık uyuşmazlık konularını tespit ve tarafları sulhe teşvik gibi ön incelemeye ait işlemlerin yapılması da söz konusu olamaz. Bu durumda mahkemece tahkikata geçilmiş olduğuna göre, davalının tahkikat duruşmasına usûlünce davet edilmiş olması gerekir (HMK md. 147). Bu bakımdan tahkikat duruşmasına davalı usûlünce davet edilmeden, yokluğunda hüküm kurulması doğru görülmemiştir..." 2.HD. 02/12/2013, 15291/28266 (UYAP).

Ön inceleme duruşmasına taraflardan biri veya her ikisi de geldikten sonra mahkemece, taraflardan hangisinin/hangilerinin duruşmaya katıldığı, gelmeyen tarafın haklı bir mazeretinin bulunup bulunmadığını duruşma tutanağına yazılır.

Mahkeme, ön inceleme duruşmasından önce dava şartları ve varsa ilk itirazlar hakkında karar vermiş ise bu hususları ve ne tür bir işlem yapıldığını, bu konularda karar verilmemiş ise gerekli gördüğü takdirde tarafları da dinledikten sonra dava şartlarının mevcut olup olmadığını, eksiklik varsa ne tür karar verildiğini duruşma tutanağına yazar. Dava şartlarının tam olması halinde ilk itirazın bulunup bulunmadığı ve varsa ne tür karar verildiği de tutanakta belirtilir. Hâkim, tarafların da beyanlarını alarak özetle davacının iddiaları ile davalının savunmaları ve bunların dayanaklarının neler olduğunu tutanağına yazar. Tarafların iddiaları ve savunmaları doğrultusunda aralarındaki uyuşmazlık konularının nelerden ibaret olduğunu tek tek tespit ederek bu hususu tam olarak tutanağına geçirir.

Ayrıca iddia ya da savunmasını genişleten taraf olup olmadığı, bu konuda karşı tarafın açık muvafakatinin bulunup bulunmadığı ve ne tür bir işlem yapıldığı da mahkeme tarafından ön inceleme duruşma tutanağına yazılmalıdır.

Böylece ön inceleme duruşması ile taraflar arasındaki uyuşmazlığın ne olduğu tam olarak belirlenmiş olur.

2.4.4.4. Tarafların Sulhe veya Arabuluculuğına Teşvik Edilmesi

Yargılamanın önemli amaçlarından biri de taraflar arasındaki uyuşmazlığın, her iki tarafın da memnun olacağı şekilde ortadan kaldırılmasıdır. Bunu sağlamanın en kolay ve basit yolu taraflar arasında dostane çözüm yolları oluşturmaktır.

Ön inceleme duruşmasında, tarafların üzerinde anlaşığı veya anlaşamadığı hususlar açıkça ortaya çıkıp uyuşmazlık konuları tam olarak belirlendikten sonra tarafların üzerinde serbestçe tasarruf edebileceği davalarda, taraflar mahkemece sulhe ve arabuluculuğına teşvik edilir (m.137/1-son c.).

Ön inceleme aşamasına tarafların sulhe ve arabuluculuğına teşvik edilebilmesi için gerek davaya bakan hâkimin gerekse tarafların davadaki iddia ve savunma ile bunları dayandırdıkları deliller hakkında ayrıntılı bilgi sahibi olması

gerekmektedir³³¹. Aksi halde bundan istenen sonuç elde edilemez ve basit bir çaba ile sulh üzerinden çözümü çok kısa bir yoldan yakalama şansı varken dava gereksiz yere uzamış olacaktır.

Uyuşmazlık konuları mahkemece tam olarak belirlendikten sonra, dava neticesi taraflarca tahmin edilebilir duruma gelebilir. Bu nedenle taraflar, uyuşmazlık konularını dikkate alarak kendi haklılıklarını veya haksızlıklarını yeniden değerlendirebileceklerinden, mahkemenin samimi bir çabası olarak teşvik edilecek sulhten sonuç alabileceklerdir. Böylece taraflar arasında bir anlaşma sağlanmasına uygun ortam oluşturularak, uyuşmazlığın yargılamada daha ileriki aşamalara gitmeden çözüme kavuşturulması gerçekleşmiş olacaktır³³².

Kanundaki ifadelerden anlaşılacağı üzere, ön inceleme aşamasında tarafların sulhe ve arabuluculuğa teşvik edilmesi hâkimin takdirinde olan bir husus değildir. Tarafların sulhe ve arabuluculuğa teşvik edilmesi hâkimin bir görevidir³³³.

Sulh, yargılaması devam eden bir davada tarafların karşılıklı olarak fedakârlık ve özveri göstererek aralarındaki uyuşmazlığı sona erdirmek amacıyla mahkeme huzurunda yapmış oldukları bir sözleşmedir³³⁴.

Sulh ile taraflar arasındaki uyuşmazlık onların karşılıklı ve birbirine uygun rızaları ile giderilmeye çalışılmaktadır. Böylece uyuşmazlık daha çabuk, daha ucuz ve daha basit bir şekilde sona erdiğinden, mahkemece davanın esastan karara bağlanmasına kıyasen sulh çok daha iyi bir çözüm yoludur. Ayrıca uyuşmazlığın özellikle sulhen çözümlenmiş olması toplumsal barışa katkı sağlaması yönünden ideal olanıdır³³⁵.

Sulh, ancak tarafların üzerinde serbestçe tasarruf edebildiği davalarda yapılabilir³³⁶. Tarafların üzerinde serbestçe tasarruf edemediği davalar kamu düzeni ile ilgili olduğundan mahkemece kendiliğinden araştırılması gerekir.

Sulh, sulh anlaşmasının duruşma tutanağına yazılması şeklinde olabileceği gibi tarafların mahkeme dışında yapmış oldukları yazılı bir sulh sözleşmesinin

³³¹ Çelikoğlu, s.9.

³³² HMK m:137 gerekçesinden.

³³³ Ermenek, s.163; Karşlı, s.441.

³³⁴ Kuru, Usûl, s.3743; Pekcanitez/Atalay/Özekes, 2014, s. 478; Karşlı, s.377.

³³⁵ Kuru/Arslan/Yılmaz, Usûl, s.513.

³³⁶ Ermenek, s.164.

mahkemeye verilmesi şeklinde de olabilir.

HMK'nın 313.maddesinin 4.fikrası uyarınca taraflar bazı şartlar içeren yani şarta bağlı bir sulh sözleşmesi de yapabilirler. Böyle bir şarta bağlı sulh sözleşmesi de davanın son bulmasını sağlayabilir.

Tarafların aralarındaki uyuşmazlığı tamamen sona erdirmek amacıyla sulh olmaları ile dava sona erer. Nitekim sulh davayı sona erdiren taraf işlemlerinden³³⁷ biridir. Çeşitli ihtimallere göre sulh durumunda mahkemenin vereceği karar değişiklik gösterebilir. Şöyle ki;

1-) Sulh sözleşmesinin şarta bağlı olarak yapılması halinde, mahkeme esas hakkında bir karar veremez. Çünkü hüküm şarta bağlı olarak verilemez³³⁸. Taraflar şarta bağlı sulh ile davanın takibinden vazgeçmiş olacakların bu halde mahkeme şarta bağlı sulhun şartlarını yazarak HMK'nın 315.maddesinin 1.fikrası uyarınca karar verilmesine yer olmadığına karar verir.

2-) Tarafların yapmış oldukları sulh, şarta bağlı değilse mahkemenin vereceği karar tarafların talebine göre; ya sulh sözleşmesine göre karar verilmemesinin istenmesi halinde karar verilmesine yer olmadığı kararı, ya da sulh sözleşmesine göre karar verilmesinin istenmesi halinde sulh sözleşmesine uygun bir karar verilmesi gerekir.

Taraflar sulh sözleşmesi yaparlarken talep sonucu üzerinde anlaştıkları gibi yargılama giderleri konusunda da anlaşma yapabilirler³³⁹. Sulh sözleşmesinde bu hususta bir anlaşma varsa mahkemece bu dikkate alınır. Nitekim davanın sahibi taraflar olduğu için hâkim onların taleplerinden fazlasına hüküm veremez. Eğer taraflar sulh sözleşmesinde yargılama giderleri için bir anlaşma yapmamışlar ise mahkeme bu konuda anlaşma yapmaları için taraflara imkân verebilir³⁴⁰. Buna rağmen taraflar yargılama giderleri konusunda sulh sözleşmesi yapmamışlar / yapamamışlar ise; karar verilmesine yer olmadığı kararı verildiği hallerde mahkeme HMK'nın 331.maddesinin 1.fikrası uyarınca davanın açıldığı tarihteki tarafların haklılık durumuna göre yargılama giderlerini takdir eder ve hüküm verir. Sulh

³³⁷ Davayı sona erdiren diğer taraf işlemleri davadan feragat ve davayı kabuldür.

Feragat; davacının talep sonucundan kısmen veya tamamen vazgeçmesidir (m:307).

Kabul; davacının talep sonucuna, davalının kısmen veya tamamen muvafakat etmesidir (m:308).

³³⁸ Kuru, Medeni Usûl, 433; Pekcanitez/Atalay/Özekes, 2014, s. 478; Karlı, s.381.

³³⁹ Aldemir, s.305; Kuru, Medeni Usûl, 434; Pekcanitez/Atalay/Özekes, 2014, s. 479.

³⁴⁰ Kuru/Arslan/Yılmaz, Usûl, s.515.

sözleşmesinin şartlarına göre karar verilmesi halinde mahkeme tarafların haklılık durumuna göre yargılama giderlerine hükmeder. Benzer şekilde taraflardan biri veya her ikisi davada kendilerini vekil ile temsil ettiriyorsa ve yargılama giderlerinden olan vekâlet ücreti hakkında sulh sözleşmesinin bir hüküm yoksa veya taraflar bu konuda anlaşamamışlarsa, mahkeme sulh sözleşmesinden kabul-red oranında Avukatlık Asgari Ücret Tarifesine göre vekâlet ücretine hükmeder³⁴¹. Bu durumda taraflar sulh olunan davadaki kabul-red oranında karşılıklı vekâlet ücretinden sorumlu olurlar³⁴².

Yine aynı şekilde 492 sayılı Harçlar Kanununun 22.maddesi uyarınca davanın sulh ile sonuçlanması halinde karar ve ilam harcının üçte ikisi, ilk oturumda sulh olurlarsa karar ve ilam harcının üçte biri alınır. Nitekim yazılı yargılama usulüne tabi davada henüz ön inceleme aşamasında ve tarafların davet edildikleri ön inceleme duruşmasında uyuşmazlık konularının tam olarak belirlenmesinden sonra mahkemenin teşviki ile taraflar sulh olurlarsa, ilk oturumda sulh olduklarından Harçlar Kanununun 22.maddesi uyarınca karar ve ilam harcının üçte biri alınacaktır. Eğer tarafların sulh konusunda sonuç alacağı kanaatinde olan mahkeme HMK'nın 140.maddenin 2.fıkrası gereğince taraflara süre verip bir defaya mahsus olmak üzere yeni bir duruşma günü tayin ederse bu durumda sulh ilk oturumdan sonra olacağından Harçlar Kanununun 22.maddesi uyarınca karar ve ilam harcının üçte ikisine hükmedilir.

Arbuluculuk³⁴³, tarafların aralarındaki uyuşmazlıklara, dava yerine kendi iradeleri ile uzlaşarak son vermelerini hedefleyen ve son zamanlarda tüm dünyada yaygınlaştığı gözlemlenen alternatif uyuşmazlık çözüm yollarından biridir³⁴⁴.

Arbuluculuk, bir uyuşmazlığın çözüm şekli hakkında menfaati ve uyuşmazlığın sonucu ile ilgili dikte etme yetkisi bulunmayan tarafsız bir üçüncü kişinin ihtilafli taraflar arasındaki müzakereyi kolaylaştırdığı alternatif uyuşmazlık

³⁴¹ Resmi Gazetenin 21/12/2015 tarih ve 29569 sayısında yayımlanan Avukatlık Asgari Ücret Tarifesi: "Madde 6-(1) Anlaşmazlık, davanın konusuz kalması, feragat, kabul, sulh veya herhangi bir nedenle; ön inceleme tutanağı imzalanıncaya kadar giderilirse, Tarife hükümleriyle belirlenen ücretlerin yarısına, ön inceleme tutanağı imzalandıktan sonra giderilirse tamamına hükmolünür."

³⁴² Kuru, Medeni Usûl, 435;. Pekantez/Atalay/Özkes, 2014, s. 479.Aldemir, s.884 vd.

³⁴³ Arbuluculuk hakkında detaylı bilgi için bkz. Özbek, Mustafa Serdar; Alternatif Uyuşmazlık Çözümü, 3.Baskı, Ankara, 2013, s.555 vd; Akan, Pınar; Arbuluculuk ve Deniz Hukuku'na İlişkin İhtilaflarda Uygulanması, Ankara, 2013, s. 7 vd; Kekeç, Elif Kısmet; Arbuluculuk Yoluyla Uyuşmazlık Çözümünde Temel Aşamalar ve Taktikler, 2.Baskı, Ankara, 2014, s.23 vd.

³⁴⁴ Kuru/Arslan/Yılmaz, Usûl, s.772.

çözüm yollarından birisidir³⁴⁵. Batı ülkelerinde ve özellikle Amerika Birleşik Devletlerinde uygulaması yaygın olan³⁴⁶ arabuluculuk konusunda Türk Hukukunda 6325 sayılı Hukuk Uyuşmazlıklarında Arabuluculuk Kanunu 22/06/2012 tarihli Resmi Gazete’de yayımlanarak 22/06/2013 tarihinde yürürlüğe girmiştir. Bu kanunun uygulanması, arabuluculuk yoluyla hukuk uyuşmazlıklarının çözümlenmesinde uygulanacak usul ve esaslar ile arabuluculuk eğitimi, arabulucularda aranacak koşullar, arabulucuların denetlenmesi hakkında “Hukuk Uyuşmazlıklarında Arabuluculuk Kanunu Yönetmeliği 26/01/2013 tarih ve 28540 sayılı Resmi gazetede yayımlanmıştır.

Arabulucuk; 6325 sayılı HUAK’nun 2.maddesinde; *“sistemik teknikler uygulayarak, görüşmek ve müzakerelerde bulunmak amacıyla tarafları bir araya getiren, onların birbirlerini anlamalarını ve bu suretle çözümlerini kendilerinin üretmesini sağlamak için aralarında iletişim sürecinin kurulmasını gerçekleştiren, uzmanlık eğitimi almış olan tarafsız ve bağımsız bir üçüncü kişinin katılımıyla ve ihtiyarî olarak yürütülen uyuşmazlık çözüm yöntemi”* şeklinde tanımlanmıştır. Arabulucunun da; arabuluculuk faaliyetini yürüten ve Bakanlıkça düzenlenen arabulucular siciline kaydedilmiş bulunan gerçek kişileri ifade ettiği belirtilmiştir.

Toplumsal barışın korunması açısından, uyuşmazlıkların dava yolu ile çözümü yerine tarafların kendi iradeleri ile anlaşarak uyuşmazlıklara son vermeleri önemlidir. Arabuluculuk gibi alternatif çözüm yollarının geniş kapsamlı ve etkin bir biçimde işlerlik kazanması, mahkemelerin iş yükünün azalmasına katkı sağlayacağı gibi taraflar kendi iradeleri ile kabul ettikleri şartlarda uzlaştıkları için az önce de değinildiği gibi toplumsal barışın korunmasına da faydalı olacaktır.

Arabulucu, uyuşmazlık içine düşmüş olan tarafları birbirleriyle konuşurma ve müzakerelerde bulundurma amacıyla bir araya getiren, birbirlerini anlamalarını ve bu suretle “kendi çözümlerini kendilerinin üretmelerini sağlamak için aralarındaki iletişimi sağlatıp bunu kolaylaştıran, bu konuda uzmanlık eğitimi almış, bağımsız, tarafsız ve objektif bir konumda bulunan kişidir. Arabulucu kural olarak ihtilafın çözümü hususunda deneyimli bir kişi olmalıdır³⁴⁷. Arabulucu, hâkim ve tahkim

³⁴⁵ Özbek, Alternatif Uyuşmazlık Çözümü, s.555.

³⁴⁶ Özmumcu., Seda; Arabulucunun Rolü Kolaylaştırıcı Ve Değerlendirici Arabuluculuk, İÜHF C. LXXI, S. 1, 2013, s.1369.

³⁴⁷ Akan, s. 68.

kurulu gibi uyuşmazlık hakkında her hangi bir karar veremez veya taraflara çözüm önerilerinde bulunamaz. Arabulucu, uyuşmazlığı bir karar vermek suretiyle çözmeyi değil; ikna ve telkin ile tarafların yeniden müzakere etmelerine ve bir anlaşma sağlamalarına imkân veren bir ortamı oluşturmayı hedefler.

Dava açılmadan önce tarafların arabuluculuğa başvurması veya dava açıldıktan sonra ön inceleme aşamasında HMK'nın 137.maddesinin 1.fıkrası uyarınca tarafların mahkemece sulhe veya arabuluculuğa teşvik edilmesi ile uyuşmazlıkların daha basit ve daha kolay çözümü amaçlanmaktadır. Yoksa amaç, yargı yetkisini mutlak egemenliği altında bulunduran devletin yargı sistemine karşı mücadele etmek değildir.

Arabuluculuk sadece tarafların üzerinde serbestçe tasarruf edebilecekleri, özel hukuk ilişkilerinden kaynaklı uyuşmazlıklarda uygulama imkânı bulabilecektir. Bunun içine yabancılık unsuru bulunan uyuşmazlıklarda dâhildir.

İradi olma ve eşitlik, gizlilik, arabuluculuktaki bazı beyan ve belgelerin ileride açılacak olan davalarda kural olarak kullanılamaması arabuluculuğa ilişkin temel ilkeler olarak sıralanabilir³⁴⁸.

Mahkeme, ön inceleme aşamasında tarafları, uyuşmazlığı kendi aralarında çözmek için arabulucuya başvurmaya teşvik edilebileceği gibi, taraflar henüz dava açılmadan önce de arabulucuya başvurma konusunda anlaşabilirler. Gerek dava sırasında gerekse dava açılmadan önce aksi kararlaştırılmış olmadıkça taraflardan birinin arabulucuya başvuru teklifine, diğer taraf otuz gün içinde olumlu cevap vermez ise bu teklifi reddetmiş sayılır.

Kural olarak arabulucu veya arabulucular taraflarca seçilir. Ancak arabulucunun seçimi konusunda taraflar başka bir usul kararlaştırabilirler.

Dava sırasında, diğer bir ifadeyle ön inceleme aşamasında mahkemenin teşvikiyle, taraflardan birinin teklifi üzerine diğer taraf aksi belirtilmemiş ise otuz günlük süre içinde arabulucuya başvuru teklifini kabul etmez ise mahkeme yargılamaya devam edecektir.

---

³⁴⁸ Kuru/Arslan/Yılmaz, Usûl, s.773.

Ön inceleme aşamasında, mahkemenin teşviki ile taraflardan biri arabulucuya gitmeyi diğer tarafa teklif eder ve diğer tarafta bunu kabul eder veya her iki tarafta arabulucuya gitmeyi kabul ederse, arabuluculuk süreci başlamış olur ve HUAK 15.maddesinin 5.fıkrası uyarınca yargılama, mahkemece üç ayı geçmemek üzere ertelenir. Tarafların birlikte başvurusu üzerine bu süre üç aya kadar uzatılabilir. HUAK 'nun 16.maddesi gereğince de; dava açılmasından sonra arabulucuya başvuru hâlinde bu süreç, mahkemenin tarafları arabuluculuğa davetinin taraflarca kabul edilmesi veya tarafların arabulucuya başvurma konusunda anlaşmaya vardıklarını duruşma dışında mahkemeye yazılı olarak beyan ettikleri ya da duruşmada bu beyanlarının tutanağa geçirildiği tarihten itibaren işlemeye başlar. Bu sürecin sona ermesine kadar geçirilen süre, zamanaşımı ve hak düşürücü sürelerin hesaplanmasında dikkate alınmaz.

Tarafların arabulucuya başvurma konusunda anlaşmaları ile başlayan arabuluculuk sürecinde, taraflar arabuluculuk usulünü emredici hukuk kurallarına aykırı olmamak şartıyla serbestçe kararlaştırabilirler. Ancak niteliği gereği yargısal bir yetkinin kullanımı olarak sadece hâkim tarafından yapılabilecek işlemler arabulucu tarafından yapılamaz.

Her arabuluculuk faaliyetinin bir sonucu olacaktır. Bu sonuç bazen tarafların anlaşması şeklinde olabileceği gibi bazen de tarafların ortak bir noktada buluşamaması şekilde de olabilir³⁴⁹. HUAK'nun 17.maddesine göre arabuluculuk sürecinde yapılan görüşmeler ve müzakereler sonucunda;

- a) Tarafların anlaşmaya varması,
  - b) Taraflara danışıldıktan sonra arabuluculuk için daha fazla çaba sarf edilmesinin gereksiz olduğunun arabulucu tarafından tespit edilmesi,
  - c) Taraflardan birinin karşı tarafa veya arabulucuya, arabuluculuk faaliyetinden çekildiğini bildirmesi,
  - ç) Tarafların anlaşarak arabuluculuk faaliyetini sona erdirmesi,
  - d) Uyuşmazlığın arabuluculuğa elverişli olmadığı veya 4/12/2004 tarihli ve 5271 sayılı Ceza Muhakemesi Kanunu gereğince uzlaşma kapsamına girmeyen bir suçla ilgili olduğunun tespit edilmesi,
- hallerinde arabuluculuk sona erer. Arzu edilen sonuç tarafların anlaşmaya

---

³⁴⁹ Kekeç, s.194.

varmalarını³⁵⁰.

Arabuluculuk faaliyeti sonunda tarafların anlaşmışları, anlaşamadıkları veya arabuluculuk faaliyetinin nasıl sonuçlandığına ilişkin arabulucu tarafından bir tutanak düzenlenir. Bu tutanak arabulucu, taraflar veya vekillerince imzalanır. Bu tutanak taraflar veya vekillerince imzalanmazsa, sebebi belirtilmek suretiyle sadece arabulucu tarafından imzalanır.

Arabuluculuk süreci sonunda taraflar bir anlaşmaya varır ve uyuşmazlığı sona erdirirse, yapılan bu anlaşmanın kapsamı yine taraflarca belirlenir ve anlaşma belgesi düzenlenir. Bu anlaşmada icra edilebilirliğe ilişkin bir hüküm yer alıyorsa taraflar bunun icra edilebilirliğine ilişkin şerh verilmesini mahkemeden isteyebilirler. Dava açılmadan önce arabuluculuğa başvurulmuşsa, anlaşmanın icra edilebilirliğine ilişkin şerh verilmesi, asıl uyuşmazlık hakkındaki görev ve yetki kurallarına göre belirlenecek olan mahkemeden talep edilebilir³⁵¹. Davanın ön inceleme aşamasında mahkemenin teşviki ve/veya tarafların kendi istekleri ile arabuluculuğa başvurulmuş ise anlaşmanın icra edilebilirliğine ilişkin şerh verilmesi, davanın görüldüğü mahkemeden talep edilebilir. Bu şerhi içeren anlaşma, ilam niteliğinde belge sayılır.

Arabuluculuk süreci sonunda; arabuluculuk için daha fazla çaba sarf edilmesinin gereksiz olduğunun arabulucu tarafından tespit edilmesi, taraflardan birinin karşı tarafa veya arabulucuya, arabuluculuk faaliyetinden çekildiğini bildirmesi, tarafların anlaşarak arabuluculuk faaliyetini sona erdirmesi veya uyuşmazlığın arabuluculuğa elverişli olmadığı veya 4/12/2004 tarihli ve 5271 sayılı Ceza Muhakemesi Kanunu gereğince uzlaşma kapsamına girmeyen bir suçla ilgili olduğunun tespit edilmesi hallerinde arabuluculuk süreci olumsuz sonuçlanmış olacaktır. Bu durumda arabuluculuk süreci ile ertelenen dava yine ön inceleme aşamasında kaldığı yerden devam edecektir.

Tarafların sulh olma ve kendi istekleri ile arabuluculuğa gitme olasılığının artması, öncelikle ön incelemenin amacına uygun olarak yapılmasına bağlıdır. Ön inceleme duruşmasında tarafların anlaşmışları ve anlaşamadıkları hususların tam ve açık olarak tespit edilmesi ile taraflar, durumlarını gözden geçirerek yargılama dışı uyuşmazlık çözüm yollarıyla daha kısa sürede sonuç alabileceklerdir.

---

³⁵⁰ Kekeç, s.195.

³⁵¹ Akan, s.130.

Mahkeme, tarafların sulhe veya arabuluculuğa teşvik edilmesi sonrası bu konuda sonuç alınacağı yönünde ciddi bir kanaate sahip olup, tarafların karşılıklı görüşmeye³⁵² ve bu görüşme için bir süreye ihtiyaç duyduğunu anlarsa³⁵³, bir defaya mahsus olmak üzere yeni bir duruşma günü tayin edebilir (m.140/2).

Tarafların sulhe veya arabuluculuğa teşvik edilmesi, hâkim için zorunlu bir görevdir. Sulhe veya arabuluculuğa teşvik edilmesi konuları hem mahkemelerin kısa sürede karar vermeleri, hem de tarafların yargılama dışı uyuşmazlık çözüm yollarıyla aralarındaki uyuşmazlığı kendilerinin çözmesi sonucunda toplumsal barışı sağlaması adına büyük önem taşımaktadır. Bu nedenlerle HMK da tarafların sulhe veya arabuluculuğa teşvik edilmesi konularındaki açık ve kesin düzenleme çok önemli olup, mahkemeler bu konularda sonuç alabilmesi için etkin olarak çaba göstermesi gerekmektedir³⁵⁴.

2.4.4.5. Toplanmayan Delillerinin Toplanması İçin Karar Verilmesi

Yargılamanın uzaması sebeplerinin biri de tarafların ellerinde bulunan delilleri zamanında dosyaya sunmamaları veya başka yerden getirtilecek delillere ilişkin zamanında açıklama yapmamalarıdır³⁵⁵. Taraflar yargılamanın sonuna kadar gerekli olan tüm delil ve belgeleri dilekçelerine eklemeleri mahkemenin işini kolaylaştıracak ve yargılamayı hızlandıracaktır. Bu nedenle yargılamanın hızlandırılmasını amaç edinen HMK'da tarafların daha dilekçeler aşamasında dayandıkları delilleri ve hangi delilin hangi vakianın ispatı için gösterildiğini açıkça belirtmek zorunda olduğu belirtilmiştir.

Taraflarca getirilme ilkesinin uygulandığı davalarda, somutlaştırma yükümlülüğünün delillerin toplanmasına/sunulmasına ilişkin yansıması ve delillerin taraflarca gösterilmesinin³⁵⁶ bir sonucu olarak, dilekçeler ile birlikte sunulmayan deliller HMK'nın 140.maddesinin 5.fıkrasında belirtilen istisnai hükümden faydalanılarak da verilebilir³⁵⁷.

Ön inceleme aşamasında, dava şartları ve varsa ilk itirazlar incelenip,

³⁵² Görgün/Kodakoğlu, s.152.

³⁵³ Muşul, Timuçin: Medeni Usûl Hukuku, 3.Baskı, Ankara, 2012 ss.290.

³⁵⁴ Kuru/Arslan/Yılmaz, Usûl, s.327.

³⁵⁵ Özbay, s.190.

³⁵⁶ Kuru/Arslan/Yılmaz, Usûl, s.361-362.

³⁵⁷ Erdönmez, Güray; Hukuk Muhakemeleri Kanunu'na Göre Delillerin Gösterilmesi ve İbrazı, İstanbul Barosu Dergisi Eylül-Ekim 2013 s.21.

tarafların iddia ve savunmaları doğrultusunda uyuşmazlık konuları tam olarak belirlendikten sonra taraflar sulh olmaz veya uyuşmazlığı kendi aralarında çözmek için arabulucuya gitmezler veya arabulucuya gitmelerine rağmen arabuluculuk süreci olumsuz sonuçlanırsa, mahkeme yargılamaya devam edecek ve ön inceleme aşamasından sonraki aşamalara geçecektir.

Mahkeme ön incelemede, tarafların dilekçelerinde gösterdikleri delillerinin ve özellikle belgeye dayalı delillerin neler olduğunu, dilekçelerde belirtilen tüm belgelerin dosyaya sunulup sunulmadığını, tarafların sunmadıkları belgelerin neler olduğunu, ayrıca başka yerden getirilecek delillere ilişkin bilgi vermedikleri bir hususun bulunup bulunmadığını tespit eder. Ayrıca mahkeme tarafların vakıaları somutlaştırıp somutlaştırmadıklarını ve hangi vakıa için hangi delili ileri sürdüklerini de tespit etmelidir³⁵⁸. Bu nedenledir ki taraflar iddia ve savunmalarını dayandırdıkları delillerini dosyaya sunulması için daha fazla emek vermeleri gerekmektedir³⁵⁹.

Taraflar dilekçelerinde gösterdikleri tüm belgeleri, mahkeme dosyasına sunmuş ve ellerinde olmayan bilgi, belge ve delillerin nerelerden getirileceğine ilişkin mahkemeye bilgi vermiş ve ön inceleme aşamasına kadar bu bilgi, belge ve deliller mahkeme dosyasına getirilmiş ise ön incelemede, mahkemece bu hususlar tespit edildikten sonra, bu konuda karar verilmesini gerektirecek bir durum kalmadığından yargılamanın bir sonraki aşamasına geçilebilecektir.

Tarafların dilekçelerinde belirttikleri ve fakat ellerinde olmadığından dosyaya sunamadıkları, ancak nerelerden getirileceğine dair bilgi verdikleri bilgi, belge ve delillere ilişkin mahkeme ön inceleme aşamasında bu bilgi, belge ve delillerin toplanması konusunda karar verecektir. Bu aşamada kural olarak delillerin incelenmesine ilişkin bir işlem yapılmayacaktır³⁶⁰.

Taraflar, dilekçelerinde göstermelerine rağmen ellerinde olup henüz dosyaya sunmadıkları belgeleri mahkemeye sunmaları için mahkemece taraflara iki haftalık kesin süre verilir. Aynı şekilde başka yerden getirilecek belgelerin getirilebilmesi amacıyla gereken açıklamayı dilekçelerinde yapmamışlar ise açıklamaları yapmaları

---

³⁵⁸ Ermenek, s.160.

³⁵⁹ Sungurtekin Özkan, s.249.

³⁶⁰ Ermenek, s.159.

için taraflara iki haftalık kesin süre verilir³⁶¹. Bu süre içinde tarafların varsa eksiklikleri ikmal etmesi beklenmektedir³⁶². Verilen bu kesin süre içinde taraflar dilekçelerinde gösterdikleri, ellerinde olan belgeleri mahkeme dosyasına sunmaz veya başka yerlerden getirtilecek belgeler için gerekli açıklamayı yapmazlar ise mahkemece o delile dayanmaktan vazgeçilmiş sayılmasına karar verilir (m.140/5).

Bu açıklamalar tarafların ellerinde bulunan veya başka yerlerden getirtilecek yazılı belge olan deliller içindir. Tanık listesi bu anlamda bir yazılı belge veya delil değildir. Delillere yönelik kesin süre tanık delilini kapsamaz³⁶³. Bu nedenle tarafların dilekçelerinde tanık deliline dayandıklarını bildirmesi yeterlidir³⁶⁴. Dilekçesinde delil olarak tanık gösteren taraf, sonradan da tanık dinletmek istediği vakıayı ve dinlenilmesi istenen tanıkların adı ve soyadı ile tebliğe elverişli adreslerini içeren listeyi mahkemeye sunabilir. Ancak tanık listesi için kesin süre verildiği ve dinlenme gününün belirlendiği hâllerde, liste verilmemiş olsa dahi taraf, o duruşmada hazır bulundurursa tanıkları dinlenir (m.243/1).

Diğer taraftan kendiliğinden araştırma ilkesinin uygulandığı davalarda³⁶⁵ hâkim, davanın ispatı için gereken bütün delillere kendiliğinden başvurur. Bu durumda taraflarda sonradan delil gösterebilir. Dolayısıyla kendiliğinden araştırma ilkesinin uygulandığı davalarda taraflar dilekçelerinde gösterdikleri belgeleri sonradan da dosyaya sunabilecekleri gibi, hiç göstermedikleri bilgi, belge ve delilleri yargılamanın sonraki aşamalarında da mahkemeye sunabilir.

Ön inceleme duruşmasında kural olarak hâkimin delilleri inceleme yükümlülüğü yoktur. Bu aşamada önemli olan tüm delillerin toplanmış olmasıdır. Ayrıca hâkim tarafların dilekçelerinde dayandıkları vakıaları somutlaştırıp somutlaştırmadıklarına dikkat edecek ve hangi vakıanın hangi delille ispat edileceğini tespit edecektir.

---

³⁶¹ Köroğlu, Tarık Fırat: Uygulamada Sıkça Görülen Dava Türlerine Göre Ön İnceleme Aşaması, Ankara, 2012 s.15.

³⁶² Erdönmez, s.31.

³⁶³ Gençcan, s.646.

³⁶⁴ Kuru/Arslan/Yılmaz, Usûl, s.282

³⁶⁵ Kendiliğinden araştırma ilkesinin uygulandığı davalar için bkz: Kuru/Arslan/Yılmaz, Usûl, s.68, 337 vd.

2.4.4.6. Ön İnceleme Tutanağının Düzenlenmesi, İmza Edilmesi ve Hukuki Niteliği

Mahkemece, gerek dosya üzerinden yapacağı ön inceleme sonunda gerekse tarafların davet edildikleri ön inceleme duruşması sonunda ön inceleme (duruşma) tutanağı düzenlenir.

Ön inceleme tutanağı, belirsizliklerin giderilmesine katkı sağlayıcı, davanın yargılama ve hüküm için hazırlanmasına yönelik araç ve usuller ile yargılamanın yol haritasını gösteren ve yargılamada geleceği inşa etmeye yönelik bir tutanaktır³⁶⁶.

HMK Yönetmeliğinin 41.maddesi uyarınca ön inceleme aşamasının sonunda düzenlenecek ön inceleme tutanağında;

a) Ön incelemenin duruşmalı yapıp yapılmadığı, ön inceleme duruşmalı yapıyorsa duruşmaya taraflardan hangisinin katıldığı ya da mazeretinin bulunup bulunmadığı,

b) Dava şartlarının mevcut olup olmadığı, eksiklik varsa ne tür işlem yapıldığı,

c) İlk itiraz bulunup bulunmadığı ve varsa ne tür işlem yapıldığı,

ç) Davacının iddialarının ve bunların dayanaklarının özetle neler olduğu,

d) Davalının savunmalarının ve bunların dayanaklarının özetle neler olduğu,

e) Tarafların uyuşmazlık noktalarının ana başlıklarıyla nelerden ibaret bulunduğu,

f) Tarafların sunmadıkları belgelerin neler olduğu, dilekçelerinde belirttikleri tüm belgeleri sunup sunmadıkları, ayrıca başka yerden getirilecek delillere ilişkin bilgi vermedikleri bir hususun bulunup bulunmadığı ve bu konuda ne şekilde işlem yapıldığı, bu aşamada karar verilmişse gerekli delil avansını yatırmaları,

g) Ön incelemede yapılması gereken diğer işlemlerin yapıp yapılmadığı,

ğ) İddia ya da savunmasını genişleten taraf olup olmadığı, bu konuda karşı tarafın açık muvafakatinin bulunup bulunmadığı,

h) Tarafların sulhe veya arabulucuya teşvik edildikleri ve sonuçlarının ne olduğu,

ı) Eğer ön inceleme duruşması sonunda tahkikat için duruşma günü verilebiliyor ise duruşma günü, duruşma günü verilemiyor ise tahkikat için duruşma

---

³⁶⁶ Çelikoğlu, s.53, 54.

gününün sonradan bildirileceği ya da duruşma günü vermeden tahkikata geçileceği, hususları yer almalıdır.

Hâkim, ön inceleme tutanağını kendiliğinden düzenleyebileceği gibi Yönetmeliğe ek “Örnek Ön İnceleme Kontrol Formu” kullanılmak suretiyle de ön inceleme tutanağı düzenleyebilir. Hâkim tarafından kendiliğinden düzenlenen veya Yönetmeliğe ek “Örnek Ön İnceleme Kontrol Formu” kullanılmak suretiyle oluşturulan form elektronik ortamda doldurulup güvenli elektronik imza ile imzalanarak kaydedilir ve ön inceleme tutanağına eklenir (Yönetmelik m:41/3).

Ön inceleme aşamasının sonunda tutulan bu tutanak, eğer ön inceleme duruşmalı olarak yapılmış ise duruşmada hazır bulunanlar tarafından, ön inceleme duruşmalı yapılmamış ise hâkim ve zabıt kâtibi tarafından imzalanır. Ön inceleme aşamasından sonra tahkikat aşamasında geçilir ise tahkikat ön inceleme tutanağı esas alınarak yürütülür.

HMK Yönetmeliğinin 41.maddesinin 2.fıkrası uyarınca yazılı yargılama usulünde, hâkim ön incelemeyi tamamlayıp gerekli kararları verdikten sonra, her iki tarafta hazırsa usul ekonomisi ilkesine uygun olarak aynı duruşmada tahkikata geçerek gerekli kararları verebilir. Ancak ön incelemeye taraflardan sadece bir tanesinin gelirse ve ön inceleme tamamlandıktan sonra, HMK'nın 147.maddesinin 1.fıkrası uyarınca belirlenen tahkikat duruşma gün ve saatinin gelen tarafa tefhim edilecek, gelmeyen tarafa ayrıca tebliğine karar verilecektir³⁶⁷. Bu durumda hâkim, tahkikat için ayrı bir duruşma günü vermiş olacaktır³⁶⁸.

2.4.4.7. Ön İncelemenin Tamamlanması Ve Sonuçları

Yazılı yargılama usulüne tabi davalarda ön inceleme aşaması usulüne uygun olarak tamamlanmadan yargılamanın bir sonraki aşaması olan tahkikat aşamasına geçilemez ve tahkikat işlemleri yapılamaz³⁶⁹.

Ön inceleme aşamasında mahkeme, dava şartlarını ve varsa ilk itirazları

³⁶⁷ 2.HD. 02/07/2013, 6710 / 18631 sayılı ilamında belirtildiği üzere ön inceleme duruşmasının bittiği tespit edildikten sonra tarafların tahkikat duruşmasına davet edilmesi zorunludur. Aksi durum hukuki dinlenilme hakkının ihlaline neden olur (Abay, s.505).

³⁶⁸ Pekcanitez/Atalay/Özekes, 2014, s.322.

³⁶⁹ “... mahkemece tarafları ön incelemeye davet etmiş olmasına karşın yasal düzenlemelere uygun olarak ön inceleme duruşmasının gerçekleştirilmediği, tarafların uzlaşıp uzlaşmadıkları konuların belirlenmediği ve doğrudan tahkikat duruşmasına geçildiği, ... karara bağlandığı anlaşılmalı... Bozulmasına ...” 7.HD. 25/02/2013, 2867 / 1663 (UYAP).

incelemiş, tarafların iddia ve savunmaları çerçevesinde anlaştıkları ve anlayamadıkları hususları tek tek tespit etmiş, tarafların üzerinde serbestçe tasarruf edebileceği davalarda onları sulhe veya arabuluculuğa teşvik etmiş ve bundan sonuç alamamış, tarafların dilekçelerinde gösterdikleri bilgi, belge ve delillerin toplanması hususunda gerekli karar verilmiş ve işlemleri yapılmış ise ön inceleme usulüne uygun olarak yapılmış ve ön incelemeden beklenen dosyayı tahkikat aşamasına hazır bir hale getirme amacı gerçekleşmiştir.

Ön inceleme duruşmasında her iki tarafında hazır bulunması halinde, taraflar aynı oturumda tahkikat aşamasına geçilmesini istediklerine dair beyanda bulunurlarsa, bu beyanları tutanağa geçirilerek imza altına alındıktan sonra başka bir duruşma günü verilmeksizin aynı oturumda tahkikat aşamasına geçilebilir. Bu usul ekonomisi ilkesine de uygun olacaktır. Bu şekli ile birleşik bir tahkikat duruşması yapılmış olacaktır³⁷⁰. Ancak taraflardan biri ön inceleme duruşmasına katılmaz ise HMK'nın 144/1. ve 147/1 maddeleri uyarınca tahkikat için yeni bir duruşma günü tayin edilip hazır olmayan tarafa usulüne uygun davetiye çıkarılmalıdır³⁷¹.

Ön inceleme tamamlandıktan sonra ıslah ve karşı tarafın açık muvafakati hükümleri saklı kalmak kaydı ile iddia ve savunma genişletilemez veya değiştirilemez.

2.4.4.7.1. İddia ve Savunmanın Genişletilmesi veya Değiştirilmesi Yasası

Yazılı yargılama usulüne tabi davalarda davacı dava dilekçesinde veya vermiş ise cevaba cevap dilekçesinde, davalı ise cevap dilekçesinde veya vermiş ise ikinci cevap dilekçesinde usule ve esasa ilişkin bütün iddialarını ve savunmalarını mahkemeye bildirmek zorundadır. Nitekim yargılama bu dilekçelerdeki iddialar ve savunmalara üzerinden yürütülecektir.

³⁷⁰ Pekcanitez/Atalay/Özekes, 2014, s.322.

³⁷¹ "... dava yazılı yargılama usulüne tabi olduğundan, ön inceleme ve tahkikat duruşması birbirinden ayrıdır. Ön inceleme duruşması HMK 139.maddesi gereği, tahkikat duruşması ise HMK 147.maddesi gereği davetiye çıkartılması üzerine yapılır ve taraflar ön inceleme duruşmasından sonra tahkikat için duruşmaya davet edilir. Somut davada yerel mahkemece ön inceleme davetiyesi üzerine ön inceleme duruşması yapılmışsa da, taraflara HMK 147.maddesi gereği meşruhatlı davetiye gönderilmeden gelmeyen tarafın yokluğunda esasa girilerek karar verilmesi usul ve yasaya aykırıdır. Şu durumda yerel mahkemece, taraflara usulüne uygun olarak tahkikat duruşması için meşruhatlı davetiye çıkartılarak belirlenen duruşma gününde tahkikat duruşması yapılarak varılacak sonuca göre karar vermek gerekirken tahkikat duruşması için gün belirlenmeden, davetiye çıkarılmadan ve tahkikat aşamasına geçilmeden davanın esası hakkında karar verilmesi doğru görülmediğinden kararın bozulması gerekmektedir..." 4.HD. 12/03/2013, 14136 / 2167 (UYAP).

Dava açılmasının sonuçlarından biri de, davacının davanın belli bir aşamasından sonra iddiasını diğer bir ifade ile davasını genişletilmesinin veya değiştirilmesinin yasak olmasıdır. Uygulamada buna iddiayı genişletme veya değiştirme yasağı denir³⁷².

Aynı şekilde, verilmesi halinde ikinci cevap dilekçesi, aksi durumda ilk cevap dilekçesi verilmesinin önemli sonuçlarından biri de, ilgili dilekçelerin verilmesinden sonra savunmasını genişletmesinin veya değiştirmesinin yasak olmasıdır. Buna savunmanın genişletilmesi veya değiştirmesi yasağı denilmektedir³⁷³.

Davanın ilk aşaması olan dilekçeler aşamasında taraflar, herhangi bir sınırlamaya bağlı olmadan uyuşmazlığın genel çerçevesi içinde iddia ve savunmalarını genişletebilecek veya değiştirebileceklerdir. Tarafların, dilekçelerini karşılıklı olarak verdiği dilekçeler aşamasında, iddia veya savunmanın genişletilmesi veya değiştirilmesi yasağının uygulanmaması ile dilekçelerinde rahat, doğru ve sağlıklı bir iddia ve savunma bütünü oluşturmaları, maddî ve hukukî nitelendirmeleri uyuşmazlığı çözecek doğrulukta ortaya koymaları sağlanmak istenmiştir³⁷⁴.

1086 sayılı HUMK'ya göre davacı açısından³⁷⁵ iddianın genişletilmesi veya değiştirmesi yasağı davanın açılması anında, davalı açısından³⁷⁶ cevap dilekçesinin karşı tarafa tebliği anından başlatılmıştır. Ancak 6100 sayılı HMK, iddia ve savunmasının genişletilmesi veya değiştirilmesi yasağının başlangıcını 1086 sayılı HUMK dan farklı olarak düzenlemiştir. HMK'nın 141.maddesinde davacının cevaba cevap dilekçesi ile davalının ise ikinci cevap dilekçesi ile serbestçe; ön inceleme aşamasında ise ancak karşı tarafın açık muvafakati ile iddia veya savunmalarını genişletebileceği veya değiştirebileceği belirtilmiştir. Ayrıca ön inceleme duruşmasına taraflardan birinin mazeretsiz olarak gelmemesi halinde gelen tarafın onun muvafakatini almadan iddia veya savunmasını genişletebileceği ve

³⁷² Kuru/Arslan/Yılmaz, Usûl, s.293.

³⁷³ Kuru/Arslan/Yılmaz, Usûl, s.311.

³⁷⁴ HMK 141.madde gerekçesinden.

³⁷⁵ 1086 sayılı HUMK Madde 185 – Kanunu Medenide tayin olunan haller mahfuz kalmak şartıyla dava ikamesi ile aşağıda gösterilen neticeler hâsıl olur:

1 – Müddeaaaleyhin rızası olmaksızın müddei davasını takipten sarfinazar edemez.

2 – Müddei, Müddeaaaleyhin rızası olmaksızın davasını tevsi veya mahiyetin tebdil edemez.

Aşağıdaki madde hükmüyle davadan feragat veya ıslah bu hükümden müstesnadır.

³⁷⁶ 1086 sayılı HUMK Madde 202– (Değişik birinci fıkra: 26/2/1985 - 3156/9 md.) Davalı cevap dilekçesinde karşılık dava da dâhil olmak üzere bütün iddia ve savunmaları ile sebeplerini birlikte bildirmeye mecburdur. Müddeaaaleyh cevap layihasını hasmına tebliğ ettirdikten sonra onun muvafakati olmaksızın müdafaa sebeplerini tevsi veya tebdil edemez.

Ancak ıslah haliyle 186 ncı madde hükmü müstesnadır.

değiştirebileceği hüküm altına alınmış olup ön inceleme aşamasının tamamlanmasından sonra iddia veya savunma genişletilemeyeceği veya değiştirilemeyeceği ifade edilmiştir. Madde gerekçesinde de belirtildiği üzere daha uyuşmazlığın başında, karşı tarafın açıklamasını, iddia ve savunmasını tam olarak görmeden, sağlıklı ve tam bir iddia ve savunma örgüsü kurmak her zaman mümkün ve gerçekçi değildir. Nitekim karşı tarafın beyanına göre, daha önce ortaya konulmayan bir iddianın veya savunmanın ileri sürülmesi zorunlu olabilir.

Neticede, iddia veya savunmanın genişletilip değiştirilmesi yasağı, yazılı yargılama usulüne tabi davalarda cevaba cevap ve ikinci cevap dilekçesinin verilmesi ile başlar. Bu yasağı istisnaları ön inceleme aşamasında sadece diğer tarafın açık muvafakati veya mazeretsiz olarak taraflardan birinin ön inceleme duruşmasına gelmemesi ile tahkikat aşamasında ise islah veya diğer tarafın açık muvafakati ile mümkün olabilecektir³⁷⁷. Ayrıca HMK'nın 107.maddesine göre açılan belirsiz alacak davasında alacağın miktarının veya değerinin tam ve kesin olarak belirlenmesinin mümkün olduğu anda davacı, iddianın genişletilmesi veya değiştirilmesi yasağına tabi olmaksızın davanın başında belirtmiş olduğu talebini artırabilir.

Görüldüğü üzere davacı, dava dilekçesinde ileri sürdüğü iddialarını genişletmek veya değiştirmek istiyorsa bunu ancak ya cevaba cevap dilekçesi ile ya ön inceleme aşamasında davalının muvafakati ile ya da davalının mazeretsiz olarak katılmadığı ön inceleme duruşmasında yapabilir. Bu durumda yazılı yargılama usulüne tabi davalarda iddianın değiştirilmesi veya genişletilmesi yasağı kural olarak cevaba cevap dilekçesinin verilmesi ile başlar. Eğer ön inceleme aşamasında davalının muvafakati varsa veya ön inceleme duruşmasına davalı mazeretsiz olarak gelmezse ön inceleme aşamasının tamamlanması ile iddianın değiştirilmesi veya genişletilmesi yasağı başlar. Ön inceleme aşamasının tamamlanmasından sonra iddia genişletilemez veya değiştirilemez (m.141/1).

Yine aynı şekilde davalı, cevap dilekçesinde ileri sürdüğü savunmalarını genişletmek veya değiştirmek istiyorsa bunu ancak ya ikinci cevap dilekçesi ile ya ön inceleme aşamasında davacının muvafakati ile ya da davacının mazeretsiz olarak katılmadığı ön inceleme duruşmasında yapabilir. Bu durumda yazılı yargılama usulüne tabi davalarda, davalı açısından savunmanın değiştirilmesi veya

---

³⁷⁷ Ermenek, s.149.

geniştirilmesi yasağı kural olarak ikinci cevap dilekçesinin verilmesi ile başlar. Eğer ön inceleme aşamasında davacının muvafakati varsa veya ön inceleme duruşmasına davacı mazeretsiz olarak gelmezse ön inceleme aşamasının tamamlanması ile savunmanın değiştirilmesi veya genişletilmesi yasağı başlar. Ön inceleme aşamasının tamamlanmasından sonra savunma genişletilemez veya değiştirilemez (m.141/1).

İddia ve savunmanın değiştirilmesi veya genişletilmesi yasağının en geç ön inceleme aşamasının sonunda başlayacak olması ön inceleme aşamasının amaçlarından biri olan uyuşmazlığın tam olarak tespit edilmesi ile de uyumludur. Zira mahkeme ön inceleme aşamasında taraflar arasındaki uyuşmazlık konularını tek tek tespit etmesinden sonra tarafların yeni bir iddia veya savunma geliştirmeleri uyuşmazlık konularının artmasına neden olabileceği gibi bu da yargılamanın makul süre içinde ve düzenli bir biçimde yürütülmesini hedefleyen yargılamaya hâkim olan ilkelere usul ekonomisi ilkesine uygun düşmeyecektir.

HMK'nın 141.maddesinin 2.fıkrasında iddia veya savunmanın genişletilip değiştirilmesinin istisnaları belirtilmiştir. Bunlar karşı tarafın açık muvafakati ve ıslahıdır³⁷⁸. Diğer bir ifade ile karşı tarafın açık muvafakati veya ıslah ile iddia veya savunma genişletilip değiştirilebilir.

Davacının talep sonucunu, dava sebebini genişletmek ve değiştirmek istemesi iddianın değiştirilmesi veya genişletilmesi kapsamındadır. Ancak dava dilekçesinde belirtilen hukuki sebepler bu kapsamda değildir. Hukuki sebepten maksat, davacının talep sonucunu haklı kılacak hukuki dayanaktır³⁷⁹. Dava dilekçesi içeriğinde yer alması gereken hukuki sebeplerin belirtilmesi (m.119/1-g), eksikliği halinde bunun tamamlanması için süre verilmesine gerek yoktur. Çünkü hukuki sebepler, dava dilekçesinde bulunması gereken zorunlu unsurlardan biri değildir. Ancak Muhammet Özekes, Yargıtay ve doktrinde³⁸⁰ ağırlıklı olarak hukuki sebebini belirtmemesinin, hâkimin hukuku kendiliğinden uygulaması sebebiyle bir yaptırımının olmadığı düşünülüyor ise de, gösterilen hukuki sebeplerle hâkim bağlı olmasa da, tarafların dilekçelerinde hukuki sebebi belirtmesi gerektiğini ifade etmektedir³⁸¹. Bu nedenle

³⁷⁸ Islahla ilgili ayrıntılı bilgi için bkz: Kuru/Arslan/Yılmaz, Usûl, s. 531 vd; Pekcanitez/Atalay/Özekes, 2012, s.515 vd; Tutumlu, Mehmet Akif; Medeni Usûl Hukukunda Islah, 2.Baskı, Ankara, 2013 s.15 vd., Yılmaz, Ejder; Medeni Yargılama Hukukunda Islah, 4.Bası, Ankara, Yetkin Yayınları, 2013 s.45 vd.

³⁷⁹ Kuru, Medeni Usûl, s.159; Pekcanitez/Atalay/Özekes, 2014, s.301. Karşı, s.426.

³⁸⁰ Doktrindeki farklı görüşler için bkz. Özekes, Armağan, s.297, dipnot.60

³⁸¹ Özekes, Armağan, s.300.

zorunluluk açısından iki farklı görüş olsa da her iki durumda da, hukuki sebepler yasak kapsamında kalmadan sonradan değiştirilip genişletilebilir.

Diğer taraftan iddiayı genişletme veya değiştirme kapsamında olmayan bir takım haller de vardır. Talep edilenden başka bir şeye hüküm verilebilen haller, kendiliğinden araştırma ilkesinin uygulandığı davalar, dava açılmasından sonra doğan olaylar, HMK'nın 124.maddesinde belirtilen tarafta iradi değişikliğin bulunduğu haller³⁸² iddiayı genişletme veya değiştirme yasağı kapsamında değildir. Aynı şekilde hukuki sebeplerin değiştirilmesi, talep sonucunun daraltılması, asıl vakıaya zımnen dâhil olan vakıaların ileri sürülmesi, dava dilekçesinde bildirilen vakıaların delili niteliğindeki vakıaların ileri sürülmesi iddiayı genişletme veya değiştirme sayılmayan hallerdir³⁸³.

Savunmanın genişletilmesi veya değiştirilmesi kapsamında sayılan haller, davalının cevap ve ikinci cevap dilekçesinde bildirmediği defiler, savunmalarını dayandırmadığı ve sonradan ortaya konulan vakıalar, davacının dilekçelerinden anlaşılmayan itiraz sebepleri davalı tarafından verilen cevap dilekçelerinde bildirilmemiş ise bu itiraz sebeplerinin sonradan ileri sürülmesi şeklinde sayılabilir. Davalının savunmasının genişletme yasağının istisnaları yukarıda da belirtildiği üzere davacının açık muvafakati ve ıslahıdır. Savunmanın genişletilmesi veya değiştirilmesi yasağı kapsamında kalmayan haller ise, mahkemenin kendiliğinden

³⁸² HMK'nın 124.maddesinde iradi taraf değişikliğinin ancak karşı tarafın rızasıyla yapılabileceği hükme bağlanmış olup, bunun istisnaları olarak, açık kanun hükmü, maddi hata veya dürüstlük kuralına aykırı olmayan iradi taraf değişikliği talebi ile kabul edilebilir yanılığa dayanan taraf değişikliği talepleri gösterilmiş, ıslah bu istisnalar arasında sayılmamıştır (Taş Korkmaz, s.197). Pekcantez/Atalay/Özkes'e göre 124.madde kapsamında kalan hususlarda artık iradi değişiklik söz konusu olacağından, ıslahla taraf değişikliği yapıp yapılamayacağı hususundaki tartışmalara pek ihtiyaç kalmamaktadır (Pekcantez/Atalay/Özkes, 2014, s.347) Ancak Ejder Yılmaz ise iradi taraf değişikliğine ilişkin kanun hükmündeki "ancak" ibaresinden değişikliğin sadece karşı tarafın açık rızasıyla yapılabileceğini, ıslah yolu ile taraf değişikliği yapılmasına ilişkin açık bir düzenleme bulunmadığını, bu nedenle ıslah yolunu kapayan bir hüküm olması nedeni ile bunun isabetli olmadığını, aslında ıslah yolu ile taraf değişikliğine olanak verilmesinin yeni davalar açılmasına engel olacağını, bunun da usul ekonomisi ve adil yargılanma hakkına uygun düşeceğini belirtmiştir (Yılmaz, Islah, s.413 vd.). Az önce de belirtildiği üzere, 124.maddesinde geçen "ancak" ifadesi ıslah yolu ile taraf değişikliğine imkân vermemektedir. Nitekim ıslah konusunun düzenlendiği 176.maddenin gerekçesinde de belirtildiği üzere, ıslah yolu ile taraf değişikliği yapılamaz. Taş Korkmaz, iradi taraf değişikliği dava değişikliği olmadığından, ıslah yolu ile davalı tarafta veya davacı tarafta iradi taraf değişimi yapılamayacağını, çünkü ıslah yolu ile davacı değiştirildiğinde, eski davacının rızasının hilafına davranılmış ve davalının rızası olmadan davacının davayı geri alamayacağı kuralı ile (m.123), davacının rızasını almadan onun eski davacısının yerine geçirilmesi ile de kimsenin rızası dışında dava açmaya zorlanacağı (m.24/2) kuralına aykırı davranılmış olacağını, aynı şekilde ıslah yolu ile davalı değiştirildiğinde de yeni davalının önceki yargılama sonuçlarına katlanmak zorunda kalmasının adalet duygusuna aykırılık oluşturacağını, bunlarında hukuki dinlenilme hakkının ve adil yargılanma hakkının ihlaline neden olacağını, bu nedenlerle, 124.maddeki düzenlemenin, ıslah yolu ile iradi taraf değişikliğine izin vermemesi bakımından isabetli olduğunu belirtmiştir. Nitekim 1086 sayılı HUMK'nın yürürlükte olduğu dönemlerde ıslah yolu ile taraf değişikliği yapılamayacağını kabul eden Yargıtay'da 6100 sayılı HMK'nın yürürlüğe girmesinden sonra da ıslah suretiyle taraf değişikliği yapılamayacağı görüşüne devam etmektedir Taş Korkmaz, s.198 vd.).

³⁸³ Kuru/Arslan/Yılmaz, Usul, s.297 vd.,

incelemesi gereken hususlar, sonradan ortaya çıkan veya doğan savunma sebeplerinin ileri sürülmesidir. Hukuki sebepler, savunmaya zımnen dâhil olan vakıalar ve dilekçelerde ileri sürülen vakıaların delili niteliğindeki olayların ileri sürülmesi savunması genişletme ve değiştirme sayılmayan hallerdendir³⁸⁴.

2.4.4. Hak Düşürücü Süreler İle Zamanaşımı Hakkında Karar Verilmesi

Ön inceleme duruşması tamamlandıktan sonra, fakat tahkikata başlamadan önce mahkemenin dava konusu ile ilgili hak düşürücü süre ve varsa zamanaşımı hakkında itiraz ve defileri incelemesi ve karara bağlaması gerekmektedir.

HMK'nın 142.maddesinde, ön incelemenin son safhası olarak ön inceleme duruşması tamamlandıktan sonra ve fakat tahkikata başlamadan önce hâkimin hak düşürücü süreler ve zamanaşımı hakkında itiraz ve defileri inceleyerek karara bağlaması düzenlenmiştir.

Hak düşürücü süreler ve zamanaşımı hakkında karar verilmesi aslında davanın esası ile ilgili konulardır³⁸⁵. Ön inceleme aşamasında tarafların iddia ve savunmaları doğrultusunda uyuşmazlık konuları tam olarak belirlendikten sonra uyuşmazlıkla ilgili süreler hakkında karar vermek de mümkün hâle gelmiş olacaktır. Süreler hakkında karar verilmesini düzenleyen HMK'nın 142.maddesinin kanuni düzenleme içinde bulunduğu yer dikkate alındığında, bu evre ön incelemenin son aşaması olarak değerlendirilebilir. Bu nedenle süreler hakkında karar verilmesini düzenleyen maddenin ön inceleme hükümlerinin sonunda, tahkikat hükümlerinden önce yer alması isabetli olmuştur.

Hak düşürücü süreler ve zamanaşımı hakkında karar verilmesi doğrudan ön incelemenin içerisinde değildir. Nitekim az önce de belirtildiği üzere zamanaşımı ilk itirazlardan, hak düşürücü süre dava şartlarından olsa idi, mahkeme emredici nitelikte olan HMK'nın 137. ve 138.maddeleri kapsamında ön incelemenin başında bu konularda karar vermesi gerekirdi. Zamanaşımı ve hak düşürücü süreler, her ne kadar usule değil de esasa ilişkin olsa da, ön inceleme aşamasının sonunda iddia ve savunma kapsamında taraflar arasındaki uyuşmazlığın ne olduğu açık bir şekilde ortaya çıkmış olduğundan bu konular hakkında tahkikata

³⁸⁴ Kuru/Arslan/Yılmaz, Usûl, s.312 vd.,

³⁸⁵ Karahacıoğlu / Parlar, s.658; Yılmaz, Şerh, s:867.

başlamadan önce karar verilmelidir³⁸⁶. Çünkü kanun hükmü “...bağlar.” şeklinde emredici bir ifadeye yer vermiştir. Ancak süreler hakkında olumsuz bir karar verilmeyip, tahkikat aşamasına geçildikten sonra hâkim, süreler hakkında verdiği kararın hatalı olduğunu anlarsa ne yapmalıdır? Tutumlu’ya göre usuli kazanılmış hak ilkesi saklı kalmak kaydı ile hâkim hatalı olduğunu anladığı ara kararından dönebilmedir³⁸⁷. Nitekim hak düşürücü süre doğrudan doğruya kamu düzenini ilgilendirmesi sebebiyle davanın hangi aşamasında olursa olsun, mahkemece kendiliğinden incelenmelidir³⁸⁸.

Sürelere ilişkin sorunların, tahkikata başlamadan önce çözümlenmesi, uygulamada birkaç yıl süren usul işlemlerinden ve delillerin toplanmasından sonra sadece hak düşürücü süre veya zamanaşımı yönünden bir karar verildiği görüldüğünde oldukça olumlu bir gelişmedir. HMK’nın 142.maddesindeki hükümlerle hem gereksiz yargılama işlemleri yapılması, hem de birkaç yıl süren davaların sonunda sadece hak düşürücü süre veya zamanaşımı yönünden verilen kararlarla ortaya çıkan adaleti zedeleyici bir durumun önüne geçilmesi amaçlanmıştır³⁸⁹.

Hak düşürücü süre, yasal olarak belirlenen süre içerisinde kullanılmaması durumunda hakkın ortadan kalkmasına neden olan süredir³⁹⁰. Hak düşürücü süreler itiraz niteliğindedir. Bu nedenle hak düşürücü süreler bir hakkın doğumuna engel olan veya doğmuş bir hakkı ortadan kaldıran bir sonuç oluşturur. Hak düşürücü süre hâkim tarafından doğrudan ve kendiliğinden göz önüne alınmak zorundadır. Hak düşürücü sürelerin durması yada kesilmesi söz konusu değildir.

Zamanaşımı, hukuk kurallarının kişilere tanıdığı hakların, istenebilmesi veya yerine getirilmesi için yine hukuk kuralları ile belirlenen sürelerin geçmesi durumudur³⁹¹. Zamanaşımı bunu ileri sürecektir kişiye bir defa hakkı vermektedir. Bu nedenle kullanacak kişinin tasarrufundadır. İsterse bu defa hakkını kullanır isterse kullanmaz. Görülmekte olan bir dava da dava konusu ile ilgili bir zamanaşımı varsa ancak davalı tarafından iler sürülebilir. Mahkemece kendiliğinden göz önüne

³⁸⁶ Yılmaz, Şerh, s.867.

³⁸⁷ Tutumlu, Hükümlerin Yorumu, s.169.

³⁸⁸ Bkz. 20.HD.14/06/2011, 3501/7422 (Tutumlu, Hükümlerin Yorumu, s.169. dipnot:198)

³⁸⁹ HMK 142.madde gerekçesinden.

³⁹⁰ Hak düşürücü süreye ilişkin tanımlar için bkz. Özkaya, Eraslan; Zamanaşımı ve Hak Düşürücü Süreler, 2012 s. 839 vd.

³⁹¹ Zamanaşımı süresinin tanımları için bkz. Özkaya, s. 32 vd.

alınmaz. Hak düşürücü sürenin aksine zamanaşımı sürelerinin durması veya kesilmesi mümkündür.

Mahkeme ön inceleme aşamasında tarafların iddia ve savunmaları doğrultusunda uyuşmazlık konularını tek tek belirleyip, tarafları teşvik ettiği sulhe ve/veya arabuluculuğa yönlendirmeden bir sonuç alamaz ise dava konusu belirlendiğinden dava konusu ile ilgili yasal mevzuattan kaynaklanan bir hak düşürücü süre durumu olup olmadığını kendiliğinden araştıracaktır.

Yine aynı şekilde dava konusu ile ilgili davalının ileri sürdüğü zamanaşımı def'i olup olmadığına bakacaktır. Davalı ileri sürmüş ise, bu zamanaşımı def'inin haklı olup olmadığını inceleyecektir.

Ön incelemenin tamamlanmasını müteakip mahkeme, süreler hakkında inceleme yapacak ve sonunda dava konusu ile ilgili olarak hak düşürücü süre söz konusu değilse veya dava hak düşürücü süre içinde açılmışsa, mahkeme dava konusu ile ilgili olarak hak düşürücü sürenin söz konusu olmadığını veya davanın hak düşürücü süre içinde açıldığını tespit ederek yargılamanın bir sonraki aşaması olan tahkikat aşamasına geçebilecektir.

Aynı şekilde dava konusu ile ilgili olarak davalı zamanaşımı def'inde bulunmamışsa veya bulunmasına rağmen zamanaşımı def'i usul ve yasaya uygun değilse yani zamanaşımı süresi içinde dava açılmışsa mahkeme bu talebi ret ederek yargılamanın bir sonraki aşaması olan tahkikat aşamasına geçebilecektir.

Ancak dava hak düşürücü süre geçtikten sonra açılmışsa veya davalının ileri sürdüğü zamanaşımı def'i usul ve yasaya uygunsa, dava, zamanaşımı süresi dolduktan sonra açılmış ise mahkeme yargılamayı sonra erdirerek, hak düşürücü süreden veya zamanaşımı def'inin kabulü ile davanın reddine karar verecektir.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

BASİT YARGILAMA USÛLÜNDE ÖN İNCELEME AŞAMASI

3.1. GENEL OLARAK

Basit yargılama usulü, daha çabuk sonuçlandırılması gereken, daha kısa bir incelemeye ihtiyaç duyan ve daha kolay bir inceleme ile sonuçlandırılabilir dava ve işler için kabul edilmiş daha basit, daha seri bir yargılama usulüdür³⁹².

Basit yargılama usulü, kanunlarda açıkça belirtilen hallerde uygulanacaktır. Basit yargılama usulü HMK'nın 316 ile 322.maddeler arasında düzenlenmiştir. HMK'nın 316.maddesi uyarınca basit yargılama usulü;

- a) Sulh hukuk mahkemelerinin görevine giren dava ve işlerde,
- b) Doğrudan dosya üzerinden karar vermek konusunda kanunun mahkemeye takdir hakkı tanıdığı dava ve işlerde,
- c) İhtiyati tedbir, ihtiyati haciz, delil tespiti gibi geçici hukuki koruma talepleri ile deniz raporlarının alınması, dispeççi atanması talepleri ve bunlara karşı yapılacak olan itirazlarda,
- ç) Her çeşit nafaka davaları ile velayet ve vesayete ilişkin dava ve işlerde,
- d) Hizmet ilişkisinden doğan davalarda,
- e) Konkordato ve sermaye şirketleri veya kooperatiflerin uzlaşma suretiyle yeniden yapılandırılmasına ilişkin açılacak davalarda,
- f) Tahkim hükümlerine göre, mahkemenin görev alanına giren dava ve işlerde,
- g) Diğer kanunlarda yer alan ve yazılı yargılama usulü dışındaki yargılama usullerinin uygulanacağı belirtilen dava ve işlerde uygulanacaktır.

Basit yargılama usulünde dilekçeler aşaması, ön inceleme aşaması, tahkikat aşaması ve hüküm aşamaları mevcuttur. Ancak, bunlar, yazılı yargılama usulünde

---

³⁹² Karahacıoğlu/Parlar, s.1355.

olduğu gibi kesin şekilde birbirinden ayrılmamıştır. Ayrıca basit yargılama usulünde ayrı bir şekilde sözlü yargılama aşaması bulunmamaktadır. Sadece HMK'nın 321.maddesinin 1.fikrasında tahkikatın tamamlanmasından sonra, mahkemenin tarafların son beyanını alacağından ve taraflara beyanda bulunmak üzere ayrıca süre verilmeyeceğinden bahsedilmiştir.

Basit yargılama usulü ile yargılamanın, basit, kolay ve kısa sürede sonuçlanması amaçlandığından yargılama prosedürleri daha basit olup yazılı yargılamaya göre, yargılama işlemleri daha az ve daha kısadır³⁹³. Dilekçeler aşamasında sadece dava dilekçesinin ve cevap dilekçesinin verilmesi bulunmaktadır. Cevaba cevap ve ikinci cevap dilekçesi verilmesi basit yargılama usulünde yoktur³⁹⁴.

Basit yargılamada, yorum gerektiren veya anlaşılabilir içerikte olan dilekçeler verilmesinin önüne geçmek ve hak arayanların işini kolaylaştırmak amacıyla, dava ve cevap dilekçesi, yönetmelikte belirlenen formun doldurulması ile hazırlanabilecektir. Böylece dava açabilmek ve davaya cevap verebilmek daha kolay ve hızlı olabilecektir³⁹⁵.

Basit yargılama usulünde de dilekçeler aşamasından sonra ön inceleme aşamasına geçilecektir. Bu yargılama usulünde de yargılamanın ön incelemedeki tespitler çerçevesinde yürütülmesi esası benimsenmiştir. Basit yargılama usulünde, ön inceleme için ayrı, tahkikat için ayrı duruşma günleri tespiti yerine, ön incelemeden sonra mümkünse aynı duruşmada tahkikata geçilebilmesi benimsenmiştir. (m.320, Yönetmelik m:41/2) Ancak bu durumda da yargılama aşamaları tutanakta ayrı ayrı belirtilmelidir.

Basit yargılama usulündeki basitlik, kolaylık ve kısa sürede yargılamanın sonuçlandırılması amaçlandığından tüm delillerin yargılamanın ilk aşaması olan dilekçeler aşamasında verilmesi ve toplanması gerekmektedir. Hatta bu durum HMK'nın 318.maddesinde katı bir şekilde düzenlenmiştir³⁹⁶.

Basit yargılama usulünde karşılıklı birer dilekçe verilebileceğinden, iddianın

³⁹³ Yılmaz, Yargılama Safhaları ve İşlemleri, s.1659; Kuru, Medeni Usûl, s.664; Pekcanitez/Atalay/Özekes, 2014, s.499.

³⁹⁴ Anayasa Mahkemesi 13/02/2013 tarih ve 28558 sayılı Resmi gazetede yayımlanan 22/03/2012 tarih ve 125/46 sayılı kararında HMK'nın 317.maddesinin 3.fikrasında yer alan "taraflar cevaba cevap ve ikinci cevap dilekçesi veremezler." şeklindeki hükmünü Anayasaya aykırı bulmamıştır.

³⁹⁵ Karşlı/Koç/Konuralp, s. 150.

³⁹⁶ Tutumlu, Hükümlerin Yorumu, s.271.

değiştirilmesi veya genişletilmesi yasağı dava dilekçesinin verilmesiyle, savunmanın değiştirilmesi veya genişletilmesi yasağı da, cevap dilekçesinin verilmesiyle başlamaktadır. Yazılı yargılama usulünden farklı olarak basit yargılama usulünde dosya, taraflarca takipsiz bırakıldıktan sonra sadece bir defa yenilenebilecektir.

Basit yargılamada, yargılamanın dördüncü aşaması olan sözlü yargılama aşaması için ayrı bir zaman dilimi bulunmamaktadır. Mahkeme, tahkikatın sonunda tarafların son beyanlarını alır (m.321/1).

HMK'nın 322.maddesinin 1.fıkrasında, bu kanunda ve diğer kanunlarda basit yargılama usulü hakkında hüküm bulunmayan hallerde yazılı yargılama usulüne ilişkin hükümlerin uygulanacağı belirtilmiştir.

Basit yargılama usulünün özellikleri dikkate alınarak basit yargılamada ön inceleme, yazılı yargılamadaki ön incelemeye göre farklı düzenlenmiştir. HMK'nın 316. ile 322 maddeleri arasında düzenlenen basit yargılama usulünde, ön inceleme aşaması ile ilgili sadece "ön inceleme ve tahkikat" başlıklı 320.maddesinde hüküm bulunmaktadır. HMK'nın 322.maddesinin 1.fıkrasında da HMK'da ve diğer kanunlarda basit yargılama usulü hakkında hüküm bulunmayan hâllerde, yazılı yargılama usulüne ilişkin hükümler uygulanacağından, basit yargılama usulünde ön inceleme aşaması ile ilgili olarak özel hüküm bulunmayan hallerde, tekrardan kaçınmak amacıyla yukarıda³⁹⁷ detaylı şekilde anlatılan yazılı yargılama usulünde ön inceleme konularına atıflar yapılacaktır.

3.2.BASİT YARGILAMA USÛLÜNDE ÖN İNCELEMENİN KAPSAMI

HMK'nın basit yargılama usulünün düzenlendiği bölümde "Ön inceleme ve tahkikat" başlıklı 320.maddesinin 2.fıkrasında ön incelemenin kapsamını belirlenmiş, bu aşamada hangi işlemlerin yapılacağı açıklanmıştır.

Basit yargılama usulünde, dilekçeler aşaması tamamlandıktan sonra mahkeme ön inceleme aşamasına geçecektir. Mahkeme, mümkün olan hallerde tarafları

---

³⁹⁷ Bkz. yuk. İkinci Bölüm.

duruşmaya davet etmeden dosya üzerinden karar verecektir³⁹⁸. Ancak HMK'nun 320.maddesinin 1.fikrasındaki "*mahkeme mümkün olan hallerde tarafları duruşmaya davet etmeden dosya üzerinden karar vereceği*" hükmünü öncelikle ön inceleme aşamasında ve mümkün olan sınırlı hallerde uygulanacak şeklinde yorumlamak gerekir. Zira HMK'nın 320.maddesinin 1.fikrasına göre, duruşmaya davet edilmeden karar verilecek haller HMK'nın 138.maddesinde belirtilen dava şartları ve ilk itirazlardır. Mahkemece, bu sınırlı durumlara ilişkin dosya üzerinden karar verilmesinin mümkün olmadığı hallerde ön inceleme duruşması açıp ön inceleme duruşma gün ve saatini taraflara bildirir.

HMK'nın m.320/2 uyarınca, basit yargılama usulünde ön incelemede mahkeme, gerekirse tarafları da dinleyerek dava şartları ve varsa ilk itirazlara ilişkin inceleme yapıp gerekli durumlarda bu konularda karar verecektir. Daha sonra tarafların iddia ve savunmaları çerçevesinde, anlaştıkları ve anlaşamadıkları hususları tek tek tespit edecektir. Hâkim, uyuşmazlık konularını tespit ettikten sonra, tarafların üzerinde serbestçe tasarruf edebileceği davalarda, ön inceleme duruşmasına gelen tarafları sulhe veya arabuluculuğa teşvik edecektir. Tarafların sulh olup olmadıkları, sulh olmadıkları takdirde anlaşamadıkları hususların nelerden ibaret olduğu ön inceleme tutanağına yazılacak ve bu tutanak hazır bulunan taraflarca imzalanacaktır. Tahkikat ta bu tutanak esas alınmak suretiyle yürütülecektir.

3.3. BASİT YARGILAMA USÛLÜNDE ÖN İNCELEMENİN ZAMANI

Basit yargılama usulünde tabi davalarda ön inceleme, yargılamanın birinci aşaması olan dilekçeler aşamasının tamamlanmasından sonra yapılır.

Basit yargılama usulünde sadece, davanın açılması için verilen dava dilekçesi ve davaya cevap verilmesi için verilen cevap dilekçesi bulunmaktadır. Yazılı yargılama usulünde olduğu gibi cevaba cevap dilekçesi ve ikinci cevap dilekçesi

---

³⁹⁸ "... dilekçelerin karşılıklı verilmesi aşaması tamamlandıktan sonra, öncelikle dosya üzerinden dava şartları ve ilk itirazların incelenerek bu konularda olumlu veya olumsuz bir karar verilmesi; dosya üzerinden karar verilemeyen dava şartları ile ilk itirazlar varsa bunlar hakkında karar verilmek ve diğer ön inceleme işlemlerini yapmak üzere tarafların ön inceleme duruşmasına davet edilmesi, 6100 sayılı HMK 137 ve 140. maddelerine göre ön inceleme duruşmasında gerekli usûl işlemleri yapıldıktan sonra, tahkikat duruşmasına geçilmesi gerekir.... Açıklanan kanun hükümleri birlikte değerlendirildiğinde; tarafların iddia ve savunmaları ile buna ilişkin bilgi ve belgelerin toplanarak duruşma açılması ve tarafların açıklamaları dinlendikten sonra sonucuna göre bir karar verilmesi gerekmektedir." 3.HD. 12/01/2015, 13166 / 254 (UYAP).

basit yargılama usulünde yoktur (m.317/2).

Dava dilekçesi verilip dava açıldıktan sonra mahkeme dava dilekçesi ve varsa eklerinin davalıya tebliğ edecektir. Davalı dava dilekçesinin kendisine tebliğinden itibaren HMK'nın 317.maddesinin 2.fikrası gereğince iki haftalık süre içinde veya durum ve koşullara göre cevap dilekçesinin bu iki haftalık süre içinde hazırlanmasının çok zor yahut imkânsız olduğu durumlarda, yine bu süre zarfında mahkemeye başvurmak şartıyla, davalıya bir defaya mahsus olarak verilen iki haftalık süre içinde davaya cevap vermek zorundadır. Davalı süresi içinde davaya cevap vermişse o tarihi itibari ile veya cevap vermemişse cevap süresinin dolduğu tarih itibari ile basit yargılama usulüne tabi davada dilekçelere aşaması tamamlanmış olacaktır. Böylece basit yargılama usulünde ön inceleme aşamasına geçilebilecektir.

3.4. BASİT YARGILAMA USÛLÜNDE ÖN İNCELEMEDE YAPILMASI GEREKENLER

Basit yargılama usulünde dilekçeler aşamasının tamamlanmasından sonra mahkemece ön inceleme yapılır.

Yazılı yargılama usulünde olduğu gibi mahkeme öncelikle ve mümkün olduğu takdirde dosya üzerinden, gerekli görürse ön inceleme duruşmasında tarafları dinledikten sonra dava şartlarını ve ilk itirazları inceler.

Tarafların iddia ve savunmaları çerçevesinde anlaştıkları ve anlaşmadıkları hususları tek tek tespit ederek tarafların üzerinde serbestçe tasarruf edebileceği davalarda onları sulhe veya arabuluculuğa teşvik eder.

Tarafların sulh olup olmadıkları, sulh olmadıkları takdirde anlaşamadıkları hususların nelerden ibaret olduğunu, uyuşmazlık konularını ön inceleme tutanağına geçirir ve bu tutanağın altı hazır bulunan taraflarca imzalanır. Ayrıca tarafların başka yerden getirilecek belge ve delillere ilişkin bilgileri dilekçelerinde belirttikleri ancak ellerinde olmadığından dosyaya sunamadıkları delillerin getirilmesi için karar verilir. Bunlar yapılmadan yani ön inceleme tamamlanmadan ve gerekli kararlar alınmadan tahkikata geçilemez (m.322/1.atfı ile m:137/2).

Basit yargılama usulünde, ön incelemenin son safhası olarak uyuşmazlık konusu belirlendiğinden, dava konusu ile ilgili hak düşürücü süre ve defa olarak ileri sürülmüş ise zamanaşımı hakkında gerekli görürse tarafları da dinledikten sonra karar verilmelidir.

Kanundaki sıralama dikkate alınarak basit yargılama usulünde ön inceleme aşamasında yapılması gerekenler;

1-) Dava şartlarının ve varsa itirazların öncelikle dosya üzerinden, gerekli görüldüğü takdirde ön inceleme duruşmasında taraflar dinlendikten sonra incelenerek karara bağlanması,

2-) Ön inceleme duruşmasının açılması,

3-)Tarafların iddiaları ve savunmaları kapsamında anlaştıkları ve anlaşamadıkları hususların tek tek tespit edilerek uyuşmazlık konularının tam olarak belirlenmesi,

4-) Tarafların üzerinde serbestçe tasarruf edebileceği davalarda, onların sulhe veya arabuluculuğa teşvik edilmesi,

5-) Tarafların dilekçelerinde gösterdikleri ve henüz toplanmayan delillerinin toplanması için karar verilmesi,

6-) Ön inceleme duruşma tutanağının düzenlenmesi ve hazır bulunanlarca imza edilmesi,

7-) Ön inceleme duruşması tamamlandıktan sonra, ancak tahkikata başlamadan önce taraflar da dinlendikten sonra hak düşürücü süreler ile zamanaşımı hakkındaki itiraz ve defilerin incelenerek karara bağlanması, şeklinde sıralanabilir.

3.4.1. Dava Şartlarının ve Varsa İlk İtirazların İncelenmesi

Yazılı yargılama usulünde olduğu gibi basit yargılama usulünde de mahkeme ön inceleme aşamasında öncelikle bir davayı esastan inceleyebilmesi için varlığı veya yokluğu gerekli olan dava şartlarını³⁹⁹ inceleyecektir.

Dava, daha ön inceleme aşamasında iken hatta ön inceleme duruşmasından önce usule ilişkin ve şekli mahiyetteki hususlardan olan dava şartlarının dosya üzerinde incelenip karara bağlanması usul ekonomisi bakımından önemlidir.

Basit yargılama usulünde ön inceleme aşamasında mahkeme, HMK'nın

³⁹⁹ Dava şartları için bkz yuk. İkinci Bölüm, 2.4.2.2.

114.maddesinde tek tek sayılan dava şartlarını ve diğer kanunlarda yer alan dava şartlarına inceleyip gerekli kararları verecektir. Nitekim dava şartlarının varlığını veya yokluğunu mahkeme kendiliğinden araştırması gerekir.

Yazılı yargılama usulünde olduğu gibi basit yargılama usulünde de mahkemenin HMK'nın 114.maddesindeki sıraya uygun olarak dava şartlarını incelemesi uygun olacaktır. Zira özellikle basit yargılama usulünde mahkeme yargılamayı basitleştirmek ve hızlandırmak için öyle bir yol izlemeli ki; bir dava şartının yokluğu diğerlerinin incelenmesini gerekli kılacaksa önce o dava şartı incelenmelidir⁴⁰⁰. Bu nedenle de HMK'nın 114.maddesindeki sıralama bu amaca hizmet edebilecek mantıkta düzenlenmiştir.

HMK'nın 114.maddesinde düzenlenen dava şartları sırasıyla şunlardır:

- a) Türk mahkemelerinin yargı hakkının bulunması⁴⁰¹,
- b) Yargı yolunun caiz olması⁴⁰²,
- c) Mahkemenin görevli olması⁴⁰³,
- ç) Yetkinin kesin olduğu hâllerde, mahkemenin yetkili bulunması⁴⁰⁴,
- d) Tarafların, taraf ve dava ehliyetine sahip olmaları; kanuni temsilin söz konusu olduğu hâllerde, temsilcinin gerekli niteliğe sahip bulunması⁴⁰⁵,
- e) Dava takip yetkisine sahip olunması⁴⁰⁶,
- f) Vekil aracılığıyla takip edilen davalarda, vekilin davaya vekâlet ehliyetine sahip olması ve usulüne uygun düzenlenmiş bir vekâletnamesinin bulunması⁴⁰⁷,
- g) Davacının yatırması gereken gider avansının yatırılmış olması⁴⁰⁸,
- ğ) Teminat gösterilmesine ilişkin kararın gereğinin yerine getirilmesi⁴⁰⁹,
- h) Davacının, dava açmakta hukuki yararının bulunması⁴¹⁰,
- ı) Aynı davanın, daha önceden açılmış ve hâlen görülmekte olmaması⁴¹¹,
- i) Aynı davanın, daha önceden kesin hükme bağlanmamış olması⁴¹²,

⁴⁰⁰ Pekcanitez/Atalay/Özekes, 2012, s.364.

⁴⁰¹ Bkz. yuk. İkinci Bölüm, 2.4.2.2.1.

⁴⁰² Bkz. yuk. İkinci Bölüm, 2.4.2.2.2.

⁴⁰³ Bkz. yuk. İkinci Bölüm, 2.4.2.2.3.

⁴⁰⁴ Bkz. yuk. İkinci Bölüm, 2.4.2.2.4.

⁴⁰⁵ Bkz. yuk. İkinci Bölüm, 2.4.2.2.5.

⁴⁰⁶ Bkz. yuk. İkinci Bölüm, 2.4.2.2.6.

⁴⁰⁷ Bkz. yuk. İkinci Bölüm, 2.4.2.2.7.

⁴⁰⁸ Bkz. yuk. İkinci Bölüm, 2.4.2.2.8.

⁴⁰⁹ Bkz. yuk. İkinci Bölüm, 2.4.2.2.9.

⁴¹⁰ Bkz. yuk. İkinci Bölüm, 2.4.2.2.10.

⁴¹¹ Bkz. yuk. İkinci Bölüm, 2.4.2.2.11.

⁴¹² Bkz. yuk. İkinci Bölüm, 2.4.2.2.12.

Ayrıca diğ er kanunlarda yer alan dava şartları⁴¹³.

Basit yargılama usulünde, gerek dosya üzerinden yapılan ön incelemede gerekse tarafların dava şartları konusunda dinlenmesinin gerekli görüldüğü hallerde duruşmalı yapılan ön incelemede dava şartlarının varlığı veya yokluğu hususunda bir noksanlık olmadığı tespit edilmiş ise mahkeme yargılamaya devam edecektir.

Basit yargılama usulünde ön inceleme aşamasında, dava şartlarının varlığı veya yokluğu konularında mahkemece bir noksanlık tespit edilirse HMK'nın 115/2.maddesi uyarınca dava şartı noksanlığından dolayı davanın usulden reddine karar verilir. Ancak, dava şartının varlığı ve yokluğu konusundaki noksanlığının sonradan giderilmesi mümkün ise bunun tamamlanması için mahkemece ilgili tarafa kesin süre verilir. Verilen süre içinde dava şartı noksanlığı giderilmiş ise mahkeme ön incelemeye devam edecektir. Bu süre içinde de dava şartı noksanlığı giderilmemişse mahkeme dava şartı yokluğu sebebiyle davayı usulden reddeder. Bu karar nihai bir karar olup kanun yoluna tabidir. Ancak dava şartı noksanlığı, mahkemece, davanın esasına girilmesinden önce fark edilmemiş, taraflarca ileri sürülmemiş ve fakat hüküm anında bu noksanlık giderilmişse, başlangıçtaki dava şartı noksanlığından ötürü, dava usulden reddedilemez.

Basit yargılama usulünde gerek dosya üzerinden yapılan ön incelemede, gerekse tarafların davet edildikleri ön inceleme duruşmasında dava şartlarının varlığı veya yokluğu hususunda bir noksanlık yoksa, mahkeme varsa ilk itirazları⁴¹⁴ incelemeye geçebilecektir. Nitekim HMK'nın 117.maddesinin 2.fıkrasında yer alan "İlk itirazlar, dava şartlarından sonra incelenir." hükmünden de bu sonuca varılabilir.

HMK'nın 116.maddesinde üç bent hâlinde sınırlı olarak sayılan ilk itirazlar;

- a) Kesin yetki kuralının bulunmadığı hâllerde yetki itirazı⁴¹⁵,
- b) Uyuşmazlığın tahkim yoluyla çözümlenmesi gerektiği itirazı⁴¹⁶,
- c) İş bölümü itirazı⁴¹⁷, şeklindedir.

HMK'nın 117.maddesinin 1.fıkrası uyarınca ilk itirazlar ancak cevap dilekçesi ile ileri sürülmelidir. Cevap dilekçesi verilmesinden sonra, cevap süresi

⁴¹³ Bkz. yuk. İkinci Bölüm, 2.4.2.2.13.

⁴¹⁴ İlk itirazlar için bkz. yuk. İkinci Bölüm, 2.4.2.3.

⁴¹⁵ Bkz. yuk. İkinci Bölüm, 2.4.2.3.1.

⁴¹⁶ Bkz. yuk. İkinci Bölüm, 2.4.2.3.2.

⁴¹⁷ Bkz. yuk. İkinci Bölüm, 2.4.2.3.3.

dolmamış olsa bile ilk itirazlar ileri sürülemez. (m.322/1.atfı ile m.131) Aksi halde ilk itirazlar dinlenmez. İlk itirazlar ön sorunlar gibi incelenip karara bağlanacaktır.

İlk itirazlar, dava şartlarının aksine mutlaka davalı tarafından ve süresinde verilecek cevap dilekçesi ile yapılmalıdır. İlk itirazlar iki haftalık cevap süresi içinde veya cevap süresi uzatılmış ise bu süre içinde yapılmalıdır. Cevap süresi yetki itirazı bakımından hak düşürücü niteliktedir. Bu sebeple yetki itirazının süresinde yapılıp yapılmadığını mahkeme kendiliğinden inceler. Ancak ilk itirazlar mahkeme tarafından kendiliğinden gözetilmez ve süresiden sonra ileri sürülse bile dinlenmez.

Ön inceleme aşamasında dilekçelerin incelenmesi sonucu ilk itiraz yoksa veya ileri sürülmemişse veya ileri sürülen ilk itiraz süresinde değilse ya da ilk itiraz yerinde değilse mahkeme yargılamaya devam edecektir.

Davalı tarafından süresinde yapılan ilk itiraz haklı ise mahkeme duruma göre;

Yetki ilk itirazında; mahkeme davalının yetki itirazının kabulüne, kendi mahkemesinin yetkisizliğine ve tarafların mahkemeye başvurarak talep etmeleri halinde dosyanın yetki itirazında belirtilen mahkemeye gönderilmesine karar verecektir. Mahkeme yetkisizlik kararı ile davadan elini çekmiş olacağından, verilen bu yetkisizlik kararı nihai bir karardır. Burada da HMK'nın 20.maddesinde belirtilen hükümler uygulanacaktır.

Uyuşmazlığın tahkim yoluyla çözümlenmesi gerektiği ilk itirazında; mahkeme tahkim itirazını kabul ederek davayı usulden reddeder. Bu usulden red kararı daha çok yargı yolu ilişkisindeki görevsizlik kararı niteliğindedir. Yoksa mahkeme görevsizlikte veya yetkisizlikte olduğu gibi dosyanın yetkili veya görevli tahkime gönderilmesine karar veremez. Mahkemece verilen usulden red kararı ile mahkeme davadan elini çekmiş olacağından, verilen bu karar nihai bir karardır ve kanun yoluna tabidir.

İş bölümü itirazında; daha önce ayrı asliye ticaret mahkemesi bulunan yerlerdeki asliye ticaret mahkemesi ile asliye hukuk mahkemeleri arasındaki ilişki “görev” ilişkisi değil, “iş bölümü” ilişkisi olarak düzenlenmiş iken 6102 sayılı Türk Ticaret Kanununun 5.maddesinin 3.fıkrası, 26/06/2012 tarih ve 6335 sayılı kanunun 2.maddesi ile “Asliye ticaret mahkemesi ile asliye hukuk mahkemesi ve diğer hukuk

mahkemeleri arasındaki ilişki görev ilişkisi olup, bu durumda göreve ilişkin usul hükümleri uygulanır.” şeklinde değiştirilmiş olduğundan, bundan sonra asliye hukuk mahkemeleri ile asliye ticaret mahkemeleri arasındaki ilişki görev ilişkisi niteliğinde bulunduğundan HMK’nın 116/1c hükmü zımnen yürürlükten kaldırılmış olmaktadır.

3.4.2. Basit Yargılama Usulünde Ön İnceleme Duruşması

Basit yargılama usulünün düzenlendiği HMK’nın 316. ve devamı maddelerde ön inceleme duruşmasına ilişkin açık bir hüküm yoktur. Ancak 320.maddenin 2.fikrasında, daha önce karar verilemeyen hâllerde mahkeme, ilk duruşmada dava şartları ve ilk itirazlarla hak düşürücü süre ve zamanaşımı hakkında tarafları dinleyerek, tarafların iddia ve savunmaları çerçevesinde, anlaştıkları ve anlaşamadıkları hususları tek tek tespit edip, tarafları sulhe veya arabuluculuğa teşvik edeceği belirtilmiştir. Bu hususlar tutanağa yazılacak ve bu tutanak esas alınarak tahkikat yürütülecektir. Yapılan bu işlemler dikkate alındığında kanunda belirtilen bu “ilk duruşma” esasında ön inceleme duruşmasıdır.

Basit yargılama usulünün uygulandığı davalarda, HMK’nın 320.maddesinin 1.fikrası uyarınca, mahkeme mümkün olduğu hallerde tarafları duruşmaya davet etmeden dosya üzerinden karara verecektir⁴¹⁸. Kanun metninde geçen “mümkün olduğu halde” ifadesini dar yorumlamak gerekmektedir. Bu konuda doktrinde farklı yorumlar yapılmaktadır. Ejder Yılmaz, bu ifadeyi bazı durumlarda mahkemenin dava dilekçesi ve cevap dilekçesini alıp inceledikten hemen sonra, ön inceleme yapmadan dahi, dosya üzerinden nihai karar vererek davayı bitirebileceği, örneğin dava şartları yoksa davayı usulden red edebileceği ve dilekçelere eklenmiş bulunan delilleri yeterli görürse davayı esastan karara bağlayabileceği, davayı kabul veya red edebileceği şeklinde geniş yorumlamıştır⁴¹⁹. Pekcanitez/Atalay/Özkes, ise HMK’nın 320.maddesinin 1.fikrasının ye alan “mümkün olduğu hallerde” ifadesinin kanunlarda duruşma yapılmadan da karar verilmesinin mümkün olduğu haller olarak anlamak gerektiğini, örnek olarak geçici hukuki koruma taleplerinin olabileceğini, hâkimin kendi takdirine göre duruşma yapılmasının mümkün olup olmadığını takdir edemeyeceğini, duruşma yapıp yapmamakta serbest olduğuna ilişkin düzenleme varsa basit yargılama usulünde duruşmasız yargılama yapılabileceğini, böyle bir

⁴¹⁸ Tutumlu, Hükümlerin Yorumu, s.275; Tutumlu, Usul Hukuku Sorunları, C.2, s.221.

⁴¹⁹ Yılmaz, Şerh, ,s.1369.

düzenleme yoksa basit yargılama usulünde de asıl olanın duruşma yapılmasını olduğunu belirtmişlerdir⁴²⁰. Nitekim Yargıtay ilamlarında⁴²¹ hukuki dinlenilme hakkı kapsamında tarafların ön inceleme duruşmasına çağrılması gerektiği belirtilmektedir.

Dilekçeler aşaması tamamlandıktan sonra ve mümkün olduğu hallerde mahkeme dosya üzerinden karar veremiyorsa, HMK'nın 322.maddesinin 1.fıkrasının atfı ile 139.madde uyarınca ön inceleme için bir duruşma günü tespit ederek taraflara bildirecektir. Ön inceleme duruşma davetiyesinde, duruşma davetiyesine ve sonuçlarına ilişkin diğer hususlar yanında, taraflara sulh için gerekli hazırlığı yapmaları, duruşmaya sadece taraflardan birinin gelmesi ve yargılamaya devam etmek istemesi durumunda, gelmeyen tarafın yokluğunda yapılan işlemlere itiraz edemeyeceği ihtarını içerir şerh yazılmalıdır.

Ön İnceleme Duruşması Hazırlık Tensip Tutanağında; belirlenen ön inceleme duruşma gün ve saatinin yanında, ön inceleme duruşmasında HMK'nun 320., 322., 138., 139, 140., 141. ve 142.maddeleri gereğince;

- Dilekçeler aşaması tamamlandığından HMK'nın 317. ve Yönetmeliğin 41.maddesi uyarınca ön inceleme aşamasına geçildiği,

- HMK'nın 322.maddesinin 1.fıkrasının atfı ile aynı kanunun 139.maddesinin 1.fıkrası gereğince ön incelemenin duruşmalı olarak yapılacağı,

- Dosya üzerinden daha önceden karar verilmemiş ise HMK'nun 320.maddesi uyarınca dava şartları ve varsa ilk itirazlar hakkında gerekli görülürse taraflar da dinlendikten sonra ön inceleme duruşmasında karar verileceği,

- Tarafların sulh için gerekli hazırlığı yapmaları, duruşmaya sadece taraflardan birinin gelmesi ve yargılamaya devam etmek istemesi durumunda, gelmeyen tarafın yokluğunda yapılan işlemlere itiraz edemeyeceği,

- Taraflara iddia ve savunmaları ile bunların dayanakları sorulduktan sonra uyuşmazlık konularının nelerden ibaret bulunduğu tespit edileceği, tarafların sulhe ve arabulucuya teşvik edileceği,

- Sulh veya arabulucuya teşvik hususunda bir sonuç elde edilememesi halinde, tespit edilen anlaşmazlık konuları üzerinden bu tutanak esas alınarak tahkikata devam olunacağı,

⁴²⁰ Pekcanitez/Atalay/Özkes, 2014, s.502.

⁴²¹ Bkz. 21.HD. 12/03/2012, 2571 / 3559 ve 6.HD. 19/03/2012, 646 / 4314, HGK 30/04/2014, 21/615-557, HGK 5/6/2015, 13/2430-1500, 13.HD.19/03/2013, 4925/6971 (UYAP).

- Usulüne uygun tebliğe rağmen; ön inceleme duruşmasına taraflardan sadece birinin gelmesi ve yargılamanın diğer tüm aşamalarına devam etmek istemesi durumunda, gelmeyen tarafın yokluğunda duruşmaya ve yargılamanın diğer tüm aşamalarına devam edileceği, gelmeyen tarafın yokluğunda yapılan işlemlere itiraz edemeyeceği,

- Taraflardan hiç kimsenin ön inceleme duruşmasına gelmediği ve gelen tarafın davayı takip etmeyeceğini beyan ettiği durumlarda HMK'nın 150.maddesinin 1.fıkrasına göre dosyanın işlemde kaldırılacağı⁴²²,

- Ön inceleme duruşması sonunda hazırlanacak ön inceleme duruşma tutanağının hazır bulunanlarca imza altına alınacağı,

- Ön incelemeye taraflardan sadece bir tanesinin gelip ön inceleme sonunda tahkikata geçilmesini istediği takdirde, HMK'nın 147.maddesinin 1.fıkrası uyarınca belirlenen tahkikat duruşma gün ve saatinin gelen tarafa tehfim edileceği, gelmeyen tarafa ayrıca tebliğ edileceği

- Tarafların ön inceleme duruşmasına gelmesi durumunda ön inceleme duruşması sonunda, taraflarca da kabul edilmesi halinde aynı gün tahkikat duruşması açılarak tahkikata geçilebileceği,
hususları da yazılmalıdır.

HMK'da basit yargılamaya ilişkin hükümleri, genel olarak ve yazılı yargılama usulüne atıf yapılmak suretiyle düzenlenmiş olduğundan, uygulamada basit yargılama usulüne tabi davada, yapılan tebligata rağmen davalı ön inceleme duruşmasına gelmemesi durumunda, davalıya yeniden tebligat çıkarmadan tahkikat oturumuna geçilip, geçilmeyeceği konusunda tereddütler oluşmaktadır. Hukuk Muhakemeleri Kanunu ile ilgili yayınlarda bu konu hakkında henüz fazla ve açık bir görüş ileri sürülmüş deđildir⁴²³. HMK'nın 322.maddesinin 1.fıkrasının atfı ile 147.madde uyarınca, yukarıda belirtildiği üzere ön inceleme duruşma davetiyesinde veya ön inceleme duruşmaya hazırlık tensip tutanağında bu husus ihtar edilmiş ise ön inceleme duruşması yapıldıktan sonra basit yargılama usulüne tabi davaların kısa sürede tamamlanmasını sağlamak amacıyla aynı duruşmada tahkikat aşamasına geçilebilmelidir.

⁴²² Yılmaz, Yargılama Safhaları, s.1629; Kuru, Medeni Usül, s.671.

⁴²³ Kuru, HMK'nın 322/1 ve 147.maddeleri uyarınca ön inceleme aşamasının tamamlanmasından sonra, tarafları tahkikat için duruşmaya davet edeceğini belirtmiştir (Bkz. Kuru, Medeni Usül, s.671).

3.4.3. Uyuşmazlık Konularının Tam Olarak Belirlenmesi

Yazılı yargılama usulünde olduğu gibi basit yargılama usulünde de, ön inceleme duruşmasında hâkim, tarafların beyanlarını da alarak özetle iddiaları ile savunmaları ve bunların dayanaklarının neler olduğunu tutanağa yazar. Tarafların iddia ve savunmaları çerçevesinde, anlaştıkları ve anlaşamadıkları hususları tek tek tespit eder. Anlaşamadıkları hususların nelerden ibaret olduğu tutanağa yazar.

Taraflar, ön inceleme duruşması sırasında dinlenilirken, HMK'nın 29.maddesinde ifade edilen dürüst davranma ve doğruyu söyleme yükümlülüğü altındadır. Bu hükme göre, taraflar, davanın dayanağı olan vakıalara ilişkin açıklamalarını gerçeğe uygun bir şekilde açıklamakla yükümlüdür. Yargılamada, taraflar bir mücadele içerisinde olsalar da bu mücadelede her şeyin geçerli sayılacağı kabul edilemez⁴²⁴.

3.4.4. Tarafların Sulhe ve Arabulucuya Teşvik Edilmesi

Tarafların iddiaları ve savunmaları doğrultusunda uyuşmazlık konuları tam olarak belirlendikten sonra hâkim, tarafları sulhe veya arabuluculuğa teşvik eder⁴²⁵.

3.4.5. Toplanmayan Delillerin Toplanması İçin Karar Verilmesi

Basit yargılama usulünde davacı dava dilekçesi ile davalı da cevap dilekçesi ile birlikte, tüm delillerini açıkça ve hangi vakıanın delili olduğunu da belirterek bildirmek, ellerinde bulunan delillerini dilekçelerine eklemek ve başka yerlerden getirilecek belge ve dosyalar için de bunların bulunabilmesini sağlayan bilgilere dilekçelerinde yer vermek zorundadır (m.318). Bu hüküm basit yargılama usulünün amacına uygun olarak kısa sürede tüm delillerin toplanarak incelenmesi için kabul edilmiş olup yargılamanın uzamaması bakımından önemlidir⁴²⁶.

Pekâlâ, yazılı yargılama usulünde olduğu gibi taraflara eksik bıraktıkları, henüz dosyaya sunmadıkları belgeleri sunmaları veya başka yerden getirtilecek belgelerin getirilebilmesi amacıyla gereken açıklamayı yapmaları için ön incelemede süre verilecek midir? Bu konuda Pekcanitez/Atalay/Özekes, kanunda basit yargılama için böyle bir sürenin öngörülmediğini, tarafların dava ve cevap

⁴²⁴ HMK m:29 gerekçesinden.

⁴²⁵ Tarafların sulhe veya arabuluculuğa teşviki için bkz. yuk. İkinci Bölüm, 2.4.4.4.

⁴²⁶ Yılmaz, Şerh, s.1366; Pekcanitez/Atalay/Özekes, 2014, s.501; Karslı, s.660.

dilekçesi ile birlikte bu gereklilikleri yerine getirmemesi halinde belirtilen delilden vazgeçmiş sayılacağını, daha sonra delil sunmalarının ancak 145.maddedeki⁴²⁷ sınırlamalarla mümkün olduğunu belirtmişlerdir⁴²⁸. Ancak, her ne kadar HMK'nın 320.maddesinin 2. fıkrasında sunulmayan delillerin ön inceleme aşamasında sunulması ve süre verilmesi için açık bir hüküm bulunmasa bile 322.maddenin 1.fıkrası dikkate alındığında, basit yargılama usulünde ön inceleme aşamasında 140.maddesinin 5.fıkrası uyarınca taraflara dilekçelerinde gösterdikleri, ancak henüz dosyaya sunmadıkları belgeleri sunmaları veya başka yerden getirtilecek belgelerin getirilebilmesi amacıyla gereken açıklamayı yapmaları için iki haftalık kesin süre verilmelidir. Verilen bu kesin süre içinde bu hususların tam olarak yerine getirilmemesi hâlinde, o delile dayanmaktan vazgeçilmiş sayılmasına karar verilebilir.

Neticede dilekçeler aşaması tamamlandıktan sonra ön inceleme aşamasına kadar başka yerlerden getirilecek belge ve dosyalar gelmemiş ise mahkemece ön inceleme duruşmasında toplanmayan delillerin toplanması için karar verecektir.

3.4.6 Ön İnceleme Tutanağının Düzenlenmesi

Basit yargılama usulünde de mahkemece gerek dosya üzerinden yapılan ön inceleme sonunda gerekse tarafların davet edildikleri ön inceleme duruşması sonunda ön inceleme (duruşma) tutanağı düzenlenir.

HMK Yönetmeliğinin 41.maddesi uyarınca ön inceleme aşamasının sonunda düzenlenecek ön inceleme tutanağında neler bulunması gerektiği yukarıda belirtilmişti⁴²⁹.

Basit yargılama usulünde HMK Yönetmeliğinin 41.maddesinin 2.fıkrası gereğince ön inceleme ile tahkikat duruşması birlikte yapılabilir. Ön inceleme ile tahkikat duruşmasının birlikte yapılması halinde, yargılama aşamaları tutanakta ayrı ayrı belirtilir. Ancak ön inceleme tamamlanmadan tahkikata geçilemez ve tahkikat işlemleri yapılamaz.

⁴²⁷ HMK m.145- (1) Taraflar, Kanunda belirtilen süreden sonra delil gösteremezler. Ancak bir delilin sonradan ileri sürülmesi yargılamayı geciktirme amacı taşıyorsa veya süresinde ileri sürülebilmesi ilgili tarafın kusurundan kaynaklanmıyorsa, mahkeme o delilin sonradan gösterilmesine izin verebilir.

⁴²⁸ Pekcanitez/Atalay/Özeker, 2014, s.501.

⁴²⁹ Bkz. yuk. İkinci Bölüm, 2.4.4.6.

3.4.7. Hak Düşürücü Süreler İle Zamanaşımı Hakkında Karar Verilmesi

Ön inceleme aşamasında, tarafların iddia ve savunmaları çerçevesinde uyuşmazlık konuları tam olarak belirlendikten sonra dava konusu uyuşmazlıkla ilgili süreler hakkında karar vermek de mümkün hâle gelmiş olacaktır. Bu nedenle basit yargılama usulünde de ön inceleme tamamlandıktan sonra ve fakat tahkikata başlamadan önce hâkim, hak düşürücü süreler ve zamanaşımı hakkında itiraz ve def'ileri inceleyerek karara bağlamalıdır⁴³⁰.

3.5. ÖN İNCELEMENİN TAMAMLANMASI VE SONUÇLARI

Basit yargılama usulünde de ön inceleme tamamlandıktan sonra artık tarafların iddia ve savunmaları çerçevesinde, anlaştıkları ve anlaşamadıkları hususların nelerden ibaret olduğu tam olarak tespit edilmiş olur⁴³¹.

Uyuşmazlık konuları tutanağa yazıldıktan sonra tutanağın altı duruşmada hazır bulunan taraflarca imzalanacak ve tahkikat bu tutanak esas alınmak suretiyle yürütülecektir⁴³².

---

⁴³⁰ Süreler hakkında karar verilmesi için bkz. yuk. İkinci Bölüm, 2.4.4.

⁴³¹ Ön incelemenin Tamamlanması ve sonuçları için bkz. yuk. İkinci Bölüm, 2.4.4.7.

⁴³² Karşlı, s.662, Yılmaz, Yargılama Safhaları, s.1629; Pekcanitez/Atalay/Özekes, 2014, s.502; Kuru, Medeni Usûl, s.670.

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

KANUN YOLLARINDA ÖN İNCELEME

4.1. GENEL OLARAK KANUN YOLLARI

Kanun yolu, yargı merci önünde görülen dava ve işlerin taraflarına, kanun tarafından tanınan, yanlış olduğu iddia edilen kararların gözden geçirilerek yeniden incelenmesini ve gerektiği durumlarda değiştirilmesini sağlayan hukuksal bir başvuru yoludur⁴³³.

Hâkimler karar verirken gerekli özeni ve dikkati göstererek yargılama yapmak ve karar vermekle yükümlü olup⁴³⁴ hâkimin önüne gelen uyuşmazlıkta hatalı, noksan⁴³⁵ veya yanlış karar vermesi ihtimali her zaman mümkündür. Mahkeme kararlarının alanında uzman üst bir yargı organı tarafından incelenmesi, kesinleşecek bir kararın hatalı olma ihtimalini azaltacak veya ortadan kaldıracaktır.

Neticede ilk derece mahkemeleri veya istinaf mahkemeleri, yaptığı yargılama sonucunda karar verirken, usul ve yasaya uygun olmayan karar verme ihtimalleri bulunduğundan, verilen bu kararın daha üst dereceli bir mahkeme tarafından denetlenmesi için hukuk sistemlerinde kanun yolları kabul edilmiştir⁴³⁶. Kanun yoluna başvurulmakla ilk derece mahkemesince verilen hükmün şekli açıdan kesinleşmesi engellenmiş ve hükmün yeniden ve kural olarak bir üst mahkemede incelenmesi sağlanmış olur.

4.1.1. Medeni Hukuk Yargılamasında Mahkemeler Teşkilatı

Anayasa'nın 142.maddesi uyarınca mahkemelerin kuruluşu kanunla düzenlenir. 26/09/2004 tarihli 5235 sayılı Adli Yargı İlk Derece Mahkemeleri İle

⁴³³ Akil, Cenk; İstinaf Kavramı, Ankara, 2010, s.34; Kuru, Medeni Usûl, s.524. Pekcanitez/Atalay/Özekes, 2014, s.505; Arslan/Yılmaz/Taşpınar Ayvaz, s.580; ; Karşı, 695.

⁴³⁴ Karşı, s.695; Arslan/Yılmaz/Taşpınar Ayvaz, s.580.

⁴³⁵ Pekcanitez/Atalay/Özekes , 2012, s.737.

⁴³⁶ Kuru/Arslan/Yılmaz, Usûl, s. 573 vd.

Bölge Adliye Mahkemelerinin Kuruluş, Görev Ve Yetkileri Hakkında Kanun yürürlüğe (01/06/2005) girmeden önce ülkemizde adli yargı bakımından ilk derece mahkemeleri olarak yerel mahkemeler ve yüksek mahkeme olarak Yargıtay var iken, 5235 sayılı kanun ile ilk derece mahkemelerinin yanı sıra ikinci derece mahkemeleri olarak bölge adliye mahkemeleri kurulmuştur. Böylece ilk derece yerel mahkemeleri, ikinci derece bölge adliye –istinaf- mahkemeleri ve Yargıtay –yüksek dereceli mahkeme- olmak üzere mahkemeler üç dereceli hale getirilmiştir.

5235 sayılı kanununun 25.maddesi gereğince, bölge adliye mahkemeleri, bölgelerin coğrafi durumları ve iş yoğunluğu göz önünde tutularak belirlenen yerlerde, Hâkimler ve Savcılar Yüksek Kurulunun olumlu görüşü alınarak Adalet Bakanlığınca kurulacak olup, bölge adliye mahkemelerinin yargı çevrelerinin belirlenmesine, değiştirilmesine veya bu mahkemelerin kaldırılmasına Adalet Bakanlığının önerisi üzerine Hâkimler ve Savcılar Yüksek Kurulunca karar verecektir. Yine 5235 sayılı kanunun geçici 2.maddesinde Adalet Bakanlığı, 5235 sayılı kanunun yürürlüğe girdiği (01/06/2005) tarihten itibaren en geç iki yıl içinde (01/06/2007 tarihine kadar) bölge adliye mahkemelerini kuracağı, bölge adliye mahkemelerinin kuruluşları, yargı çevreleri ve tüm yurttaki göreve başlayacakları tarihin, Resmî Gazetede ilân edileceği belirtilmiştir.

05/06/2007 tarihli R.G.'nin 26543 sayısında yayımlanan Hâkimler ve Savcılar Yüksek Kurulu Başkanlığı'nın 15/05/2007 tarih ve 206 sayılı kararı ile bölgelerin coğrafi durumları ve iş yoğunluklarına göre Adalet Bakanlığı'nca ilk etapta 9 adet⁴³⁷ Bölge Adliye Mahkemeleri kurulmuş ancak o tarih itibari ile göreve başlamamıştı.

07/11/2015 tarihli R.G.'nin 29525 sayısında yayımlanan Hâkimler ve Savcılar Yüksek Kurulu Başkanlığı'nın 07/06/2011 tarih ve 187 sayılı kararı ile bölgelerin coğrafi durumları ve iş yoğunluklarına göre Adalet Bakanlığı'nca ilaveten Antalya Bölge Adliye Mahkemesi, Gaziantep Bölge Adliye Mahkemesi, Sakarya

---

⁴³⁷ Hâkimler ve Savcılar Yüksek Kurulu Başkanlığı'nın 15/05/2007 tarih ve 206 sayılı kararı ile 5235 sayılı Adli Yargı İlk Derece Mahkemeleri ile Bölge Adliye Mahkemelerinin Kuruluş, Görev ve Yetkileri Hakkında Kanun'un 25 inci maddesi uyarınca Hâkimler ve Savcılar Yüksek Kurulu'nun olumlu görüşü alınarak bölgelerin coğrafi durumları ve iş yoğunluklarına göre Adalet Bakanlığı'nca kurulmuş bulunan Bölge Adliye Mahkemeleri; 1- İstanbul Bölge Adliye Mahkemesi, 2- Bursa Bölge Adliye Mahkemesi 3- İzmir Bölge Adliye Mahkemesi, 4- Konya Bölge Adliye Mahkemesi, 5- Adana Bölge Adliye Mahkemesi, 6- Ankara Bölge Adliye Mahkemesi, 7- Samsun Bölge Adliye Mahkemesi, 8- Erzurum Bölge Adliye Mahkemesi, 9- Diyarbakır Bölge Adliye Mahkemesi.

Bölge Adliye Mahkemesi, Kayseri Bölge Adliye Mahkemesi, Trabzon Bölge Adliye Mahkemesi ve Van Bölge Adliye Mahkemesi kurulmuş ve yargı çevreleri yeniden belirlenmiştir. Aynı tarihli Resmi Gazete’de yayımlanan Adalet Bakanlığı kararı ile 5235 sayılı Adli Yargı İlk Derece Mahkemeleri ile Bölge Adliye Mahkemelerinin Kuruluş, Görev ve Yetkileri Hakkında Kanun’un 25. ve geçici 2.maddeleri uyarınca kurulan ve yargı çevreleri belirlenen bölge adliye mahkemelerinin 20/07/2016 tarihinde tüm yurttan göreve başlayacağı ilan edilmiştir. Ancak her ne kadar 07/11/2015 tarihli R.G.’nin 29525 sayısında yayımlanıp bölgelerin coğrafi durumları ve iş yoğunluklarına göre yargı çevreleri belirlenerek 15 tane bölge adliye mahkemesi kurulmuş ise de; Adalet Bakanlığı’nın bazı yer bölge adliye mahkemelerinin yargı alanlarının yeniden belirlenmesine ilişkin teklifi üzerine, Hâkimler ve Savcılar Yüksek Kurulu, Bölge adliye mahkemelerinin ilk etapta yedi merkezde faaliyete geçirilerek, Yargıtay’daki ihtisaslaşmaya benzer bir şekilde ihtisas daireleri oluşturularak uygulama birliğinin temin edilebileceği ve bu şekilde içtihat farklılıklarının azaltılarak ihtisaslaşmada etkinlik ve verimliliğin sağlanabilmesi gerekçesi ile bazı yer bölge adliye mahkemelerinin yargı alanlarının yeniden belirlenmesinin uygun olduğu düşünülerek 15 olan bölge adliye mahkemesi sayısı 7’ye düşürülmüştür. HSYK Genel kurulunun bu kararı 01/03/2016 tarihli R.G.’nin 29640 sayısında yayımlanarak ilan edilmiştir⁴³⁸. Böylece 5235 sayılı kanun ile 2004 yılında mevzuata giren bölge adliye –istinaf- mahkemeleri nihayet 20/07/2016 tarihinde göreve başlamışlardır.

4.1.2. Medeni Hukuk Yargılamasında Kanun Yolları

6100 sayılı HMK yürürlüğe girmeden (01/10/2011 tarihinden) önce uygulanan 1086 sayılı HUMK’da Temyiz, Karar Düzeltme ve Yargılamanın İadesi olarak üç çeşit kanun yolu düzenlenmişti. Temyiz ve Karar Düzeltme Olağan Kanun Yolu, Yargılamanın İadesi ise olağan üstü kanun yoludur.

⁴³⁸ 20/07/2016 tarihinde faaliyete geçen Bölge Adliye Mahkemeleri ve yargı çevreleri;

- 1-)Antalya Bölge Adliye Mahkemesi; Afyonkarahisar, Antalya, Burdur, Denizli, Isparta, Mersin illeri,
- 2-)Ankara Bölge Adliye Mahkemesi; Ankara, Aksaray, Bartın, Bolu, Çankırı, Düzce, Eskişehir, Kırıkkale, Karaman, Karabük, Kastamonu, Kayseri, Kırşehir, Konya, Nevşehir, Niğde, Sivas, Yozgat, Zonguldak illeri,
- 3-) Erzurum Bölge Adliye Mahkemesi; Ağrı, Ardahan, Artvin, Bayburt, Bingöl, Bitlis, Erzincan, Erzurum, Gümüşhane, Hakkâri, Iğdır, Kars, Muş, Tunceli, Van illeri,
- 4-)Gaziantep Bölge Adliye Mahkemesi; Adana, Adıyaman, Batman, Diyarbakır, Elazığ, Gaziantep, Hatay, Kahramanmaraş, Kilis, Malatya, Mardin, Osmaniye, Siirt, Şanlıurfa, Şırnak illeri,
- 5-)İstanbul Bölge Adliye Mahkemesi; Bilecik, Bursa, Edirne, İstanbul, Kırklareli, Kocaeli, Sakarya, Tekirdağ, Yalova illeri,
- 6-)İzmir Bölge Adliye Mahkemesi; Aydın, Balıkesir, Çanakkale, İzmir, Kütahya, Manisa, Muğla, Uşak illeri,
- 7-)Samsun Bölge Adliye Mahkemesi; Amasya, Çorum, Giresun, Ordu, Rize, Samsun, Sinop, Tokat, Trabzon illeri,

1086 sayılı HUMK'nın bir kısım maddelerini değiştiren 26/09/2004 tarihinde kabul edilen ve 01/04/2005 tarihinde yürürlüğe giren 5236 sayılı kanunun 15.maddesi ile HUMK'nun nc Bap başlığı "Kanun Yolları", Birinci Fasal başlığı "İstinaf" olarak değiştirilmiş ve Kanuna 426/A ilâ 426/U maddeleri eklenmişti. Aynı şekilde 5236 sayılı kanunun 16.maddesi ile HUMK'nun 426/U maddesinden sonra gelmek üzere "İkinci Fasal Temyiz" başlığı eklenmiş ve HUMK'nun 427 ilâ 439 uncu maddeleri yeniden düzenlenmişti. Yine 5236 sayılı Kanunun 20.maddesi ile aralarında olağanüstü kanun yollarından Karar Düzeltmeyi düzenleyen HUMK'nun 440 ilâ 444 üncü maddeleri yürürlükten kaldırılmıştı.

6100 sayılı HMK 01/10/2011 tarihinde yürürlüğe girmiştir. HMK'da olağan kanun yolu olarak Sekizinci Kısımda 341 ila 360.maddeleri arasında "İstinaf", 361 ila 373.maddeler arasında "Temyiz" düzenlenmiştir. Olağanüstü kanun yolu olarak ta 374 ila 381.maddeler arasında "Yargılamanın İadesi" düzenlenmiştir. Ancak HMK'nın yürürlüğe girdiği tarih itibari ile Bölge Adliye Mahkemeleri kurulmadığından HMK'da düzenlenen kanun yolları hükümleri fiilen uygulama alanı bulamadığından geçici madde eklenerek, bölge adliye mahkemelerinin Resmî Gazete'de ilan edilecek göreve başlama (20/07/2016) tarihine kadar, 1086 sayılı Kanunun temyize ilişkin yürürlükteki hükümlerinin uygulanmasına devam olunmuştur (Geçici 3.madde). Ayrıca yine bölge adliye mahkemelerinin göreve başlama tarihinden önce aleyhine temyiz yoluna başvurulmuş olan kararlar hakkında da, kesinleşinceye kadar 1086 sayılı HUMK'nun 5236 sayılı Kanunla yapılan değişiklikten önceki 427 ilâ 454 üncü madde hükümlerinin uygulanmasına devam olunmuştur. Ancak istinaf mahkemelerinin görevine başlama tarihine kadar yargılamanın iadesi kanun yoluna ilişkin 1086 sayılı HUMK hükümlerinin mi, yoksa yeni HMK hükümlerinin uygulanacağı hususlarında doktrinde farklı görüşler mevcuttu. Arslan/Yılmaz/Taşpınar Ayvaz, HMK'nın geçici 3.maddesinde kanun yollarında uygulanacak kurullarla ilgili bir hüküm getirildiğini ve aynı maddenin 2.fikrasında, bölge adliye mahkemelerinin görevlerine başlama tarihinden önce aleyhine temyiz yoluna başvurulmuş kararlar hakkında, kesinleşinceye kadar, 1086 sayılı HUMK'nın 5236 sayılı kanunla yapılan değişiklikten önceki 427 ila 454.madde hükümlerinin uygulanmasına devam olunacağını, bu hükümlerin içerisinde hem temyize, hem karar düzeltmeye hem de yargılamanın iadesine ilişkin hükümlerin yer aldığına göre, HUMK'nın kanun yollarına ilişkin hükümlerin, HMK

hükümlerine göre temyiz yoluna başvurulmuş bulunan kararlar bakımında şeklen kesinleşinceye kadar uygulanacağını belirtmekteydiler⁴³⁹. Kuru ise, HMK'nın geçici 3.maddesinin 2.fıkrasında yer alan "... göreve başlama tarihinden önce aleyhine temyiz yoluna başvuru kararlar hakkında kesinleşinceye kadar HUMK'nun 427 ila 454 üncü maddelerinin uygulanmasına devam olunur..." hükmündeki '454 üncü madde' deyiminin açık bir maddi hata olduğunu, çünkü HMK'nın 445 ila 454.madde hükümlerinin temyiz ile bir ilgisinin olmadığını, bu hükümlerin yargılamanın iadesi ile ilgili olduğunu ve HMK'nın 450.maddesi gereği 01/10/2011 tarihinde yürürlükten kaldırıldığını, yargılamanın iadesi kanun yolu ile ilgili HMK'nın 374 ila 381.madde hükümlerinin yürürlüğe girdiğini ifade etmekteydi⁴⁴⁰.

Ancak HMK'nın geçici 3.maddesinin 2.fıkrasında yeni bir değişiklik yapılmıştır. Bu düzenleme ile 6100 sayılı HMK'nın geçici 3. maddesinin 2. fıkrasında yer alan "*aleyhine temyiz yoluna başvurulmuş olan*" ibaresi "*verilen*" şeklinde değiştirilmiş ve fıkraya "*Bu kararlara ilişkin dosyalar bölge adliye mahkemelerine gönderilemez*" cümle eklenmiştir⁴⁴¹. Bu düzenleme ile istinaf mahkemelerinin faaliyete geçtiği tarihten (20/07/2016) sonra uygulamada yaşanabilecek karışıklıkların önlenmesi, kararın tabi olacağı kanun yolunun tespitinde kanun yolu müracaat tarihinin değil karar tarihinin esas alınması ve istinaf mahkemelerinin faaliyete geçmesinden önce verilen kararlara ilişkin dosyaların Yargıtay tarafından istinaf mahkemelerine gönderilmemesi amaçlanmaktadır. Böylece istinaf mahkemelerinin faaliyete geçtiği tarihten (20/07/2016) önce verilen kararlar hakkında istinaf kanun yolu uygulanmayacak olup, bu kararlar hakkında, kesinleşinceye kadar 1086 sayılı HUMK'nın 26/9/2004 tarihli ve 5236 sayılı Kanunla yapılan değişiklikten önceki 427 ilâ 454 üncü madde hükümlerinin uygulanmasına devam olunacaktır. Bu dosyalar Yargıtay tarafından istinaf mahkemelerine gönderilemeyecektir. Görüldüğü üzere geçici 3.maddenin

⁴³⁹ Arslan/Yılmaz/Taşpınar Ayvaz, s.64, 584, 615,674.

⁴⁴⁰ Kuru, Medeni Usûl, s.602.

⁴⁴¹ Söz konusu değişiklik TBMM tarafından 01/07/2016 tarihinde kabul edilen 6723 sayılı Danıştay Kanunu İle Bazı Kanunlarda Değişiklik Yapılmasına Dair Kanunun 34.maddesi ile yapılmıştır. Madde aynen; MADDE 34- 12/1/2011 tarihli ve 6100 sayılı Hukuk Muhakemeleri Kanununun geçici 3 üncü maddesinin ikinci fıkrasında yer alan "*aleyhine temyiz yoluna başvurulmuş olan*" ibaresi "*verilen*" şeklinde değiştirilmiş ve fıkraya aşağıdaki cümle eklenmiştir.

"*Bu kararlara ilişkin dosyalar bölge adliye mahkemelerine gönderilemez.*"

şeklinde olup, yayım tarihi itibari ile yürürlüğe girecektir.

TBMM tarafından 01/07/2016 tarihinde kabul edilen 6723 sayılı Danıştay Kanunu İle Bazı Kanunlarda Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun, TBMM tarafından 13/07/2016 tarihinde Cumhurbaşkanlığına gönderilmiş Cumhurbaşkanlığı tarafından 23/07/2016 tarihinde onaylanarak, Resmi Gazetenin 23/07/2016 tarih ve Mükerrer 29779 sayısında yayımlanmıştır.

2.fıkrasının bazı kısımlarında değişiklik yapılmasına rağmen “454 üncü madde” deyimine ilişkin bir değişiklik yapılmamıştır.

Bölge adliye mahkemeleri 20/07/2016 tarihinde göreve başladıklarından bundan sonra istinaf, temyiz ve yargılamanın iadesi, 6100 sayılı HMK'daki hükümler çerçevesinde kanun yolları olarak uygulama alanı bulacaktır.

Bölge adliye mahkemelerinin göreve başladıkları için bu çalışmada 6100 sayılı HMK'da yer alan kanun yolları hakkında genel bir bilgi verildikten sonra kanun yollarındaki ön inceleme konusu incelenecektir.

4.2. KANUN YOLLARINDA ÖN İNCELEME

İlk derece mahkemesi tarafından verilen karara karşı istinaf kanun yoluna başvurulduğunda veya bölge adliye mahkemesi kararına karşı temyiz kanun yoluna başvurulduğunda, önüne dosya gelen inceleme makamı, esas hakkında incelemeye geçmeden önce bir ön inceleme yapacaktır. Aynı şekilde kesin olarak verilen veya kesinleşmiş olan hükümlere karşı olağanüstü kanun yolu olarak başvurulabilen yargılamanın iadesi talebi üzerine de HMK'nın “talebin ön incelemesi” başlıklı 379.maddesi gereği mahkeme bir ön inceleme yapacaktır⁴⁴².

Dosya üzerinden yapılacak bu ön incelemede, kolaylıkla tespit edilecek bazı temel hususların varlığı veya yokluğu araştırılacak ve sonraki aşamaya geçilmesine engel olan eksiklikler tespit edilerek davanın süratle sonuçlanması sağlanacaktır.

İstinaf ve temyiz kanun yollarında HMK'da öngörülen ön inceleme aşaması, içeriği bakımından ilk derece mahkemelerinde dilekçeler aşamasından sonra yapılacak ön incelemeden tamamen farklıdır. İstinaf ve temyiz kanun yollarına ilişkin olarak yapılacak bu inceleme, prensip itibari ile istinaf veya temyiz dilekçeleri üzerinde yapılacak şekli bir incelemedir. Kanun yollarındaki bu ön inceleme duruşma açılmadan dosya üzerinden ve genel olarak sadece istinaf ve temyiz dilekçesi incelenerek yapılacaktır⁴⁴³. İstinaf ve temyiz kanun yolundaki ön incelemede şekli bakımdan bir araştırma yapılacağından duruşma açılmasına gerek

⁴⁴² Yılmaz, Yargılamanın Yenilenmesi, s.465.

⁴⁴³ Ermenek, s.145.

bulunmamaktadır. Ancak şartları varsa tereddüt halinde, adil yargılanma hakkı ihlalinin doğmaması için ve hukuki dinlenilme ilkesi kapsamında duruşma yapılması tercih edilebilmelidir.

4.2.1. İstinaf Kanun Yolunda Ön İnceleme

4.2.1.1. Genel Olarak İstinaf

HMK'nın 341.maddesinin 1.fikrasına göre, ilk derece mahkemelerinden verilen nihai kararlar ile ihtiyati tedbir, ihtiyati haciz taleplerinin reddi ve bu taleplerin kabulü hâlinde, itiraz üzerine verilecek kararlara karşı istinaf yoluna başvurulabilir. Ayrıca aynı maddenin 5.fikrası uyarınca, ilk derece mahkemelerinin diğer kanunlarda temyiz edilebileceği veya haklarında Yargıtaya başvurulabileceği belirtilmiş olup da bölge adliye mahkemelerinin görev alanına giren dava ve işlere ilişkin nihai kararlarına karşı da bölge adliye mahkemelerine başvurulabilir.

İlk derece mahkemesinde verilen ve miktar veya değeri binbeşyüz Türk Lirasını⁴⁴⁴ geçmeyen malvarlığı davalarına ilişkin kararlar kesin olduğundan bu davalara karşı istinaf kanun yoluna başvurulamaz⁴⁴⁵.

Görüldüğü üzere istinaf kanun yoluna başvurulabilmesi için kararın ilk derece mahkemelerince verilmesi, nihai olması ve mal varlığına ilişkin davalarda kabul ve/veya red olan kısmının belli bir meblağın üzerinde olması gerekmektedir⁴⁴⁶. Hukuk yargısı bakımından ilk derece mahkemesi olmayan istinaf –bölge adliye-mahkemeleri veya Yargıtay tarafından verilen kararlar ile ilk derece mahkemeleri tarafından, davadan el çektirmeyi gerektirmeyen ara karar niteliğindeki nihai olmayan⁴⁴⁷ ve mal varlığına ilişkin davalarda kabul ve/veya red olan kısmı kesinlik sınırını altında olan kararlara karşı istinaf kanun yoluna başvurulamayacaktır.

İstinaf kanun yoluna davanın tarafları⁴⁴⁸ olan davacı ve/veya davalı başvurabilir. Fer'i müdahil ancak davaya katıldığı tarafla birlikte hükme karşı istinaf kanun yoluna başvurabilir. Asli müdahil ise davanın tarafı olduğundan tek başına

⁴⁴⁴ HMK'nda parasal sınırların arttırılacağı yönünde bir düzenleme olmadığından HMK'nın yürürlüğe girdiği 01/10/2011 tarihinden sonrası için de bu miktar geçerlidir.

⁴⁴⁵ Alacağın bir kısmının dava edilmiş olması durumunda kesinlik sınırı alacağın tamamına göre belirlenir. Yine alacağın tamamının dava edilmiş olması durumunda, kararda asıl talebinin kabul edilmeyen bölümü kesinlik sınırının altında olan taraf ta istinaf kanun yoluna başvuramaz.

⁴⁴⁶ Pekcanitez/Atalay/Özekes, s.745.

⁴⁴⁷ Çiftçi, Özgür Murat; Medeni Yargılama Hukukunda, İstinaf, İstanbul, 2011, s.82.

⁴⁴⁸ Pekcanitez/Atalay/Özekes, s.748.

istinaf kanun yoluna başvuru⁴⁴⁹.

HMK'da istinafa başvuru sebeplerini tek tek gösteren açık bir hüküm bulunmamaktadır⁴⁵⁰. Genel olarak istinafa başvuru sebebi, ilk derece mahkemesi tarafından verilen nihai kararın usul ve esas yönünden kanunlara ve hukuka uygun olmamasıdır⁴⁵¹. İstinaf sebepleri bakımından bir sınırlama bulunmamaktadır. Ancak istinaf incelemesi istinaf dilekçesinde belirtilen sebeplerle sınırlı olarak yapılacak olup, eğer dilekçede istinaf sebepleri hiç gösterilmemişse sadece kamu düzenin aykırılık bulunup bulunmadığı yönünde bir inceleme yapılacaktır.

İstinaf kanun yoluna başvuru süresi iki haftadır (m.345). Bu süre, ilk derece mahkemesi tarafından verilen nihai kararın tebliğinden itibaren başlar⁴⁵².

İstinaf dilekçesi hazırlandıktan sonra, kararı veren mahkemeye veya bu mahkemeye gönderilmek üzere başka bir yer mahkemesine verilir. HMK'nın 343.maddesinin 3.fikrasının atfıyla aynı kanunun 118.maddesi uyarınca istinaf dilekçesinin mahkemece kaydedildiği tarihte istinaf başvurusu yapılmış sayılır.

4.2.1.2. İstinafta Ön İnceleme

HMK'nın 344.maddesi gereğince istinaf dilekçesi gerek kararı veren mahkemeye, gerekse bu mahkemeye gönderilmek üzere başka yer mahkemesine verilirken, istinaf kanun yoluna başvuru harcı ve tebliğ giderleri de dâhil olmak üzere tüm giderler başvuran tarafından ödenir. Harç ve giderlerin eksiksiz şekilde yatırılması kamu düzeni ile ilgili olduğu için istinaf yargılamasının her aşamasında istinaf mahkemesince kendiliğinden incelenmelidir. Zaten eksiklikler varsa bunların

⁴⁴⁹ Kuru/Arslan/Yılmaz, Usûl, s.584.

⁴⁵⁰ Kuru/Arslan/Yılmaz, Usûl, s.584; Yılmaz, İstinaf, s.62.

⁴⁵¹ İstinafa başvuru genel sebeplerinin yanında HMK'nın 353.maddesi dikkate alındığında; davaya bakması yasak olan hâkimin karar vermiş olması, ileri sürülen haklı ret talebine rağmen reddedilen hâkimin davaya bakmış olması, mahkemenin görevli ve yetkili olmasına rağmen görevsizlik veya yetkisizlik kararı vermiş olması veya mahkemenin görevli ya da yetkili olmamasına rağmen davaya bakmış bulunması veyahut mahkemenin bölge adliye mahkemesinin yargı çevresi dışında kalması dava şartlarına aykırılık bulunması, mahkemece usule aykırı olarak davanın veya karşı davanın açılmamış sayılmasına, davaların birleştirilmesine veya ayrılmasına, merci tayinine karar verilmiş olması, mahkemece, tarafların davanın esasıyla ilgili olarak gösterdikleri delillerin hiçbiri toplanmadan veya gösterilen deliller hiç değerlendirilmeden karar verilmiş olması sayılabilir.

⁴⁵² HMK Yönetmeliğinin 58.maddesi uyarınca taraflardan birinin talebi olmadıkça hüküm tebliğe çıkarılmaz. Ancak hâkimin re'sen harekete geçtiği haller ile kanunlardaki özel hükümler saklıdır. Bu nedenle özel hükümler saklı kalmak kaydı ile dosya karara çıktıktan sonra taraflardan birinin talebi üzerine, karar taraflara tebliğe gönderilecek ve tebliğ tarihinden itibaren iki haftalık istinafa başvuru süre başlayacaktır.

istinafta ön inceleme aşamasında değerlendirilmesi öngörülmüştür⁴⁵³.

İstinaf dilekçesi kararı veren mahkemeye verildikten sonra, mahkeme istinaf dilekçesinin, kanuni süre içinde verilip verilmediğini ve istinaf yoluna başvuru kararın kesin bir karar olup olmadığını inceleyecektir. Eğer kanuni süre geçtikten sonra istinaf dilekçesi verilmiş ise veya kesin olan bir karar karşı istinaf yoluna başvurulmuş ise kararı veren mahkeme istinaf dilekçesinin reddine karar verir ve bu red kararını, istinaf gideri için yatırılan masraftan karşılayarak istinaf yoluna başvuran tarafa tebliğ eder. Bu istinaf dilekçesinin reddi kararına karşı istinaf yolu açıktır. Bu karara karşı tebliği tarihinden itibaren bir hafta içinde istinaf yoluna başvurulabilir. İstinaf yoluna başvurulduğu ve gerekli giderler de yatırıldığı takdirde dosya, kararı veren mahkemece yetkili bölge adliye mahkemesine gönderilir. Bölge adliye mahkemesi ilgili dairesi istinaf dilekçesinin reddi kararını yerinde görmezse, ilk istinaf dilekçesine göre gerekli incelemeyi yapar.

İstinaf dilekçesi, kesin olmayan bir karara karşı ve süresinde verilmiş ve istinaf harç ve giderleri tam olarak ödenmiş ise, kararı veren mahkeme istinaf dilekçesini karşı tarafa tebliğ eder. Karşı taraf, buna cevap vermek istiyorsa istinaf dilekçesinin kendisine tebliğden itibaren iki hafta içinde istinaf dilekçesine cevap dilekçesini kararı veren mahkemeye veya bu mahkemeye gönderilmek üzere başka bir yer mahkemesine verebilir. Karar veren mahkeme, dilekçeler verildikten veya bunun için belli süreler geçtikten sonra, dosyayı dizi listesi oluşturarak istinaf dilekçesinde gösterilen daire ile bağlı kalmaksızın, dava konusuna göre yetki alanı içinde olan ilgili bölge adliye mahkemesi hukuk dairesine gönderir.

İstinaf kanun yolu incelemesi için dosyanın gönderildiği bölge adliye mahkemesi hukuk dairesi, dosya üzerinden bir ön inceleme yapacaktır⁴⁵⁴. İstinafta ön inceleme, dosya üzerinden yapılacak bir araştırma sonucu kolaylıkla tespit edilebilecek temel bazı konuların eksik olması halinde davanın süratle neticelendirilmesini sağlamak amacıyla düzenlenmiştir⁴⁵⁵. İstinaftaki ön inceleme ile ilk derece yargılamasındaki ön incelemenin amaçları ve yapılan işlemleri birbirinden farklıdır⁴⁵⁶. Buradaki ön inceleme ile istinaf başvurusunun kabule şayanlık şartlarının

---

⁴⁵³ Çiftçi, s.183.

⁴⁵⁴ Yılmaz, s.71; Arslan/Yılmaz/Taşpınar Ayvaz, s.595; Karşı, s.719.

⁴⁵⁵ Akkaya, Tolga; Medeni Usul Hukukunda İstinaf, Ankara, 2009, s.240; Yılmaz, Yargılama Safhaları, s.636.

⁴⁵⁶ Pekcantez/Atalay/Özekes, 2014, s.520.

mevcut olup olmadığı araştırılır. Kural olarak istinaf mahkemesi dosya hakkında istinaf ön incelemesini tamamlamadan esas inceleme aşamasına geçemeyecektir. Ön inceleme aşamasında kanunda belirtilen ön inceleme şartları incelenecektir⁴⁵⁷.

İstinaf kanun yolu ön incelemesinde;

1-İstinaf incelemesinin başka bir dairece yapılmasının gerekip gerekmediği,

2-İncelenecek, kararın kesin olup olmadığı,

3-Başvurunun süresi içinde yapılıp yapılmadığı,

4-Başvuru şartlarının yerine getirilip getirilmediği,

5-Başvuru sebeplerinin veya gerekçesinin gösterilip gösterilmediği

detaylı olarak incelenecektir. Her bir durum için ayrı ayrı değerlendirme yapılıp gerekli karar verilmelidir.

Her ne kadar, ne şekilde karar verileceğine ilişkin kanunda açık bir hüküm yer almayıp sadece “... gerekli karar verilir.” şeklinde bir hüküm yer alsada ön inceleme sonunda istinaf kanun yoluna başvuru kararın, kesin bir karar olduğu veya süresinden sonra istinaf yoluna başvurulmuş olduğu anlaşılırsa bölge adliye mahkemesi istinaf başvurusunun reddine kararı vererek⁴⁵⁸ dosyayı ilgili ilk derece mahkemesine geri gönderir.

Ön incelemeye esas teşkil eden konular dikkate alındığında, ön inceleme dosya üzerinden yapılacak olup bu aşamada duruşma açılmasına gerek yoktur. Ancak dosya kapsamından anlaşılmayan bir konunun açıklanması için taraflardan yazılı beyanda bulunması istenebilir⁴⁵⁹.

İstinaf kanun yolu ön incelemesinde ilk olarak, istinaf incelemesinin başka bir dairece yapılmasının gerekip gerekmediği üzerinde durulacaktır. Bölge adliye mahkemeleri hukuk daireleri arasında iş bölümünü belirlemek, 5235 sayılı Kanunun 35.maddesinin 1.fıkrası uyarınca Başkanlar Kuruluna aittir. Ön inceleme sonunda dava konusuna ilişkin istinaf incelemesinin daha önce Başkanlar Kurulunun kararı ile belirlenen başka bir dairece yapılmasının gerektiği tespit edilirse, bölge adliye mahkemesi hukuk dairesi, gönderme kararı vererek dosyayı dava konusuna göre istinaf incelemesini yapacak daireye gönderir. Bu dairece istinaf kanun yolu

⁴⁵⁷ Çiftçi, s.565; Yılmaz, Yargılama Safhaları, s.636; Pekcanitez/Atalay/Özekes, 2014, s.521; Karlı, s.719; Arslan/Yılmaz/Taşpınar Ayvaz, s.580.

⁴⁵⁸ Pekcanitez/Atalay/Özekes, 2014, s.521.

⁴⁵⁹ Çiftçi, s.567.

incelemesine devam olunur. Bu hususta daireler arasında ihtilaf olursa bunun halli ve karara bağlanması yine Bölge Adliye Mahkemesi Başkanlar Kurulu tarafından yapılır (5235 sayılı Kanun m:35/1-1).

İstinaf kanun yolu ön incelemesinde ikinci sırada, istinaf incelemesine konu kararın kesin olup olmadığı araştırılacaktır. Nitekim ilk derece mahkemesince verilen kesin kararlara karşı istinaf kanun yoluna başvurulabilir. Kesin olmayan bir karara karşı, istinaf kanun yoluna başvurulduğunda, dosya bölge adliye mahkemesine gelmeden önce ilk derece mahkemesinin, HMK'nın 346.maddesi gereğince istinaf dilekçesinin reddine karar vermesi gerekir. İlk derece mahkemesi, bu durumu gözden kaçırmış ve dosya bölge adliye mahkemesine gönderilmiş ise yapılacak ön incelemede, istinaf kanun yoluna başvuru kararın kesin olmadığı veya mal varlığına ilişkin davalarda kabul ve/veya red olan kısmının belli bir meblağın altında olduğu, kararın davadan el çektirmeyi gerektirmeyen ara karar niteliğindeki nihai olmayan bir karar olduğu tespit edilirse istinaf başvurusunun reddine karar verilerek dosya ilgili ilk derece mahkemesine geri gönderilir. İstinafa konu karar kesin bir karar olup malvarlığına ilişkin davalarda belli bir meblağın üzerinde ise istinaf incelemesi devam edecektir.

Bölge adliye mahkemesince yapılacak ön incelemede üçüncü sırada, istinaf kanun yoluna başvurusunun süresi içinde yapıp yapılmadığı araştırılacaktır. İstinaf kanun yoluna başvuru süresi, ilk derece mahkemesi tarafından verilen kesin kararın taraflara usulüne uygun olarak tebliğinden itibaren iki haftadır. İstinaf başvurusu süresi içinde yapılmışsa istinaf incelemesi devam edecektir. Başvuru, süresi içinde yapılmamış ise; dosya bölge adliye mahkemesine gelmeden önce ilk derece mahkemesinin, HMK'nın 346.maddesi gereğince istinaf dilekçesinin reddine karar vermesi gerekir iken, ilk derece mahkemesinde bu durum gözden kaçırılmış ve dosya bölge adliye mahkemesine gönderilmiş ise, bölge adliye mahkemesince yapılacak ön incelemede başvuru yasal süre geçtikten sonra yapıldığından istinaf başvurusunun reddine karar verilerek⁴⁶⁰ dosya ilgili ilk derece mahkemesine geri gönderilir.

İstinaf kanun yolu ön incelemesinde dördüncü olarak istinaf başvuru şartlarının yerine getirilip getirilmediği araştırılacaktır. İstinaf kanun yoluna başvuru için öncelikle 342.maddede belirtilen şekilde süresinde bir dilekçe verilmesi, istinaf

---

⁴⁶⁰ Pekcanitez/Atalay/Özekes, 2014, s.521; Karşlı, s.719.

kanun yoluna başvuru harcı ve tebliğ giderleri de dâhil olmak üzere tüm giderlerin ödenmesi gerekmektedir. İstinafa başvuru şartları tam olarak yerine getirilmiş ise, istinaf incelemesine devam edilecektir. Başvuru şartlarının yerine getirilmemiş olduğu, örneğin başvuru dilekçesinin başvurulmuş kararı yeteri kadar belli edecek kayıtları taşımadığı⁴⁶¹ tespit edildiğinde, bölge adliye mahkemesi, sadece kamu düzenin aykırılık bulunup bulunmadığı yönünde bir inceleme yaparak verilen kararda kamu düzenine aykırılık bulunmadığı tespit edilirse⁴⁶² istinaf başvurusunun reddine karar vererek dosyayı ilgili ilk derece mahkemesine geri gönderir.

İstinaf kanun yolu ön incelemesinde beşinci ve son sırada istinaf başvuru sebeplerinin ve gerekçesinin dilekçede gösterilip gösterilmediği üzerinde durulacaktır. İstinaf kanun yoluna başvuru dilekçesinde yer alması gereken hususlardan bir tanesi de başvuru sebepleri ve gerekçesidir. İstinaf ön incelemesinde başvuru sebeplerinin veya gerekçesinin gösterilip gösterilmediği detaylı olarak incelenecektir. Başvuru dilekçesinde istinaf başvuru sebeplerinin veya gerekçesinin hiç gösterilmemiş olması istinaf dilekçesinin reddini gerektirmediği HMK'nın 342.maddesinin 3.fikrasından anlaşılmaktadır. Ancak bu durumda HMK'nın 355.maddesi gereğince istinaf incelemesi, istinaf dilekçesinde belirtilen sebeplerle sınırlı olarak yapılacağından istinaf başvuru dilekçesinde hiçbir sebep veya gerekçe gösterilmediği ve bölge adliye mahkemesi kendiliğinden yaptığı araştırmada kamu düzenine aykırılık görülmediği tespit edildiğinde⁴⁶³, diğer bir ifade ile sadece kamu düzeni yönünden bir inceleme yapıp gerekli kararı bu incelemenin sonucuna göre hemen verecektir⁴⁶⁴. Bu durumda da verilecek karar istinaf başvurusunun reddi kararı olup, dosya ilgili ilk derece mahkemesine geri gönderilecektir.

4.2.2. Temyiz Kanun Yolunda Ön İnceleme

4.2.2.1. Genel Olarak Temyiz

Temyiz, bölge adliye mahkemelerince verilen ve belli bir miktarı aşan nihai kararlar ile hakem kararlarının iptali talebi üzerine verilen kararlara karşı gidilebilen

---

⁴⁶¹ HMK m:352 gerekçesinden.

⁴⁶² Pekcanitez/Atalay/Özkes, 2014, s.521.

⁴⁶³ Karahacıoğlu/Parlar, s.1463.

⁴⁶⁴ Çiftçi, s.264.

ve inceleme yeri Yargıtay olan olağan kanun yollarından biridir⁴⁶⁵.

Temyiz yolu açık olan kararlar hakkında Yargıtay, yalnız hukuka uygunluk açısından inceleme yapar. Diğer bir ifade ile temyiz mercii olan Yargıtay, bölge adliye mahkemeleri gibi bir vakıa, tahkikat ve yeniden yargılama mahkemesi değildir. Temyiz kanun yolunda, yargılaması yapılan davada vakıaların usulüne uygun olarak incelenip incelenmediği, kanunun ve hukukun doğru uygulanıp uygulanmadığının denetimi yapılır⁴⁶⁶.

Bölge adliye mahkemesi hukuk dairelerinden verilen temyiz yolu açık nihai kararlar ile ilk derece mahkemelerince hakem kararlarının iptali talebi üzerine verilen kararlara karşı temyiz yoluna başvurulabilir (m.361/1). Ayrıca ilk derece mahkemelerinin ve bölge adliye mahkemesi hukuk dairelerinin kesin olarak verdikleri kararlarla, istinaf veya temyiz incelemesinden geçmeden kesinleşmiş bulunan kararlara karşı, yürürlükteki hukuka aykırı bulunduğu ileri sürülerek Adalet Bakanlığı veya Yargıtay Cumhuriyet Başsavcılığı tarafından kanun yararına temyiz yoluna başvurulur (m.363)⁴⁶⁷.

Temyiz kanun yoluna başvurulması için başvuran tarafın hukuki menfaatinin bulunması gerekmektedir. Aleyhine karar verilen taraf ile davada haklı çıkmış olsa bile hukuki yararı bulunmak şartıyla diğer taraf da temyiz yoluna başvurabilir.

Genel olarak temyiz kanun yoluna başvuru sebebi, istinaf mahkemesi tarafından verilen nihai kararın usul ve esas yönünden kanunlara ve hukuka uygun olmamasıdır. HMK’da temyiz kanun yoluna başvuru sebeplerini tek tek gösteren açık bir hüküm bulunmamaktadır⁴⁶⁸.

Temyiz kanun yoluna başvuru süresi temyize tabi kararın tebliğinden itibaren

⁴⁶⁵ Kuru/Arslan/Yılmaz, Usûl, s.595; Karslı, s.733.

⁴⁶⁶ Kuru/Arslan/Yılmaz, Usûl, s.595.

⁴⁶⁷ HMK’nın 363.maddesi uyarınca Adalet Bakanlığı veya Yargıtay Cumhuriyet Başsavcılığı tarafından kanun yararına temyiz yoluna başvurulması durumunda yapılan temyiz incelmeleri sonucu temyiz talebi Yargıtay’ca uygun görüldüğü takdirde, karar kanun yararına bozulur. Ancak bu bozma, kararın hukuki sonuçlarını ortadan kaldırmaz. Kanun yararına bozma kararının bir örneği Adalet Bakanlığına gönderilir ve Bakanlıkça Resmî Gazetede yayımlanır.

⁴⁶⁸ Ancak HMK’nın 371.maddesinde bozma sebepleri sayılmıştır. Buradan hareketle madde sayılan sebepleri temyiz sebepleri olarak değerlendirebiliriz. Bunlar;

a) Hukukun veya taraflar arasındaki sözleşmenin yanlış uygulanmış olması,

b) Dava şartlarına aykırılık bulunması,

c) Taraflardan birinin davasını ispat için dayandığı delillerin kanuni bir sebep olmaksızın kabul edilmemesi,

ç) Karara etki eden yargılama hatası veya eksiklikleri bulunması

şeklinde sayılabilir.

bir aydır (m.361). Bu süre, temyiz kanun yolu açık kararın taraflara usulüne uygun olarak tebliğinden itibaren başlar

Temyiz kanun yoluna başvuru, kararı veren istinaf mahkemesi hukuk dairesine veya Yargıtay'ın bozması üzerine hüküm veren ilk derece mahkemesine ya da temyiz edenin bulunduğu yer ilk derece mahkemesine veya bölge adliye mahkemesi hukuk dairesine bir dilekçe verilmesi ile olur (m.365/1).

Temyiz dilekçesi kararı veren mahkemeye verildikten sonra, mahkeme HMK'nın 366.maddenin atfıyla 346.madde gereği temyiz dilekçesinin, kanuni süre içinde verilip verilmediğini ve temyiz yoluna başvurulmuş kararın kesin bir karar olup olmadığını inceleyecektir. Eğer kanuni süre geçtikten sonra temyiz dilekçesi verilmiş ise veya kesin olan bir karar karşı temyiz yoluna başvurulmuş ise kararı veren mahkeme temyiz dilekçesinin reddine karar verir ve bu red kararını temyiz gideri için yatırılan masraftan karşılayarak temyiz yoluna başvuran tarafa tebliğ eder. Bu temyiz dilekçesinin reddi kararına karşı temyiz yolu açıktır. Bu karara karşı tebliği tarihinden itibaren bir hafta içinde temyiz yoluna başvurulabilir. Temyiz yoluna başvurulduğu ve gerekli giderler de yatırıldığı takdirde dosya, kararı veren mahkemece ilgili Yargıtay Dairesine gönderilir. Yargıtay temyiz dilekçesinin reddi kararını yerinde görmezse, ilk temyiz dilekçesine göre gerekli incelemeyi yapar.

Gerek dosya üzerinden yapılan gerekse duruşmalı olarak yapılan temyiz incelemesi sonrası Yargıtay önündeki iş ve davaya ilişkin üç çeşit karar verebilir. İncelenen karar ya onanır ya bozulur ya da düzeltilerek onanır.

4.2.2.2. Temyizde Ön İnceleme

Temyiz kanun yolunda ön incelemeye ilişkin kanunda açık bir hüküm bulunmamaktadır. Ancak HMK'nın 366.maddesi gereğince, istinafta ön incelemeyi düzenleyen 352.maddenin temyizde de kıyas yoluyla uygulanacaktır⁴⁶⁹. Bu nedenle temyiz incelemesi için dosyanın gönderildiği Yargıtay ilgili hukuk dairesi dosya üzerinde ön inceleme yapacaktır.

Temyiz başvurusu üzerine kararı veren bölge adliye mahkemesi veya ilk derece mahkemesi yukarıda belirtilen işlemleri yaptıktan sonra dosyayı Yargıtay

---

⁴⁶⁹ Arslan/Yılmaz/Taşpınar Ayvaz, s.608; Karşlı, s.738.

ilgili dairesine gönderir. Yargıtay ilgili dairesi dosya üzerinde bir ön inceleme yapar.

HMK'nın 366.maddesinin atf yaptığı 352.maddesinden yola çıkarak, temyizdeki ön incelemede,

- 1-Temyiz incelemesinin başka bir dairece yapılmasının gerekip gerekmediği,
- 2-Kararın kesin olup olmadığı,
- 3-Temyiz başvurusunun süresi içinde yapılıp yapılmadığı,
- 4-Başvuru şartlarının yerine getirilip getirilmediği,

detaylı olarak incelenecektir.

Ön incelemede temyiz incelemesinin, iş bölümüne göre başka bir dairece yapılmasının gerektiği tespit edilirse, Yargıtay ilgili hukuk dairesi gönderme kararı vererek, dosyayı dava konusuna göre temyiz incelemesini yapacak Yargıtay ilgili hukuk dairesine gönderir. Bu dairece temyiz kanun yolu incelemesine devam olunur.

Ön incelemede, temyiz kanun yoluna başvuru kararı, kesin (temyizi kabil olmayan) bir karar olduğu anlaşılırsa, Yargıtay hukuk dairesi temyiz başvurusunun reddine karar vererek, dosyayı bölge adliye mahkemesine geri gönderir.

Yargıtay ilgili hukuk dairesince yapılacak ön incelemede, temyiz kanun yoluna başvurusunun süresi içinde yapılıp yapılmadığı da araştırılacaktır. Temyiz başvurusunun süresi içinde yapıldığı tespit edilirse temyiz incelemesine devam edilecektir. Başvuru süresi içinde yapılmamış ise dosya Yargıtay ilgili hukuk dairesine gelmeden önce bölge adliye mahkemesi HMK'nın 366.maddesinin atfıyla uygulanacak 346.maddesi gereğince temyiz dilekçesinin reddine karar vermelidir. Ancak, bölge adliye mahkemesinde bu husus gözden kaçırılmış ve dosyayı Yargıtay'a göndermiş ise Yargıtay ilgili hukuk dairesince yapılacak ön incelemede başvurusunun yasal süre geçtikten sonra yapıldığı anlaşılırsa yine temyiz başvurusunun reddine karar verilerek, dosya ilgili bölge adliye mahkemesine geri gönderilir.

Temyiz başvuru şartlarının yerine getirilip getirilmediği ön incelemede araştırılacaktır. Başvuru şartlarının yerine getirilmemiş olduğu tespit edildiğinde Yargıtay ilgili hukuk dairesi temyiz başvurusunun reddine karar vererek dosyayı ilgili ilk derece mahkemesine geri gönderir.

Her ne kadar HMK'nın 366.maddesinin kıyas yolu ile uygulanacağı

belirtildiği 352.maddesinde başvuru sebeplerinin veya gerekçesinin hiç gösterilmediği tespit edilen dosyalar hakkında öncelikle karar verileceği belirtilmiş ise de istinaftan farklı olarak temyiz mercii, tarafların ileri sürdükleri temyiz sebepleriyle bağlı olmayıp, kanunun açık hükmüne aykırı gördüğü diğer hususları da inceleyebilir. Bu nedenle temyiz ön incelemesinde başvuru sebeplerinin veya gerekçesinin gösterilip gösterilmediğinin araştırmasına gerek bulunmamaktadır.

4.2.3. Yargılamanın İadesi Kanun Yolunda Ön İnceleme

4.2.3.1. Genel Olarak Yargılamanın İadesi

Kesin olarak verilen veya kesinleşmiş olan ve kanunda açıkça belirtilmiş olan bazı ağır hatalar nedeniyle kesin hükmün gözden geçirilmesi ve aynı dava hakkında yeni bir hüküm verilmesi istisnai olarak mümkündür. Bu kurum 6100 sayılı HMK'da ‘‘Yargılamanın İadesi’’ adıyla ‘‘Kanun Yolları’’ başlığını taşıyan sekizinci kısmında, istinaf ve temyizden sonra üçüncü bölümde düzenlenmiştir.

Yargılamanın iadesi yolu kesinleşmiş hükümlere karşı başvuru olan olağanüstü ve istisnai bir yoldur⁴⁷⁰. Yargılamanın iadesi her ne kadar HMK'da kanun yolları başlığı altında düzenlenmiş olsa da, diğer kanun yolları olan istinaf ve temyizden farklıdır. Nitekim istinaf ve temyiz kanun yollarına ancak kesinleşmemiş nihai kararlara karşı başvurulabilirken Yargılamanın iadesi yoluna ise kesin olarak verilen veya kesinleşmiş hükümlere karşı başvurulabilir (m.374). Ayrıca istinaf ve temyiz kanun yollarında kararın denetimi bir üst mahkeme olan istinaf ve temyiz mahkemesi tarafından yapılmakta iken, yargılamanın iadesinde ilk kararı veren yargı organına müracaat edilmekte ve şartları varsa bu mahkeme tarafından yapılmaktadır. Bu yüzden ki yargılamanın iadesi olağanüstü bir kanun yoludur.

Yapılan yargılama sonunda bir hükme karşı kanun yollarına başvurabilmek mümkünse ve bu imkân davanın taraflarınca kullanılmışsa karar kesinleşmez. Bu durumda kararın kesinleşebilmesi ilgili kanun yollarının tüketilmesine bağlıdır. Kanun yolları tüketilir veya aleyhine kanun yollarına başvurulabilecek bir kararın varlığına rağmen, başvuru süresi kaçırılır ise karar kesinleşmiş olur. Bu durumda da kanunda sayılan sebeplerin varlığı halinde bu kararlara karşı olağanüstü kanun yolu olan yargılamanın iadesi yoluna başvurulabilir. Verildiği anda kesin olan kararlara

---

⁴⁷⁰ Pekcanitez/Atalay/Özekes, s.782.

karşı olağan kanun yollarına başvurmak mümkün değildir. Bu nedenle kanunda sayılan sebeplerin varlığı halinde verildiği anda kesin olan bu kararlara karşı olağanüstü kanun yolu olan yargılamanın iadesi yoluna başvurulabilir.

Verildiği anda kesin olan veya kesinleşen kararlara karşı yargılamanın iadesi yoluna başvurulabileceğinden HMK'nın 388.maddesine göre maddi anlamda kesin hüküm teşkil etmediklerinden çekişmesiz yargı kararları hakkında yargılamanın iadesi yoluna başvurulamaz. Nitekim çekişmesiz yargı kararlarının sonradan kararı veren mahkeme tarafından değiştirilebilmeleri her zaman için mümkündür. Ayrıca yine icra mahkemelerinin maddi anlamda kesin hüküm teşkil etmeyen kararlarına karşı da yargılamanın iadesi yoluna başvurulamaz.

Yargılamanın iadesi sebepleri HMK'nın 375.maddesinin 1.fıkrasında sınırlı olarak sayılmıştır⁴⁷¹. Bunlar dışındaki bir sebepten dolayı yargılamanın iadesi yoluna gidilmesi mümkün değildir⁴⁷².

Yargılamanın iadesi olağanüstü kanun yoluna başvurma süresi, yargılamanın iadesi sebeplerine göre değişiklik göstermektedir⁴⁷³. Bu süreler hak düşürücü süre

⁴⁷¹ HMK'nın 375.maddesinin 1.fıkrasında sayılan yargılamanın iadesi sebepleri;

- a) Mahkemenin kanuna uygun olarak teşekkül etmemiş olması,
- b) Davaya bakması yasak olan yahut hakkındaki ret talebi, merciince kesin olarak kabul edilen hâkimin karar vermiş veya karara katılmış bulunması,
- c) Vekil veya temsilci olmayan kimselerin huzuruyla davanın görülmüş ve karara bağlanmış olması,
- ç) Yargılama sırasında, aleyhine hüküm verilen tarafın elinde olmayan nedenlerle elde edilemeyen bir belgenin, kararın verilmesinden sonra ele geçirilmiş olması,
- d) Karara esas alınan senedin sahteliğine karar verilmiş veya senedin sahte olduğunun mahkeme veya resmî makam önünde ikrar edilmiş olması,
- e) İfadesi karara esas alınan tanığın, karardan sonra yalan tanıklık yaptığının sabit olması,
- f) Bilirkişi veya tercümanın, hükme esas alınan husus hakkında kasten gerçeğe aykırı beyanda bulunduğu sabit olması,
- g) Lehine karar verilen tarafın, karara esas alınan yemini yalan yere ettiğinin, ikrar veya yazılı delille sabit olması,
- ğ) Karara esas alınan bir hükmün, kesinleşmiş başka bir hükümlerle ortadan kalkmış olması,
- h) Lehine karar verilen tarafın, karara tesir eden hileli bir davranışta bulunmuş olması,
- ı) Bir dava sonunda verilen hükmün kesinleşmesinden sonra tarafları, konusu ve sebebi aynı olan ikinci davada, öncekine aykırı bir hüküm verilmiş ve bu hükmün de kesinleşmiş olması,
- i) Kararın, İnsan Haklarını ve Ana Hürriyetleri Korumaya Dair Sözleşmenin veya eki protokollerin ihlali suretiyle verildiğinin, Avrupa İnsan Hakları Mahkemesinin kesinleşmiş kararıyla tespit edilmiş olması şeklindedir.

⁴⁷² Karahacıoğlu / Parlar, s.1535.

⁴⁷³ HMK'nın 377.maddesinde belirtildiği üzere;

- Mahkemenin kanuna uygun olarak teşekkül etmemiş olduğunun öğrenildiği,
- Davaya bakması yasak olan yahut hakkındaki ret talebi, merciince kesin olarak kabul edilen hâkimin karar verdiği veya karara katılmış bulunduğu, vekil veya temsilci olmayan kimselerin huzuruyla davanın görülmüş ve karara bağlanmış olduğu hâllerde, kararın davalıya veya gerçek vekil veya temsilciye tebliğ edildiği; alacaklı veya davalı yerine geçenlerin karardan usulen haberdar olduğu,
- Yeni belgenin elde edildiği veya hilenin farkına varıldığı,
- Karara esas alınan senedin sahteliğine karar verildiğine veya senedin sahte olduğunun mahkeme veya resmî makam önünde ikrar edilmiş olduğuna, ifadesi karara esas alınan tanığın, karardan sonra yalan tanıklık yaptığının sabit olduğuna, bilirkişi veya tercümanın, hükme esas alınan husus hakkında kasten gerçeğe aykırı

olup hâkim tarafından kendiliğinden gözetilmesi gerekir.

Yargılamanın iadesini isteyen taraf, iade sebebini ispatla yükümlüdür. Yeni delil gösterilebilir. Ancak iddiayı ve savunmayı genişletme yasağı yargılamanın iadesi davasında da geçerli olacağından taraflar ilk iddia ve savunma ile bağılırlar⁴⁷⁴.

Yargılamanın iadesini talep eden tarafın dayandığı yargılamanın iadesi sebebi sabit görülürse, mahkeme yeniden yargılama yaparak ortaya çıkacak duruma göre daha önce verilmiş olan kararı ya onar veya kısmen veya tamamen değiştirerek yeni bir karar verir. Ancak, davacının açık veya zımni muvafakati olmaksızın vekil veya temsilci olmayan kimselerin huzuruyla dava görülmüş ve karara bağlanmış ise veyahut bir dava sonunda verilen hükmün kesinleşmesinden sonra tarafları, konusu ve sebebi aynı olan ikinci davada, öncekine aykırı bir hüküm verilmiş ve bu hükmün de kesinleşmiş olması sebeplerine dayalı olarak yargılamanın iadesi dilekçesi kabul olunursa, mahkemece başka bir inceleme yapılmaksızın eski hüküm iptal edilir. Yargılamanın iadesi talebi üzerinde verilen karar sonucu iade yoluyla incelenmesi istenen hükmün bütün nüshalarında gösterilir.

4.2.3.2. Yargılamanın İadesinde Ön İnceleme

Yargılamanın iadesi talebini içerir dilekçe verildikten sonra mahkeme bir duruşma günü belirleyerek tarafları duruşmaya davet eder. Usulüne uygun davetiye tebliğine rağmen taraflar duruşmaya gelmez veya gelen taraf duruşmayı takip etmeyeceğini beyan ederse mahkemece HMK'nın 150.maddesi uyarınca işlem yaparak dosyanın işlemeden kaldırılmasına karar verilir. Mahkeme gelen tarafları duruşmada dinledikten sonra HMK'nın 379.madesinde belirtildiği şekilde bir ön inceleme yapar.

---

beyanda bulunduğu sabit olduğuna, lehine karar verilen tarafın, karara esas alınan yemini yalan yere ettiğinin, ikrar veya yazılı delille sabit olduğuna ilişkin, ceza mahkûmiyeti hükmünün kesinleştiği veya ceza kovuşturmasına başlanmadığı yahut soruşturmanın sonuçsuz kaldığı,

- Karara esas alınan ilamın bozularak kesin hüküm şeklinde tamamen ortadan kalkmasından haberdar olduğu,

-Kararın, İnsan Haklarını ve Ana Hürriyetleri Korumaya Dair Sözleşmenin veya eki protokollerin ihlali suretiyle verildiğinin, Avrupa İnsan Hakları Mahkemesinin kesinleşmiş kararıyla tespit edildiğinde Avrupa İnsan Hakları Mahkemesinin kesinleşmiş kararının tebliğ edildiği,

tarihten itibaren üç ay ve her hâlde iade talebine konu olan hükmün kesinleşmesinden itibaren on yıldır.

Bir dava sonunda verilen hükmün kesinleşmesinden sonra tarafları, konusu ve sebebi aynı olan ikinci davada, öncekine aykırı bir hüküm verilmiş ve bu hükmün de kesinleşmiş olması sebebine dayalı yargılamanın iadesi süresi ilama ilişkin zamanaşımı süresi kadardır.

⁴⁷⁴ Yılmaz, Zekeriyâ; Yargılamanın Yenilenmesi, Ankara, 2013 s. 471; Görgün/Kodakoğlu, s.337.

Belirlenen gün ve saatinde taraflar duruşmaya gelirse mahkeme öncelikle yargılamanın iadesi talebine ilişkin tarafları dinler ve beyanlarını duruşma tutanağına geçirir. Mahkeme tarafları dinledikten sonra HMK'nın 379.maddesinde belirtilen hususlarda ön inceleme yapacaktır⁴⁷⁵.

Mahkeme, HMK'nın 379.maddesine göre;

a-Talebin kanuni süre içinde yapılmış olup olmadığını,

b-Yargılamanın iadesi yoluyla kaldırılması istenen hükmün kesin olarak verilmiş veya kesinleşmiş olup olmadığını,

c-İleri sürülen yargılamanın iadesi sebebinin kanunda yazılı sebeplerden olup olmadığını,

koşullarını, yargılamanın iadesi talebinin ön incelemesi kapsamında kendiliğinden araştıracaktır. Bu koşullardan biri eksik ise hâkim davayı esasa girmeden reddedecektir.

Mahkeme bu ön incelemede ilk olarak yargılamanın iadesi talebinin kanunda belirtilen süre içinde yapılıp yapılmadığını kendiliğinden araştırır. Nitekim yargılamanın iadesi için HMK'nın 377.maddesinde belirtilen süreler hak düşürücü sürelerdir. Süreler konusunda yapılan ön incelemede yargılamanın iadesi sebebi önem taşımaktadır. Nitekim yargılamanın iadesi süresini düzenleyen HMK'nın 377.maddesi uyarınca yargılamanın iadesi sebebine göre süreler farklılık göstermektedir. Süreler hakkında yapılan araştırma sonucunda yargılamanın iadesi talebi kanunda belirtilen süre içinde yapılmış ise bir sonraki ön inceleme konusuna geçilebilir. Ancak yapılan araştırmada yargılamanın iadesi talebi hak düşürücü nitelikte olan bu süreler geçtikten sonra yapılırsa HMK'nın 379.maddesinin 2.fıkrası uyarınca hâkim esasa girmeden davayı usulden -süre yönünden- reddeder.

Mahkeme, yargılamanın iadesi talebiyle kaldırılması istenen hükmün kesin olarak verilmiş veya kesinleşmiş olup olmadığını araştırır. Eğer bu konuda bir eksiklik yoksa mahkeme ön incelemeye devam eder. Yapılan araştırma sonucunda kesin olarak verilmeyen veya kesinleşmiş olmayan bir hükme karşı yargılamanın iadesi talep edildiği tespit edilirse HMK'nın 379.maddesinin 2.fıkrası uyarınca mahkeme esasa girmeden usulden davayı reddeder.

⁴⁷⁵ Karahacıoğlu/Parlar, s.1550; Karşı, s.761.

Mahkeme son olarak ileri sürülen yargılamanın iadesi sebebinin kanun yazılı sebeplerden biri olup olmadığını araştıracaktır⁴⁷⁶. HMK'nın 375.maddesinde yargılamanın iadesi sebepleri sınırlı olarak sayılmıştır. Yargılamanın iadesi sebebi kanunda sayılan sebepler arasında yoksa HMK'nın 379.maddesinin 2.fıkrası uyarınca mahkeme esasa girmeden usulden davayı reddeder.

Mahkemece yapılan ön inceleme sonucunda bir eksiklik olmadığı tespit edilirse yargılamanın iadesi hakkında esas incelemeye geçilerek yeniden yargılama yapıp ortaya çıkacak duruma göre verilmiş olan karar ya onanır ya kısmen veya tamamen değiştirilir⁴⁷⁷.

---

⁴⁷⁶ Pekcanitez/Atalay/Özeker, 2012, s.792.

⁴⁷⁷ Kuru/Arslan/Yılmaz, Usûl, s.595.

DEĞERLENDİRME VE SONUÇ

Yargılamanın, yargılamaya hâkim olan ilkeler ışığında usul ekonomisine uygun olarak sağlıklı biçimde yürütülmesi, davanın kısa sürede ve her iki taraf açısından da adil yargılama yapıldığı izlenimi bırakacak şekilde sonuçlandırılması adalete güven bakımından önem arz etmektedir.

6100 sayılı HMK, yargılama hukukuna bir takım yenilikler getirmiştir. Yargılamanın hızlandırılması, makul sürede yargılanma hakkı ihlallerinin azaltılması, yargılamaya engel veya yargılamanın ilerlemesine sorun olabilecek yöntem veya malzemelerin varlığının veya yokluğunun daha davanın başında araştırılması, uyuşmazlık konularının başlangıçta eksiksiz olarak belirlenmesi, taraflar arasında ortaya çıkan hukuksal sorunların her iki tarafı da tatmin edecek şekilde alternatif çözüm yolları ile çözümlenmesinin sağlanması amacıyla, HMK ile getirilen yeniliklerin başında ön inceleme kurumunu geldiği hemen herkesçe kabul edilmektedir. Yeni kabul edilen bu sistemde yargılama beş aşamadan oluşmakta olup, sistemin sağlıklı işletilmesi bakımından ön inceleme çok önemli bir işleve sahiptir.

Ön inceleme kurumu etkin olarak uygulandığında, gerek hâkimin teşviki üzerine gerekse taraflarca kendiliğinden sulh olma yoluna gitmeleri ile tarafların dava üzerindeki tasarruf yetkisi, davanın ilk anından itibaren kendisini belirgin bir şekilde göstermeye başlayacaktır. Kanunda, ön inceleme duruşması, zaman ve masraf israfını en asgari düzeye indirerek doğrudan sonuç almaya yönelik tüm ayrıntılarıyla hâkim ve davanın taraflarının görevlerini açıkça belirlediğinden, gereksiz araştırma ve delil toplanması suretiyle yargılamanın zamana yayılmasının önüne geçilerek, usul ekonomisi ilkesi de azami düzeyde uygulanmış olacaktır.

Ön inceleme aşamasında yapılan tespitler doğrultusunda, tahkikat aşamasına geçilmesine gerek olmadığının saptanması halinde yargılama o aşamada tamamlanmış olacaktır. Böylece yargılama süresi kısılacaktır. Yargılamanın devam

etmesinin gerekeceği ve tahkikata geçilebileceği durumlarda ise n inceleme aşamasında tespit edilen uyuşmazlık konuları üzerinden ve bu konularla sınırlı olarak yargılama yapılacaktır.

n inceleme, davanın başında karar verilmesi gereken dava şartları ve varsa ilk itirazlar ile n incelemenin hemen ardından karar verilebilecek nitelikte bulunan hak dşurc süre ve zamanaşımı hakkında sonraya bırakılmadan gerekli kararların alınabilmesinin sağlandığı bir aşamadır. n incelemede yapılacak işlemler ile yargılamanın bir düzen içinde yürütülmesi de amaçlanmıştır.

Açık, anlaşılır ve kanundaki tüm şartları içerir bir biçimde yazılan ve yargılama için gerekli olan tüm bilgi, belge ve delillerin ekinde olduğu dilekçeler aşaması tamamlandıktan sonra, yargılamanın ikinci aşaması olarak başlayacak n incelemede öncelikle duruşmasız olarak dava şartları ve varsa ilk itirazlar incelenecektir. Hâkim, dava şartları ve varsa ilk itirazların değerlendirilmesi için tarafların dinlenmesi gerektiği kanaatine varırsa tarafları ön inceleme duruşmasına davet ederek bu konulardaki beyanlarını alacaktır. Mahkemenin bir davayı esastan inceleyebilmesi için varlığı veya yokluğu gerekli olan dava şartları ve varsa ilk itirazlar hakkında yapılan incelemede, gerekli usulü şartların olmadığının veya düzeltilemeyecek noksanlıkların bulunduğunun tespit edilmesi halinde bir sonraki aşamaya geçilmeden dava sonuçlandırılabilir. Bunun içinde hâkimin, dosyayı hangi sürece yönlendireceğini bilebilecek kadar, dosyaya vakıf olması gerekmektedir.

Gerek dosya üzerinden yapılan ön incelemede, gerekse tarafların davet edildikleri ön inceleme duruşmasında, dava şartlarında bir noksanlık bulunmadığı tespit edildikten sonra zorunlu olarak yapılacak ön inceleme duruşmasında, tarafların iddia ve savunmaları belirlenip, tarafların anlaşıkları ve anlaşamadıkları konular tek tek tespit edilip, üzerinde serbestçe tasarruf edilebilen davalarda taraflar sulhe ve arabulucuya teşvik edilecektir. Nitekim kanun madde gerekçesinde ön inceleme aşamasının bir diğer amacının da tarafların sulhe ve alternatif zm yollarına teşvik edilmesi olduğu belirtilmiştir.

n incelemenin hedeflenen amacına uygun yapılması ile taraflar arasında sulh imkânı ve arabulucuya başvurma durumu ortaya çıkacak ve daha tahkikat

aşamasına geçilmeden taraflar arasındaki uyuşmazlık kısa sürede yine tarafların karşılıklı anlaşmaları veya arabulucunun faaliyetleri sonucu çözüm bulabilecektir. Bunun içinde ön inceleme duruşma davetiyesinde belirtileceğinden dolayı taraflar ön inceleme duruşmasına gelirken sulh veya arabuluculuk teklifleri ile karşılaşacaklarını bilecekleri için bu durumda nasıl davranacaklarını planlamaları gerekmektedir. Bu da tarafların ancak dosyaya vakıf olmaları ile mümkündür.

Taraflar, sulhu veya arabulucuya gitmeyi kabul etmediklerinde yargılamaya devam edilecektir. Bu durumda mahkeme tarafından tahkikata geçilmeden önce tarafların dilekçelerinde gösterdikleri ancak henüz dosyaya sunmadıkları delilleri varsa bunların toplanması için gerekli kararlar alınacaktır.

Ön inceleme duruşmasından sonra tutulacak tutanak, yargılamanın bir sonraki aşaması olan tahkikat aşaması için yol gösterici olacaktır. Bu bakımdan ön inceleme aşamasını tahkikat aşamasına hazırlık olarak değerlendirmek mümkündür.

Ön inceleme aşaması tamamlandıktan sonra, ancak tahkikata geçilmeden önce, aslında yargılamanın esası ile ilgili olan, hak düşürücü süreler ve zamanaşımı hakkında karar verilmelidir. Hak düşürücü süreler ve zamanaşımı hakkında karar verilmesi doğrudan ön incelemenin içerisinde değildir. Nitekim bu konuyu düzenleyen HMK'nın 142.maddesinin kanuni düzenleme içinde yeri dikkate alındığında süreler hakkında karar verilmesi ön inceleme aşaması bittikten sonra tahkikata geçilmeden önceki son safha olduğu değerlendirilebilir. Ön inceleme aşamasında tarafların iddia ve savunmaları kapsamında uyuşmazlık konuları tam olarak belirlenmiş olduğundan, dava konusuna ilişkin süreler hakkında karar vermek de mümkün olabilecektir. Böylece eski uygulamada birkaç yıl süren yargılamalardan sonra sadece hak düşürücü süre veya zamanaşımı yönünden davanın red edilmesi durumunda yaşanan zaman ve emek kaybının önüne geçilmiş olacaktır.

Ön inceleme aşamasında taraflar sulh olmadıklarında veya arabulucuya gitmeyi kabul etmediklerinde, tahkikat için tüm hazırlıklar tamamlanmış olacaktır. Tahkikat aşamasına geçildiğinde ise henüz daha ilk duruşmada tam anlamıyla dosyanın esasına girilebilecektir. Kısa sürede deliller değerlendirilerek dosya tekemmül ettirilip yargılamanın bir sonraki aşamasına geçilerek hüküm verilebilecektir. Böylece zaman kayıplarının önüne geçilerek yargılama süresi daha

da kısılacaktır.

Ön incelemenin kural olarak tek duruşmada tamamlanması gerekir. Ancak taraflardan birine veya her ikisine tebligat yapılamadığı durumlarda yeni bir ön inceleme duruşması açılması gerekir. Aynı şekilde mahkemenin tarafları sulhe ve arabulucuya teşvik etmesinden sonra bu konuda sonuç alınacağı kanaatine varması halinde veya zorunlu olan hallerde bir defaya mahsus olmak üzere yeni bir ön inceleme duruşması yapılabilir.

Tarafların iddialarının ve savunmalarının dayanağı olan ve dilekçelerde belirtilen bilgi, belge ve delillerin dosyaya dilekçeler aşamasında sunulması gerekmektedir. Ön inceleme aşamasında bu konuda eksiklik bulunduğunun tespiti halinde hâkim, taraflara bu konuda gerekli açıklamayı yapmaları ve eksikliği tamamlamaları için iki haftalık kesin süre verecektir. Bu süre içinde de eksiklik giderilmez ise o delile dayanmaktan vazgeçilmiş sayılacaktır.

Ön inceleme tamamlanmadan ve gerekli kararlar verilmeden yargılamaya devam edilmesi mümkün değildir. Bu kanunun emredici bir hükmüdür.

Ön incelemeden beklenen faydanın sağlanması için özellikle mahkemelerin çok dikkatli ve titiz davranması, kanundaki emredici hükümleri tam olarak uygulaması gerekir. Aksi halde, hâkimin açık kanun hükmünü uygulamamaktan dolayı sorumluluğu doğabileceği unutulmamalıdır. Aynı şekilde davanın taraflarının ve varsa avukatlarının da ön inceleme aşamasında yapması gerekenleri tam olarak yapmaları, haklarının korunması adına önem taşıyacaktır. Ayrıca yargılamada kullanılacak tüm bilgi, belge ve delillerin zamanında dosyaya sunulması mahkemenin işini kolaylaştıracağı gibi adaletin bir an önce tecelli etmesine de katkı sağlayacaktır.

Dosyanın esasının incelenmesi gereken tahkikat aşamasına hazır ve düzenli bir dava dosyası ile başlanmasını sağlamak amacıyla getirilen ön incelemenin, kanunda belirtildiği şekilde uygun ve sıkı bir biçimde uygulandığı takdirde hukuk mahkemelerindeki yargılama sürelerini kısılacak, yargılama kalitesinde kayda değer bir artış sağlanmış olacaktır. Böylece düzenli ve makul sürede yargılama yapılarak 20/07/2016 tarihinde faaliyete geçen istinaf kanun yolu bakımından da yargılamayı kolaylaştırıcı bir etkisi olacaktır.

Kanun yollarındaki ön inceleme ile dosya üzerinden kolaylıkla tespit edilecek bazı temel hususların varlığı veya yokluğu şekli olarak araştırılacak olup noksanlık bulunmaması halinde, esastan kanun yolu incelemesi mümkün hale gelebilecektir. Böylece davanın süratle sonuçlanması ve hükmün kısa sürede kesinleşmesi sağlanacaktır.

Neticede, gerek ilk derece mahkemesindeki ön inceleme aşaması bakımından gerekse istinaf, temyiz ve yargılamanın iadesi kanun yollarındaki ön inceleme bakımından, bunların kanundan anlaşılan amacına ulaşabilmesi ve en iyi şekilde dosyaların sonuçlandırılması için gerek davaya bakan hâkimin gerekse tarafların sürekli hazırlıklı olmaları, yapılması gereken işlemleri zamanında tam olarak yapmaları gerekmektedir. Ön incelemenin, kendisinden beklenen amaca hizmet edebilmesi ve yargılamayı hızlandırabilmesi için hâkimler ve dava sahipleri tarafından çok iyi bilinmesi, anlaşılması, özümsemesi ve kanuna uygun olarak uygulanması gerekmektedir.

KAYNAKÇA

Abay, Deniz; Hukuk Muhakemeleri Kanunu'nun Tatbikatı, Ankara, Bilge Yayınevi, 2014.

Adalet Bakanlığı Yayınları: Hukuk Muhakemeleri Kanunu Tasarısı; Ankara, 2008.

Akan, Pınar; Arabuluculuk ve Deniz Hukuku'na İlişkin İhtilaflarda Uygulanması, Ankara, Adalet Yayınevi, 2013.

Akil, Cenk; İstinaf Kavramı, Ankara, Yetkin Yayınları, 2010.

Akkaya, Tolga; Medeni Usul Hukukunda İstinaf, Ankara, Yetkin Yayınları, 2009.

Aktepe Artık, Sezin; Medeni Usul Hukukunda Adil Yargılanma Hakkı, Ankara, Seçkin Yayıncılık, 2014.

Akünel, Teoman; Tüzel Kişiler, İstanbul, Beta, 1995.

Alangoya, Yavuz / **Yıldırım**, M. Kamil / **Deren Yıldırım**, Nevhis; Medeni Usul Hukukunun Esasları, 8. Bası, İstanbul, Beta, 2011.

Aldemir, Hüsnü; Hukuk Davalarında Yargılama Giderleri, 3.Baskı, Ankara, Seçkin Yayıncılık, 2012.

Arslan, Ramazan / **Yılmaz**, Ejder / **Taşpınar Ayvaz**, Sema; Medeni Usul Hukuku, 1.Baskı, Ankara, Yetkin Yayınları, 2015.

Aydın, İlkay / **Polat**, Halil; Hukuk Davaları Rehberi, Ankara, Hukab Yayınları, 2013.

Çelikoğlu, Cengiz Topel; Hukuk Muhakemeleri Kanunu Yargılama

Modelinde Öninceleme Safhası, e-akademi Dergisi, Sayı:125, Temmuz 2012.

Çiftçi, Özgür Murat; Medeni Yargılama Hukukunda İstinaf, İstanbul, XII Levha Yayınları, 2011.

Ekşi, Nuray; Hukuk Muhakemeleri Kanunu'nda Tahkim, İstanbul, Beta, 2013.

Ercan, İsmail; Medeni Usul Hukuku, İstanbul, XII Levha Yayınları, 2011.

Ercan, İsmail; İcra ve İflas Hukuku, 8.Baskı, İstanbul, XII Levha Yayınları, 2012.

Erdönmez, Güray; Hukuk Muhakemeleri Kanunu'na Göre Delillerin Gösterilmesi ve İbrazı, İstanbul Barosu Dergisi Eylül-Ekim 2013.

Ermenek, İbrahim; Hukuk Muhakemeleri Kanununa Göre Ön İnceleme, İnönü Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, C.2, Sayı:1, Yıl:2011, sayfa: 139-177.

Gençcan, Ömer Uğur; Hukuk Muhakemeleri Kanunu Yorumu, Ankara, Yetkin Yayınları, 2013.

Görgün, L. Şanal; Medeni Usûl Hukuku, 3.Bası, Ankara, Yetkin Yayınları, 2014.

Görgün, L. Şanal / **Kodakoğlu**, Mehmet; Medeni Usul Hukuku, 2.Bası, Ankara, Yetkin Yayınları, 2012.

İlgün, Candaş; Tüketicinin Korunması Hakkında Kanun, Ankara, Adalet Yayınevi, 2014.

Kaçak, Nazif; Boşanma, Nafaka, Mal Rejimleri, Velayet, Ankara, Kartal Yayınevi, 2004.

Kale, Serdar; Medeni Yargılamada Taraf Ehliyeti, İstanbul, XII Levha Yayınları, 2010.

Karaaslan, Varol; Medeni Usul Hukukunda Hâkimin Davayı Aydınlatma Ödevi, Ankara, Seçkin Yayıncılık, 2013.

Karahacıoğlu, Ali Haydar / **Parlar**, Aynur; 6100 Sayılı hukuk Muhakemeleri Kanunu Şerhi, Ankara, Yetkin Yayınları, 2014.

Karadaş, İzzet; Ulusal (İç) Tahkim, Ankara, Adalet Yayınevi, 2013.

Karılı, Abdurrahim; Medeni Muhakeme Hukuk, 4.Baskı, İstanbul, Alternatif Düşünce Yayınevi, 2014.

Karılı, Abdurrahim / **Koç**, Evren / **Konuralp**, Cengiz Serhat; Hukuk Muhakemeleri Kanununda Problemlı Konular, İstanbul, Alternatif Düşünce Yayınevi, 2014.

Kekeç, Elif Kısmet; Arabuluculuk Yoluyla Uyuşmazlık Çözümünde Temel Aşamalar ve Taktikler, 2.Baskı, Ankara, Adalet Yayınevi, 2014.

Kılıçoğlu, Ahmet M; Medeni Hukuk Temel Bilgiler, 5.Bası, Ankara, Turhan Kitabevi, 2015.

Kiraz, Taylan Özgür; 6100 sayılı Hukuk Muhakemeleri Kanunu ile Getirilen Yenilikler, Ankara, Adalet Yayınevi, 2012.

Köroğlu, Tarık Fırat; Uygulamada Sıkça Görülen Dava Türlerine Göre Ön İnceleme Aşaması, Ankara, Adalet Yayınevi, 2012.

Köseoğlu, Bilâl; Hukuk Yargılamasında Ön İnceleme ve Uygulaması, Ankara, Bilge Yayınevi, 2013.

Kuru, Baki; Medeni Usûl Hukuku Ders Kitabı, İstanbul, Legal, 2015. (Medeni Usûl).

Kuru, Baki; Hukuk Muhakemeleri Usulü, 6.Baskı, C.1, İstanbul, Demir Demir, 2001.(Usul, C.1).

Kuru, Baki; Hukuk Muhakemeleri Usulü, 6.Baskı, C.2, İstanbul, Demir Demir, 2001.(Usul, C.2).

Kuru, Baki; Hukuk Muhakemeleri Usulü, 6.Baskı, C.4, İstanbul, Demir Demir, 2001.(Usul, C.4).

Kuru, Baki; 2008 Tarihli Hukuk Muhakemeleri Kanunu Tasarısı Hakkında Genel Değerlendirme Medeni Usul ve İcra İflas Hukuku Dergisi 2009/1, s.13-50.

Kuru, Baki / Arslan, Ramazan / Yılmaz, Ejder; Medeni Usul Hukuku Ders Kitabı, 6100 sayılı HMK'ya Göre Yeniden Yazılmış 24.Baskı, Ankara, Yetkin Yayınları, 2013. (Usul).

Kuru, Baki / Arslan, Ramazan / Yılmaz, Ejder; İcra ve İflas Hukuku Ders Kitabı, 27.Baskı, Ankara, Yetkin Yayınları, 2013. (İcra).

Kuru, Baki / Budak, Ali Cem; Hukuk Muhakemeleri Kanununun Getirdiği Başlıca Yenilikler, İstanbul Barosu Dergisi, C:85, Sa:5, Eylül – Ekim 2011.

Muşul, Timuçin; Medeni Usul Hukuku, 3.Baskı, Ankara, Adalet Yayınevi, 2012.

Özby, İbrahim; 6100 Sayılı Hukuk Muhakemeleri Kanunu Neler Getirdi, 2.Baskı, Ankara, Seçkin Yayınevi, 2013.

Özbek, Mustafa Serdar; Alternatif Uyuşmazlık Çözümü, 3.Baskı, Ankara, Yetkin Yayınları, 2013. (Alternatif Uyuşmazlık Çözümü).

Özbek, Mustafa Serdar; Hukuk Yargılama Usulünde Gider Avansı, Ankara, Yetkin Yayınları, 2013. (Gider Avansı).

Özkes, Muhammet; HMK Bakımından Dava Dilekçesinde Eksiklik Halinde Yapılması Gereken İşlemler, Prof. Dr. Hakan Pekcanitez'e Armağan, C.1, Dokuz Eylül Üniversitesi, Hukuk Fakültesi Dergisi, (Makele), İzmir, 2015, s.263-300.

Özer, Tülay; HUMK'tan HMK'ya Medeni Usul Kanunu Tasarıları, İstanbul, Yeditepe Üniversitesi Hukuk Fakültesi Yayınları, 2012.

Özkaya, Eraslan; Zamanaşımı ve Hak Düşürücü Süreler, Seçkin Yayıncılık 2012.

Özmumcu,, Seda; Davanın Açılmasına Bağlı Hukuki Sonuçların Davanın Açılmamış Sayılması Halinde Değerlendirilmesi, İÜHFMD C. LXX, S. 2, s. 183-206, 2012.

Özmumcu,, Seda; Arabulucunun Rolü Kolaylaştırıcı Ve Değerlendirici Arabuluculuk, İÜHFİM C. LXXI, S. 1, s. 1369-1390, 2013,

Öztañ, Bilge; Medeni Hukuk'un Temel Kavramları, 32.Bası, Ankara, Turhan Kitabevi, 2010.

Özüğur, Ali İhsan; Boşanma Ayrılık ve Evlenmenin İptali Davaları, 5.Baskı, Ankara, Seçkin Yayıncılık, 2013.

Pekcanitez, Hakan; Belirsiz Alacak Davası, Ankara, Yetkin Yayınları, 2011.

Pekcanitez, Hakan / **Atalay,** Oğuz / **Özekes,** Muhammet; Medeni Usûl Hukuku Ders Kitabı, 2.Bası, Ankara, Yetkin Yayınları, 2014. (2014).

Pekcanitez, Hakan / **Atalay,** Oğuz / **Özekes,** Muhammet; Hukuk Muhakemeleri Kanununa Göre Medeni Usul Hukuku, 13.Bası, Ankara, Yetkin Yayınları, 2012. (2012).

Pekcanitez, Hakan / **Atalay,** Oğuz / **Özekes,** Muhammet / **Sungurtekin Özkan,** Meral; İcra ve İflas Hukuk Ders Kitabı, 2.Bası, Ankara, Yetkin Yayınları, 2015.

Postacıoğlu, İlhan E.; Medeni Usul Hukuku Dersleri, 6.Bası, İstanbul, Sulhi Garan Maatbaası, 1975.

Remzi, Mehmet / **Aydın,** Sezer / **Ispartalı,** Murat; Medeni Hukuk, İstanbul, XII Levha Yayınları, 2010.

Remzi, Mehmet / **Aydın,** Sezer; Borçlar Hukuku Genel Hükümler, 3.Bası, İstanbul, XII Levha Yayınları, 2010.

Ruhi, Canan / **Ruhi,** Ahmet Cemal; Tensip, Ön İnceleme ve Hukuki Yazışma Örnekleri; 2.Baskı Ankara, Adalet Yayınevi, 2011.

Rüzgaresen, Cumhuri; Medeni Muhakeme Hukukunda Usul Ekonomisi İlkesi, Ankara, Yetkin Yayınları, 2013.

Serozan, Rona; Medeni Hukuk, 5.Bası, İstanbul, Vedat Kitapçılık, 2014.

Simil, Cemil; Belirsiz Alacak Davası, İstanbul, XII Levha Yayınları, 2013.

Sungurtekin Özkan, Meral; Türk Medeni Yargılama Hukuku, İzmir, Barış Yayınları, 2013.

Şahan, Havva Gül; Özel Görevli Mahkemeler, Ankara, Adalet Yayınevi, 2012.

Şeker, Hilmi; İlkeler Işığında Ön İnceleme Kurumu, İstanbul Barosu Yayınları, 2012.

Tanrıver, Süha; Medeni Usul Hukukunda Derdestlik İtirazı, 2.Bası, Ankara, Adalet Yayınevi, 2007.

Taş Korkmaz, Hülya; Medeni Usûl Hukukunda İradi Taraf Değişikliği, Ankara, Yetkin Yayınları, 2014.

Taş Korkmaz, Hülya; Boşanma Davasında Sağ Kalan Eşin Bu Sıfatla Mirasçılığına Son Vermek Amacıyla Mirasçılar Tarafından Davaya Devam Edilmesi, Prof. Dr. Hakan Pekcanitez'e Armağan, C:2, Dokuz Eylül Üniversitesi, Hukuk Fakültesi Dergisi, (Makele), İzmir, 2015, s.1413-1482.

Tutumlu, Mehmet Akif; Hukuk Muhakemeleri Kanunu'nun Yeni ve Değişik Hükümlerinin Yorumu, 2.Baskı, Ankara, Seçkin Yayıncılık, 2012. (Hükümlerin Yorumu).

Tutumlu, Mehmet Akif; Medeni Usul Hukukunda Islah, 2.Baskı, Ankara, Seçkin Yayıncılık, 2013. (Islah).

Tutumlu, Mehmet Akif; Medeni Usul Hukuku Sorunları, C.2, Ankara, Seçkin Yayıncılık, 2012. (Usul Hukuku Sorunları, C.2).

Tutumlu, Mehmet Akif; Medeni Usul Hukuku Sorunları, C.3, Ankara, Seçkin Yayıncılık, 2014. (Usul Hukuku Sorunları, C.3).

Tutumlu, Mehmet Akif; Boşanma Yargılaması Hukuku, C.1, Ankara, Seçkin Yayıncılık, 2014.

Ulukapı, Ömer; Medeni Usul Hukuk Uygulamaları, 6.Baskı Konya, Mimoza

Yayınları, 2015.

Umar, Bilge; Hukuk Muhakemeleri Kanunu Şerhi, Yetkin Yayınları, Ankara, 2011.

Yavuz, Cevdet; Türk Borçlar Hukuk Özel Hükümler, 5.Baskı, İstanbul, 1997.

Yıldız, Osman Nesuh; Medeni Usul Hukukunda Ön İnceleme Kurumu Yüksek Lisans Tezi, Kocaeli, 2013.

Yılmaz, Ejder; Hukuk Muhakemeleri Kanunu Şerhi, 2.Baskı, Ankara, Yetkin Yayınları, 2012. (Şerh).

Yılmaz, Ejder; Usul Ekonomisi, Prof. Dr. Necip Bilge Armağanı, Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, C.57/1, Ankara, 2008. (Usul Ekonomisi).

Yılmaz, Ejder; Medeni Yargılama Hukukunda Islah, 4.Bası, Ankara, Yetkin Yayınları, 2013. (Islah).

Yılmaz, Ejder; İstinaf, 2.Baskı, Ankara, Yetkin Yayınları, 2005. (İstinaf).

Yılmaz, Zekeriya; Yargılama Safhaları ve İşlemleri, Ankara, Adalet Yayınevi, 2013. (Yargılama Safhaları).

Yılmaz, Zekeriya; Yargılamanın Yenilenmesi, Ankara, Adalet Yayınevi, 2013. (Yargılamanın Yenilenmesi).

Yüksel, Kemalettin; Hukuk Muhakemeleri Kanunu Tasarısı'nın Getirdiği Yenilikler ve Bu Yeniliklerin Değerlendirilmesi, (22-29 Mart 2008 tarihinde Kadir Has Üniversitesi'nde Düzenlenen Toplantı) İstanbul, İstanbul Barosu Yayınları 2008.

Zabata, Tan Tahsin; Borçlar Hukuku, 7.Baskı, Ankara, Savaş Yayınevi, 2012.

Yararlanılan Veri Tabanları;

Kazancı; (Kazancı İçtihat Bilgi Bankası).

Uyap; (Adalet Bakanlığı Ulusal Yargı Ağı Projesi).